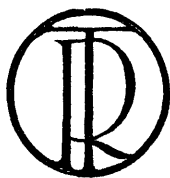

ERDŐS RENÉE

SANTERRA
BIBOROS

RÉVAI KIADÁS

H A R M I N C E G Y E D I K E Z E R

A szerző fenntartja magának a fordítás jogát minden nyelvre és minden egyéb jogot, így különösen színdarab, mozgófénykép-műre, stb. való átalakítás jogát.

Copyright 1927 by Révai Testvérek Irod. Int. R. T. Budapest.

MÁSODIK KÖTET

ELSŐ FEJEZET.

ESZTER.

Ezek súlyos napok voltak.

Lavinia másnap nem kapott izenetet a Santerra paiotából. Harmadnap, alkonyattájban, mikor éppen készült, hogy meglátogassa őt, betoppan hozzá Galambóczy Eszter.

Botját — mert mindig egy kis elefántcsontfejű ébenfából járt — odaállította az egyik sarokba, valami féltett ereklye lehetett ez, mert sohasem hagyta az előszobában és nem adta inas vagy szobalány kezébe — elegáns, örökösen angol szabású paletot-ját levetette, keztyűit lehúzta és beledugta ennek egyik zsebébe, csak ekkor nézett Laviniára és szólt hozzá a maga szokott, mindig kedves és felfrissítő modorában:

— Nem tudom, hogy szólítsalak, fiam. Azt mondjam-e orcátlan vagy? malac vagy? hogy már egy hónap óta felém se néztél? Vagy pedig azt mondjam: Eccellenza, talán nem elég jó már magának a szegény öreg Galambóczy Eszter társasága, amióta Eccellenza olyan magas társaságba jutott, hogy hercegnékkal ebédel és kardinálisokkal teázik, háts lovát tart és saját kocsija van és egyáltalán úgy neki adta magát az előkelőségnek, hogy azt kell hinnem: mi, közönséges halandók, már csak hason csúsztatunk be ide, ebbe a Vénuszbarlangba,

amely aligha a mi kedvünkért ilyen illatos és van így tele virággal? Szóval mit mondjak?

Lavinia a keserves hangulata ellenére is elnevette magát.

— Nevetsz? — mondta neki Eszter — Nekem hiába nevensz. Ez nem tréfa, én ezt egészen komolyan mondtam. Az ember akárhova esik, fölfelé vagy lefelé és akármelyik testrészére, a fejére vagy ennek ellenkezőjére — a barátait, akik szeretik, nem felejtí el, érted, öcsém? a barátait az ember meglátogatja, különösen, ha azok öregek, vagy betegek és nem ugrálhatnak föl és le a te lépcsőiden. Tegnap voltam a szegény kis Dolly Hardingsonnál, aki beteg és panaszkodott, hogy soha felé sem nézel. Hát mi ez?

— Én magam sem tudom -- mondta Lavinia — nem vagyok egészen jól.

— Hogy nem vagy egészen jól, azt én úgy is tudom. De mindig vártalak, hogy egyszer csak megembereled magad és eljössz hozzám, hogy megint beszélgessünk egy kicsit. Szégyen, hogy már csak Monsignore Bonellától kapok felőled híreket. De jól van, te nem jöttél, itt vagyok én, hogy megnézzelek, hogy megkérdezzem tőled, hogyan is folyik az a te egyszerű életed?

Lavinia válasz helyett átölelte Eszter fehér fejét és a kebléhez simult.

— Csak semmi macskálkodás, fiam — mondta neki Eszter — hozzám hiába símulsz! Egy kis hozzámsímulással engem nem lehet a lábamról levenni, vagyok én olyan legény, hogy tudjam, mit jelent ez! Nem akarsz hozzám őszinte lenni! Nem bízol bennem, vagy nem becsülsz annyira, hogy megmondd, mi bajod, tehát így akarod elütni a dolgot. De én előre mondom, ma kérelhetetlen leszek. Úgy is rossz kedvem van. Ide leülök és

várom, amíg egy csésze teát adsz nekem, egy cigaret-tát és aztán beszélsz. Vagy azt hiszed, nem érdemlem meg? Akkor megyek.

És egy mozdulatot tett a kabátja felé.

— Maradj Eszter — mondta neki Lavinia — és ne gondold rólam bolondokat. Amikor jöttél, éppen tehozzád készültem.

— No hát jó, — mondta Eszter és fürkészve nézett az arcába — ha azért akartál hozzám fáradni, hogy a legújabb római pletykát, amin most az összes kedélyek izgulnak, elmondd nekem: akkor biztosítalak, hogy már elkéstél. Vagy tízen szaládiak már hozzám ezzel a hírrel. Te lettél volna a tizenegyedik.

— Miféle hírrel? — kérdezte Lavinia gyanútlanul — én nem tudok semmit.

— Te nem tudsz semmit? — bámult Eszter — hát hol élsz te? Nem a pletykafészek kellős közepében? Nem a Via Marguttában és nem tisztelt egyházi férfiak között, akiknek bizony most egy kicsit el van csavarodva az orruk? Hát nem tudsz semmit?

— Semmit. Mi történt?

— A legnagyobb disznóság, ami csak a világon történhetik. Pater Auringer kilépett a rendből.

Lavinian a hideg borzongott végig.

— Pater Auringer — mondta elhalványodva.

— Igen, a híres pater Auringer! A nagy szent, a tajtékot fúvó aszkéta! Emlékszel az én sündisznó-elméletemre? Nohát ez a páter Auringer, ez a szent sündisznó, miután a Via san Basilion tartott egy meglepően kurta, de annál konfúzusabb és mindenkit elképesztő utolsó beszédet, hazament, levetette a csuháját, felöltözött polgári ruhába, elment egy asszonyhoz, akit állítólag már tíz éve ismer, ezzel fölment a Capitoliumra

és Róma polgármestere előtt házasságot kötött s mint aki dolgát jól végezte: illa berek, nádak, erek, elfüstlögött Rómából, csak azt a kevés kénszagot hagyva hátra, amitől most a vatikáni körök úgy prüszkölnek, hogy vagy hat hétig nem lesz szükség azokra a tubákos szelencékre, amiket ezek a tisztelt prelátus urak és egyebek oly nagyon favorizálnak. És te szerencsétlen, ezt nem tudtad?

— Nem tudtam — mondta Lavinia és maga sem tudta hirtelenében, de volt az érzésében valami, amit maga is szégyelt e percben s ami hasonlított kissé az örömhöz. — Én ott voltam a san Basilióban azon a beszéden. Az nem volt konfúzus beszéd, amennyire én megértettem. Engem meghatott.

— Téged meghatott! Ejnye ha most magyarul beszélhetnék, milyen jót tudnék mondani, hogy mit csinálj ezzel a te meghatottságoddal! Meghatott, hogy ez a szöcskerágó talmi Keresztelő János kiáll a pódiumra és bejelenti palam publice, hogy ő tovább nem hajlandó szöcskéket rágni és ott szellőzteti sans gène a soutane-ja titkait, Istenre hártva minden felelősséget — amiért ő most íme — levonja a konzekvenciákat — Isten elcsapta őt magától, hát jól van, ha te úgy, én is úgy! nem muszáj nekünk együtt maradni és mint a rossz cseléd, aki mikor kimegy a gazdája házából, hóna alatt a batyuval, még beállít a házmesterhez, hogy legalább szóval rúgjon rajta egy utolsót, azt mondván róla, hogy fukar, zsugori és nem adott neki eleget enni: éppen így tett ő is. Pfuj, pfuj, pfuj!

— De mondom neked, Eszter, az a beszéd nem volt olyan — az egy alázatos, szomorú gyónás volt!

— Hagyd el, hagyd el! A magyar monsignore Záray ott volt, hallotta, elmondta nekem szóról-szóra.

Tudom én mi volt az a beszéd! Ha nem papi rhetorikával lett volna elmondva, hanem egyszerű, őszinte beszéddel, ahogy a cselédek szoktak beszélni a házmesterek előtt a gazdáikról, akkor úgy hangzott volna, mint ahogy az imént mondtam. De mert sóhajtott hozzá, a fejét lehajtotta, szüneteket tartott és savonarolai fordulatokkal cifrázta, tehát ti mind elhittétek, hogy ez csakugyan egy szomorú bűnös töredelmes valómása. Légy nyugodt, nemcsak te vagy, akit felültetett. Mások is meg voltak hatva. Monsignore is meg volt hatva. Mindenki meg volt hatva, mert mindenkinek egy kicsit pro domo beszélt. Mert ti az ilyen embert mind hajlandó vagytok védelmezni, miután egy kicsit mindnyájatoknak a bőrére megy ez a dolog. Igen, igen, igen!

— Ezt reám is értetted? — kérdezte Lavinia meg-hökkenve.

— Természetesen, hogy reád is értem. Mit gondolsz, hányan vannak, akiket kétségbe ejt ez a dolog, ez a fürtelem? Légy meggyőződve róla, hogy igen kevesen! A legnagyobb része még azoknak az uraknak is, akik főnnyhangon óbégatnak és szörnyűködnek, titokban örvendezik, hogy volt valaki, aki meg m e r t e t e n n i — aki már m e g i n t m e g m e r t e t e n n i. Mert sajnos, időnként akad olyan, aki meg meri tenni. S azok, akik nem merik, ilyenkor alattomban örülnek. Illetve az ördög, akiről különben nem igen vesznek tudomást, sutytyomban vigyorog bennük, hogy ime: ez sem bírta ki, ez is gyöngé volt, ez is csak ember volt. Mert ők, mikor valaki nyilván bemutatja, hogy állat, akkor azt mondják rá: e m b e r. Nálunk minden aljasságnak, bűnnek a természetes magyarázata az, hogy ember, — mert magukat akarják igazolni vele.

Lavinia arca kigyulladt.

— Nagyon szép tőled Eszter, hogy engemet is ezek közé sorozol.

Eszter vállat vont.

— Ha tévedek fiam, ha tévednék, ha majd látom, hogy tévedtem, ide fogok jönni hozzád és térden állva fogok tőled bocsánatot kérni. De előbb tudnom kell, hogy tévedek-e?

Lavinia nem felelt. E percben tűrhetetlennek találta Eszter modorát, a módot, amellyel ezekről a dolgokról beszélt és csak hogy kényelmetlenségét és zavarát leplezze, kérdezte meg:

— És az asszony? Kicsoda az az asszony?

— Ki lehetne? A lelkileánya! Az a bizonyos *figlia spirituale*, aki magát mindaddig szentnek tartja, míg rá nem ébred szegényke, hogy — lotyó... Ez bizonyosan észrevehette volna ezt már tíz évvel ezelőtt is, ha azt a fáradságot veszi magának, hogy egy kicsit befelé nézen. De hát ez kényelmetlen lett volna és ebben bizonyára megakadályozta őt a lelkiatyja is, a szent sündisznó, aki akkor még ragaszkodott hozzá, hogy egy szeráf szerelmével szeresse őt egy asszony, de később aztán mindjobban engedett ebből a túlzott igényéből és végül megelégedett a papgazdasszony önfeláldozó és alázatos vonzalmával is. Adj már egy kis teát az ördögbe is, mert hányhatnékom van!

Lavinia csengetett és behozatta a teát. Sápadt volt, mint a fal és egész a lelke mélyéig megrendült. Tudta, hogy e durvaságig kíméletlen szavak, amelyekkel Eszter egy másik asszonyt bánt, tulajdonképpen neki vannak szánva és a harag és méltatlankodás felreszketett benne.

— Te nagyon könnyen ítéled el az embereket, Eszter — mondta neki olyan hangon, melynek az izgalmát

nem sikerült jól elpalástolnia — te nem éltél át soha egy nagy szenvedélyt! És az egész fiatalságodat egy halott emlékének áldoztad fel. Nem tudhatod: ez az asszony nem volt-e a legtisztább, legnemesebb lélek s hogy nem volt-e számára nagyobb áldozat az, amit most tett, mint amit hozott érte tíz éven át.

— Igazán? — mondta Eszter összehúzott szemmel, amiben a gúny és az okosság égett, — a legtisztább, a legnemesebb lélek — aki egy szerzetest levesz a lábáról? Egy embert, aki az ördögtől fél és megremeg, ha egy asszony szoknyájának suhogását hallja? Aki egy szegény, koplaló, virrasztó, imádkozó szerzetest megborzongat a maga becstelen húsával, tiszta és nemes lélek ez? Akinek Isten odanyújtja a kelyhet, amiből mindennap iszik és aki beleköp ebbe a kehelybe? Istennel egy pohárból inni — igen — ezt értem — mint ahogy ivott egy szent Chantal, egy szent Teréz, egy sienai szent Katalin és a többiek! De lehúzni róla a csuhát, odamenni a zsidó polgármesterhez, hogy estére már nyugodt nyárspolgári lelkiismerettel feküdhessenek egymás mellé az ágyba? És hozzá itt Rómában, úgyszólván a Szentatya szemelättára! A szabadkőművesek, a Galileisták újjongó röhejétől kísérve, itt ebben a városban, ahol szent Pétert fejjel lefelé húzták a keresztre, ahol szent Pál fejéhez háromszor ütött a pallos, ahol akármerre mégy, szentelt alattad a föld a kereszténység martyrjainak véréből? Ebben a Rómában, amely alatt egy másik város van eltemetve, a katakombák rengeteg városa, tele az első keresztény századok porrával! Ez szent és tiszta lélek? Ugyan kérlek, adjuk ezt. Nem tudod, mit beszélsz. Te benne egy asszonytársadat véded és ezt nem vehetem rossz néven tőled. És abban is igazad van, hogy én könnyen mondom íté-

letet. Már régen nem vagyok nő és sohasem voltam asszony. De biztosítalak felőle, ha velem történt volna fiatalságomban hasonló szerencsétlenség, én tudtam volna hogyan végezzek vele!

— Hogyan végeztél volna vele? — kérdezte Lavinia csaknem hangtalanul.

— Úgy, — mondta az, kemény pillantását a szemébe fúrva — hogy százezer mérföldnyire szaladtam volna attól a helytől, ahol az van, akit szeretek.

— És ha ehhez nem lett volna erőd, — kérdezte Lavinia — vagy ha nem tehetted volna? Ha oda lettél volna kötve ahhoz a helyhez, ahol ő van? Akkor mit tettél volna?

— Ha nem lett volna erőm, hogy elmenjek, vagy ha oda lettem volna kötve ahhoz a helyhez — mondta Eszter, nem véve le szemét róla — akkor lett volna bennem annyi erő, hogy úgy átfórom magamban ezt a szerelmet, hogy arra a materialis érzéseknek még csak az árnyéka se hulljon. Addig gyúrtam volna át meg át magamban ezt a szerelmet, mígnem az oly fehérré és fényessé válik, hogy nem kell rejtegetnem, titkolnom, takargatnom magamban, mint egy fekélyt, hanem a homlokomon viselhetem mint egy koronát, nyíltan, szabadon, büszkén, mindenki szeme előtt és elsősorban Isten szeme előtt, hogy ime Uram, te ezzel a súlyos, szent ajándékkal megajándékoztál engem, te idenyújtottad nekem a kelyhet, melyből te a te halhatatlan és szent szomjúságodat eloltod és én méltó akarok lenni reá és nem szennyezem be sem a kezemmel, sem az ajkammal, sem a lehelletemmel, de még a gondolatommal és az álmmal sem, hanem beleöntök mindent, ami bennem jószág, szépség, halhatatlanságra szánt erő és érték és ezzel együtt adom vissza neked, hogy legyen

örömd benne, mert a tiéd, mert te érintetted, mert szent, szent és ezerszeresen szent. Én ezt tettem volna, Lavinia Tarsin!

Felállt és felindulástól remegő hangon, villámlo szemekkel tette mind a két kezét Lavinia vállára és úgy mondta, szinte kiáltotta bele a fülébe mégegyszer.

— Hallod? Én ezt tettem volna.

De Lavinia ekkor már nem nézett az arcába. Ott ülve, amint lehajtotta fejét, szeméből a könnyek kitódultak és ellepték egész arcát. Sírt valami kétségbeesett, csaknem gyermeki zokogással, amelyet visszatartani meg sem kísérelt. Úgy sírt, mint aki az élete minden fájdalmas titkát, minden rejtett szenvedését kisírja ezekben a könnyekben, mint egy elmondhatatlan, kibeszélhetetlen vallomást, amelyre semmi emberi szó nem elég. Úgy sírt, mint aki a haláltól menti meg magát ezzel a sírással...

— Úgy, úgy — mondta neki Eszter és elébe térdelt és most ő ölelte át Lavinia vállait — csak sírj Lavinia — sírd ki magad, sírj ki magadból mindent, amit elmondani nem tudsz, azt, ami miatt felém nem néztél, mert tudtad, hogy a szemedből nézem ki! Csak sírj kis-lányom, te nagy, te szép, te szerencsétlen gyermek! Lá-tod én már ilyen vagyok. Hiszen te ismersz engemet! Szeretek úgy beszélni, mint egy paraszt, de belül ma-gamban, a lelkemben csak azt tartogatom, ami igazán nagy és igazán tiszta. Én téged eddig a lelkemben tarto-gattalak, ama párisi este óta, amikor eljöttél hozzám és először beszéltünk La Raudelleről és azt mondtad nekem, hogy elhagyod Párist, mert utálod magad ebben a szerelmeskedésben és dolgozni akarsz és tanulni akarsz. Pedig akkor még nem is ismertelek úgy, mint most ismerlek. Hát ha akkor el tudtál menni Párisból

Lavinia, nem tudnál most elmenni Rómából? Hiszen te erős vagy! Egy hatalmas, erős fiatal művész! Ne tudnál uralkodni magadon, azon ami benned a gyöngébb és értéktelenebb: az asszonyon, Lavinia, az asszonyon, te, aki ember vagy és akkora művész?

— Nem tudok elmenni — zokogta Lavinia.

Eszter gyöngéden símogatta a haját.

— Dehogynem, dehogynem! Csak akarnod kell.

— Az én akaratom nem elég, Eszter! Talán ha ő akarná...

— És — ő — Istenem hát már ezt is lehet ő nek mondani? ha ő akarná, akkor el tudnál menni? Azt hiszed akkor el tudnál menni?

— Akkor — talán — igen. — Ha ő akarná.

— Leszélteél mar vele erről?

— Soha. Még nem volt szükség arra, hogy erről beszéljünk. De lehet, hogyha most kérdezném tőle...

— Miért éppen most? Történt valami?

— Haragszik rám. Nem hív magához. Már a harmadik napja nem láttam.

— Mit tettél te szerencsétlen? — kérdezte izgatottan Eszter.

— Hogy mit tettem? Halld csak...

És Lavinia most elmondta a kézcsók történetét.

Eszter feszült figyelemmel hallgatta végig.

Az én ösztöneim, — mondta aztán — hogy mégis milyen kutya jó ösztöneim vannak nekem! Hogy tudtam én, hogy el kell hozzád jönnöm! Mondd Lavinia, akarsz reám hallgatni? Öreg vagyok és sok mindent láttam életemben. S ha magam nem is vettem részt abban a veszett táncban, amit ti táncoltok: láttam e táncot és közelről láttam. Nem voltam soha asszony, de igen sok asszonyt ismertem, akik mind őszinték voltak

hozzám, ők tudják miért. Talán csak azért, mert tudták rólam, hogy igen becsületes vagyok és be van nőve a fejem lágya. Azt mondom tehát neked: ne ülj itt és ne töprengj és ne sírj! Menj el hozzá és mondd meg neki, hogy te Lavinia Tarsin, nem akarod ezt tovább, ezt a helyzetet, hogy nem bírod elviselni tovább. Hogy szenvedsz és elsüllyedsz benne. Mondd neki, hogy el akarsz menni, de magadtól nem tudsz. És őt kéred, térdén állva kéred, hogy küldjön el magától!

— És akkor? — kérdezte Lavinia ijedten.

— Akkor? Majd meglátod mit fog mondani erre. Lehet, hogy ezóta ő is belátta, hogy ez az egyetlen lehető dolog és akkor el innen Lavinia — el innen! Hogy hová? Várj csak! Voltál már Görögországban? Úgye nem. Menj oda. Majd meglátod, hogy ott jó lesz neked. Majd meglátod, mi mindent találsz ott magadnak, a szobrásznak!

— És ha azt mondja — ha azt mondja, hogy ne menjek?

— Akkor szegény Laviniám, csak az az egy van hátra, az az egy, amit neked mondtam: s ami a legnehezebb, de viszont a legszebb. Itt maradni és küzdeni ellenségeddel az ördöggel és kiküzdeni őt magadból és felemelkedni ahhoz, akit szeretsz, abba a lelki magasságba, abba a lelki tisztaságba, abba a nagy tündöklésbe, ahol ő áll! Azért mondom, hogy ez a legnehezebb, mert ehhez a pusztá elhatározás nem elég! Az akarat, a szándék nem elég. Ehhez az Isten segítsége kell, azé az Istené, akiben te nem hiszel! Hogy kérhetsz segítséget valakitől, akinek a létében kételkedel? Hejh, Lavinia Tarsin, de nagy csávába jutottál te, szegény leányom! De nehéz lesz belőle kijutnod! És be könnyen kijuthatnál belőle, ha elhatároznád magadat valamire?

— Mire? — kérdezte Lavinia csüggedten.

— Arra, hogy megkeresd Istent. Hogy elsősorban Őt keresd meg, akire szükséged van! Ha őt egyszer megtalálta, akkor már nem féltetek semmitől! Akkor nem félek attól, amitől most már hónapok óta ráz a hideg, hogy egy napon Santerra biboros elutazik a sicíliai birtokára és nem tér vissza soha többé! Ez a nagyszerű ember, ez a hatalmas és isteni ember! És akkor egy napon a pápa meghal, mert öreg és nagyon beteg és nem lesz itt Santerra, hogy végre átvegye azt, ami jogosan az övé volt eddig is, amit csak a politika rövidlátása, kicsinyes bosszú és irigység vett el tőle. Hanem otthon lesz Casabiancán és te Lavinia, ott leszel vele és elviselheted azt a szörnyű látványt, hogy omlik össze abban a pillanatban az egész ember! Hogy omlik össze, hogy válik nyomorultabbá a legnyomorultabbnál! Mert ne felejtse el! Ez az ember szűz és még nem szeretett soha asszonyt. Addig te lehetsz neki a legfontosabb. De abban a pillanatban Lavinia, ha lesz valaki, akit utál és gyűlöl, ha lesz valaki, akit életében először megátkoz, az te leszel és az a szerelem, amivel őt magadhoz láncoltad. Mondd, akarnád ezt? Elbírnád ezt? Nem volna ez a legszörnyűbb, ami téged érhet?

Lavinia most fölemelte a fejét és a könnyei elálltak.

— De miért kell, hogy ez történjen? Miért ne térhessen ő vissza akkor, ha a pápa meghalt, hogy elfoglalja helyét? Hát az, hogy engem szeret s hogy én szeretem őt, akadálya lehet annak, hogy ő az maradjon továbbra is, aki eddig volt? Hát nem maradhat ő továbbra is pap? Hát az ő papi voltát elveheti tőle valaki, azért mert engem szeret? És az ő hatalma megszűnhet emiatt? Hát ilyen kevéstől függ az, hogy egy férfi a leg-

nagyobb legyen a földön? Egy asszonytól? Mi egy asszony? Mi vagyok én, vagy akárki más?

Eszter megdöbbenve emelkedett föl mellőle és most úgy nézte messziről s a fejének szomorú bólintásával.

— Hát itt tartunk már Lavinia? Itt tartunk? Te ezt is elfogadnád? Te ebbe is beleegyeznél már? Hát te már tudnál titkos szerető is lenni, akit akkor, amikor útban van, egyszerűen el lehet küldeni az útból? Hát már idejutottál te, a gőgös Lavinia Tarsin, hogy ezzel is beérnéd? Ilyen mélyre sülyedtél, ilyen mélyre? Hiszen akkor az az asszony, aki pater Auringert innen elszöktette, különb mint te vagy? Ennek legalább volt bátorsága föláldozni az ő sündisznóját mindenestől! Te még erre sem gondolsz? Te valami hasznos és célszerű kiegyezést akarsz? Vagy azt hiszed a Borgiák korát éljük? Eredj, eredj, menj el hozzá és kínáld meg őt ezzel a megoldással! Majd meghallod, mit felel reá! Nem, fiam, ekkora becstelenségre ő nem gondol, noha elképzelem, hogy sok mindenre gondol, ami ránézve szomorú, fájdalmas és megszégyenítő! De erre nem gondol! Csak egy asszony fejében születhetett meg ez a megoldás!

— Eszter — kiáltott fel Lavinia és szemei a haragtól szikráztak! — Így beszélsz velem? Így mersz velem beszélni?

— Így — mondta Eszter felindultan és most egymással szemben álltak, mint két ellenség és néztek egymásra szörnyű felindulásban. — Én tudom, miért beszélek így! Te vak vagy és süket és nem tudod, mi van körülötted. Ő nagy és tiszta és jóhiszemű és nem vesz észre semmit! De én látok! Én az emberek közt járok-kelek és mindent hallok és mindent tudok! Én tudom, miket beszélnek és hogyan beszélnek rólatok! Akarod, hogy megmondjam neked? Akarsz tudni mindent? Aka-

rod tudni, hogy hívnak téged a római társaságban: La cardinalessa Tarsin! Te vagy a cardinalessal! Tudod mit jelent ez, nemcsak te reád, de ő reá nézve is, akit még sohosem emlegettek együtt asszonnyal? És elmondjam neked, amit egy hölgytől hallottam, aki be akart menni a san Pietro sekrestyéjébe, mikor egyszer nem lehetett és a sekrestyés elébe állt és szólt: most nem szabad! De ő mindenáron be akart jutni, mert látta, hogy előtte már egy hölgy bement, akit alázatos hajlongással fogadtak ottbenn. Most erre a hölgyre hivatkozott, mire a sekrestyés azt mondta: Óh kérem, az egészen más! Az a hölgy — így mondta: E la signora del cardinale Santerra! La signora del cardinale! Ugy-e szép titulus ez? És hogy illik hozzád, Lavinia Tarsinhoz, az előkelő hölgyhöz, a művésznőhöz! És te ezt a titulust, amiben látszólag nincs semmi sértő, de ami minden sértés lehetőségét magában hordja, meg is akarnád érdemelni? El bírnád viselni? Ide jutottál már? Ilyen megoldás juthatott eszedbe?

Lavinia elfordult tőle, összefonta karjait a mellén és elsétált a secretairig, megállt háttal Eszternek és mondta:

— Van még egy másik megoldás is, amiről nem beszéltünk. És talán ez a legjobb, mert a leggyorsabb és a legkönnyebb!

Eszter megértette mire gondol. Utána ment és vállára tette a kezét.

— Lavinia — mondta neki reszketve — te tudod, hogy szerettelek téged — és szeretlek. Talán nem is szerettem még úgy embert, mint téged szerettelek, azon az egyen kívül, akit te tudsz s aki már régen halott. De azt mondom neked, inkább ezt, amire te most gondolsz, mint azt a másikat...

— Haragszol rám? — kérdezte tőle, mikor hiába

várta, hogy meg fog szólalni. — Akkor hát elmegyek. És várom, hogy egyszer eljöjj hozzám és mondd, hogy nem volt igazam. És akkor bocsánatot fogok tőled kérni mindazokért a kegyetlen és fájdalmas dolgokért, amiket ma neked mondtam. Előbb azonban nem. Adja Isten, hogy minél előbb lássalak Lavinia. Isten veled!

— Isten veled!

Hallotta mögötte az ajtó lassú csukódását s még mindig ott állt mozdulatlanul, a semmibe meresztett szemmel, szinte gondolatok nélkül. A zavar és a fájdalom, ami már napok óta eltöltötte a szívét, mintha most elkezdett volna kövesülni és mintegy egyre súlyosodó teher húzta őt lefelé. Senki sincs, aki valami olyat tudna mondani, amitől meg lehet nyugodni! Minden, ami történik, csak azért történik, hogy ez a fájdalom egyre súlyosabbá és elviselhetetlenebbé váljék! És minden szó egy szörnyű nehezék, amit viselnie kell és ő minden szóval egyre kifosztottabb és szegényebb. Ez az Eszter is — ez is. De neki igaza van! Ám mit ér, ha igaza van is? Leemelhetett-e csak egy szemernyit is abból az iszonyú teherből? Nem! Sőt rajta volt, hogy őt saját maga előtt minél nyomorultabbá tegye!

Szörnyű, szörnyű, hogy így kell látnia magát! Hogy ide kellett jutnia! Hogy nem tud védekezni! Hogy nincs igaza! Mert való, hogy nincs igaza!

Leroskadt egy székre és lehunyta a szemét.

És mi lesz tovább? Hogy fog élni tovább? Már a harmadik napja, hogy semmi üzenetet nem kapott! Egy sor írást sem! Semmit! Ha csak Monsignore Bonella vagy don Donato hangját hallhatta volna a telefonon keresztül! Ha az öreg Luigi csoszogó, alázatos lépteivel belépett volna az ajtaján, már ez is megkönnyebbülés volna. De semmi. — Meddig tart ez így?

Most halk csöngetés zizegett végig a házon. Lavinia összerázkódott.

Ki jöhet? Ha talán tőle! Ha most, most jönne egy levél! Ha Bonella jönne!

Az ajtó megnyílt és Alfonsa kipirult arca nézett be rajta.

— Signora — suttogta izgatottan — ěminenciája a bíboros.

Ěs fölnyitotta szélesre az ajtót.

Lavinia megingott. Azt hitte a föld nyílik meg alatta. Arcából eltűnt minden vér és az öröm úgy rohanta meg szívét, mint egy váratlan ostorcsapás.

A következő pillanatban már ott állt előtte és válla, karja kis mozdulatával ledobta magáról a bő fekete köpenyt és mosolygó szemmel, ragyogó arccal nyujtotta mind a két kezét Lavinia felé.

— Jó estét!

Lavinia remegve borult térdre.

— Eminenciád — mondta a boldogságtól elfulladó hangon.

— Gyere, gyere — mondta az neki — olyan régen nem láttalak!

Odavezette a csillár alá és nézte arcát, melyen a háromnapos szenvedés beszélt a feldúlt vonásokban.

— Te sírtál! — mondta neki. — Miért sírtál? Hát nem tudtad, hogy eljövök?

— Három napon át egy szó izenetet sem kaptam, semmi hírt, semmi hírt — mondta Lavinia.

— Ah, te kishitű! Hát nem gondoltál arra, hogy fontos és sürgős dolgaim lehettek, amik visszatartottak attól, hogy jőjjek vagy írjak? Aztán nem volt itt pater Lorenzo?

— De igen

— Nos hát. Ő itt volt. Aztán nem gondoltál arra, hogy ez az idő esetleg arra kell nekem, hogy elrendezzek magamnak dolgokat, amik zavarnak s amik neked is fájnak? Hogy kételkedhettél bennem?

— Rossz napok voltak — susogta Lavinia lesütött szemmel — de most már vége! Most már minden jól van.

És a könnyei kitörték.

— Minden jól van? És sírsz! Történt talán valami azalatt?

Meglátta a teás csészéket az asztalon.

— Volt itt valaki? — kérdezte nyugtalanul.

— Galambóczy Eszter volt itt. Az imént ment el

A biboros két szemöldöke idegesen rándult össze.

— Ah, ő! Beszél talán valamit, ami téged bántott?

Lavinia habozva nézett rá.

— Pater Auringerről beszélt — mondta csendesesen.

— Ah, úgy? Ezen nem csodálkozom. Most mindenki róla beszél. És Eszter szónokolt egy kicsit ügye, a szokott modorában? Kedves öreg varjú! Nálam is járt pár nap előtt és néhány baljóslatú szót mondott, amiből a hozzám való nagy ragaszkodását láttam és azt, hogy — te beszéltél neki rólam.

Lavinia arca elvörösödött.

— Semmit eminenciád, semmit akkor még!

— Valóban? Nos, jobb szeretem így! Vannak dolgok, amikről nem beszél az ember, mert nem lehet beszélni! Nos és a szerencsétlen pater ügye volt az, amivel téged úgy felizgatott, hogy sírtál?

— Részben az, igen.

— És részben? — faggatta őt a biboros.

— Részben amit arról az asszonyról mondott.

— Akivel a pater megszőkött?

— Igen.

— Ah — mondta a biboros elgondolkodva. — Ez volt hát! Lehajtotta fejét és kis idő múlva mosolyogva kérdezte: És mi közöd neked ezekhez a dolgokhoz? Miért vetted annyira a szívedre?

Lavinia rábámult.

A két aranybarna szem ott volt a feje fölött és nézett reá azzal a derűvel és tisztasággal, amivel az oltárok szentjei néznek le az imádkozó tömegre.

Egy pillanatig nézett Lavinia ezekbe a szemekbe és akkor megrendülve kérdezte magától:

— Valóban, mi közöm neked ezekhez a dolgokhoz?

Egyszerre valami csodálatos megkönnyebbülés szállta meg egész lelkét. Mintha valami friss fuvalom érintette volna, ami egyszerre elfűjt a szeméről, szívről minden égető terhet és fájdalmat.

— Én magam sem tudom eminenciád! De borzasztó volt! Borzasztó volt!

A biboros leült és őt maga mellé ültette.

— Jöjj, beszéljünk meg mindent. Őszintén, baráti-
lag mindent! Neked nem szabad többé szenvedned hasonló dolgok miatt! Te, az én barátnőm, az én Laviniám, az én leányom, csak nem éreztél ebben valami titkos összehasonlítást? Lavinia, hiszen ez rettenetes balgaság volna! Csak nem merészkedett Eszter odáig, hogy ezt tegye?

Lavinia lehajtotta a fejét és nem szólt.

— Ő nagyon szereti eminenciádat — mondta, mintegy menteni akarva őt!

— Igen, tudom — mondta a biboros idegesen, — de ez nem ok arra. — És ez az ő baráti beavatkozása — erre nincs szükség. Ez, ez teljesen fölösleges és a

jövőben szelíden, de határozottan ki kell előle térned! Persze, ez Róma! Elég! Ne beszéljünk erről! Ami a szerencsétlen pater Auringert illeti, Eszter sokkal neme-
sebb dolgokat cselekedne, ha imádkozna érte, semmint-
hogyan ítéletet mondjon róla!

— Eminenciád nem ítéli el? — kérdezte Lavinia bámulva.

— Természetes, hogy nem ítélem el! Sajnálom őt, mert a kalvária útjára lépett, mert Isten szörnyű meg-
próbáltatásokat tartogat számára. Egy hitehagyott pap
élete szörnyű. De elítélni őt ezért? Elítélni valakit, aki
ilyen keresztet vett magára. Nem, ez lelketlenség volna!

Lavinia egyre jobban csodálkozva hallgatta a bibo-
ros beszédét.

— És az ő utolsó beszéde a Via san Basilióban? Eminenciád nem botránkozik meg rajta?

— Semmiképpen gyermekem. Hát lehet embernek, papnak, szerzetesnek mélyebben megalázkodni emberek előtt amiatt, hogy azokat hitükben megsérti? Lehet iga-
zabban, mélyebben térdet hajtani előttük? Óh Istenem, ez a szegény ember! Hogy fel lehetett dúlva a lelke! Milyen szörnyű, kegyetlen kényszer volt az, amely erre a lépésre bírta? Micsoda mardosó lelkiismeret, ami aj-
kára azokat a szavakat adta.

— És eminenciád azért sem haragszik rá, hogy ezt a nyilvános botrányt előidézte, éppen itt, Rómában?

— Istenem, ez a szerencsétlen valami kétségbeesett
következetességgel hajtott végre mindent, ami rosszat
ő magának tehetett. Lángoló hidakat akart maga mö-
gött látni! Ezt meg lehet érteni még akkor is, ha kár-
hoztatja az ember.

— Eminenciád nem gondolja, hogy ez a dolog az
Egyházra nézve nagy vereség és megszégyenülés?

— Az egyházra? gyermekekem! Nem! Egy kis kényelmetlen érzés csak. Mert mi vagyunk mi, papság? Egy óriási eleven páncél az Anyaszentegyház testén, ami szorosán hozzásímul, rátapad és védi őt a külső ellenségek ellen. Már most ha ennek a páncélnak egyetlen pikkelye meglazul, kiesik — a többi pikkelyszemek annál szorosabban húzódnak össze, annál keményebben tapadnak egymáshoz! Jobb is, ha az ilyen pikkely kiesik, lehull! Mert csak zavart okoz a páncél feladatában. Az az egy pillanat, mely alatt a pikkely helye üres, az igen, kellemetlen! De ez csak egy pillanat! És Isten ilyenkor rendszerint még külön is megmutatja a maga szeretetét az Egyház iránt. Én megfigyeltem! Ha valami ilyen dolog történik: utána nyomban jönnek a legcsodálatosabb conversiók! Isten nem hagyja soha, hogy ez az eleven páncél, amelyen szakadás történt, ne kapjon új, erős és fényes pikkelyeket, a kopott és hasznavehetetlen helyett! Ez olyan meggyőződés, amely többszörös tapasztalaton alakult ki. Hova gondolsz te? És ha tucattal szakadnának el tőlünk a pater Auringerek? Mi, a többiek itt vagyunk és őrt állunk! És az újak, akik jönnek! Akik mindig jönnek!

Lavinia borzongva hallgatott. Soha nem beszélt még előtte ezekről a dolgokról. Most először! Sohasem látta még szemében a hitnek ezt a lelkesült, tiszta fényét, mint e szavai alatt. És mentől tovább beszélt: a lelkét annál inkább szállta meg valami véghetetlen édes megnyugvás, biztonság, valami nagy, nagy enyhület. Mint az elveszett gyermek, aki hazatalál és újra hallja az édesanyja szavát, — most rettenve nézett vissza az elmúlt napok útjaira, amelyeken lelke kábultan, elveszve tévelygett. Istenem, hiszen olyan egyszerű minden, olyan világos, olyan tiszta és nyugodt minden! Itt ülnek egy-

más mellett! Egymáshoz közel! Érzi a ruhájából kiáradó finom illatot, látja pompás homloka fölött a szép ezüst haját! Látja csodálatos ajkának mosolyát! Nem ez a mosoly az, amellyel az Evangelium hőse a tévelygőkre, az eszeveszettekre nézett? A vakokra és a bénákra? Nem az a gyógyító mosoly ez, melytől lelkek és testek életet kapnak? És keze ime fogja a kezét! Gyönyörű keze, mely szikrázik a pásztorgyűrű nagy, drágakövének fényében! Nem a thaumaturg keze-e ez az elefántcsontkéz, amiben a finom erek játékán át a nemes, régi vér liktet, őseinek spanyol eredetű vére, a régi hódítóké? a karddal és kereszttel hódítóké? a hadvazéreké és a szenteké?

— Ne beszéljünk többet erről — mondta most a bitoros — beszéljünk magunkról. Hiszen azért jöttem — azért jöttem, hogy megnyugtassalak és bocsánatot kérjek tőled a multkori ridegségemért — a — gyáva-ságomért. Mert egy kissé gyáva voltam Lavinia. Ne űtközz meg rajta! De azóta sokat voltam magamban — és együtt Istennel — imádkoztam és — most már nyugodt vagyok, magammal teljesen megbékélt és azért jöttem, hogy ezt a nyugalمامat veled közöljem és ha lehet — megosszam. Akarod, Lavinia?

Lavinia lehajolt és megcsókolta kezét, mely az övét fogta s így lehajtott fejjel lecsúszott elébe a szőnyegre s úgy maradt ott térden.

— Azt akarom mondani neked leányom — mondta most a bitoros meleg, meghatott hangon, — hogy az én ijedségemet ne vedd úgy, mintha megbántottál volna engem. Oly váratlanul jött az a mozdulat — és én — én tudom, mi volt az benned — és hogy ez nem lehet más-kép — és hogy én eddig nem küzdöttem ez ellen, az én elbizakodottságomból ered. De ez az elbizakodottság

már megszűnt. Nagyon jó volt, nagyon jó volt, Lavinia, hogy figyelmeztetted engem magamra! Hogy kioktattál engem magam felől! Aki magamat gondolatban az isteni kegyelem olyan magas fokára állítottam fel, hogy azt hittem — nem történhetik velem — ez — ilyen dolgot! A gőgöt Isten megbünteti. Nos, én bűnhődtem és vezekeltem és most — megint tiszta vagyok...

Lavinia megrettenve hallgatta ezeket a szavakat.

— Miattam, eminenciád — suttogta — énmiattam?

— Oh nem, dehogy miattad — sietett közbevágni a biboros — magam miatt! Hiszen te nem tehetsz semmiről! Hiszen te asszony vagy! Teneked — ugye — hiszen ez csak egy kis szeszély volt! És ha én nem lettem volna olyan elbizakodott: nem ijesztett volna meg annyira — ez a kis szeszély. De ezentúl — ne félj semmitől! Nyugodtan rábízhatod magad! Én nem fogok neked soha többé szemrehányásokat tenni, sem ijesztgetni azzal, hogy elküldelek magamtól — nem foglak! Milyen nagy gyöngeség volt ez is! Elküldeni téged, téged elküldeni! Hiszen nem tudnál elmenni, ugye nem? Ugye annyira szeretsz, hogy nem tudnál elmenni!

— Eminenciád — suttogta Lavinia és elrejtette fejét a ruhája redőiben.

— Nézz rám! Lmæld föl a fejed! Ez nem titok, amit egymás előtt szégyelnünk kell, rejtegetnünk kell. Ezt megmondhatod, nincs miért bujkálnunk vele! Mint ahogy én is megmondom neked: semmiért a világon, semmiért el nem bocsátanálak magamtól! Oly kedves vagy nekem, úgy kellesz nekem, annyira a lelkembe fogadtalak téged!

— Én attól félek — mondta Lavinia halkan — én attól félek, hogy amit én érzek eminenciád iránt, az az érzés — tele van bűnnel!

— Te azt hiszed? Oh, milyen tévedés ez! Itt van, ime a tévedés, ami miatt ez utolsó napokban szenvedtél. Te azt mondod, bűn! De én tudom, hogy ez nem lehet! Én érzem, hogy ez nem lehet! Hogy magyarázom meg neked, gyermekem? Bűn! Hát mi az, amit te bűnnek tartasz? Kívánsz te tőlem valamit, amit én nem adhatnék meg neked? Talán úgy gondolsz reám, ahogy egykor La Raudelle-re gondoltál?

— Nem! Nem! Nem! — kiáltott föl Lavinia s a hangján érzett az őszinte ijedség, amellyel ezt a lehetőséget magától távoltartotta.

— Nos, ugy-e? Nem megmondtam? Óh, jobban ismerlek én téged, mint te magadat! Te, aki elhagytad La Raudellet, nem azért hagytad el, mert már nem szeretted. Azt mondtad: sohasem szeretted, hanem azért hagytad el, mert amint mondtad — semmit sem adhattott már neked. Te nem La Raudellet hagytad el, hanem a szerelmet, amelyben vele éltél. És te ezt a szerelmet nem kívánhatod vissza, sem olyant, ami ehhez hasonló, mert jól tudod, hogy ismét csak nem elégítene ki! Annyival több az, amit a lelked öntudatlanul akar. Te nem mégy vissza a dolgokhoz, amiket elhagytál! De ha ez így van, miért mondod, hogy bűn?

Lavinia újra lehajtotta fejét és nem felelt.

— Talán mégis van valami — kérdezte a biboros megrezenő szempillával, amelyek most szaporán vertek, — amit eltitkolsz előttem? Valami rejtett vágy a szíved mélyén? Ne titkold el! Beszélj őszintén! Hiszen azért jöttem, hogy mindent elmondjunk egymásnak!

Lavinia a fejét rázta lesütött szemekkel.

— Nem? — kérdezte a biboros. — Nem mondod meg?

— Nem bírom! — mondta Lavinia egész testében reszketve és két kezét az arcára borította.

— De ha én akarom! Ha én parancsolom neked, hogy mondd meg? Hogy küzdjem meg az ellenségemmel és a te ellenségeddel, ha nem tudom a nevét, ha nem ismerem?

Megfogta a két reszkető kezét és lehúzta az arcáról. Egészen közel hajolt hozzá és parancsolón mondta:

— Ha én akarom, Lavinia! Ha én akarom!

Lavinia most ránézett. Oly közel volt arca az arcához, hogy érezte annak melegét. És mindig titokzatos, leírhatatlan szépségű szája ott virított előtte, az ajkához közel, az izgalomtól és fölindulástól kissé nyitva, megvillantva fogai tündöklő fehérjét.

Lavinia közel volt az ájuláshoz. Sohasem érezte még a vágy marcangoló törét úgy, mint e percben. Sohasem tudta, hogy ekkora vágy támadhat emberben. Hogy ez van és hogy ennyire fájhat! A hangja belehalt a szókba, amiket félig kábultan ejtett, a szemek parancsoló, kényszerítő nézése alatt és fogait a láz vacogtatta.

— Arra gondoltam — semmi másra — esküszöm semmi másra, — hogy egyszer, csak egyszer életemben bármikor, ha az életem utolsó percében is — csak egyszer egy pillanatra, — hogy érezzem az ajkát — egyszer, hogy megcsókoljon engem — egyetlenegy csókkal.

Megrettent, mikor kimondta. Azt hitte, eltaszítja őt magától. Attól félt, ismét látni fogja azt a multkori tekintetét, amellyel a kezét nézte, a csókjától megbántott kezét. De nem.

A biboros el sem bocsátotta a kezét. Csak a fejét húzta vissza tőle és a szempillái ereszkedtek le egyenlőtlen vágású szemekre, azzal a rejtő és tiltó mozdulattal, mint a mikor egy ereklye elé bocsátják a függőnyt. Így maradt hosszú pillanatokig.

— Ezt gondoltad — mondta azután fénytelené vált hangon — ez volt a te vágyad? Emiatt szenvedtél?

— Igen — mondta Lavinia.

— Asszony, asszony — mondta csendesen a biboros — mennyire megtéveszt téged az asszonyiságod! Mennyire kell, hogy megismerd végre magadat és ne élj tovább kétségben és ne szenvedj! Hallgass reám, Lavinia! Hallgass reám! Holnap Epiphania napja van és én végzem a szertartást a San Pietroban. Jöjj el, ott akarlak látni! Közel légy az oltárhoz, hogy láthass engem! Ott leszel?

Lavinia bámulva nézett rá.

— Igen, eminenciád, ha parancsolja.

— Igen, parancsolom, hogy ott légy! De nem szükséges, hogy bevárd a szertartás végét, hanem később, te tudni fogod, mikor, kelj föl és menj a sekrestyébe, nyittasd ki Santa Martha terére nyíló aajtáját és menj ki. Ott fogod találni a kocsimat, ülj bele és várj reám, míg átöltözködöm és kijövök hozzád. Megvársz?

— Igen, eminenciád.

— Anyám kérdezősködött felőled. Szívesen venné, ha meglátogatnád, pár nap óta gyöngélkedik. Elviszlek hozzá és ott maradsz ebéden. Megteszed?

— Igen, eminenciád.

— Nos, jól van. Ez minden, amit mondani akartam. A többit megtudod holnap! Mindent megtudsz holnap. És én nem akarom, hogy benned ez a vágy fáj-

jon! Érted, nem akarom. Azt akarom, hogy szépek és nyugodtak legyenek a szemeid mindig, amikor rám nézel és hogy ne kelljen remegnünk egymás előtt és Isten előtt! És most megyek. Isten veled!

Lehajolt hozzá és kisimítva homlokából a sűrű szőke haját, jobbkeze hüvelykujjával egy kis keresztet rajzolt a homlokára.

— Krisztus legyen veled! — mondta neki mégegy-szer. Fölvette a köpenyét, föltette a kalapját és ment.

— Mi volt ez? — kérdezte magában Lavinia, inikor ismét magára maradt és ott állt egyedül a szoba csendjében. — Mit akar ezzel mondani? Miféle titkos ígéret volt, amit tett nekem? Miért, hogy most nem riadt meg és nem küldött el magától? Mit akar velem? Mit akar velem? Mit akar velem?

...Mikor Santerra bitoros ezen az estén átment a kerti házba, Luigit ott találta a hálószobájában, amint éppen az ágyát rendezte el éjszakára.

— Hagyd el, Luigi — szolt oda az öreg szolgának. — Menj a szobádba és feküdj le.

— De hiszen eminenciádnak még a vacsoráját sem hoztam be — mondta Luigi.

— Nem vagyok éhes — mondta a bitoros — nem fogok vacsorázni. És az ágy sem kell. Nem fogok lefeküdni ma éjjel.

— Óh, Signore Iddio! — fohászkozott az öreg és az ég felé nézett — már megint kezdi eminenciád? Elfelejtí, mit mondott professzor Galli és pater Lorenzo? Eminenciád nem gondol magára? Azt hiszi, még mindig harminc éves eminenciád? Hát mikor lesz már elég ebből? A jó Isten ezt nem akarhatja! Nem örül neki — ezt én mondom, én, Luigi mondja, ez az öreg bolond,

akire eminenciád sohasem hallgat. — Ne pusztítsa el magát, az Isten szerelmére!

— Menj, menj! — mondta a biboros rámosolyogva szelid mosolyával — ne beszélj annyit az én koromról! Ne öregíts engem! — Ne öregíts engem!

— Holnap a Basilikában szertartásunk van és ma este nem eszik? Éhen akar halni eminenciád?

— Majd táplálnak engem az angyalok az ő menyeyei eledelükkel, Luigi — mondta a kardinális szeliden — ne félts te engem. — És gyöngéden kitudszkolta Luigit a szobából.

MÁSODIK FEJEZET.

LAVINIA NAGY REGGELE.

A San Pietro, reggel, mielőtt még az ünnepnap szertartásai megkezdődnének benne, olyan, mint egy nagy márványerdő, amelyben a levegő melegen megrekedt; tele kék köddel, ismeretlen és titokzatos illatokkal, apró neszekkel, láthatatlan csengők hangjaival, lopózkodó fényekkel, melyek jönnek a kupola ablakából és bizarrul esnek egy-egy fehér, nagy márványszoborra, melynek szenvedelmes mozdulata, mintha türelmetlenséget árulna el, mintha alig várná, hogy a harangok fölzendüljenek, lámpák fölgýljanak és megkezdődjék az ének, a zene, az istentisztelet — a Templom élete!

Ilyenkor a kápolnáknban még borongó árnyak lapangnak az oltárok körül. A nagy pápasírok hallgatva állnak szobraik pompájában. Mintha az éjszaka álma még nem hagyta volna el az óriás hajókat. Az emberek lassan lopóznak be a Basilikába, mintha szentségtörést követnének el lépteik zajával. Megállnak jobbról és balról a szenteltvizek óriási márványkagylói előtt, fölbámulnak a hatalmas méretű puttokra, elnéznek a távoli Confessioig, melyet a kék köd, mintha egészen el akarna rejteni szemeik elől s mely előtt az aranyozott bronzlámpák örökké égő sora pirosan sziporkázva fénylik.

Az emberek lassan lépkednek az óriási márványkockákon, suttogva beszélnek a reggeli csöndben. Megállnak Michelangelo Pietá-ja előtt és szótlán nézik az ifjú Anya ölében nyugvó Megváltót, bámulják rajta a nagyszerű halált, a nyugalmat és fönséget, azt a végzetlen csöndet, mely ezekből a finom, szinte törékeny márványidomokból és a Szűz lehajló arcából minden időkre kiveti áhitatát.

Odalopóznak Szent Péter fehérmárvány-trónuson ülő bizantikus bronzszobrához, bámulják komoly, jószágos arcát, a göndör hajjal és szakállal, áldásra emelt jobbkezét, kulcsokat tartó balkezét és némelyik lehajol, hogy megcsókolja előreálló lábát, melyet az óvatosság kis ezüstlappal fődött be, nehogy a hívők csókja idővel a bronzot egészen elkoptassa. És ezek a csókok, a hívők áhitatos, szemérmes csókjai most mintegy körsetára indulnak a Basilikában. Meglátogatják a Szent-ségkápolnát, ahol a gyönyörű Ciborium Bramante híres Tempiettoja után készült, bronzból és aranyból. A csókok odavándorolnak az oltár lépcsőjéről a két monolith-oszlophoz, melyek még a középkori Basilikából maradtak itt s melyekről a legenda azt tartja, hogy Salamon király templomából valók.

És ott fekszik az oltártól jobbra, a földön, mint egy szélesre vetett bronz halotti ágyon negyedik Sixtus alakja, nemes, szép feje, a bronz-Géniusok tömegében. S a csókok vándorolnak tovább, a Confessioig, ahol a lámpák égnek, vagy száz bronzlámpa örökkön-örökké, Szent Péter földalatti sírja fölött. A hívők leterdelnek a márvány-balusztrád elé és fejüket meghajtva bámulnak lefelé, ahol a sír előtt imádkozik téd-den hatodik Pius pápa márványszobra, szemben a régi

bronzajtóval, melyet az achat és alabastrom és bronzok pompája környékez.

Mindenütt pompa és csend. Hallgatás és kék köd és távoli misecszengetyűk idehalló csengése. És mindenütt az óriási, minden emberi méretet felülhaladó márványszobrok. Mi volna itt, ebben a hatalmas ünnepi csarnokban, a kereszténységnek ez örök hatalmát hirdető Monumentumban az egyszerű emberi méret! Szent Helena a kereszttel, Szent Veronika rohanó alakja a lebegő kendővel, Szent András és Szent Longinus mindmegannyi gigász, amely itt szenvedélyes mozdulatával és ünnepi jelentőségében mintegy őrt áll a reliquiák előtt. Aztán mögöttük jobbról és balról a sorakozó sírok!

Minden oly nagy, oly nagy! Az anya keblén csüggő csecsemő is, mintha valami ismeretlen világrészről, amelyet csupa óriások laknak, hullott volna ide!

Nem lehetett ebbe a márványerdőbe csak a nagyméretű alkotásoknak helyet adni! A kupola szédületes magassága, a titáni bolthajtások mindent megsemmisítenek, ami kicsiny és ha ennek a templomnak egy művész madarakat akart volna faragni: azokat egy tíz éves gyermek nagyságában kellett volna megfaragnia, hogy meglássanak.

Maga pedig az ember, szintén elvész és megsemmisül ebben a környezetben. Az ember, aki ide először belép, úgy érzi magát, mint egy kis mozgó fekete hangya a faragott, ijesztő fehér márványhegyek közt. Mert a Basilika valóban nem az emberért van! A Basilika az Egyház ünnepi terme, amelynek színe, hangja, hangulata rögtön megváltozik, mihelyt megszólal benne a szertartást bejelentő harangszó. Ekkor

megkezdődik a sürgés-forgás, úgy mint egy színpad kulisszái mögött az előadás megkezdése előtt. A sekrestye ajtain át egész tömeget látni, amint jön-megy, beszél, kérdez, szekrényeket nyit, gyertyákat gyújt, ruhákat vesz ki. A tömjént meggyújtják, az áldozati edényeket előkészítik. Karinges papok, kanonokok, püspökök járása-kelése — s mindezek fölött valami titkos, visszafojtott izgalom, várakozás, kérdezősködés, ideoda futkározás, suttogás, fejcsóválás, kézzel és ujjal való jelek. Valami láz, valami rendkívüli dologra való előkészület.

A Basilika főpapja, az Arciprete misézik ma reggel, Santerra biboros.

...Lavinia Tarsin féltízkor érkezett a Basilikába és a kocsiját elküldte.

Akkorra már a tömeg egészen ellepte a főoltár környékét; a Confessio balusztrádja előtt hármassorban térdeltek apácák és papok és világiak vegyesen. A Bernini monstruozus tabernaculum alatt már minden úszott a fényben és a Chorus elfoglalta helyét.

Lavinia csak nagynehezen tudott a balusztrád közelébe férkőzni. S amikor végre sikerült, két merev főkötőjű apáca mögött megállt és fölnézett az oltárra.

Azt kívánta, hogy közel legyen hozzá. Nos, innen látni fogja.

Lavinia izgatott volt és sápadt s a szíve körül azt a kis fájdalmat érezte, amit az utolsó napok izgalmai alatt egypárszor már észlelt, de figyelembe sem vett. Oh sokkal több lelki kínja volt ezekben a napokban, semhogy apró testi érzésekkel törődhetett volna.

Ott állt és várakozott és tünődött azokon az utolsó szavakon, amiket neki tegnap a búcsúzáskor mondott:

„Azt akarom, hogy szépek és nyugodtak legyenek a szemeid mindig, amikor rám nézel!“ Mit akart ezzel mondani? Mire célzott ezzel? „Kell, hogy végre megismerd magadat!“ „Nem akarom, hogy benned ez a vágy fájjon!“ „Ne kelljen remegnünk egymás előtt és Isten előtt!“ Micsoda szándék, micsoda titok lappang ez érthetetlen szavak alatt?

És újra feltámadt benne a kérdés, ami tegnap este lázzal és aggodalommal borította el:

— Mit akar velem?

Végre csengetés hallatszott, izgatott, hosszú csengetés. Az orgona megszólalt s a sekrestye ajtaja kitárult.

A biboros jött a mise óriási kíséretével. Elöl a keresztvivő, utánuk a fehér kanonokok serege, mögöttük a szürke kanonokoké. Jött, balján a fekete selyembe öltözött, kardos gentiluomoval. A nagy hermelines, uszályos biborköpenyben a Magna Cappában, mely soha szebb, királyibb alakot nem ölelt még körül. A tömeg bálványozó pillantásai közt jött előre, a négy uszályvivő apród mögötte, óvatos, apró léptekkel. Arca sápadt volt, mint a viasz, magasra emelt fejét komolyan előreszegte és szempillái félig le voltak bocsátva. De ajkán ott volt a titokzatos, alig érezhető mosoly, a bálványok mosolya, azoké, akik tudják, hogy izzó és áhitatos szemek pillantásának sugaraiban lépkednek előre. Nem nézett senkire. Ment az Oltáriszentség kápolnájába, ahol a kíséret két részre oszlott. Bement a kápolnába, letérdelt a számára előkészített térdeplő biborvánkására, egy rövid imát mondott s aztán föllált és visszatért. Fölment az oltárhoz. Imádkozott. Onnan, szinte föltűnő gyorsasággal vonult a baldachin alatt álló trónusra és kezdetét vette az öltöztetés.

Ekkor a Capella Giulia már énekelt és Lavinia most újra hallotta azt a hangot, amely akkor a trasteveri ünnepen úgy megborzongatta s amely most anynyira hatott rá, hogy megrándította ajkát, mintha valami szúrás érte volna.

Lavinia állt a tömegben és nézett a baldachin felé.

Az első pillanattól fogva, ahogy a biboros alakja feltűnt a sekrestye ajtajában, magasan kiválva a kíséret tagjai közül, Lavinia azt a kis fájdalmat a szíve táján egyre erősebben érezte. Oh, ez a szegény, reszkető szív, mintha elébe futott volna, ahogy belépett a Basilikába! Mintha elébe futott volna és fölsikoltott volna hozzá: Itt vagyok, látsz engem? Mintha felkönyörgött volna hozzá a szívek halk és zengő hangján: „Itt vagyok, a tied vagyok, lépj rám, mert puha és jó vagyok! Lépj rám, mert hű és nagyon forró vagyok! Lépj rám, mert a te lábad zsámolya akarok lenni, a te lábad szőnyege, amelyen mégy! Lépj rám, mert semmi sem édesebb nekem, mint meghalni a te lábad alatt!”

— Mennyire szeretem! — gondolta magában megtörten és szinte összeomolva az érzései nagysága alatt, amikor ott látta ismét az oltár előtt a gyertyák fényében, míg a Kyrie hullámai elárasztották a Basilikát.

— Mennyire szeretem! Mennyire szeretem!

Ott állt hozzá közel. A fejének egy kis mozdulata kellett csak, hogy lássa őt, de nem nézett a tömegre. Nem nézett, csak az oltárra és maga elé és néha lehúnyta szemét hosszan, hosszan és amikor kezeit szétártá, ezek olyanok voltak, mint két sápadt láng a gyertyák piros lángjai között.

Lavinia nem vette le a szemét róla. Most már elfeledve az éneket, a szertartást, a körülötte folyó halk

suttogást, csak a tegnap esti beszélgetésükre gondolt. Szinte hihetetlennek tűnt előtte e percben, hogy ő, aki most az oltárnál áll, az Arciprete arannyal terhelt ornatusában, ugyanaz az ember, aki hozzá így szólt: „Nem szabad remegnünk egymás előtt és Isten előtt!“ Hogy meg tudta őt vigasztalni! Milyen egyszerűen! Hogy el tudta vele feledtetni Eszter kemény és bántó beszédét! Mi közöd neked ehhez a dologhoz? — kérdezte tőle, mikor pater Auringert említette. És valóban: mi köze is van hozzá? Hát lehet-e azt, amit ő irányában e percben is érez, összehasonlítani más asszony szerelmével? Hát kívánná-e ő, elviselhetné-e, hogy otthagya helyét, azt a helyet, amelyen most áll? Az Oltárt, melynek főpapja? A Basilikát, melynek ő díszje? A gigantikus szobrok eleven testvére ő, a magas boltívek egyedüli méltó ura! És szobor és kép és zene és fény és tömjén és ének és minden eleven és holt szépség érte van! Minden érte van, mert ime ő az Egyház, ő a Fejedelem, ő a szépségek uralkodója.

És mégis megmondta neki tegnap este, meg merte mondani, amit bűnös asszonyi szíve mélyén rejtegetett: a vágyat. Megmondta neki, mert parancsolta s mert titkon örült ennek a parancsnak. Gyáván, színtelenül, elfulladás hangon megmondta neki, mert kívánta, hogy őszinte legyen hozzá. Mi értelme is lett volna titkolózni? Nem jobb-e így, hogy tudja? Ime ő, a legszentebb és legtisztább, ahogy pater Auringernek megbocsátott, megbocsátott neki is. Ez a bocsánat, amelylyel ő a bűnös vágyakat érinti, ez a bocsánat nem teszi-e őt hasonlóvá Jézushoz? Ő is megbocsátott mindenkinek. Az egészen tiszták azok, akik megbocsátanak. A mise haladt előre. A tömeg egyre sűrűbb lett az

oltár körül, melyet minden oldalról körülvelt, csak a Tribuna felőli részt foglalta el a papság.

Az orgona zengett, harsogott, ujjongott, az Alleluja hangjai betöltötték a Kupolát.

Az ének mint egy diadalkiáltás tört fölfelé:

„Surge et illuminare Jerusalem!
quia gloria Domini super te orta est!
Alleluja, alleluja!“

A mise haladt előre. Lavinia szeme oda volt tapadva az oltárra. Már másodszer vette észre, hogy a biboros ahányszor kezét az oltárra teszi, mindig mintha kissé megtámaszkodnék.

— Fáradt — gondolta magában — fáradt! És milyen halálosan sápadt!

Még nem látta a szemét. Már a Canonnál tart és kezdetét veszi a Consecratio. Most kezébe veszi az Ostyát. Most fölfelé néz. Most keresztet vet az Ostyára. Most lehajol és halk, de érthető hangon mondja a Transsubstantiatio szavait:

H o c e s t e n i m c o r p u s m e u m .

A csengő megszólal fájdalmas, éles csengéssel. A tömeg térdre borul. A Főpap letérdel és meghajtja fejét. A következő pillanatban föláll, magasra nyújtva föl az Ostyát a tömeg fölött.

Lavinia ebben a pillanatban megtántorodik. A két szem a magasra nyújtott karok árnyéka alatt most reá néz. Oda néz reá, a legfőbb Szentség oltalma alatt, könnyörgőn, szomorún, odaadón, csaknem haldokolva. Ránéz kimondhatatlan kifejezésével a lélek szomorúságának, a földiség fájdalmának, az Isten által föl nem oldott teher gyönyörűségének kifejezésével! Ránéz a legfőbb

Szentség fényének sugárzásában, a Hit sugárzásában, az áldozat mindent beragyogó fényében. Lavinia meredten bámul reá. És ime ez az arc most hirtelen elhomályosul, a szemek a hihetlenségig megnőnek és felé közelednek. És felé közeledik az egész aranyba, csipkébe öltöztetett alak. Lavinia érzi, jön, jön felé a tömegben keresztül és odaérve hozzáhajlik és karjait körülfonja a derekán és mint egy fáradt pillangót, mint egy szomjas virágot fölemeli őt a földről. Fölemeli és mintha az ének és zene sűrű felhői lépcsőzetet vonna alájuk, vonja magával fölfelé, fölfelé a Kupola magasságába. Lavinia úgy érzi, hogy ezek a karok oly erősen fogják őt, hogy semmiféle magasból nem eshet le. Ott viszi magával, ott kering vele a kupola mozaik seregének társaságában. Ott vannak valamennyien ők, akikért odalenni az orgona szól, az ének hangzik s a Főpap az oltár előtt a titkok titkának ígéit mondja. Szűz Mária, Krisztus, az apostolok és az angyalok serege. És Lavinia bódultan engedi át magát a karok hatalmának, melyek őt viszik — már a Kupolán túl, fenn, fenn a Basilika fölött, fenn, fenn, valahol magasan, a napfényben, az űrben, a szikrázó levegőégben. És a karok ölelik magukhoz szorosán, egyre szorosabban és Laviniát átjárja valami sohasem ismert, sohasem sejtett titokzatos, hűvös hulláma a kéjnek, mely a testet nem érinti és ellepi agyát az édes, kimondhatatlan bódulat, mely megszólaltatja az asszony ajkán a szót.

— Ki vagy te, aki engem magadhoz ölelsz? — kérdi attól, akinek karjai körül fogják. — Ki vagy te, elragadsz engem és elválasztod lelkemet testemtől? Ki vagy te? — és mintha egy suttogó, közeli hang felelne neki:

— Hát nem ismersz föl engem? Nem tudod, hogy

én vagyok az, aki a szomjuhozók szívét ismerem és szeretem!

És Lavinia borzongva kérdi?

— Nem Jézus vagy-e te?

És amaz visszafelel neki:

— Bizony én vagyok Jézus, a te Urad, aki megkönyörültem rajtad és a te vágyadon! Ime eljöttem hozzád, hogy megadjam neked azt a csókot, amire szomjazol, melyet az én szolgám neked nem adhat meg, mert az ő csókjait mind nekem adta immár és én eljöttem, hogy tejesüljön a te vágyad és megcsókoljalak téged az ő csókjával, amely az enyém.

És lehajtotta hozzá fejét és Lavinia újra látta ama tekintet végtelen szomorúságát és haldokló odaadását és megnyitotta ajkát és elfogadta tőle a csókot, aléltn, zsibbadó szívvvel, a csókot, mely nem hasonlított semmiféle csókjához a földnek s amelyetől hűlni érezte egész testét — a szóval ki nem fejezhető gyönyörűségben...

Meddig tartott ez? Egy másodpercig? Egy percig? Percekig? Nem tudta.

Mintha valami szédítő magasból hullott volna alá hirtelen. Ott állt megint a tömeg között, de a repülés borzongásával tagjaiban és a csók üdvösségével ajkán és ereiben.

Ott állt és tekintete ismét odatapadt az oltárra, ahol a Főpap állt. És újra látta szemét, amely ránézett. Ez a szem most a diadalmas szerelem fényében ragyogott, a birtokbavevés fenséges szépségében. Látta őt, amint az aranykelyhet az áldozat vérével magasra emeli és most Lavinia térdre bukott előtte és úgy maradt ott, boldog megsemmisülésben, mindaddig, amíg egy kéz a

vállát nem érintette és egy reszkető hang a fülébe nem súgta:

— Asszonyom, talán rosszul érzi magát?

Az egyik kékruhás, merev főkötős apáca volt. Lavinia lélektelenül bámult rá és nem tudott felelni.

— Bocsánat — mondta az apáca halkán — azt hittem, elájult.

Lavinia fölállt és lassan, öntudatlanul, imbolygó lépésekkel ment kifelé a tömegeből. Érezte, hogy nem maradhat itt tovább. És megparancsolta neki, hogy várja meg őt, kinn a sekrestye előtt, a kocsiban.

Lassan eljutott a sekrestyéig, amelynek ajtaja előtt egy percre megállt. Azt hitte, össze kell roskadnia. Oly erőtlen volt és mintha a szíve helyén valami üresség volna és testét még fogva tartja az a zsibbadás, melyet a ráfonódó karok okoztak.

— Hova parancsol, asszonyom? — kérdezte az egyik sekrestyés és elébe állt.

— Kérem, szíveskedjék fölnyitni nekem a kaput a Santa Marthára — mondta Lavinia.

A sekrestyés készséggel szaladt előre a kulcsokkal.

— Parancsoljon, asszonyom!

Lavinia kilépett. Ahogy a hideg, szikrázó, januári levegő az arcát érte: megborzongott és kénytelen volt lecsukni szemét az erős napfény előtt.

A biboros kocsija ott állt a bejárat előtt. A kocsis fenn a bakon. A lakáj a lovak előtt. Mikor ez utóbbi megpillantotta Laviniát, odaugrott a kocsi ajtajához és kinyitotta:

— Kegyeskedjék, asszonyom.

Lavinia beült a kocsiba, meghúzódott az egyik sarkába, fejét a párnákhoz hajtotta és újra lecsukta a sze-

mét. Most, lassanként kezdett magához térni és a gondolatai, féltéken, mint a villámtól szétrebbentett madarak kezdtek visszatérni.

Ez volt tehát? Ezért hívta ma őt ide? Ezt akarta! Ezt rejtegette a tegnapi esti titkos ígéret. Ez volt, amit a számára tartogatott! Ő tudta, már tegnap este tudta, hogy ez fog történni vele! Ez a rejtelem! Ez a borzasztó Ajándék! Ez a rettenetes Csók!

Ez tőle jött. Minden tőle jött. Az ő akaratából! Ezt tudta tenni vele! De aki erre képes, aki ezt tudja, akinek ehhez hatalma van, az nem lehet ember többé! Azt természetfölötti erők tartják megszállva! Aki ezt tudja, az sokkal közelebb van immár az éghez, mint a földhöz! Aki ezt tudja...

És most, — és most — hogy lehet majd reá nézni? Hogy lehet mellette ülni? Hogy lehet majd elviselni a hangját?

Mit fog neki mondani, ha jön? Hogy fogja majd köszönteni?

Ahogy ült, a kocsii leeresztett ablakán át betóduló levegő olyan jól esett most csukott szemének, égő ajkának, lüktető homlokának!

Testét összetörtnek érezte s ereiből mintha minden vér kiürült volna. A hideg levegő, a téli napfény most kezdte kissé eszméletre téríteni, agyát lehűteni, szemének belső forróságát lecsillapítani.

Valami nagy nyugalom, amit reconvalescensek éreznek némely napos délelőttökön, mikor megmosdatta őket és friss fehérneműt adott reájuk az ápolónő, valami boldog testi bágyadság, amely az álomossághoz hasonlít, lepte meg és talán még akkor is ez a félszen-

der volt rajta, mikor a kocsi ajtaja megnyílt és a biboros beült mellé a kocsiba.

Nem nézett rá. Nem tudott ránézni. Feje még mindig a kocsi párnájához volt hajtva és szemei csukva, csak a szempillái remegésén látszott, hogy ébren van.

A biboros figyelmesen nézte.

— Sokáig vártál, — mondta neki lágyan s a hangja tele volt részvétellel — de nem jöhettem előbb. Fáradt vagy gyermekem?

— Egy kissé — felelte Lavinia halkán s utána figyelt a sajtá hangjának, mely ismeretlen volt előtte, összetört és fénytelen.

A biboros nem szólt és sokáig így ültek hallgatva egymás mellett és egymás tekintetét kerülve.

A kocsi, miután elhagyta a San Pietro terét, a Borgo Nuovon át fölment a Ponte Sant' Angelora. Ott a hídon a tiszta téli napfény ragyogott a táncos angyalokra. Ez a híd, valahányszor látta, mindig azt a hatást tette Laviniaéra, mintha ideiglenesen építették volna, valami rendkívüli nagy ünnepség céljaira s aztán ott felejtették. Róma diadalíveinek jellegét hordta e híd és mintha nem is híd lett volna, amely az átkelésért van, hanem angyalok táncterme a folyó fölött.

Most, hogy keresztülhajtottak rajta, érzékeny, remegő idegeit a fényben szikrázó márványszobrok csaknem elviselhetetlenül érintették.

Minden repül — gondolta magában megdobbanó szívvel emlékezve arra a repülésre, melynek szédülete még nem szállt ki tagjaiból. — Minden repül!

— Semmi mondanivalód sincs nekem, Lavinia? — kérdezte a biboros, mikor a hídról letértek s a kocsi bekanyarodott velük a Via Paolán át a Giuliába.

— Semmit sem tudok mondani, eminenciád! — felelte halkán.

— Én azt hittem, valami szépet fogsz nekem mondani. Ma láttad, mennyire szeretlek téged.

— Láttam, eminenciád — mondta Lavinia csaknem hangtalanul.

— És mégsem? — mondta az mosolyogva, aztán kis szünet után hozzátette — pedig én is fáradt vagyok kissé.

Lavinia most hirtelen felé fordult.

Igen! Ez csak most jutott eszébe, hogy fáradt lehet! Megdöbbenve bámult arcába.

Igen, ez eddig nem jutott eszébe, hogy ő, aki mindent akarta: milyen fáradt lehet! Hogyan és mennyit ostromolhatta Istent azért a pillanatért, amelyben neki megmutatta, mennyire szereti őt! A szemei körül mély fekete árnyékok vannak. Az éjjel bizonyosan nem aludt és ma még nem evett semmit.

— Eminenciád — mondta és a könnyek megnevedesítették a szemét — bocsásson meg!

És lehajolt, hogy megcsókolja a kezét.

A biboros nézte.

— Nos gyermekem? Még mindig vágyódsz arra, hogy megcsókoljalak téged?

Lavinia arca piros lett a szégyentől.

— Eminenciád — mondta — meghalni szeretnék — meghalni!

— Meghalni? — mondta az fejét rázva. — Élni, élni, Lavinia! Élni az igazi, a legszebb életet! Meghalni most, amikor annyira itt vagy nálam! Oly egészen itt vagy nálam!

Ezt mondva, megfogta kezét és el sem bocsátotta addig, míg a kocsi be nem gördült velük a Santerrapalota kapuján.

De Laviniát ez az érintés nem borzongatta meg többé. Nem kergette arcába a vért és nem töltötte meg nyugtalansággal.

Bágyadt örömmel, alázatosan engedte át kezét és szíve nyugodt volt.

A repülés forgatagában elveszített valamit. Elveszítette Lavinia Tarsint, a régi asszonyt, azt a követelő, sürgető, forró és szomjas vágyat, melyet művész fantáziája a végletekig szított. Aki most a kocsiban ült és kezét egy szentnek áldott, tiszta kezében pihentette: nem volt többé az ifjú, pompás Lavinia Tarsin, az impetuozus asszony, a hangulatokba rohanó művész! Egy sápadt, szenvedő apáca volt, akit összetört a Jézus ajkáról kapott csók, a mennyei szerelem...

HARMADIK FEJEZET.

LELKEK NÁSZÁ.

A hetek, melyek ezután következtek, inkább hasonlítottak álomhoz, mint valósághoz.

Megszabadulva a maguk titkolt félelmétől, most már bátran és gyakrabban keresték egymást, szinte elfeledve maguk körül az egész világot. A biboros úgyszólván minden szabad percét vele töltötte. Ha nem kellett a Vaticánban lennie, ha nem kellett fontos politikai személyiségek látogatását fogadnia, ha csak egy órája volt szabad, már megszólalt a Lavinia telefonjának csengője és a titkos szám, amely után ez a kérdés következett:

— Ott donna Lavinia? Nincs semmi terved mára?

— Semmi, csak amit Del Rione akar.

— Elmegyek érted. Kimegyünk Prima Portához.
Jó?

Vagy pedig:

— Jöjj el hozzám, mert el vagyok fáradva a sok beszédetől, amit hallanom kellett és senkit sem bírok el, csak téged.

Vagy pedig:

— Ne fogadj ma délután senkit. Elmegyek hozzád. Gyakran ment el hozzá és minden látogatása azt az érthető föltűnést keltette a házban, amely mindkettőjüket feszélyezte.

— El kellene menned innen — mondta neki egy napon — itt túlságosan sokan látnak bennünket és nagyon föltűnik, ha gyakran jövök. Én pedig nem akarok lemondani arról, hogy gyakran jöjjek. Nem szeretnél egy kedves villába költözni, valahol a kapukon túl? Vagy fönn a Janiculuson? Oda zavartalanabban mehetnék!

Lavinia ebbe örömmel beleegyezett és akkor kezdtek terveket szőni Lavinia leendő lakásáról.

Később a bíboros így szólt:

— Egyelőre várjunk! Anyám úgy is azt szeretné, ha a nyarat velünk töltenéd, künn Némiben. Kért, hogy ezt mondjam meg neked. Az ősszel, majd ha visszajövünk, elég idő lesz még mindenre.

És ennél maradtak.

Talán egy héttel ama sanpietroi délelőtt után, egy napot kinn töltöttek Némiben a kastélyban, melyben a munkálatokat már befejezték.

Autón mentek ki, csak Luigit vitték magukkal és alkonyatig künn maradtak a magányos házban, mely ott feküdt a tó fölött magasan és óriás parkjával lenyúlt egészen a tó partjáig, ahova egy kis ajtón át ki lehetett jutni.

Aznap hideg volt. Fölöltözve járták be a hideg, lakatlan termeket. A bíboros megmutatta Laviniának a felső emelet mindig zárt szobáit, mely az ő lakása volt és a földszinten azt a szép, japán bútorokkal és japán falakkal berendezett szobát, melyet a nyárra az ő szobájául szánt a szomszéd benyilóval, mely egy kis öltöző volt.

— Itt lakott anyám fiatalasszony korában. Ez volt a kedvenc helye. Ide teszünk a számodra egy ágyat.

Mi a te kedves színed? Otthon a hálósobádban, amit én nem láttam?

— A sárga — mondta Lavinia.

— Az nagyon hideg és ide a Némi-tó partjára nem való. Szereted a kék színt? Nem azt a kéket, amilyen az ég a tó fölött, de amilyen színű a tó, mikor alkonyodik és elhagyja a nap! Majd meglátod! Ilyen kékselyem sátort állíttatok ide, hogy benne aludj. Örülsz?

— Örülök, eminenciád!

— Igen, azt akarom, hogy örülj!

Sokszor mondta ezt neki: „Akarom, hogy örülj!” Gyakran küldött neki ajándékot, mert látni akarta a szeme elragadtatott, hálás kifejezését. Gyakran küldött neki ritka virágokat, amiket a némii üvegházakból hozott be Rómába a kertész hetenként kétszer. A biboros kedvenc virágait, az orchideákat, melyeket csak az ő számára hoztak be s melyeknek odakünn egészen külön nagy tenyészete volt. Most Laviniának küldte „a bájos szörnyetegeket“, amint nevezte őket, mert e virágok valóban abban a raffinált keresztezésben hasonlítottak egy kissé némely tengeri hullóhöz, de hasonlítottak bogarakhoz, pókokhoz és lepkékhez is. És hasonlítottak óriási égő szívekhez, mint a *Masdevallia grandidora*, hasonlítottak fölnyílt ajkakhoz, mint a *Huntleya violacea*. Hasonlítottak apró női cipőkhöz, mint a *Cypripedium caudatum*. Repülni látszottak, mint az *Oncidium papillo*. Soknak szeme volt, mely szembenézett az emberrel és mintha ismerné azt. Némelyik gyászt viselt és majdnem egészen fekete volt. Más apró pettyeket viselt, mintha vér hullott volna reá valahonnan. Voltak, amelyek lélekeztek és mások, amelyek megrándultak, ha hozzá nyúltak ujjal. Sok volt színtelen és mintha valami titkos, gyógyíthatatlan betegséget hordana ma-

gában, sok volt fehér és annyira érzékeny, hogy összezugorodott abban a percben, mihelyt levágták száráról.

Ezek közt a virágok közt jártak délig. És a nagy azalea-bokrok közt, a szegfűk és gardeniák közt, a rózsák közt, melyeket a hercegné szeretett. A biboros magyarázott, mesélt a virágokról. A kertész tiszteletteljes távolban követte őket. Mind a négy virágházat bejárták és akkor fölmentek a házba és az egyik napos terrasszon felierítve találták a reggelijüket, amit Luigi magával hozott.

Kissé bódultan a langyos levegőtől és a sokféle virágillattól ültek asztalhoz és vidáman reggeliztek meg. Luigi ragyogó szemmel állt a biboros háta mögött, lesve annak minden mozdulatát. Reggeli után egy kis sétát tettek Albano felé, a Galleriának nevezett régi, tölgyfákkal szegett sétaúton. Emberekkel találkoztak, akik fölismerték a biborost, a szép fiatal hölgy társaságában. Letérdeltek az úton, a férfiak levett kalappal, mélyen meghajtott fejjel, az asszonyok az ámulat kifejezésével arcukon, ahogy a szőke, ragyogó szépségű fiatal hölgyet látták a biboros mellett.

— Angelo di Dio — mondta neki egy aprószemű, igen, öreg, fekete és ráncosképű anyóka — engedje meg, hogy megcsókoljam a ruháját!

— Engedd meg neki, — súgta a biboros — jó emberek és még szívükben őrzik a pogány szépség kultuszát. Ez az egész környék itt az ókorban Diánának volt szentelve — az ő templomai, ligetei álltak itt, azt hiszik ő tért vissza közéjük.

Lavinia elpirulva, lesütött szemekkel fogadta el a bókot.

Visszatérve a sétából, ismét lementek a parkba,

amelyet a biboros most apróra megmutogatott Lavinia-nak. Most még minden elhagyott, kopár és szomorú volt kissé, csak a barlangok, amelyek a hegyoldalban voltak, a barlangok éltek, csaknem nyári életet, örökös zöldjükkal, a folyondárok és Capelvenere smaragdszín, buja virulásában. A szökőkutak zárva voltak és téli ál-mukat aludták. A lugasok megmutatták márványoszlo-paik sorát és fából faragott vázukat.

— Három hónap mulva itt minden virulni fog — mondta a biboros. — De akkor még nem jöhetünk. A húsvéti szertartások miatt ott kell még lennem. De má-jus már a mienk! Milyen szép lesz a május, itt, a tó fölött, teveled és a virágokkal! Mennyire örülök neki!

Még alkonyat előtt útnak indultak, hogy az est ne találja őket a Campagnán.

Luigi gyöngéden takargatta be a biboros lábait a meleg plaidbe. Lavinia kis orosz bundájában, fején a prémes kucsmával egészen biztonságban volt a hideg ellen.

Igy mentek most a csukott autón, ketten az alko-nyat felé, a Campagna kitárt karjai felé, Róma felé, az ibolyaszínű ég alatt a hegyoldalak, a kráterek fehér országútján.

Ültek egymás mellett, egymáshoz oly közel, egy-másnak úgy átadva, csönddel, szépséggel, magányos-sággal úgy körülfonva, mint két Istenszobor valamely szentélyben.

— Sohasem hittem volna, — mondta a biboros hal-kan — hogy az élet ilyen szép! Neked kellett jönnöd, hogy ezt megtudjam.

Majd később, mikor a hallgató asszony arca felé fordult és szemeinek fényét arcán érezte, szólt súgva:

— Testvérem és szerelmem!

Lavinia odahajolt hozzá és megérintette karián a ruháját olyan kis csókkal, mely elfutó volt, mint a lehellet s melyet mégis mindketten éreztek mélyen a lelkükig.

— Mit gondolsz, — mondta a biboros, mikor már lenn robogtak a Campagnán, a Via Appián — meddig fog ez így tartani?

— Micsoda, eminenciád?

— Ez a mi életünk szépsége? Ez a boldogság, ami a mienk? Mit gondolsz, meddig tarthat ez?

— Azt hiszem, eminenciád, amíg élünk — mondta Lavinia.

— Amíg élünk? — kérdezte tőle elgondolkozva — ameddig én élek, azt gondolod?

— Ameddig mi ketten élünk — mondta Lavinia.

— Mi ketten? Igaz, hiszen én a te életedet egyszerűen elvettem magamnak. Mit gondolsz, szabad volt ezt tennem? Néha furdal a lelkiismeret. Te sohasem gondoltál arra, hogy tulajdonképpen én kifosztlak téged?

— Soha, eminenciád.

— De még ha úgy volna is, — mondta hirtelen megváltozott hangon — még ha úgy volna is! Nem tehetek másképp. De tudom, hogy nem fog soká tartani.

— Eminenciád — mondta Lavinia rémülten.

— Ne ijedj meg! Nem kell a haláltól félned! Ez az élet utolsó ajándéka — és szép és megnyugtató, ha az értelmét tudjuk.

Lavinia csodálkozva nézett rá és nem kérdezte, ami már az ajkára tolult: hát lehet tudni a halál értelmét? Boldog volt, hallgatott.

Már ott jártak a sírok között és egészen besötételt, csak az autó lámpája vetette előre nagy sugárkévését a régi római útra!

— A halottak városa — mondta a bíboros kinézve — ez a szép, ez a rejtelmes és nagyszerű ebben a városban, hogy itt a holtak nem mennek el. Itt maradnak. Minden holtak. A pogány Róma holtjai éppen úgy, mint az ókeresztény Róma holtjai. Itt nekik örök életük és örök jelentőségük van. Ide fognak tartozni örökké. Ha ebben a városban meghal az ember, annyi, mintha örökké élne!

— Miért beszélünk a halálról? — kérdezte Lavinia megborzongva.

A bíboros megfogta a kezét és kezébe vette.

— Igazad van! Miért beszélünk a halálról? Hiszen most már úgyis mindegy, élet vagy halál: mi többé nem válhatunk el egymástól. Örülsz ennek? Hajtsd ide fejed a vállamhoz közel és igérd meg, hogy mindent elfogadsz tőlem, amit én adok neked!

— Mindent — mondta Lavinia hozzáhajtv a fejét.

— Minden ajándékomat — amíg csak élek és a halálon túl is. — Igen?

— Megint a halál — mondta Lavinia és közelebb símult hozzá.

Az megérezte a szőke hajfürtök meleg illatát és mélyen mint egy virágból: lélekzett belőle.

— Igazad van. Úgy kellene mondanom: örökkévalóság. Tehát az örökkévalóságig elfogadsz tőlem minden ajándékot?

— Mindent — mondta újra Lavinia.

— Köszönöm, hogy megígérted. Milyen önző vagyok! Milyen önző! De nem tudok más lenni. Kell nekem az a tudat, hogy nem hagysz el többé.

— Soha többé! Soha többé!

Aztán a város ezer és ezer csillogó fénye fogadta őket. A ragyogó utcák, amelyeken keresztülhajtottak.

Mielőtt még Lavinia lakásához érkeztek volna, megkérdezte tőle:

— Elmégy ma este valahova?

— Sehova, eminenciád.

— Hozzád sem jön látogató senki? Gianpietro tegnap nálam volt és azt mondta, fölkeres. Azt hiszem szeret téged, ami természetes is. Nem gondolod, hogy ma este fölmegy hozzád?

— Lehet, hogy feljön. Én ma este nem leszek otthon senki számára.

— Köszönöm. Mit fogsz tenni?

— Semmit. A mai nap boldogságával ágyba fekszem és lehúnyom a szemem.

— Imádkozz egy kicsit, gyermek. Tanulj meg imádkozni, mert majd szükséged lesz reá. Értem és magadért imádkozz. Megteszed?

— Igen, eminenciád.

— Lehet, hogy ma még szólni fogok hozzád. Isten veled.

Ekkor megfogta Lavinia kezét és — életében először megérintette ajkával.

Lavinia összerezsent. Az ijedt öröm elöntötte arcát.

— Hiszen te az én asszonyom vagy, — mondta neki a biboros — az én asszonyom vagy!

És elváltak egymástól.

De vagy másfél óra múlva újra hallotta hangját a telefonon.

— Itt Del Rione. Te vagy Lavinia? Ébren vagy még?

— Igen, ébren vagyok.

— Most megyek a szobámba. Olyan szép nap volt. Köszönöm neked!

— Nem szomorú már Del Rione?

— Nem többé. Isten áldjon...

...Az ő ajándékai!

Egyelőre ezek még a férfi ajándékai voltak az aszszonynak. Képek, bronzok, selymek, ékszerek, könyvek — de a legnagyobb ezek között, a legcsudálatosabb most készült még csak Lavinia számára, annál a Piazza di Trevi-n lakó aranyművesnél, aki a régi római és etruszk ékszerek kópiáit készítette királynők és fejedelmők számára.

A biboros családi gyűjteményében volt egy etruszk aranyelet. Egy papnő ékszerei. Karkötők, függők, nyaklánc és gyűrűk. Az etruszk ötvösművészet remekei, csupa ötletes kitalálás, aprólékos és raffinált motívumok egymás mellé sorakoztatása. A nyaklánc négy sor aranyfüzérből készült. A felső sor apró tölgyfamakkokat ábrázolt, amikből levelek csüngtek alá, e levelek közt kis vidám madarak szálldestak kiterjesztett szárnyakkal és ez volt a második sor. A madarak füzéréről kis sphynxfejek ereszkedtek alá, amiket scarabeusok tartottak összefűzve. A negyedik sor csupa aranycepp volt, benne fáradtságosan karcolt ábrázolásokkal. Csudálatos művészet, melyet csak egy pompaszerető, kőbor és buja fantáziájú pelasz faj találhatott ki, aki messze földeket bejárt vándorlásában és mindenünnen elhozta magával azokat a titkosan kifejező törmelékeit a Szépségnek, melyet aztán a maga egyéni ízlésével összeolvasztott valamivé, ami örökre az ő legsajátabb stílusa maradt.

Mikor a biboros Laviniának az ékszeret először mutatta meg és látta rajta a gyönyörködést és bámuló meghatódást annak láttára — akkor kinyitotta a kis üvegszekrény zárját, melyben az feküdt, kivette az ékszeret és Lavinia nyakára tette.

A két és fél évezredet megélt arany sápadtan csilámlott a szép rózsaszín asszonyi nyak és mell bårsonyán.

— Milyen szép vagy benne! — kiáltott fel a biboros — kell, hogy te viseld ezt, Lavinia!

Lavinia kezébe fogta a nyakláncot és szólt:

— Nézze, eminenciád, milyen finomak és törekenyek ezek a kis fejek és madarak. Mind összetörnének, ha ezekhez az ember sokszor nyúlna!

— Igaz — mondta a biboros elgondolkozva — és mégis kell, hogy ez a tied legyen, hogy ez téged díszítsen. Meg fogom csináltatni a kópiáját.

És azóta a Piazza Trevi kis műhelyében, a mester vezetése alatt négy legtehetségesebb ötvös olvasztotta, formálta, rajzolta, véste az aranysphynx-fejeket, a makkokat, a madarakat és bogarakat. És hozzá a kőöntőket a széles aranylapokkal, melyeken kis fantasztikus szárnyas állatok szaladtak egymás után, felváltva apró géniuszok játszó seregével és a gyűrűt, mely egy hydrafejet ábrázolt és a fülönfüggőket, mely két óriási, a vállig leérő szőlőfürt volt és a két gömbölyű fibulát, az etruszk papnő biztosítótűit, melyek mind egyikén egy kis szörnyeteg feküdt, a karmai közt egy gyermeket tartva.

December végén fogtak hozzá és husvétra késznek kellett lennie. Így akarta a biboros.

Közben azonban egyre-másra küldözgette hozzá szebbnél szebb ajándékait, amik mind a nagyvilági asszony ízléséhez, ruhájához, divatjához illettek. Lavinia sokszor szabadkozott emiatt, sőt egyszer szemére vetette, hogy úgy kényezteti őt, mint a világi férfiak a kedvesüket szokták. Mire a biboros mosolyogva mondta:

— Nem vagy-e te az én kedvesem, Lavinia? Lehet-e asszony jobban valakié, mint ahogy te az anyém vagy? És nem kell-e szépnek lenned, a legszebbnek — ezért a szerelemért, ami a legszebb?

És egyszer — ez már február elején volt, Mentánába, a kis hegyi városba mentek fel, útközben leszállván Sant Alessandro katakombájába — a fehér országút magányosságában, a rohanó autó belsejében, hirtelen felé fordult és mintegy meglepődve mondta:

— Lavinia, te most nem dolgozol soha?

— Lavinia elpirult és zavartan mondta:

— Valóban, most nem dolgozom.

— Miért nem? És az én megkezdett portrait-m, amit a tavaszi tárlatra szántál? Nem fogod befejezni, hogy dicsőséget arass veled?

— Mire való a dicsőség? — kérdezte Lavinia csendesen eltűnődő hangon.

— De a munka, a munka, Lavinia? Hogy van, hogy te nem szomjazol többé a munkára, amit annyira szeretted!

Lavinia szemei nyugtalanul rebbentek meg.

— Most nem kell semmi, — mondta izgatottan — az életem úgy tele van: nem fér bele több semmi!

A biboros elgondolkodott.

— Mennyire asszony vagy, — mondta neki azután és mintha saját magának mondta volna — talán a legnagyobb bűn, hogy eltérítettelek asszonyi utadról. Háttha arra születted, hogy feleség légy és anya. Te nem gondoltál soha erre?

Lavinia a fejét rázta lassan, szomorúan!

— Arra születtem, hogy az életem eminenciádnak adjam — mondta forró hangján, ami a biborosnak arcába kergette a vért.

— Hogy az életed nekem add, — mondta eltűnődve — amíg én élek! De azután, azután?

— Mi az az: azután? — kérdezte Lavinia hideg aggodalommal a szíve körül.

— Ha én már nem leszek itt a földön? Ha én elköltözöm innen — akkor! Nem gondoltál arra, mi lesz akkor veled és életeddel?

Lavinia szeméből kitörtek a könnyek.

— Miért mindig ez? Miért mindig a halál? Ez a szörnyűség!

A biboros lehajtotta a fejét.

— Igazad van. Mindig a halál! És én nem tudom, miért beszélek róla. Miért kínozlak vele, szegény gyermek! Talán — talán túlságosan boldog vagyok — vagy talán —

De ezt már nem mondta ki, ezt a második talánt. Engedte, hogy Lavinia kisírja magát és akkor megszólalt:

— Én azt szeretném, ha dolgoznál! Ha megint dolgoznál. Ez engem boldoggá tenne, tudod? Erre nekem szükségem van. Gondold el, milyen érzés volna számomra, ha azt tudnám, hogy közéd és az alkotás közé álltam! Hát mi vagyok én: számum, hogy fölégessenek egy viruló rétet? Homok, hogy betemessek egy gazdagon tenyésző kertet? És Krisztus miért adott egymásnak bennünket, ha te nem dolgozol? Mivel is töltöd te tulajdonképpen azt az időt, amikor tőlem távol vagy?

Lavinia letörölte a könnyeit és még nedves szemmel elmosolyodott.

— Hogy mivel töltöm? Eminenciára gondolok.

— Mindig reám gondolsz?

— Mindig, mindig!

— Soha a munkára? Ez szomorú, Lavinia. Mind-

kettőnkre nézve szomorú. Hát az, hogy mi ennyire egymásé vagyunk: ez a nagy érzés, ami összefűz bennünket: nem ad neked semmi gondolatot, eszmét az alkotáshoz?

— Gondolatot, eszmét, oh igen, — mondta Lavinia — hiszen egyebet sem teszek, mint komponálok! De a szobrász munkája annyira az anyaghoz kötött! Ott kell ülni az agyag előtt, ott kell kínlódnival vele nappal és éjjel. Gyúrni kell, ostromolni kell, verekedni kell vele! És én azt gondolom: kár minden percért, ami így elvész! Kár minden percért, amit el nem pazarlok tétlenül, csupán a gondolatokban való alkotással. Sokszor gondoltam magamban az utóbbi időben: milyen jó lehet a költőknek, a költőknek, ha úgy szeretnek, mint én szeretek, mert náluk a kigondolás és alkotás és ábránd — egy és ugyanaz! Nincsenek alárendelve, mint én az anyagnak, amiből a szobor készül, az időnek, melyet egy szobor megmintázása követel. Szeretném, ha költő volnék és kiadhatnám magam két vagy három strófában, mindenuntalan, minden érzésemet ha kidalolhatnám, mint azt Petrarca vagy Dante tette. De a szobrászat: mesterség és hozzá férfimesterség, kemény és követelőző. Nem tűr meg maga mellett ábrándozást. És úgy szeretek ábrándozni...

Könnyedén, indulat nélkül, csaknem csevegő hangon mondta ezt, de a biboros éles füle, erősen látó szeme észrevett a hangja, a tekintete mögött valami, talán saját maga előtt is rejtett fájdalmat, aggodalmat, nyugtalanságot és szólt:

— Lehet, hogy igazad van, amikor azt mondod, hogy kár minden percért — mert e percek szépek; és nem tudni mennyi van még belőlük. De neked mégis dolgoznod kell. Dolgoznod kell azért, hogy én ne érez-

zem, hogy utadban állok. Érted, Lavinia? Mert nagyon rossz volna, ha ezt érezném! Igérd meg, hogy kevesebbet fogsz gondolni reám és többet a munkára. Igérd meg!

— Megigérem, hogy dolgozni fogok — mondta Lavinia valami boldog megrendüléssel.

Így váltak el.

És Lavinia másnap hozzáfogott annak a szobornak a megmintázásához, amelyet úgy nevezett: „Krisztus és a zarándok“ s amelyhez már néhány sebtében odavetett vázlata és egy nagyobb kartonja volt.

Ez a szobor Krisztust ábrázolta, amint lehajol a Zarándokhoz, aki hozzá érkezik és előtte fáradtan a földre hull. Krisztus a szenteket fogadó mennyei fejedelem, aki várja mindazokat, akiknek útja egy életen át hozzá vezet. A Zarándok pedig az élet küzdő, rohanó, most földön vergődő, majd szárnyaló vándora, aki előtt minden szépségen, szenvedésen, örömon és vágyódáson keresztül: csak egyetlen cél ragyog, a legnagyobb, a legtisztább, a legfényesebb, az egyedüli, ami emberhez méltó — a Krisztushoz való eljutás.

És a Zarándok Santerra biboros fejét fogja viselni...

NEGYEDIK FEJEZET.

A FEKETE LUCIA.

Ez volt a három hónap története, melyet egymással eltöltöttek, addig a napig, amikor Lavinia Tarsin ott állt a tavasz első izenete előtt, mely a mandulafaágakból felé illatozott. Ime már három hónap! És hogy elrepült, mint három nap, vagy három óra!

Vannak az emberi életben korszakok, amikor az időnek semmi, de semmi jelentősége nincs, amikor anakronizmussá válik a napok, a hetek számítása. Amikor úgy összetorlódnak a lélek átélései, hogy egy nap egy évtizedet számít. Amikor az ember annyit hagy el és oly nagy utat tesz meg önmagában s a fejlődésnek olyan fázisait éli át órák — sőt percek alatt, amelyekről azt hitte, hogy évek hosszú sora sem elég hozzá.

Lavinia most, ha önmagára gondolt, érezte, hogy nem a régi többé! Hiába nézett rá a tükörből az ismerős arc, hiába ragyogott reá a régi Lavinia gögös, fiatal szépsége — valami történt vele mégis, ami elszakította hajdani énjétől, valami, amiről tudta, hogy most már örökké közte és a világ közt fog állni!

Az a reggel a San Pietroban.

Nem beszélt róla a biborossal soha többé, mert nem tudott és nem mert beszélni. Az volt az érzése, hogy szentségtörés minden szó, amit erről ejt, de folytonos és halk vágyát érezte annak, hogy közelebb jusson

ahhoz a Titokhoz, ami ott akkor megkönyékezte, ami lecsapott reá, azzal a földöntúli erővel s amely azóta, ahányszor csak rá gondolt, valami sajátos, maga előtt teljesen érthetetlen sóvárgást gyújtott benne, hogy mégegyszer átélje, újra és újra átélje! Mert semmi sem volt fogható ahhoz az üdvösséghez, ami akkor eltöltötte.

— De lehet ezt — gondolta magában — másodszor is átélni? Nem egyszer adatik csak az életben és nem azért, hogy megmutassa vele Isten az embernek, milyen kicsiny, mily semmis, mily szegényes és fénytelen minden földi öröm, a lélek önkívületbe csapó gyönyörűségéhez képest? Isten...

Lavinia nem tudta, hogy jutott el eddig a megállapításig, de ime ott volt, hogy azt mondta magában: ez Isten akarata volt.

És akin keresztül ezt az akaratát végrehajtotta, a férfiú: Isten szent és tiszta szolgája, akit ő szeret és aki szereti! Aki reá gondol a napnak minden órájában és akivel szinte minden gondolata, érzése, sőt futó ötlete is közös.

Immár nem nyugtalanította őt lénye, amikor vele együtt volt. Mindig érezte rajta azt a titkos eljegyzettséget, a szent és láthatatlanul fénylő bélyeget, melyet Isten azok homlokára sűt, akiket magának kiválasztott. Mindig érezte rajta azt a természetfölötti hatalmat, mely akkor ott az oltárról leszállt reá, hogy kiforgassa őt magából.

Immár nem voltak tervei vele, sőt az volt az érzése, hogy sohasem voltak. Arra vágyott, hogy valami módon az övé lehessen, — képtelen gondolat ez — de ime megvalósult. Tudja, hogy szereti őt és neki szenteli életét! Becézi őt, mint egy gyermeket és örül szépségének és nem fél tőle többé, nem riad vissza, ha közel érzi őt ma-

gához. Nyilván tudja, hogy más sóvárgás az, ami szívében fészket vert, mint a régi volt, egy csók után, egyetlen csók után az ő ajkáról! Lavinia mindig elpirult, ha erre gondolt és saját maga előtt is lehunyta szemét a szégyenkezéstől!

Mily eszeveszettség, hogy ezt megmondta neki! És mégis, hiszen tudni akarta! Ismernie kellett az ellenséget — mint mondta. S ez az ellenség — az asszonyi vágy most le van győzve és meg van ölve. De vajjon örökre meg van-e ölve? Nem támad-e föl megint? Nem tér-e vissza? Hiszen ez a bujdosó Titok, amit nem lehet megfejteni, mint ő mondta egyszer. Ott lappang a szív titkos rejtekeiben és sohasem tudni, mikor kél életre megint! A szerelem! Az asszonyiség! Nem volt ott többé tudatában, nem élt benne vérében, mint jelenvaló élmény: csak idegein vonaglott át néha, mint valami távoli emlék. Valóban mindennek vége volna már?

Lavinia a virágos ágyak egy részét beletette a műterem nagy vázáiba és egy csomót a karjára véve, megindult fölfelé a lakásába.

Alig ért föl, Alfonsa látogatót jelentett be.

Eszter volt.

Nem látta azóta, hogy köztük az az izgalmas beszélgetés volt, amely után szinte haraggal váltak el és most, hogy jött. Lavinia őszintén megörült látásának és felé nyújtotta mind a két kezét. Eszter komoly volt és csaknem elfogult. Valami rejtett ünnepélyesség látszott rajta, amit nyilván szégyelhetett, mert nem nézett Lavinia szemébe és azzal kezdte, hogy mentegette idejövételét.

— Nem szoktam olyan helyekre visszamenni, ahol valami bántás emlékét hagytam, addig míg jóvá nem tettem a hibámat. De te nem adtál reá alkalmat, hogy

jóvátegyem. Nem jöttél felém, holott megtehetted volna, hogy eljössz és azt mondd: Eszter, öreg csacsi, miért látsz te rémeket és miért fáj a te fejed én miattam? Légy nyugodt, hogy semmi sincs úgy, mint te hiszed és legyünk megint jóbarátok. Én hittem volna neked, mert tudom, hogy Lavinia Tarsin sohasem hazudik. De te nem jöttél és így nekem kellett jönnöm. Nem baj. Itt vagyok és kérlek téged, ha goromba paraszt voltam: felejtsd el. Ha szamárságokat mondtam: bocsásd meg! Nem azért mondtam, mivel ellenséged vagyok, ezt elgondolhatod.

Lavinia levonta őt maga mellé a pamlagra.

— De hiszen én nem haragudtam reád, Eszter! — mondta neki. — Hiszen te jó voltál, bölcs voltál, mint mindig és igazad is lett volna mindenben, ha — ha az az eset reám illett volna. — De Istennek hála, nem illett reám. És így engem nem bántottál vele. Amint látod, itt vagyok. Megvagyok, sem főbe nem lőttem magam, sem pedig...

Elakadt kissé, aztán folytatta.

— Szóval semmi ok nincs arra, hogy tragédiától félts engem!

Eszter ránézett.

Valami volt, ami meglepte őt a hangjában, tekintetében, arckifejezésében. Csak egy hónapja múlt, hogy utoljára látta s ez idő alatt, mintha az arca valami nagy változáson esett volna át. Megöregítette őt ez az egy hónap. Elvett valamit az arca ragyogásából, a szeme túlságos öntudatosságából, az ajka fiús gögjét megnyíltette és valami bágyadt alázatot lopott rá. A hangjában is volt valami elnyugodott, szelíd és ahogy mosolygott, mikor mondta: „lásd nem lőttem magamat főbe“, ez olyan valakinek a mosolya volt, aki rendbe hozta élete

zavarait, eltávolodott tőlük és valami szép, tiszta magasságból tekint vissza rájuk. Eszter ennek megörült. Nézte őt és azt gondolta magában: bizonyosan rendben van minden. De neki ma más mondanivalója volt.

Vagy tíz percnyi csevegés után így szólt Laviniához:

— Tulajdonképpen ma csak azért jöttem, hogy megkérdezzem tőled: nem kaptál levelet La Raudelletől?

Lavinia meglepődve nézett rá.

— La Raudelletől? De hiszen te magad tudod legjobban, hogy mi már régen nem levelezünk egymással!

— Tudom. De azt hittem — arra gondoltam. — A fenébe no! Hiszen én sem szoktam levelezni vele és most mégis írt.

— Írt neked? — kérdezte Lavinia csodálkozva.

— Igen. Még pedig egy teljesen érthetetlen és misztériozus levelet. Már két nap óta bajlódom vele, hogy megértsem, de nem tudok kiokosodni belőle. Arra gondoltam, hogy talán te kitalárod az értelmét, vagy esetleg már nálad van a magyarázata.

— Én nekem nem írt.

— Itt a levél. Elhoztam, olvasd el, aztán magyarázd meg nekem, hogy mi ez?

És átadta Laviniának a levelet.

Ez így szólt:

„Ma chère amie! Ön nagyon szeret jósolni. Utolsó találkozásunkkor is jósolt nekem valamit, amit azóta egy napra sem tudtam elfelejteni.“

— Mit jósoltál neki? — kérdezte Lavinia félbeszakítva az olvasást.

— Esküszöm, hogy nem tudom! Azóta folyton törom a fejem rajta. Te tudod, hogy én sokat beszélek, de csak nem gondolod, hogy erre a sok beszédre én emlék-

szem is! Mikor is volt az? Két éve körülbelül. Sejtlemem sincs, hogy mit jósoltam neki. Talán nem is jósoltam semmit, csak ő magyarázott bele jóslatot abba, amit mondtam neki. Te tudod, miket mondtam, hiszen elmeséltem neked.

— Emlékszem — mondta Lavinia és tovább olvasta fennhangon a levelet. „Őn, aki olyan okos és olyan szívesen gúnyolódik, elképzelem, miket fog mondani, ha az én esetemről hall! Kérem, ne kíméljen engem! És ha már én nem hallhatom, amiket mond, hadd hallják mások. Consummatum est. Ön beszélt valamit a két cápáról, amely barátságos vigyorgáson kezdte és dühös fogcsattogtatáson végezte, míg végre pontosan fölfalták egymást. Ez nem is olyan abszurdum, mint amilyennek akkor tetszett. Ime az egyik cápa most otthagyja tetejét a tenger fenekén és igyekszik, hogy ami benne a csontján és a zsírján kívül még ér valamit, lehetőleg conserválja. Mit szól ehhez a hiúsághoz? Az ön feltámadt cápája: La Raudelle.“

— Nos, mit szólsz ehhez a rébuszhoz? — kérdezte Eszter Laviniát, mikor az visszaadta neki a levelet.

— Egy szót sem értek belőle — mondta Lavinia elgondolkozva, — vajjon mi történhetett vele?

— Úgy-e? Az ember rögtön arra a gondolatra jut: vajjon mi történhetett vele? Azóta minden reggel, mielőtt még a Vaticánba mennék, első utam az újságárushoz visz a Spagnára, hogy lássam a francia lapokat, nincs-e bennük valami róla? Már a harmadik napja keresem ezt a hírt, de semmi. Ami a cápát illeti, hiszen tudod, hogy szeretem képleteimet az állatvilágból sze-degetni, amiért egyszer még az állatok meg fognak rám neheztelni. De ha a fejemet leharapom, sem tudom, mit mondtam neki a cápáról. Consummatum est! Mi ez a

consummatum est? Nem furcsa La Raudelle tollából ezt az idézetet olvasni? Mi a csuda consummáltatott? Talán sikerült neki lerázni magáról de Ligny hercegnét, anélkül, hogy az asszony egész Párizst felláztassa? Vagy talán — beleugrott a Szajnába? Mit gondolsz?

— Ugyan Eszter! — mondta Lavinia feddőleg.

— Hagyd el! Hagyd el! Veletek cápákkal sohasem tudja az ember, mire legyen elkészülve! Ti töletek minden telik. És La Raudelleről már vagy két év óta tudja mindenki, hogy nem dolgozik. Valami pokoli neuraszthenia lehetett az, ami vele ezt a levelet iratta.. Az sem lehetetlen, hogy meg fog bolondulni!

— Te mostanában mindent olyan sötéten látsz, Eszter — mondta Lavinia mosolyogva.

— Lehet. És te ehhez ilyen felsőszégesen mosolyogsz. Ez tetszik nekem! Én azokról az emberekről, akiknek hajója a szenvedélyek tengerén jár, mindig sötéten gondolkodom, mert sohasem lehet tudni, mikor jön akkora szélroham, amitől a hajójuk felfordul és elsüllyed, vagy mikor üt beléjük akkora istennyila, hogy mindenestől elégnék! Fiam, nem vagyok már fiatal és annyi hajót láttam elpusztulni ezen a tengeren! Vannak, akiket sajnálnék — c'est tout. Nos, te úgy beszélsz és olyan a hangod és a szemed, mintha valahol kikötöttél volna. Kikötöttél?

— Talán — mondta Lavinia lehajtva a fejét.

— No, annál jobb. Megengeded, hogy megcsókoljam a két szemed, amellyel nem nézel rám?

Lavinia odanyújtotta felé az arcát.

— Addio! Már úgylis sokáig tartóztattalak és nekem is mennem kell!

Ezzel vette a botját és ment.

Alig hogy eltávozott, Alfonsa ismét bejött, hogy egy hölgy várakozik odalenn a földszinten, aki nem akart addig feljönni, míg a látogató el nem ment.

— Ki az a hölgy? — kérdezte Lavinia.

— Nem ismerem, sohasem volt még itt. Magas, fekete, sovány, az arcán sűrű fátyol van. Kérdeztem a nevét, nem mondta meg. Azt mondta, csak mondjak annyit, hogy a Santerra palotából jön.

— Menjen, hívja föl — mondta Lavinia és meglepetten gondolta — a Santerra palotából. Csak nem —

De igen, ő volt. A calabriai Lucia volt, talpig feketében, mint rendesen és elfátyolozott arccal.

— Nos, mi ujság, Lucia? — kérdezte tőle Lavinia, alig tudva elleplezni azt a nyugtalanúságot, ami hirtelen úrrá lett fölötte.

Lucia pár lépést tett Lavinia felé és szólt:

— Donna Lavinia, úgy jöttem önhöz, mint a Santerra-ház barátjához. A végső kétségbeesés hozott ide. Egy nagy szerencsétlenséget kell megakadályozni és senkim sincs, aki ebben segíthetne nekem, senkim, akihez fordulhatnék. Így gondoltam donna Laviniára, aki olyan, mintha a családhoz tartoznék. A szegény hercegné miatt is, aki úgy szereti önt és — igen — leginkább a biboros miatt.

— Mi történt, Lucia? — kérdezte Lavinia idegenül, kínos előérzetében valami rossznak.

— A herceg — Francesco herceg miatt jöttem, kezdte Lucia nyugtalanul — nem tudom, de azt hiszem, donna Lavinia tudja, milyen helyzete van neki a családban.

— Tudom — mondta Lavinia szárazon és élesen nézett az öreg leány szemébe, amelyben e percben zavar és aggodalom ült.

— Francesco — a herceg — megszegte a biboros rendelkezését, — nem bírta tovább — eljött onnan.

— És aztán? — kérdezte Lavinia.

Lucia rábámult, csodálkozva azon, hogy nem érti meg ennek a dolognak a jelentőségét és hogy ezt külön meg kell magyaráznia.

— A hercegnek nem lett volna szabad onnan eljönnie — mondta kínlódva — a biboros ezt nem akarta. A herceg úgyszólván száműzve volt Casabiancára, ott kellett volna maradnia. A herceg teljesen szegény, nincs semmije. Teljesen ki van szolgáltatva a biboros rendelkezésének. És — és — ez volt a feltétel, amellyel visszavették, befogadták a családba. — Érti most, donna Lavinia?

— Értem — mondta Lavinia — szóval a herceg eljött onnan. És most?

— Hiszen éppen ez az — mondta Lucia türelmetlenné vált hangon, — a herceg eljött onnan és titokban megérkezett Rómába. Rettenő állapotban van. Írt nekem és én odarohantam hozzá. Micsoda hotelben szállt meg szegény, micsoda nyomorúságos helyre! És hozzá álnév alatt! Mert csak nem írhatja be a könyvbe a nevét! És elmondott mindent. Igen — ott nem maradhatott tovább, ezt be kell látnom, lehetetlen volt tovább ottmaradnia. De itt sem maradhat Rómában! Rettenetes volna, ha ezt a biboros megtudná! Adósságokat hagyott hátra, amivel úgy is zaklatni fogják őeminenciáját. Tehát arról volna szó, donna Lavinia, hogy a herceg elmenjen innen. Hogy minél előbb tovább utazhasson. De pénze nincs és holmit is oly keveset hozhatott magával! — szóval a herceg — rettenetes helyzetben van és segíteni kell rajta!

Lavinia belenézett a fekete Lucia izgatott arcába. Ezt az utolsó pár szót, hogy „segíteni kell rajta“, úgy mondta, mint valami parancsot, keményen, összehúzott szemöldökkel és nyugtalanul villámló szemekkel.

— És mért nem segítesz rajta, Lucia? — kérdezte Lavinia.

— Én? — mondta az öreg leány meglepődve — hogyan segíthetnék rajta én? Hiszen nekem már egy árva soldom sincs! Hiszen én már az összes ékszereimet eladtam és elzálogosítottam. Ha én még segíthetnék rajta, donna Lavinia — mondta gögösen — akkor nem jöttem volna ide könyörögni.

— Nem azért kérdeztem ezt — mondta Lavinia — mintha nem értenélek meg és mintha nem akarnék segíteni a hercegen. De tudom, mint te is tudod, hogy a biboros nem akarja, hogy a herceg otthagya Casabiancát. És nem tudom helyes-e, ha az ő parancsa ellenére cselekszel, amikor elősegíted a fivére szökését. Én szívesen adok pénzt, Lucia, de te bírd rá a herceget, hogy térjen vissza oda, ahonnan jött és ne okozzon ekkora bánatot a biborosnak!

— A herceg nem fog oda visszatérni soha többé, erről szó sincs — mondta Lucia. Nem azért jött el, hogy visszamenjen. Végre is nem követett el semmi törvénybe ütköző dolgot, hogy mint egy rabot, lecsukassa magát. A biboros pedig ezt tette vele. Mert Casabianca a herceg számára nem egyéb, mint egy tágas börtön.

— Ha a biboros odaküldte őt, bizonyára meg volt rá az oka. Ő jó és igazságos mindenkire.

— Lehet — mondta Lucia haragtól reszkető hangon — hogy mindenkire jó és igazságos. De ahhoz még sincs joga, hogy a saját testvére fölött bírói ítéletet tartson. Beismerem, hogy a herceg könnyelmű, de talán már

rég nem volna az, ha nem volna ilyen függő helyzetben. Ha a maga ura lehetne és azt tehetné, ami neki jól esik.

— Hogy mondhatasz ilyet, Lucia? Hiszen a herceg egész vagyonát eltékozolta!

— Lehet. De abban a reményben és biztonságban tékozolta el, hogy itt van még mögötte a rengeteg vagyon, ami a biboros után reá marad!

— A hercegné után — akarod mondani.

— Nem, nem a hercegné után. Hiszen az anyai részt a biboros kifizette már a szegény embernek! A biboros után, ha az trónra kerül, vagy ha esetleg meghal! Elég csúfság és szégyen, hogy ezt tették vele! Hogy egyetlen vétóval megsemmisítették a választását és a korcsmáros fiát tették a helyébe. De hát erről kár beszélni. Csak azt mondom donna Lavinia, az ember nem lehet olyan, amilyennek lennie kellene, ha nincs meg hozzá a módja és lehetősége.

— És mit akar most a herceg? Mi a szándéka? Hova akar menni?

— Hát Istenem, hova mehet ő? Montecarloba akar menni, hogy ott megpróbálja a szerencséjét! Mit tehet egy Santerra del Rione herceg? Nem ülhet be egy hivatalba, ugy-e nem? Nem mehet el falusi tanítónak vagy pincérnek? Elmegy Montecarloba és játszik és nyer és megint csak levegőhöz jut és ki tudja, talán egyéb szerencse is akad ott számára. Olyan hely az, ahol a világ összes gazdag népe megfordul. A herceg most megint összeszedte magát. Frissebb, egészségesebb, szebb mint bármikor. És még nem öreg. Csak negyvennyolc esztendő! És még mindig Santerra herceg, a nagy biboros öccse! Hátha meghódít valami gazdag özvegyet? Valami amerikai milliárdosnőt?

— Ezek a tervei? — kérdezte Lavinia mélyen elszomorodva és valami távoli, névtelen aggodalom megremegtette a szívét.

— Ezek, — mondta Lucia — milyen tervei is lehetnének neki? Arra született, hogy úr legyen, gazdagságban és fényben éljen szegényke! Mi az ő ízlését már meg nem változtathatjuk! A biboros azt hitte, hogyha Casabiancára küldi, ott majd remete válik belőle, amolyan jó gazda és otthon ülő ember, egy második számtartó a birtokon! De az úr, csak úr marad, akárhova kerül és hát a herceg eljárt ide-oda, ahol embereket talált természetesen. Egyszer Siracusába, más-kor Palermoba és élni akart a maga módján. Persze voltak, akik ezt kihasználták, akik visszaéltek vele és adóságokba rántották. Mit tegyünk? A biboros az oka — és most itt van a baj. — És azzal fenyegetőzött ma reggel, hogy főbe lövi magát, ha nem segíték rajta. Hogy beszéljek Monsignore Bonellával. De mit beszéljek én Monsignore-ral? Ő úgy sem merne soha a biboros elé menni azzal, hogy Francesco számára kérjen valamit! Azt mondtam: nem kell nekem Bonella. Tudok én más valakit, akihez fordulhatok. Mert mindjárt donna Laviniára gondoltam, tudva, hogy olyan kegyben áll a biboros előtt és hogy nem akarná neki azt a szégyent és fájdalmat, hogy a herceg — itt Rómában — egy tizedrangú hotelben főbelője magát.

— Azt hiszed, hogy megtenné? — kédezte Lavinia — biztosítalak, hogy tévedsz! Az ilyenfajta ember sohasem lövi magát főbe! Inkább tönkretesz más száz embert. De hagyjuk ezt! Mekkora az az összeg, amelyre a hercegnek szüksége van?

— Istenem — mondta a fekete Lucia habozva az öröm és az aggodalom között — nem akarok sokat

kérni, bár tudom, hogy donna Lavinianak ez a kis összeg nem is számít. Hiszen gazdag és a szobraival is sok pénzt keres. De a hercegnek annyi mindenre van szüksége, hogy nevéhez méltóan jelenhessen meg a társaságban! Hát — mondjuk — tízezer lira talán nem lesz sok.

Lavinia szótlanul nyúlt be a secretairje fiókjába és kivette belőle a csekk-könyvecskét és kitépve belőle egy lapot, ráírta az összeget.

— Nesze — mondta aztán — a Banca Commercialeban be fogják váltani.

— Köszönöm, donna Lavinia — hálálkodott az a fekete képével és csaknem megfiatalodott az örömtől. Én mindjárt tudtam, hogy nem kopogtatok rossz helyen. Hogy donna Lavinia meg fog engem érteni. Tudom, hogy nagy tisztelője a biborosnak, hiszen oly sokat vannak együtt! Hogy nem lesz részvétlen a testvére sorsa iránt. Mert mégis csak a testvére, ugyebár?

Lavinia nem felelt.

— Ezzel a kis összeggel most legalább elmehet és fölveheti a harcot az étellel szegény — mondta Lucia, akit útjának sikere most bőbeszédűvé tett. — És ha a biboros meg fogja tudni a dolgot, hát mi ketten, ugyebár, nem tudunk semmit? Hallgatunk. Ha kérdezi: ki volt, aki neki segítséget nyújtott: hallgatunk! Mi asszonyok, ilyenek vagyunk. Hallgatunk és cselekszünk, ugyebár, donna Lavinia? A férfiak sokszor lebecsülnek bennünket, mert nem tudják, hogy mit érünk. De néha mi is tudunk cselekedni és nem egyszer olyat is merünk, amit a férfi nem mer. Igaz-e, donna Lavinia?

Lavinia ellenségesen és utálattal hallgatta ezt az áradozó beszédet és újra az előbbi aggodalom dobogtatta meg a szívét. Lucia most úgy beszélt, mintha ők

ketten cinkosak lennének. Büntársak abban, hogy egy bűnöst oltalmazzanak és megcsaljanak egy szentet.

— Hallod, Lucia, most már menj és tégy amit akarsz. Utálom magamat, hogy a biboros akarata ellen cselekedtem valamit, de legyen meg a te kedvedért ez egyszer. És hátha a herceg meggondolja a dolgot és visszamegy. Neked kötelességed volna, hogy erre rábeszélj.

— A világért sem, donna Lavinia! Hova gondol! Hogy egy pár hónap múlva megint csak előlről kezdődjék minden? A herceg csak menjen Montecarloba, ahova akar — a többi aztán a szerencse és az Isten dolga.

— Az Istené — mondta Lavinia megvetéssel.

— Vagy az ördögé, ha donna Laviniának jobban tetszik! Bár nem kell azt hinni, hogy az Ūristen csak a boldog és rendezett viszonyok közt élő embereket segíti, a gazdagokat, akik ilyen szép szobrok, képek és szőnyegek közt laknak, mint donna Lavinia is. A jó Isten néha lenéz a gyöngékre, a szegényekre, azokra, akik eltékozták minden jussukat, mint az az evangéliumi tékozló fiú! Azokra, akik egy kicsit bele vannak habarodva az élet örömeibe, mint a szegény jó Francesco herceg! No, de most megyek a bankba és aztán elviszem neki ezt a pénzt, amivel igazán egy életet mentett meg donna Lavinia. Mert ha nem hiszi is, hogy főbe lőtte volna magát, ki tudja mi történik, ha a biboros megtudja, hogy itt van és én találkoztam vele. A fő, hogy titokban maradjon minden, ugyebár, donna Lavinia? És most köszönöm. Az Isten fizesse meg!

Lavinia hátat fordított neki és undorodva ment át a másik szobába.

— Milyen szörnyűség — gondolta magában — milyen szörnyűség, hogy ez az ő testvére! És ez a Lucia, ez — azt hiszem, mindenre képes volna érte! Miért, hogy olyan vakon szereti? Mi lehet ennek a mélyén? Csodálatos! A bűn ereje csaknem olyan nagy, mint a tisztaságé és ezen érzik, minden szaván, a hangján, a szemén, hogy úgy össze van forrva vele, hogy semmit sem ismer nagyobbat, fontosabbat annál, mint hogy őt szolgálja. Egy rettenetes újfajta Laocoon-csoport, férfi és nő, akiket egybe fűz az óriási fekete kígyó, a bűn! Én félek tőle!

— Félek tőle — állapította meg magában még sokszor e nap folyamán, melynek egész hangulatát elrontotta ez a látogatás — és ha őszinte akarok lenni magamhoz, képes volnék rá, hogy ennek a Luciának a fejébe egy golyót küldjek. Hogy lelőjem, mint egy veszett macskát.

— Ideges vagyok — mondta később magának — ideges vagyok. El kellene mennem orvoshoz, hogy tanácskozzam vele. Hiszen már alig alszom!

S egész nap nem ment ki fejéből ez a látogatás. A Lucia fekete képe ott állt előtte és éjjel, amikor végre elaludt, róla álmodott. Valami furcsa, zavart és lehetetlen álom volt ez, amit csak a végletekig felzaklatott idegekkel szokott álmodni az ember. Lucia valóban egy fekete macskává változott át és Laviniának ugrott. Ott voltak ketten valami vízparton és viaskodtak egymással; Lavinia megragadta a macska nyakát, aki a körmeit a karjaiba vágta. Megragadta és fojtogatta, de nem bírta vele és akkor iszonyú erőfeszítéssel lódított egyet rajta és beledobta a vízbe. De a macska kiúszott és újra ott álltak egymással szemben és folytatták a

lihegő, vad, kétségbeesett harcot. S ekkor a macska hirtelen átváltozott a fekete Luciává, elbocsátották egymást és Lavinia látta rajta, hogy szomorú és sír és hogy elmegy tőle, lefut a vízpartján és beleveti magát a hullámokba. Lavinia utána nézett és látta, hogy elmerült és nem jöhet vissza többé...

ÖTÖDIK FEJEZEL.

DOLLY MEGHAL.

Március vége felé meghalt Dolly.

Meghalt mosolyogva, könnyedén és panasz nélkül, mint ahogy egy száráról letépett virág adja ki lelkét.

Páter Bonaventura egy délután elment hozzá és ragyogó szemekkel, felderülve találta ágyában.

— Don Bonaventura, — mondta a convertita — van szerencsém meghívni magát az utolsó lakomára!

A benedictinus megdöbbenve nézett rá.

Dolly előtt az ágy takaróján egy kis ezüst tükör volt, amelyben nézegette magát, mielőtt a szerzetes belépett.

— Nézze csak, drága, kedves pater — mondta büszkén — a sárgaság elmúlt! Úgy-e, milyen szép vagyok megint? És Angliából a jó apácák megküldték az én oblatáruhámat is! Milyen szép! Milyen szép! Rögtön fel akartam venni magamra, de a nővér nem engedte. Azt mondta, hogy azt csak a halálom után vehetem föl. Milyen kár, don Bonaventura! Én úgy szerettem volna látni magamat benne. Ha csak egy percre is, hogy tudjam, milyen leszek, amikor Krisztus elébe lépek?

— Ha csak ezt akarod, gyermek, nos, teljesüljön a kívánságod. Most mindjárt rád veheted a ruhát.

Don Bonaventura kiment, hogy megmondja a nővérnek, öltöztesse fel Dollyt a harmadik rend ruhájába. Az apáca kissé zavartan mondta:

— De tisztelendő atyám, ez a szokás és a szabály ellenére van.

— De mikor őt olyan boldoggá tenné, kedves nővér! Miért ne tegyük meg, amit akar? Higgye el, Krisztus nem haragszik, ha ezt az ártatlan örömet megszerzzük ennek a szegény haldoklónak.

És felöltöztették Dollyt a benedictinus oblaták apáca-ruhájába. Fejére tették a fátyolt és derekára tették az övét. Mellére tették a scapularét és kezébe adták a kis feszületet.

Dolly az üdvözültek örömeivel engedte öltöztetni magát s mikor így készen volt, azt mondta:

— Don Bonaventura, a menyasszony készen van az útra, hogy a Völegényhez menjen, csak még az útravaló van hátra.

— Akarod Dolly, hogy elhívassuk a papot?

— Akarom, hogy Don Bonaventura legyen a pap és mint ahogy eddig gyóntatott engem, gyóntasson meg utoljára is!

És Don Bonaventura bement az apácák kápolnájába, fölvette a karinget, nyakára tette a stólát és visszatért, meggyóntatta Dollyt és föladta rá a haldoklók szentségét, az utolsót, amelyet Krisztus szánt útravalóul azoknak, akik őt szerették s akik hozzá készülnek.

Dolly arca sugárzott és szeme boldog volt.

Egy kicsit imádkozott az áldozás után s akkor így szólt:

— Don Bonaventurának sok dolga van még?

— Semmi dolgom, édes leányom! Innen egyenesen visszamegyek az apátságba.

— Ne menjen még Don Bonaventura! Maradjon itt még egy kicsit.

— Nagyon szívesen, Dolly, nagyon szívesen.

És leült a beteg ágya mellé és kezébe vette kis, szomorú kezét és nézte őt és beszélt hozzá azokról az elmondhatatlan szépségekről, amik reá odatúl várnak. Beszélt neki a mennyországról és az angyalokról, arról a titkos és örökké hallható zenéről, ami ott szól! Beszélt neki Jézusról, akinek arcát látni fogja s akihez olyan közel lesz majd, hogy csak a kezét kell kinyújtania és eléri őt. Elmondta neki mind a már sokszor elmondott dolgokat, amik azonban mindig újak, mindig frissek és vigasztalók, mindig azt a halhatatlan bűbajt rejtők, ahányszor csak egy tiszta lelkű pap egy hívőnek elmondja.

Dolly lehúnyt szemmel hallgatta a beszédet és nem szólt semmit. Hanem mikor Bonaventura egy pillanatra elbocsátotta a kezét, azt hívén, hogy alszik, akkor megmozdult és kinyitotta a szemét.

— Ne menjen még, Don Bonaventura! ne menjen még! — esedezett halk hangon.

És Bonaventura maradt.

Már késő este volt. Az apáca bejött és egy pohár tejet hozott Dollynak, amit az fejének egy kis, gyöngye mozdulatával utasított vissza.

Bonaventura fölállt.

— Ne menjen el, Bonaventura, — kérte megint Dolly — maradjon velem! Legyen itt, amikor átlépek a küszöbön. Úgy érzem, nem tart már soká.

Nagyon sápadt volt. Ereje szemlátomást fogyott. Arca egyre kisebb lett és szemei megnöttek.

— Maradjon velem, Bonaventura!

— Szívesen, gyermekem, de be kell telefonálnom az apátságra és megmondanom, hol vagyok és miért kések.

— Majd az apáca, — mondta Dolly — Bonaventura, ne hagyjon el engem.

Bonaventura csöngetett és behívta az apácát és hal-
kan ságva megkérte, hogy telefonáljon sant Anselmora,
hogy valaki menjen az apáthoz és mondja, hogy Dolly
Hardingson haldoklik és ő itt marad mellette.

Az apáca ment és Bonaventura visszaült Dolly
ágya mellé.

— Köszönöm — súgta leírhatatlan mosollyal — a
jó apát bizonyosan azt fogja mondani: ez a szegény
Dolly soha semmire sem ment Bonaventura nélkül és
most még meghalni sem tud nélküle. Don Bonaventura!

— Parancsolj gyermekem!

— Valamire akarom még kérni! Ha én meghaltam,
ha már nem leszek és magának lesz egy másik lelki
leánya, nem ilyen, mint én, ilyen rossz, ilyen beteg és
szerencsétlen, aki mindig csak a terhére voltam s akit
mindig óvni kellett, mint egy pólyásbabát s akivel csak
gondjai voltak, hanem más valamilyen! Olyan, aki
egészséges, erős és jobb, okosabb, kedvesebb, mint én,
— azt akarom mondani — hogy ne mondja neki: te,
mint nekem mondja. Ne tegezze őt, úgy-e, nem?

— Miért mondod ezt, gyermekem?

— Mert én tudom: Bonaventura nem tegezett sen-
kit, csak engem.

— Mert senkit sem szerettem úgy, mint téged sze-
retlek, Dolly.

— Nos — mondta a haldokló — én azt szeretném,
ha ezután sem szeretne úgy senkit, mint engem! Hogy
Dolly legyen az utolsó, akinek azt mondta: te.

— Úgy lesz, ahogy kívánod, gyermekem.

— Mert én Bonaventurát nagyon szeretem ám!
Sohasem tudtam megmondani, mennyire szeretem Bo-
naventurát, mert mindig azt mondta, hogy vigyázzak,
nehogy összetévessem ezt a ragaszkodást a Krisztus-

hoz való szerelemmel. És mert mindig azt mondta, hogy ha a lelkiatyját nagyon szereti valaki, az Krisztust kevésbé szereti és hogy Krisztustól nem szabad elvenni semmi szeretetet. De én mindig azt gondoltam, Bonaventura, hogy Krisztus oly nagy és örök és olyan sokan szeretik őt ideleln a földön és ott fön a mennyországban! Don Bonaventura pedig itt él a földön, kevesen ismerik és folyton a szobájában van és dolgozik és dolgozik és tanít és imádkozik és télen fűtetlen szobában lakik és nyáron a legnagyobb hőségben sem pihen, hanem mindig fárad és mindig dolgozik és nincs senkije. Éppen olyan árva, mint én vagyok, nem ismerte az anyját és nincsenek rokonai, akik szeretnék — tehát azt gondoltam, Krisztus azért nem haragszik — ha én Bonaventurát egy kicsit jobban szeretem — csak egy kicsit — mint ahogy őt szerettem. És hogy ez nem bűn talán — és ha bűn volna is — Krisztus meg fogja bocsátani.

Bonaventura lehajtotta fejét, hogy elrejtse Dolly elől a könnyeit.

— Én még azt a bűnt is elkövettem, hogy nem mondtam meg Bonaventurának soha, mit mondott nekem az orvos már négy év előtt, mikor megmondtam neki, hogy itt akarok letelepedni. Azt mondta: nekem Róma klímája nem való. Hogy itt mindig beteg leszek és hogy ha itt maradok, meg fogok halni. De én azt feleltem neki, hogy nem tudok másutt élni, mint ahol Don Bonaventura van és inkább élek kevesebb ideig Bonaventurával egy városban, mint másutt hosszú ideig. És az orvosnak meg kellett esküdnie, hogy sohasem fogja megmondani Don Bonaventurának, hogy nekem Róma nem tesz jót, mert akkor Bonaventura elküld

engem innen és nekem engedelmeskednem kell s akkor én leszek a legboldogtalanabb az egész világon . . .

— Óh Dolly, kedves, jó gyermek — mondta Bonaventura és megcsókolta kezét.

— És még azt a bűnt is elkövettem, — mondta tovább Dolly kinnal, nehéz lélekzéssel, — hogy nem gyóntam meg soha Bonaventurának, hogy ha olyankor mentem föl az Aventinra, a vasárnapi misére, mikor Bonaventura nem volt Rómában: akkor az út olyan hosszúnak tetszett — és úgy éreztem a kocsi rázását a hegynek fölfelé. — És úgy fázott a lábam mindig a mise alatt a köveken! S amikor Bonaventura otthon volt és tudtam, hogy látni fogom a kórusban a fejét és hogy akkor — mikor a Pax tecumot mondja — én felém is néz egy pillanatra — óh, akkor az út nem volt hosszú és a kocsi nem rázott és a lábam nem fázott a templomban — akkor minden olyan gyönyörű volt!

— Dolly, Dolly, te ezt nem gyóntad meg az imént, amikor gyóntál! Miért nem? Miért csak most mondod meg?

— Azért Bonaventura, mert most, most tudom csak — most adok számot magamnak róla. Most kezdődik bennem valami új és nagy világosság! Mekkora világosság, Don Bonaventura! Kimondani sem lehet — csak érezni — olyan nagy világosság — és ott áll mögötte Krisztus! Krisztus áll mögötte és mosolyog! Rám néz és mosolyog és mintha azt mondaná: te szegény kis Dolly Hardingson, én nem haragszom rád, amiért neked fázott a lábad a templomban, ha Bonaventura nem volt ott. És megbocsátok neked mindent, — mert tudom — hogy ez nem lehetett másképp — és óh mekkora világosság — Bonaventura — mekkora világosság — milyen nagy fény. Milyen szép volt élni! Most

látom csak, milyen szép volt élni! Bonaventura! Miért nem fogja már a kezem? Miért nem érzem, hogy a kezem fogja. Nézzen rám! Miért nem látom az arcát Bonaventura? Úgy nő a fény, úgy nő! már semmit sem látok tőle — csak Krisztust, aki a fényben áll. Óh édes Jézus! Óh irgalmas Jézus! Bonaventura! Addio, addio, én megyek.

És meghalt Dolly Hardingson, a convertita. Meghalt azzal az új, nagy világossággal a szemében, amit Krisztus gyújtott előtte az utolsó percben, hogy látná szegény beteg élete szépségét, amit addig nem látott az — utolsó percben.

És eltemették őt az oblaták ruhájában, mint egy apácát és kivitték a Campo Verano temetőjébe és beletették szegény kis, sokat szenvedett testét az áldott, meleg földbe, mely már kicsiny, félnék tavaszi virágokat kezdett hajtani. A temetésen ott voltak mind a kis Hardingson barátai és ismerősei, a Rómában lakó angol kolónia, mely oly nagyon szerette az ő könyveit! Ott volt Sant Anselmo egész collegiuma, sőt maga az apát is, aki nagyon kedvelte Dollyt. Ott volt Giorgio Agnesevel, Maria Alten, Galambóczy Eszter és Lavinia Tarsin.

S ugyanez a társaság másnap ott volt Sant Anselmo templomában, ahol lenn a kriptában Don Bonaventura tartotta a kis halott lelkiüdvéért az engesztelő misét.

A mise végeztével Lavinia Máriával és Eszterrel együtt ment le az Aventinről.

Szótlan szomorúsággal mentek mind a hárman, fekete ruhájukban a csillogó tavaszi napon s leérve az Aventinről, elbúcsúztak egymástól, anélkül, hogy beszéltek volna arról, amit e reggelen éreztek. Meghatotta őket ez a halál és mégis valami különös, ösztönös vágy-

gyal, mindegyikük a maga élete céljára gondolt az egész úton. Eszter a könyvére, amelynek összes adatait összeszedte már s amelynek megírásához maholnap hozzáfog. Maria Alten a tavaszi tárlatra gondolt, amelyen először fog szerepelni két képével. Lavinia pedig arra gondolt, hogy ma délután a Santerra-palotába megy, ahol már csak az utolsó simításokat végzi a nagyszerű portrait-n, ami végre mégis elkészült.

Meghatotta őket a halál, de egyben meg is szeretette velük a maguk életét, a maguk életének célját. Sőt, mintha siettette, sürgette volna őket, hogy menjenek, lássanak hozzá, hogy mentől többet hagyjanak itt magukból, életükből. Hogy mentől több nyoma maradjon a földön annak, hogy itt emberek éltek, akik a szépet látták és szerették s akik lelkükben viselték a halhatatlanság szikráit.

Mint ama templomépítő Barberini bíboros, aki sírlapjára azt a mondást vésette:

„Hic jacet pulvis, cinis et nihil.“

De por és hamu és semmi: csak a romló emberi test, amely fölött azonban a templom áll örökkön-örökké! És por és hamu és semmi: a kéz, amely a szobrot gyúrja, a képet festi és a könyvet írja! De a szobor és kép és könyv megmarad s a lélek élete örök a halálon túl!

Lavinia alig ért haza és alig vetette le magáról a fekete ruhát, mikor a telefon csengője megszólalt és Eszter jelentkezett.

Halló Lavinia! Láttál ma már ujságot?

— Nem. Mi történt?

— Nézd meg a lapokat. La Raudellel van tele mindegyik.

— Mi történt veled?

— Egy hónappal ezelőtt eltűnt Párisból, tehát körülbelül akkor, mikor nekem a levelet írta és senki sem tudta, hogy hol van. Most derült ki, hogy Svájcba ment egy barátjához, aki ott egy dominikánus szerzetben van. La Raudelle megtért és belépett a rendbe, mint novicius.

Lavinia szédülve tette le kezéből a kagylót.

La Raudelle szerzetes...

Nem akart hinni magának. Fölhozatott egy csomó francia lapot és olvasta bennük a La Raudelle-féle esetet. A párisi sajtó elemében volt, amikor ezt az ügyet tárgyalta. Természetes, mindenik lap más és más szempontból nézve és bírálva, így az egyik azt írta, hogy La Raudelle művészete az utóbbi években erősen hanyatlásnak indult s hogy ezt a művész nyilván maga is érezte és nem bírta el ennek a tudatát s hogy ez elől meneküljön, szüksége volt arra a lelki narkotikumra, amit a vallás nyújt azoknak, akik az étellel és művészettel való harcban alul maradtak és hiúbbak, gyöngébbek, semhogy ezt önmaguknak bevallani mernék és ezért inkább megtagadják egész életüket és művészetüket, azt mondván, hogy ők ábrándultak ki, nem pedig a művészet és az élet hagyta cserben őket. A másik azt írta, hogy a művészt elérte az öregedés. Egy másik, hogy La Raudelle az utóbbi években betegeskedni kezdett.

Lavinia végigolvasta az összes cikkeket, amelyek közt egy interview is volt, a művész elhagyott feleségével, aki, mint a lap írja, belenyugodott sorsába és nemes lemondással viseli az elhagyatást. Visszavonul gyermekeivel a vidéki birtokára, miután előbb teljesíti férje hozzá írt utolsó kívánságát, hogy annak egész

művészi hagyatékát elárverezteti és árát odaadja Páris prefektusának, hogy ossza szét a város szegényeinek.

Aztán volt még egy interview, kevésbé előkelő és ízléses, Delaporte Ligny hercegnővel is, aki tudvalevőleg La Raudellenek éveken át kedvese volt.

A szép asszony annak a meggyőződésének adott kifejezést, hogy La Raudelle részéről ez az egész dolog csak blague, egy kis hatásvadászat és új ingerek keresése. La Raudelle egy napon vissza fog térni és folytatja előbbi életét ott, ahol elhagyta. „Savez vous Monsieur — mondta a riporternek — les artistes sont comme les abeilles. Ils sont nés pour sucer les parfums des fleurs les plus exotiques, pour savourer toutes les sources de la création.“

Lavinia szája összerándult az utálattól.

— Ezek mindent oly könnyen el tudnak intézni, — gondolta magában — oly bájjal meg tudnak magyarázni anélkül, hogy csak egy percre is meghökkennének és gondolkodóba esnének: nincs-e talán mégis valami mélyebb oka a dolgoknak, mint ahogy azt az ő frivol szempontjuk velük elhitei. Nekik még Jézus is egy exotikum. A világ tele van Delaporte-Lignyekkel és különös, mégis mindig akadnak ilyen Dolly Hardingsonok és ilyen — igen — La Raudelle-ek.

Most egy másik lapot vett a kezébe, amely szintén a La Raudelle-ügyet tárgyalta. Ezt a cikket Chantieu írta, az író Chantieu, La Raudelle egyik legjobb barátja, akit Lavinia is ismert. Finom, megértő, komoly, sőt csaknem ünnepélyes hangú írás volt ez, amely a végén arról beszélt, hogy az ünnepelt művész, a nagyszerű kivételes lángész és hódító férfiú, élete deléhez jutván, ismerte csak meg az igazi nagy szenvedélyt, ami

az ember életének csak egyszer adatik s ezt elvesztvén, semmi más nem tölthette be többé lelkét, mint az az érzés, mely a lélek elszakadását sürgeti minden mulandó dologtól és fölvezeti a természetfölötti vágyak birodalmába...

Lavinia lehajtotta a fejét.

— Lehetséges ez? — gondolta magában — lehetséges volna ez?

Hát már La Raudelle is! Ez az ember, aki semmi-
ben sem hitt! Aki előtt semmi sem volt szent!

És mégis — őt szerette! És ez a szerelem erős és áhitatos volt! S ez az erős, áhitatos szerelem volt éppen az, ami végzett vele, ami legyűrte őt, ami a szörnyű vereséget hozta rá, ami fölforgatta életét!

Milyen kiszámíthatatlanok és csodálatosak azok az utak, amelyeken keresztül Isten megtalálja az emberek lelkét! Milyen titokzatosak azok az eszközök, melyekkel őket magához ragadja!

Most hirtelen eszébe jutott pater Auringer esete s az a róla való beszélgetés a biborossal.

— Ime a pikkely, ami a lehullott helyébe jött! Auringer megy és jön helyette La Raudelle, a megtért bűnös, aki az írás szerint százszor kedvesebb Isten előtt, mint kilencvenkilenc, aki igaznak született!

Izgatottan és egész lelkében megrendülve ment aznap a Santerra-palotába.

Vagy negyedórát a hercegné szobájában töltött, aki rögtön elkezdett neki panaszkodni a fájdalmairól és hogy az éjjel sem aludt semmit.

Lucia ott ült mellette és a csipkéjét horgolta, mi-
alatt sötét szemei körülfutották Laviniát, szemügyre vették ruháját és kalapját, megállapították annak érté-

két s aztán megint visszatértek a horgolótűjéhez és a kis vékony cérnaszemekhez amikbe gyorsan bökődött.

— Már a Lucia italai sem használnak — siránkozott a hercegné — kérem őt, hogy csináljon valami erősebbet, azt mondja, nem szabad, mert azt nem bírja a szívem és az orvos is megtiltotta. Istenem, ilyen öreg vagyok, annyit szenvedek és nem engednek aludni!

— Hátha tud az orvos olyan szert, ami nem árt a szívnek és mégis jól elaltat — mondta Lavinia.

Lucia egy kis gúnyos nevetést nyomott agyon a szája szögletében.

— Látszik, hogy Donna Lavinia csak a művészet-hez ért — mondta csaknem sértő fölényességgel — olyan altatószer nincs, ami öexcellenciája szívének ne ártana.

— Te talán tanultad az orvostudományt? — mondta neki Lavinia hidegen.

— Nem tanultam, — mondta a fekete Lucia — de olyan családból vagyok, amelyikkel vele születik a füvek ismerete.

— Boszorkány! — nevetett a hercegné a szép fehér, hamis fogaival — hát nem tudja Lavinia, hogy boszorkánynak hívják? A középkorban bizonyosan megégették volna!

— Én ma is megégetném — gondolta magában Lavinia és arra az első látogatására gondolt, amikor őt a fekete leány váratlan megjelenése a vörös szalonban úgy megijesztette.

Mikor Lavinia elbúcsúzott a hercegnétől, hogy átmenjen a kertiházba. Lucia kikísérte őt.

— Donna Lavinia — mondta neki súgva, mikor egyedül volt vele — egy kis baj van.

— Miféle baj? — kérdezte Lavinia rosszat sejtve.

— A hercegtől levelet kaptam, ami miatt még ma este fel akartam keresni donna Laviniát. Szerencse, hogy jött, legalább előbb megmondhatom.

— Mi az? — kérdezte Lavinia idegesen.

— A herceg veszített — mondta Lucia súgva, hogy még a falak se hallják meg.

— Pénz kellene neki?

— Sajnos, igen.

— Jőjj el hozzám holnap. Egy borítékban otthagynom számodra a chequet.

— Köszönöm donna Lavinia! Ön nagyon jó!

— Figyelmeztetek azonban, hogy az én jószágomnak is vannak határai. Amit te velem tétetsz, az egyenesen bűnpártolás.

— Isten meg fogja önnek bocsátani, mert jót tesz vele.

— Nem teszek jót vele és nem is fogom sokáig tenni. Remélem ez volt az utolsó.

— Ahogy Istennek tetszeni fog, donna Lavinia. Reméljük, hogy a herceghez visszatér a szerencse.

Lavinia otthagytta őt és lement a földszintre a szobrához. Ott egy kissé föllélekzett, amint az imádott fejet, amelyet az ő kezei gyúrtak az agyagba, maga előtt látta.

Az utóbbi időben már úgy dolgozott a szobron, hogy a biboros nem is ült hozzá. Hiszen ez a fölséges arc, minden vonásával, formájával, kifejezésével ott élt a szívében és folyton látta. Úgy, hogy el lehetett hinni, amit egyszer a biborosnak mondott, hogyha véletlenül elveszíténé a szeme világát, vakon is meg tudná mintázni a fejét, annyira benne él az minden pórúsában!

Luigi ott szorgoskodott körülötte, amíg letette kabátját, a kalapját és fölvette a fehér vászonzubonyát.

— Mi újság Luigi? — kérdezte tőle — ömlenenciája, hogy érzi magát?

— Kitünően, donna Lavinia — az éjjel, mint mondta, pompásan aludt és már korán munkához látott. Most odaát van még, vendégek vannak nála. De meghagyta, hogyha donna Lavinia jön, jelentsem rögtön. Így hát engedelmet kérek, megyek is.

„Odaát“ alatt Luigi a palota elfogadásra szánt termeit értette.

Vagy félóráig dolgozhatott magában, amikor meghallotta hangját, lépteit a szomszédos szobában. Monsignore Bonellával jött és ragyogott a jókedvtől.

— Ime — mondta Laviniára célozva — itt van az, aki engem halhatatlanná fog tenni!

— Én, eminenciád? — kérdezte Lavinia, megérintve ajkával gyűrűjét, anélkül, hogy kezével, amivel az agyagon babrált, a kezéhez nyult volna, — hogyan tehetném én eminenciádat halhatatlanná!

— A szobroddal, amit majd bámulni fognak az emberek és azt fogják hinni, hogy volt valaha csakugyan egy szegény ember, akit Santerrának hívtak s aki ezt a fejet viselte. Lavinia, te én belőlem egy keresztény Apollot csináltál. Nem igaz, Monsignore? Úgy-e, hogy ez a szobor sokkal fiatalabb, mint én és hogy nagyon, túlságosan hizeleg?

— Óh, nem találom eminenciád — mondta Monsignore csaknem sértődött hangon. Ez a szobor olyan, amilyen eminenciád a valóságban!

— A ti szemetekon keresztül, akik engem szerettek — mondta a biboros és Lavinián nyugtatta gyönyörű, sugaras tekintetét. Aztán leült a szobor közelébe és nézte Laviniát, aki most ismét az agyagot simogatta, egy-egy pillantást vetve a biboros fejére.

— Úgy örülök, hogy ilyen jókedvűnek látom emi-
nenciádat, — mondta neki — úgy látszik, kellemes látogatói voltak.

— A derűt te hozod ide Lavinia, — mondta a biboros — ami a látogatókat illeti, csak kérdezd meg Monsignorét, mennyire voltak kellemesek!

Monsignore rezignáltan legyintett kezével.

— A politika, — mondta a biboros — amely elől az ember hiába búvik el, mert mindenütt utána megy az embernek — a politika nem kellemes, sem azok, akik a politikát csinálják és idehozzák. Ha nem volna a művészet, ha nem volna a szépség: nem lehetne élni a világon a politika miatt, ami mindent elront és még talán Istennek is parancsolni szeretne!

— Sajnos, sokszor parancsol is — mondta Monsignore keserűen.

— Igen, csakhogy Isten szerencsére nem engedelmeskedik! — Szörnyű, szörnyű, — mondta kis szünet után — hogy mily vakok az emberek és mennyire nem látnak előre és mennyire nem tudják megkeresni azt, ami számukra jó és hasznos. Úgy-e ma is láthatta Monsignore! Az ember csak él, jár, kel, mozog, beszél és pillanatokra elfelejti, hogy tüzes aknák vannak alatta. Ma láthatta: az egész világ alá van aknázva és nem kell sok, hogy lángba boruljon! A világ urainak mosolygó álarca alatt egy-egy vérengzésre szomjas tigrisarc rejtőzik. És a népek nyugodtan alusznak, álmodnak, nevetnek, házasodnak, nem is sejtve, hogy jöhet egy perc és talán nem is sokára, ami véget vet mindennek, ami emberi öröm és életlehetőség! Szegények! Sajnálom őket!

— És nem lehet ezt megakadályozni? — kérdezte Lavinia.

— Bizony gyermekem, most már aligha, ahogy én látom a dolgokat! Talán lehetett volna — tette hozzá súgva, mintegy önmagának.

— Egészen bizonyosan lehetett volna — mondta Monsignore izgatott és hirtelen kipirult arccal.

— Szegény szent atya, őt nagyon sajnálom, — mondta a biboros. Reá nézve nagy csapás lesz az, ha megéri a világ lángbaborulását!

— És eminenciád? — kérdezte Monsignore — saját magára nem gondol?

— Én kis ember vagyok — mondta a biboros — olyan kis ember, mint mind a többi, aki majd átszenvedí ezt a világszégyent, aminél fájdalmasabbat elképzelni sem lehet.

— Milyen különös — mondta most Lavinia. — Eminenciád ilyen nagyon szomorú és lesújtó dolgokat mond és úgy, mintha ez eminenciádat nem is érintené!

— Igazad van! Én magam sem értem, de valahogy úgy érzem, mintha kívül állnék mindezekon! Nem tudom, mi lehet ennek az oka. Talán még sem történik mindez oly hamar, ahogy gondolom és talán én akkor már nem fogok élni...

Lavinia keze lehullott az agyagról.

— Eminenciád — mondta Monsignore — reméljük, hogy egyikünk sem fog élni akkorra és hogy ez az idő mentől később fog elkövetkezni.

Monsignore most elbúcsúzott és ment. Lavinia abbahagyta a munkát és lemosva kezeit, levetette magáról a szobrász-zubbonyát.

— Már megint a halál? — kérdezte megállva a biboros előtt, aki mind a két kezét felé nyujtva magához vonta őt — miért gyötör engem ezzel? miért akarja, hogy féljek?

— Nem akarom, hogy félj — mondta a biboros. Azt akarom, hogy légy rá elkészülve, hogy elbírd viselni; aztán, ha Istennek tetszik, hogy éljek, annál jobb!

Lavinia letérdelt elébe és térdére hajtotta a fejét, úgy beszélt hozzá.

— Tegnap temettük el szegény kis Hardingsont. Ma fenn voltam Sant Anselmon a halotti misén és hazatérve, olvasom a lapokban, hogy La Raudelle szerzetes lett. És ma jobban szeretem az életet, mint valaha.

— Szeresd is — mondta a biboros a fejét simogatva — hiszen ez, hogy te annyira szereted az életet, tesz engem ilyen vidámmá! Ami pedig La Raudellet illeti, örülök, hogy ő is belekerül abba a bűvös körbe, amelyet egy láthatatlan kéz húzott körénk. Ez a kéz, amely nem tűri, hogy elkótyavetyéljék kincseiket azok, akik az isteni ajándékból kaptak. Mindenkinek ide kell jutni, akiben igazi értékek vannak. És La Raudelle nagy művész volt. De az ő igazi nagysága csak ezután következik!

— Eminenciád azt hiszi, hogy újra dolgozni fog?

— Természetesen! Sőt ezentúl fog csak dolgozni igazán. A noviciatus esztendeje arra való, hogy a lelket és testet kipróbálja. Ha abból győztesen kikerült: övé lesz Isten és a halhatatlanság!

Lavinia fölemelte fejét és ránézett. A biboros arca enyhén piros volt és a szeme égett.

— Eminenciád mintha ma valami öröm érte volna — mondta Lavinia.

— Óh, valami szépet álmodtam az éjjel — mondta az mosolyogva, aztán fölkelt és Laviniát odavezette az ablakhoz. — Látod a tavaszt? kérdezte tőle, lehajolva hozzá és kifelé mutatva — már itt van a kertben és a föld illatában! Látod Lavinia? Ott van a pázsiton, ahol

az első virágok, a kis anemónák most bújnak ki. Nem sokára diadallal vonul be Rómába és virágban lesz az egész Janiculus. Akkor itt lesz húsvét a gliciniák és akácok illatával! Húsvét után pedig kimegyünk Nemibe és ott leszünk a kék tó partján — te és én — mi ketten. — Nem lesz ez nagyon szép? Nagyon szép?

Lavinia lehúnyta a szemét.

— Hogyne lennék boldog — mikor erre gondolkodok? — folytatta a biboros — hogyne feledtetne ez el velem minden rosszat, ami van és ami jönni fog! Annyira szeretlek!

Maga felé fordította Laviniát és amikor látta, hogy egész testében reszket, így szólt hozzá:

— Nézz a szemembe! Ne sajnálj! Ne sajnálj és ne kímélj! Add nekem a te szép pillantásodat, ami olyan beszédes és úgy tele ajándékkal az én számomra. Fájdalmas ajándék, de mégis csak ajándék... És nézd — én is reszketek...

HATODIK FEJEZET.

HORTUS CONCLUSUS.

Áprilisban történt, hogy Lavinia egyszer, a Villa Borgheséből a Pinciora áthajtatva, azon a széles, virágos úton, melyet csak nemrég nyitottak meg, a fiatal virágzó fák alatt egy párt pillantott meg, férfit és nőt, amint egymás mellett lassan menve, meg-megállva, sem a ragyogó tavaszt sem a járókelőket figyelemre nem méltatva, láthatólag nagy beszélgetésbe merülve sétáltak.

Közelebb érve hozzájuk, fölismerte bennük Gianpietrot, a rokonát és Mariát.

— Ezek szeretik egymást — állapította meg hirtelen, úgyszólván csak a járásukról, a módról, ahogy egymás mellett mentek, ahogy Maria néha fejét a férfi felé fordította, ahogy Gianpietro beszélt neki bizonyosan arról a legfontosabb dologáról a világnak, mely tavasszal Rómában, az úton, mely a Villa Borgheset a Pincioval összeköti, a gyönyörű napfényben és virágillatban még százszorosan növekedik jelentőségében.

— Ezek szeretik egymást — gondolta Lavinia ismét és elfordította fejét amikor mellettük elment, mintha nem venné észre őket, biztos lévén benne, hogy azok sem fogják észrevenni és megkerülve a Pinciot, lehajtatott a Via Marguttába.

Lavinia már régebben észrevette, hogy Gianpietro lassan elmaradozik tőle, de azt hitte, most kevesebbet időzik Rómában. Ha jött, mindig bejelentette látogatását egy virágcsokorral és néhány meleg hódoló sorral. Aztán a virágcsokrok ritkábbak lettek és ime, most sejtelme sem volt róla, hogy Gianpietro Rómában van. Lavinia mosolygott, emlékeztén arra a nagy hatásra, mely szemmellátható volt Gianpietron, amikor egymással megismerkedtek s amely lassanként mindinkább halványult. Ime, Gianpietro hódolata most irányt változtatott és a legjobb úton van, hogy érvényesüljön.

— Jól összeillő pár — gondolta magában hazaérve. — Békés, nyugodt életet fognak élni egymással, gyermekeik lesznek és Maria nem lesz kénytelen többé visszamenni Németországba, amit az anyja gyűlöletessé tett előtte! Ez szép házasság lesz! Két becsületes és tiszta lélek, két józan és világos elme, két hűséges és egyszerű szív szövetkezése.

Bement a műtermébe és az alkonyat dacára levette szobráról a vizes vásznakat és nézte. Krisztus és a zarándok szobra haladt előre. A másik, a portrait már bronzba öntve a Galleria Nazionaleban volt, amely még hűsvét előtt volt megnyitandó tavaszi tárlatát.

Lavinia fáradt volt. Egy kissé a munkától, egy kissé valami mástól, aminek a nevét nem tudta. Lehet, hogy a magányosság volt ez, amelybe visszahúzódott, a mindentől és mindenkitől való elszakadás. Az, hogy legszívesebben kóborolt egyedül, csendes és elhagyott campagnai utakon, gyalog vagy kocsin, messze a kapukon kívül, teljesen ismeretlen vidékeken, órákig, hogy lehűtse fejében az alkotás izgalmát, a munka fáradtságát, az idegeinek szünni nem akaró feszültségét. A szobor haladt előre, de Lavinia kissé sápadt lett és

megnyúlt a munka alatt. Sokszor érezte, hogy a szemei égnek, sokszor kellett abbahagynia a munkát és lefeküdni a pamlagra, csukott szemmel, szédülve és ilyenkor hallgatta a szíve szokatlan, izgalmas dobogását és figyelte azt a kis zsibongást, amit a feje hátulján érzett.

A biboros megijedt, amikor egyszer így találta őt, bejelentés nélkül jövőn, mint sokszor és így szólt hozzá:

— Ez így nem mehet tovább, Lavinia! Hiszen te beteg vagy! Lásd ez az, amire én nem gondoltam! Túl-ságosan sokat kívántam tőled, most látom. Valamit ten-nünk kell!

— Mit tegyünk? — kérdezte Lavinia megadó, sze-lid mosolyával, mint aki úgyis tudja a választ! Mert vajjon mit lehet tenni? Hiszen ő nem beteg! Nem érzi, hogy beteg volna! De olyan, mint az, aki két pohárból iszik egyszerre, kétféle italt és kétféle mámort! Mit lehet tenni? Félretolni maga elől az egyik poharat? Me-lyiket? Egyik nélkül sem élhet immár! És még ha csak-ugyan beteg volna is! Nem szebb így, ebben a kettős rohamban leélni az életet? Ebben a heves izzásban el-égni gyorsan, semmint elhamvadni lassanként, szürkén, valami józan, takarékos, szürke életben? Bizonyára így kell ennek lenni!

A biboros kívánságára mégis beleegyezett, hogy az professzor Gallit, a háziorvosát elküldje hozzá. Az el is jött, ki is kérdezte, nemcsak őt magát, de apja, anyja felől is kérdezősködött. Az utóbbi miben halt meg olyan fiatalon? Nem volt-e a szívével valami baja?

Lavinia ráhagyta az orvosra: igen; nagyon való-színű, hogy a szívével volt valami baja és hogy ő, La-
vinia is, noha fiatal és erős, érzi, hogy szintén a szívével nincs rendben a dolog!

Az orvos a fejét rázta. Nem, ezt nem mondhatná. A signora szíve egészen rendben van. Talán inkább az idegeivel van baj. Mindezek a tünetek, a szédülés, a heves szívdobogási rohamok: merőben ideges tünetek és a legvalószínűbb az, hogy Róma klímája éreztetni kezdi hatását, mert sajnos, ez az, amit az idegenek nem nagyon tudnak elviselni s a legtöbb esetben a gyógyulás rögtön beáll, mihelyt a beteg elhagyja Rómát!

— Öminenciája említette, — mondta az orvos-professzor — hogy a signora a nyarat Nemiben fogja tölteni. Ez mindenesetre jó lesz. A tó környéke nagyon egészséges és a közeli hegyek nagyon alkalmasak azokra a nem túlfeszített gyalogsétákra, amik a szívre jó hatással vannak. A gyors lovaglás nem tesz jót a signorának és egyelőre — azt tanácsolnám — hagyja abba a szellemi munkát, ne dolgozzék.

Ezek után a professzor még csak egy kis enyhe al-tatószert írt és elment azzal, hogy öminenciájának referálni fog a vizsgálat eredménye felől, miután az nagyon aggódik miatta.

Másnap találkozniok kellett. Elment a Santerra-palotába, ahol a biborosra, vendégei lévén, sokáig kellett várakoznia. Ott ült a kertiháznak abban a szobájában, a hol a szobrot mintázta s amelynek tágas ablakai most nyitva álltak a kertre, ami a tavasz pompájában virított. Ott ült az ablak mellett, nézve a lugast, amely a kert faláig vezetett s amelyen most a piros futórózsák szőnyege égett. A szökőkutat, amely egy fehér márvány-álarc szájából vetette ki vízsugarait. Nézte a bim-bózó gliciniákat és a színes virágszegélyeket az utakon. A kék iriszeket, a rozmaringbokrokat a fák tövében, a nagy terracotta-vázákat a narancs- és citromfákkal, az

egész nem nagy, de virággal, lombbal szinte túlszűfolt kertet és azt gondolta magában:

— Íme, az életem!

Ez a hasonlat a kerttel olyan önkénytelenül jött, szinte ráerőszakolta magát elméjére. Mi más ő, mint egy hallgató kert, telezsűfolva virággal, illattal, vágyódó és virulni szerető örömmel, kis rejtett dalokkal, halk álmok csörgedezésével, titkolózó lugasokkal, melyek mindegyikében a szépség egy rejtett fehér szobra áll, az ő számára, minden az ő számára! A bezárt kert, amelybe ha belép is, lehúnyja szemét az, akié a kert. Virágaiból nem tép, szépségeit nem becézi. Szemének tiltott vágyát reá nem sugározza, mosolyával nem csókolja. Ő a csukott kert, a Hortus Conclusus és úgy fog elmúlni élete, mint ősszel a kertek élete, amelyek termését kéz nem érintette. A virágok szárukon hervadnak el, a gránátalmák gyümölcse kipattan magától a nyári nap hevében és a piros magvak lehullnak a földre, éretten, fájón és vérezve s a szomjas föld beissza nedvüket. A narancsok és citromok összezsugorodnak ágaikon, elszáradnak vagy behullnak a harasztba, amely eltemeti őket. A lugasok díszle hull, az utak tele száradó szirmokkal — jön az ősz és sodorja őket maga elé az enyészetbe, a semmibe . . .

A semmibe? Lavinia megrezzent és fölemelte fejét

Szívén hirtelen átremegett az az emlék, amely má annyiszor látogatta meg, ha csüggedt volt, vagy felázadt sorsa ellen, ha nem találta helyét a világban és nyugtalanságok gyötörték! Az emlék arról a nagy reggelről a San Pietrobán, amikor érzései elragadták őt a földiség határain túl messze és ismét érezte ereiben a Vizió édességét.

— Nem, nem a semmibe, — gondolta magában —

aki a virágzó kerteket bezárja, tudja miért teszi. Ezek a kertek kellene! Ez a látszólagos meddőség kell, ez a céltalan virulás és elvirulás! Bizonyára nagy és mély oka van ennek, csak én nem látom még az okot. Mi volna, ha megkeresném! Mi volna, mi volna, ha megkeresném? — ismételte el magában sokszor egymásután. Ha megadnám magamat végre egyszerűen és alázattal mindannak, amit eddig kerültem? Mi volna, ha megtagadnám magamat úgy, mint mások? Ha rá tudnám szólni magamat arra a hősiességre, amire a többiek!

Hirtelen La Raudelle jutott eszébe és irigyelte őt.

Milyen jó neki! Ő már túl van a nagy lépésen, azon, amely előtt ő még mindig csak remegve áll, gyáván és határozatlanul, kétségekkel és ingadozásokkal a szívében! Mert nem tudja, mi az, amit keres, ami után törtet. Vagy ha tudja is, eltiltja magától, fél tőle, habozik! Mintha az élet, amely egyszer erősen a karjába szorította már, most megkötné őt a már megízlelt örömmel! De lemondani, mindenről lemondani — úgy, mint La Raudelle tette! Ez kellene! Egyszerre végezni mindenel! Nem tusakodni, nem kínlódni, nem emlékezni...

Az ajtó halk nyílása felrezzentette gondolataiból.

Luigi jött be és jelentette, hogy a biboros most vett búcsút látogatóitól és rögtön itt lesz.

— Már egészen besötétedett — mondta az öreg szolgálta — és donna Lavinia itt ül magában és gondolkodik.

Meggyújtotta a lámpákat és becsukta az ablakok fatábláit.

— Öminenciája nagyon fáradt — mondta Luigi. — Egész délelőtt a Vatikánban volt a Szentatyánál. Délután pedig egyik ember a másikat érte, alig volt annyi

ideje, hogy egy csésze teát igyék. Pedig ha már most így kifárasztja magát, mi lesz a Nagyhéten, amikor úgyszólván reggeltől estig a San Pietroban van! Igen, ez az évnek a legfárasztóbb része. Hanem azután szerencsére jön a pihenés, jön Nemi! Csak már ott tartanánk!

Most ránézett Laviniaóra és szólt:

— Donna Lavinia is fáradtnak látszik — mondta megállva előtte és szelíd szemeit részvétellel nyugtatta rajta — vagy talán beteg, donna Lavinia?

— Nem vagyok beteg, — mondta Lavinia — az orvos azt mondta, hogy Róma klímája nem tesz jót az idegeimnek.

— Azt elhiszem — mondta az öreg szolga, még mindig Lavinia előtt állva és nézve őt. — Róma csak azoknak jó, akik itt születtek vagy itt növekedtek föl — és én — bocsásson meg donna Lavinia, hogy kimondom: az utóbbi időben észrevettem már, hogy nagyon megváltozott. Az arca is, a szeme is — mondtam őminenciájának a multkor: eminenciád nem vette észre, hogy donna Lavinia mennyire kezd hasonlítani a boldogult édesanyjához? Őminenciája meg is korholt érte, hogy miket talállok ki és hogy nyilván már kezdenek öregedni a szemeim! De én mondtam neki: Figyelje csak meg, eminenciád, hogy donna Lavinia már egészen úgy néz, mint a szegény jó donna Cecilia Spontini és még a hangja is kezd hasonlítani az övéhez!

Lavinia meglepetten nézett az öreg ember arcába.

— Lehet, hogy igazad van, Luigi — mondta neki elgondolkodva.

— Valamit kell még mondanom, mielőtt őminenciája idejönne, — mondta most zavartan az öreg — hogy donna Lavinia tudja és ne lepje meg — őminenciája meg tudott mindent a Francesco herceg dolgáról.

Lavinia összerezzen.

— Hogyan? — kérdezte ijedten.

— Egészen véletlenül. Tegnap Monsignore éppen a Banca Commerciale előtt ment el, mikor onnan azt a fekete boszorkányt kilépni látta. Bement és tudakozódott a portásnál, hogy mit keresett ott, az a szolgálhoz utasította, aki a nagyteremben áll. A szolga elmondta Monsignorenek, hogy chequet váltott be. Monsignorenek fúrta a fejét a dolog és odament a pénztárhoz és kérte, mutassák meg neki a chequet, amit Lucia beváltott. Azon meglátta donna Lavinia nevét. Monsignore megkérdezte: először történt-e, hogy Lucia erre a névre pénzt vett föl? A hivatalnok utána nézett a könyvben és azt mondta, hogy ez most már harmadszor történik. Őeminenciáját végtelenül lesújtotta ez a dolog. Én ott voltam, mikor Monsignore elmondta. Nem is mertem az arcába nézni. Szegény beszélni sem tudott. Folyton csak azt hajtogatta: Rettenetes! Rettenetes!

Lavinia hűlni érezte a szívét.

— Nos és? Azután mi történt?

— Monsignore kérdőre vonta Luciát, aki eleinte mindenfélét hazudozott, hogy a pénzt nagynénjének küldte, aki beteg, az pedig a fiának, aki Amerikában van és ott valami nagy vállalatba akar fogni, de Monsignore addig-addig szorongatta, míg végre kénytelen volt bevallani, hogy ezt a pénzt Francesco hercegnek küldte el, aki Montecarloban van. Monsignore könyörgött a biborosnak, hogy ne izgassa fel magát a dologgal és Luciát még elébe sem engedte hivatni. Azt mondta: az egész dolog nem érdemes arra, hogy őeminenciája felzaklassa magát vele és nagyon védelmébe vette Donna Laviniaét és egyáltalán el akarta simítani a dolgot. De persze őeminenciája mégis nagyon szenved alatta, az éjjel semmit sem aludt és teljesen ki van merülve. Csak azért

mondtam ezt el, hogy donna Lavinia legyen reá elkészülve.

— Köszönöm Luigi — mondta Lavinia.

Erre az öreg ember kiment és nemsokára hallani lehetett, amint a szomszéd szoba ajtaját felnyitja és szól:

— Igen, eminenciád, már régóta.

A biboros belépett. Nagyon sápadt volt és mosoly nélkül köszöntve Laviniát, odaintette magához.

Lavinia megtörve ereszkedett előtte térdre, hogy megcsókolja a kezét.

— Lavinia — mondta a biboros fáradt, fénytelen hangon — te az én ellenségeimmel szövetkezel ellenem?

— Eminenciád — mondta Lavinia könyörgő hangon . . .

— Te a bűnösökkel szövetkezel ellenem? Azokkal, akik szégyent és gyalázatot halmoznak a nevemre? Te engedetlenségre tanítod a cselédet és a megrögzött bűnösnek módot adsz arra, hogy tovább űzze a bűnökét? Te pénzt adtál Francesconak?

— Eminenciád — mondta Lavinia — én nem tehettem mást! Bocsásson meg nekem!

— Te nem tehetted mást? Hogy mondhatod ezt, Lavinia! Hát nem tudtad, hogy nekem ez szégyen és megaláztatás? Nem tudtad, hogy én ezt nem akarom? Hát ismered te Francescot? Hát nem kellett volna Luciát elkergetned, mikor hozzád ezzel a kéréssel fordult?

— Nem mertem, eminenciád — mondta Lavinia.

— Nem merted? Hogy értsem ezt, hogy nem merted? Kit sajnáltál? A herceget?

— Nem, nem a herceget.

— Talán Luciát, ezt az eszeveszett, elvakult, fanatikus némbert?

— Nem, Luciát sem! Én magam sem tudom, hogy mondjam meg. Én féltem — féltem Luciától. — Én mindig félek Luciától azóta, hogy először láttam és úgy megijesztett a vörös szalonban. Én azt gondoltam: meg kell tennem, amire kér, mert — igen — mert féltem tőle!

— Oh, micsoda balgaság ez! — mondta a biboros haraggal, — egy impresszió miatt — mert idegeidre rosszul hatott ez a csúf szörnyeteg, aki bizonyosan tudta, hogy rádíesztett és ennek a hatása alatt jónak látta zsarolni téged! És te nem gondoltál arra, hogy engem milyen mélyen sért és megaláz az, hogy te titokban a Francesco jótevője vagy!

— Eminenciád, én nem gondoítam semmire. Nekem az volt az egyetlen érzésem, hogy Luciát nem szabad ellenségemmé tennem. Ha azt mertem volna hinni, hogy eminenciád elküldi őt a háztól, hogy elküldi őt örökre és úgy, hogy soha többé nem szabad visszajönnie, akkor — ha azt hinni mertem volna — nem tettem volna, amit tettem.

— Hát ennyire félsz tőle? — kérdezte a biboros bámulva — hogy lehet az, hogy ennyire félsz tőle?

— Én nem tudom, — mondta Lavinia — de azt hiszem, ha a legdrágábbat kérné tőlem, amim van, ha a legnagyobb áldozatot kérné tőlem, mindent megtennék neki, csakhogy — csakhogy ne haragítsam magamra.

— A legfőbb ideje, hogy elhagyd Rómát, — mondta a biboros — hiszen te már valósággal beteg vagy! Ugyan mi okod lehet neked Luciától félni?

— Ez a nő rossz, higyje el eminenciád — a lelke mélyéig rossz!

— Oh, dehogy! Bogaras, mint minden vénleány és babonás, mint minden délvidéki parasztnő. Ifjú korában volt egy korszak, mikor Francescoban egy félistent lá-

tott s ezt nem tudja elfelejteni s ezért hálás lesz neki a sírig. Mondd, hogy tépesse ki érte szálanként a haját és megteszi. De ezen az egy örületén kívül én semmi rosszat nem látok benne.

— Küldje el őt eminenciád a háztól! Könyörgöm, mindenre, ami szent, küldje el őt!

— Ugyan Lavinia, — mondta a biboros neheztelve — hogy ragadtathatod el magad ennyire egy alaptalan előítélettől! Bízd csak reám! Most Monsignore alaposan megmosta a fejét és rendbeszedte őt. Most majd egy ideig békén lesz. El nem küldhetem, mert anyám nem tudna nélküle egy napig sem élni és én most, amikor már úgyszólván csak egy-két éve van szegénynek, nem vehetem el mellőle azt, akit harminc éven át megszokott! Ilyent még te sem kívánhatsz tőlem, ekkora kegyetlenséget! Hogy anyám bűnhődjön az ő szertelen ragaszkodása miatt, szegény anyám, aki úgyis eleget szenvedett egész életében Francescoért! Ne félj, ez a lecke most használt neki! Egyidőre megint békén marad s ha újra kezd, tudni fogom, hogy fékezem meg, csak te máskor egyet ne érts velem!

— Nem, soha, eminenciád! De Francesco herceg?

— Ami őt illeti — mondta a biboros mély keserűséggel — rajta nincs segítség! Őt el kell viselni, mint egy súlyos csapást, amit Isten mér az emberre; mint valami testi bajt, egy szörnyű megaláztatást! De ne beszéljünk erről többet! Fáradt vagyok és szomorú és fáj, hogy ma még te sem vagy nekem az a zavartalan öröm és enyhület, ami máskor voltál. Miért keveredel ilyen dolgokba? Miért nem maradsz meg annak, aminek én akarlak tudni és érezni: az élet minden gondja, szegylene és fájdalma fölött álló lénynek, akiben a szépség és a jószág és az odaadó tisztaság lakik? Akihez

oda lehet menekülni minden sötétség és bánat elől! Aki nekem az igazi és egyetlen testvérem vagy, mert az én életemet éled és mert engem szeretsz és mert — végül is — mert asszony vagy — édes, forró és hűséges. — Miért nem maradsz meg annak, ami voltál, te rossz, te rossz?

Lavinia rászorította ajkát a kezére, amit az nem vont vissza.

— Hogyan bocsássak meg neked, — folytatta a bíboros — mikor olyat tettél, amivel engem megbántottál? És hogyan haragudjam reád, mikor tudom, hogy ezt is a hozzám való ragaszkodásból tetted? Mert hiszen te nem magad miatt félsz Luciától, hanem miattam, ugyebár? Nos hát ne félj! Meglátod, minden szép lesz és nem fogsz így félni, csak az idegeid erősödjenek meg! Mert erre van szükség legelőbb. Óh, ha tudnád, milyen nehezen várom az ünnepeket! Hogy elhagyhassam Rómát és künn legyek veled abban a nagy szépségben és magányosságban!

— Magányosságban? — kérdezte Lavinia.

— Természetesen. Hiszen csak egészen kicsiny háztartásunk lesz ott. Luigin kívül alig három-négy ember. Don Donato itt marad Rómában, Monsignore szabadságot kap és az Abruzzokba megy. A gentiluomo és a többiek: mind itt maradnak. És senki vendég az egész nyáron. Az egyetlen pater Lorenzon kívül, aki kijön hozzánk néha! Oh, hogy vágyom már erre a pihenésre én magam is! Hogy megviseli az embert ez a sok zűrzavar, ami az étellel együtt jár! De te légy jó! Csak te légy jó és szeress engem nagyon! Úgy szeress, hogy elfelejtsek mindent és ne legyen köztünk semmi, ami elválaszt, semmi titok és semmi idegenség! Semmi, ami nyugtalanító! Igérd meg!

— Megigérem — mondta.

— Milyen szomorú a szemed! Milyen szomorú ez a te egész lényed, mely nemrég még sugárzott az örömtől, az élet szeretetétől és a tehetségtől! Mennyi könny ül titkon a szemed mögött, amit nem sírsz ki, de amit én látok. Látod, ezt tettem én veled! Mert én tettem, tudod-e?

— Én akartam — mondta Lavinia.

— Igen, te akartad. Asszony vagy és ezért minden áldozatra kész! Ismerem a fajtádat és ismerem a forrást, ahonnan a te áldozatod buzog, ismerem a vért, ami téged átjár és ismerem a lelket, ahonnan a lelked szakadt. Te az ő leánya vagy! Nem lehetett máshova menned, mint hozzám. Minden kerülőn át énhozzám! Ezt ma látom jobban, mint valaha. Noha már az első pillanatban, amikor hozzám jöttél, tisztán és világosan láttam. Ő küldött téged hozzám, a szent, a szent, a te anyád...

Megfogták egymás kezét és reszketve ültek a csendben sokáig.

— Húsvét jön, — mondta aztán a biboros — tudod, mit jelent ez számunkra? Egy egész héten át nem foglak látni: az egész Nagyhét alatt. Még a hangodat sem szabad majd hallanom, mert nekem az is igen nagy öröm. Távol leszünk egymástól a Passio hete alatt, amit egészen a Basilikában töltök. Te mit cselekszel azalatt?

— Én is ott leszek a Basilikában — mondta Lavinia.

— Ott leszel? — kérdezte a biboros. — Ott fogsz ülni a hosszú szertartások alatt? Nem fog az téged nagyon kifárasztani? És nem fog fájni neked, ha nem nézek reád egyetlenegyszer sem? Mert még egy pil-

lanatnyi örömet sem akarok e hét alatt, amikor Krisztus szenvedett. Ott fogsz lenni: ez a tudat mégis szép lesz. Adok neked egy kis könyvet, amelyben benne van a szertartások minden sora és azok magyarázata. Olvasd el és légy ott. De ne ülj közel, hogy még ha kísértésbe esnék is és keresnélek a szememmel, ne láthassalak. Elég, ha tudom, hogy ott vagy. Ez elég! De addig még van néhány napunk, amikor talán meg tudok szabadulni az emberektől és kimehetünk valahova a falak közül. És — Lavinia — nézd — nem akarsz nekem egy nagy örömet szerezni — nem akarlak kérni reá — de most azt hiszem — már itt az ideje — te fáradt és szomorú vagy. Nem érzed, hogy szükséged volna rá...

Elhallgatott, mert látta, hogy Lavinia arca elpirul.

— Hiszen te megértesz engem, gyermekem — mondta egy pillanatra felsugárzó szemmel. — Tudod, odakünn, Némiben, a kis kerti kápolnában, ahol misézni szoktam teljesen egyedül, ministrans nélkül — de vasárnap az anyám odaviteti magát és magához veszi a szent Eucharisziát az én kezemből — és azt szeretném, ha te is...

Lavinia lehunyta a szemét.

— Meg kell adnod magadat, gyermekem, — mondta a biboros csaknem suttogva — mi haszna vergődnél tovább? Nem érzed, hogy a lelked üres és tele van égető szomjúsággal? Mi volna, ami megnyugtathatna téged, ami a szomjodat elolthatná, mi egyéb? És te megígérted, hogy minden ajándékomat elfogadod. És ez a legnagyobb, amit neked szántam és ez megmarad neked akkorra is, amikor én már nem leszek a földön! Ez összeköt velem az örökkévalóságig — érted? Krisz-

tust adom neked és magamat adom és mi benne egyesülünk örökre, örökre...

Lehúnyta szemét ő is és ajkán átvonaglott a fájdalmas megadás a titokzatos Szentség előtt, egy élet odaadása, fénye és áldozata, ami most összefutott lehúnyt szemei előtt.

És összetett kezeit fölemelte az álláig, mintha ott állana előtte az, akinek parancsából ezeket mondta és mintha meg kellene köszönni neki ezt a parancsot.

— Meg fogok gyónni — mondta Lavinia halkán és reszketve.

— Köszönöm, — mondta a biboros — ezt vártam tőled, — mert minden megérett benned arra, hogy ezt tedd. És minél előbb Lavinia, minél előbb! A husvét, ez a mi húsvétunk legyen egészen szép!

Lavinia fölállt.

— Kihez fogsz menni? — kérdezte a biboros.

— Nem tudom. Akihez eminenciád mondja.

— Menj el pater Lorenzohoz! Menj hozzá és nyisd meg előtte a lelked! Ő már régen vár és sokat imádkozik érted és értem. Menj hozzá, ő mindent tud!

— Mindent?

— Mindent, — ismételte a biboros — hogy mim vagy te nekem és hogy mennyire szeretlek én téged. Menj hozzá, örülni fog. Tedd boldoggá ezt a jó és szent embert! Isten vezéreljen gyermekem!

Lavinia kilépett a tavaszi estébe, a sötét Via Giuliaára, melyben alig járt ember.

A Janiculusról a szél a virágzó gyümölcsfák esti illatát csapta arcába, valami hűvösséget, ami jól esett forró fejének. A Piazza Farnesen keresztül menve egy pillanatra megállt a szökőkút előtt, melynek vize fényesen szökött a magasba és apró csillogó porzással áradt

szét a levegőbe. Odatartotta arcát a parányi vízcseppeknek és föllélekzett.

— Meg kell adnom magamat, — gondolta magában — ime ő is érzi már, csakúgy mint én. Mi haszna vergődni tovább? Előre, előre Lavinia Tarsin, mert az élet nem az a tréfás, vidám és könnyű tánc, amilyennek te gondoltad! Minek futottál el Páristól és a szerelemtől? De már előbb, minek szöktél meg Fedor elől és minek vettél vésőt a kezedbe, hogy szobrokat alkoss vele? Minek szaladtál egyik országból a másikba, anélkül, hogy tudtad volna, mit akarsz és mit keressz? Ime, megvan, amit kerestél: a lelked! Óh szegény Lavinia Tarsin, ha egyszer lelked van, most már mindig azt fogod tenni, amit a lelked parancsol! Miért nem mentél feleségül Mino Fontanellához, vagy ahhoz a szép német katonához, aki meg akart téged ölni? Miért nem kellett neked az élet egyszerű és könnyű megoldásai? Miért kellett megkeresned azt, akit soha sem lett volna szabad látnod? Miért jöttél Rómába és miért estél oda annak lábaihoz, aki neked nem adhatott semmi mást, mint a szenvedést? Miért vállaltad ezt a szenvedést? Miért csalattad meg magadat a saját szíved által, a te balgátag szerelmes asszonyi szíved által? Látod ime a szíved is csak arra volt jó, hogy mint egy hurok, oda vigyen téged, ahova menni nem akartál, ahhoz, akiben nem hittél: Istenhez? Nézz a szívedbe most és kérdezd meg magadat: van-e benned valami, amiről azt hitted, hogy a legsajátabb tulajdonod s amit Isten kezébe ne vehetne és ellened ne fordíthatna, mint fegyvert? Látod, a te szíved is csak eszköz volt Isten kezében, fegyver és hurok, amely által oda vitt, ahova akart. Feküdj le ide a kövekre Lavinia Tarsin és sikoltsd bele az estébe, ebbe az illatos, tavaszi estébe,

kiáltsd bele a te megcsalátásodat, a te boldog és gyönyörű rászedettségedet és hajtsd le fejedet a földre és mondd: Isten, Isten, Isten, hova vetettél engemet magamtól! Mit tettél velem! Miért akartad ezt velem! Hogy kerítettél be, hogy zártál be! És hova fogsz még vinni engemet, Isten, Isten, Isten!

...Pár perccel utóbb belépett a Gesu rendházának kapuján és lehívatta pater Lorenzot.

A jezsuita atya mosolyogva lépett elébe és megkérdezte, miben lehet szolgálatára.

— Gyónni szeretnék — mondta halkán, lesütött szemekkel Lavinia Tarsin.

HETEDIK FEJEZET.

A PAP SZÍVE.

Pálmák vasárnapján délelőtt nyílt meg a tavaszi tárlat. Lavinia nem volt ott a megnyitáson. Az egész délelőttöt a San Pietroban töltötte és amikor kiosztották az olaj- és pálmafaágakat, melyeket Santerra biboros szentelt meg s az óriás tömeg, mint egy mozgó erdő, igyekezett a kijárat felé, ő is bement néhányadmagával a sekrestyébe, amely akkor már a zsufolásig tele volt s ahol a biboros akkor fejezte be útját a két oldalt térdelő előkelő közönség között, csókra nyújtván nekik a gyűrűjét.

Már leemelték róla a nagy hermelinpalástot, amikor szeme, a mindenhova látó: észrevette Laviniát a többiek közt és intett neki, hogy lépjen közelebb.

Monsignore Bonella ott állt mellette vidáman és látszott két fürge, türelmetlen szemén, élénk mozdulatain, hogy valami sok beszélni valója volna.

Lavinia üdvözölte a biborost, akin a hosszú szertartás ellenére sem látszott semmi fáradság s aki tündöklő mosolyával mintha az egész, lázas levegőjű sekrestyét beragyogta volna. Lavinia e percben megértette, amit Luigi mesélt, hogy néha, amikor sokáig imádkozik és fölkel a térdeplésből, a feje körül oly nagy fényesség van, hogy elvakítja a szemet! Ezt a fényességet most Lavinia is látta. Tényleg ragyogott a levegő

körülötte azoktól a titkos sugaraktól, melyeket lényé magából kivetített, itt az ünnep utáni béke és öröm levegőjében. Már előző napon megállapodtak abban, hogy együtt mennek haza és Lavinia a palotában ebédel.

Ismét a Santa Martha terén várt a kocsi, amelybe most mind a hárman beültek. Monsignore izgett-mozgott a nyugtalanságtól és alig várta, hogy a biboros végre megszólaljon.

— Monsignore-ral nem lehet bírni, — mondta — már kora reggel átnézte az összes lapokat, amik a tegnapi vernissageról írtak! Nos, Lavinia, meg vagy elégedve a sikerrel?

Lavinia kissé zavartan felelte:

— Igen eminenciád, láttam, hogy nagyon dicsérnek.

— És veled együtt természetesen engem is. Nem mondtam, hogy te fogsz engem halhatatlanná tenni? Ha igazságos akarok lenni, a legnagyobb önzés ez, hogy elfogadom midazokat a bókokat, amelyekhez nélkülöd nem jutottam volna. Nem igaz, Monsignore?

— Eminenciád tréfál és ennek örülök, — mondta Monsignore — de én ott voltam a vernissageon, én hallottam beszélni az embereket. Én láttam azt a nagy elragadtatást! Én hallottam a kritikusok vitáit! És ami több, fogadtam a gratulációkat is, mintha rólam lett volna szó.

— Az egyik lap azt írta, hogy rokonom vagy, — mondta a biboros nevetve — ami természetesen igaz is, ha nem is abban az értelemben, ahogy az a lap írta — mindenesetre többszörös megtiszteltetés reám nézve, nemcsak a családod eredetét tekintve, hanem főképp azért, mert terólad van szó, aki előtt egy halhatlanul nagy és szép művészi pálya áll.

— Én elég gyakran láttam a szobrot, — mondta Monsignore hevesen — amíg otthon volt. De micsoda óriási különbség ez az agyag és a bronz hatása között! Én is csak azt mondhatom, amit az egyik kritikus mondott: Rettenetes, hogy ezt egy asszony csinálta!

Lavinia mosolygott és azt gondolta magában: Csak asszony csinálhatta így meg. Csak én.

Monsignore kihúzott a ruhája zsebéből egy lapot és szólt:

— Ez a Chiarini, ez a legokosabb mindannyi között — mutatott a megceruzázott cikkekre. — Ez azt mondja, amit én is sokszor gondoltam, mialatt az agyagmintát néztem, de amit kifejezni nem tudtam helyesen.

És olvasta a lapból az erősen aláhúzott sorokat:

„Ez a szobor több mint tökéletes, mert egy egészen új Santerra biborost mutat nekünk, amelyet eddig nem volt alkalmunk ismerni. A művész ebből a fejből kiragadott két dolgot: a száját és a szemeket és a többi valami csodálatos, mondhatnám asszonyi nembánomsággal elhanyagolta, ha ugyan szabad ezzel a kifejezéssel élnünk. Mert mi mást jelent itt az elhanyagolás szó, mint a legfőbb jellegzetesség előnyére el ejteni az apró, terhelő, nyugtalanító részleteket s így a fejet abba a csodálatos fenség harmoniájába hozni, mely e hatalmas papi egyéniségnek annyira legbensőbb lényege! A Santerra feje! Mily sokan próbálkztak már vele a néhány évtized alatt, mely ezt a fejet tündökölni látta az Egyház fölött, mint egy hatalmas plánetát! Hányan festették, mintázták már ezt a fejet! Néhány évvel ezelőtt a most magáról oly sokat beszéltető convertita is, a híres La Raudelle, de senkinek sem sikerült azt ily hatalmas egyszerűségben, ily monumentális

szépségben megörökíteni, ahogy ezt a fiatal orosz szobrásznő tette.“

A biboros édes nevetése szakította félbe ezt az előadást.

De Monsignore-ral nem lehetett bírni.

— Kérem eminenciádat, csak még ezt a pár sort! Hogy milyen elnés és igaz, amit ez a Chiarini mond!

És olvasta tovább:

„A száj és a szem exponálása, úgy hogy ez minden egyéb izgató és széthúzó részletet leverjen — azt mondhatná az ember, ez csak egy asszony munkája lehet, aki merészebb, va banque-abb mindig és mindenben (de, művészet terén legkivált), mint a férfi. És ami a fő: ösztönösebb! Az asszonyi ösztön virtuozitása, összefolyva a művészi intuícióval az, ami ezt a fejet ily hallatlanul elevenné és nagyszerűvé és monumentálissá tudta megalkotni, hogy minél tovább nézi az ember, annál jobban megtalálja benne azt a m i n d e n t, ami az egyes részleteket fölöslegessé teszi. A bálvány-szerűt, ami az arc karaktere, a főpap fejét, azzal a mollyal, amely szokva van a tömegek tekintetéhez és az oltárok levegőjéhez! Ha nem a biborosi palást volna is a vállán, hanem valami egészen köznapi ruha vagy ha egészen meztelen volna is a nyak és a váll, az ember érezné: ez csak egy papi fejedelem feje lehet, csak Santerra biboros feje...“ Nos, mit szól ehhez eminenciád és donna Lavinia? Hát nem ez az, amit én mindig éreztem, ahányszor az agyagra néztem? Csak nem tudtam elmondani, amit éreztem. Ah, donna Lavinia, ez nagyon szép nap az ön számára és valóban, ha őminenciája ma vidám, nem kis része van ebben annak a nagy sikernek, amelyet ön aratott.

— Ez igaz — mondta a biboros — örülök neki és büszke vagyok rá, hogy valamiképpen én is részese vagyok ennek a diadalnak!

Lavinia sokat tudott volna mondani erre, amiben azonban Monsignore jelenléte megakadályozta. A kis izgatott ember újra zsebregyűrte a lapot és a többi kritikákról beszélt mindaddig, amíg csak haza nem értek. A biboros nem szakította félbe. Látható örömmel és érdeklődéssel hallgatta és kérdéseket intézett hozzá, végül pedig kijelentette, hogy egy reggel korán, amikor még nincsenek sokan a kiállításon, ő maga is elmegy Monsignore kíséretében és megnézi, hogyan hat ott, az új és idegen környezetben és a bronz szépségében.

Megérkezve a biboros visszavonult szobáiba és Lavinia a hercegnéhez ment, akinél már ott találta pater Lorenzot, a jezsuita atyát.

— Igaz, amit pater Lorenzo mondott az imént? — kérdezte a hercegné — hogy ma egész Róma Laviniáról beszél és a biboros szobráról? Milyen kár, hogy én nem mehetek oda és nem láthatom! De majd ha onnan visszakerül, idehozatom ebbe a szobába, amelyiken minden nap keresztülvisznek és akkor látni fogom, amikor csak jól esik. Óh Istenem, milyen szép dolog is művésznek lenni!

Lavinia elgondolkozva nézett a jezsuitára. Kezet csókolt a hercegnének és leült a kerekesszék mellé.

— Boldog, donna Lavinia? — kérdezte a pater.

— Igen — és nem — felelte Lavinia — a sikernek örülök, de úgy félek tőle, hogy ezzel a szoborral el is értem mindent! Az az érzésem, mintha soha többé nem tudnám megközelíteni azt, amit most megcsináltam.

— Óh, micsoda gondolat ez — mondta a pater — és az új, nagy compositiója: Krisztus és a zarándok?

— Most pihen. Nem tudok, nem merek hozzányúlni. Megint az az érzésem, hogy jobb most nem dolgozni.

— Nos, ha úgy érzi, ne dolgozzék. Mindennek eljön az ideje. És most már nincs miért sietni! — Így mondta ezt a pater, nyugodtan, egyszerűen, ama esti gyónásra gondolva, mely alatt sokat, sokat beszéltek egymással és amely óta kettőjük között valami bensőséges, meghitt barátság fejlődött ki.

Nincs miért sietni. A fődolog megtörtént, a többi minden magától jön ezután már és az idő nem számít.

Megértően néztek egymásra és azután nyugodtan beszélgettek tovább mindaddig, míg az ebédre hívó csengetyű meg nem szólalt és Lucia be nem lépett, aki megfogva a kerekesszéket, átgurította az ebédlőbe.

Az ebéd élénk, vidám hangulata nem tudta jókedvre hangolni Laviniát, akinek minden erejét össze kellett szednie, hogy ne lássék meg rajta az a mély lehangoltság, mely inkább testi volt, mint lelki s amelyet még a siker fölött érzett öröme sem tudott eloszlatni.

Gyakran tévedt tekintete Lucia arcára, aki komoran ült a hercegné mellett és szemét le nem vette annak tányérjáról s csak néha szólt oda suttogva a szolgának, ha a hercegnének valamire szüksége volt, de ezt is oly halkán, hogy inkább csak a szája mozgásával érttette meg magát és egy ízben, mikor mégis fölpillantott és tekintete találkozott Lavinia futó pillantásával, csaknem ijedt mozdulattal hajolt le és sietve megigazgatta a zsámolyt a hercegné lába alatt.

— Különös — gondolta magában Lavinia — majd-

nem azt hihetném, hogy most ő fél tőlem. Vajjon miért nem akar a szemembe nézni?

Ebéd után, mikor a hercegné lepihent Lavinia is fölállt, hogy búcsút vegyen.

A biboros meglepetten nézett rá.

— Hogyan, — kérdezte — te nem maradsz itt velünk? Valami terved van ma délutánra?

Lavinia zavartan válaszolt:

— Igen, ha megengedi eminenciád. Egy barátnőmhöz kell mennem, Maria Altenhez, akivel együtt megyünk majd a kiállítás megnézni. Megigérttem neki.

A biboros hangjában egy kis neheztelés érzett, mikor mondta:

— Ah úgy, ha megigérted, akkor természetesen nem tartóztatlak.

És szemei különös nyugtalansággal nézték Laviniaát, amint letérdelt előtte, hogy megcsókolja kezét.

— Most sokáig nem foglak látni, — mondta neki — de jövő vasárnap el kell jönnöd hozzám és akkor elmondod, milyen hatással volt reád az első római Nagyhét, amelyet láttál. Monsignore — fordult Bonellához — nem volna kedve donna Laviniát hazakísérni?

— Oh, a legnagyobb örömmel! — hajolt meg Monsignore és Laviniával együtt elhagyta a szobát.

A biboros és pater Lorenzo egyedül maradtak.

— Különös — mondta a biboros — ez a nagy sikere nincs rá olyan hatással, aminőt én vártam. Nem vette észre pater Lorenzo, hogy nagyon nyomott hangulatban volt ma donna Lavinia?

— Ő szenved — mondta csendesén pater Lorenzo.

— Igen. Professzor Galli mondta, hogy az idegei nem bírják Róma klímáját. De most már nem sokáig

tart. A nyár odakünn Némiben rendbe fog hozni mindent.

— A nyár, eminenciád? — kérdezte pater Lorenzo és fölkelve helyéről, most a biboros elé lépett. Eminenciád jónak tartja azt, hogy donna Lavinia a nyarat odakünn töltse?

A biboros csodálkozva nézett a pap sötét arcába, amely most komoly volt, sőt aggodalmas.

— Miért kérdezi ezt így, pater Lorenzo? Ön talán nem tartja jónak?

— Nem, eminenciád, ha szabad őszintén beszélnem, én nem tartom jónak ezt a tervet. Sőt azt tartom, ez a legrosszabb, ami donna Laviniát érheti.

— Mit beszél ön, pater Lorenzo? — kérdezte a biboros megütközve. — *Hogy jut eszébe, hogy nekem ezt mondja?*

— Eminenciád, — mondta a jezsuita — ma tulajdonképpen azért jöttem ide, hogy eminenciádnak elmondjam az aggodalmaimat donna Laviniát illetőleg. Én azt hiszem, azon a ponton vagyunk, azt hiszem — itt az ideje — a legfőbb ideje — hogy eminenciád — elküldje őt magától.

A biboros meglepődve bámult rá és az arca hirtelen elsápadt.

— Hogy elküldjem őt magamtól? De miért? Miért mondja ezt nekem, pater?

— A legfőbb ideje, eminenciád. Én azt hittem: fölösleges is lesz erre eminenciádat figyelmeztetnem, magától is érezni fogja. A nagy mű be van fejezve, a nagy feladat, amelyet eminenciád öt hónappal ezelőtt a lelkiismerete ösztönzésére és mintegy isteni sugallatra magára vállalt. Ime, Lavinia Tarsin nem az többé, aki akkor volt, amikor először találkozott eminenciáddal!

Nem kell, hogy eminenciádnak többé lelkifurdalásai legyenek miatta. Az út, amelyen egykor megindult, bezárult előtte és az ő élete most az isteni kegyelem útján halad és ezt eminenciád szent imáinak, böjtjeinek és személye nagy és szent varázsának köszönhetjük. Ezt a lelket nem kell féltenünk többé, hogy el fog tévelyegni Istentől. Hanem most már hagyjuk őt útjára, hadd menjen! Keresse meg további céljait. Menjen egyedül, amerre őt föltámadt lelke és Isten akarata vezérelni fogja.

A bitoros mintegy megkövülve ült a helyén, mi alatt a pater ezeket mondta és arcán egyetlen izom sem rándult meg. Csak nagy szemei égtek kimondhatatlan izgalommal és szempilláit néha leeresztette, mintha neki magának is fájna ez a pillantás.

— Azt hiszi, pater Lorenzo — kérdezte küzködve a szavakkal — hogy most már útjára kell őt eresztelnünk?

— Erősen hiszem, eminenciád — mondta a jezsuita — nem volna célja annak, hogy itt maradjon tovább. Eminenciádnak is jobb, ha nincs a közelében. Mindenféle szempontból nézve jobb.

— Mit akar ezzel mondani? — kérdezte a bitoros izgatottan.

— Róma már sokat beszél — mondta pater Lorenzo nyugodtan — sokkal többet, mint amennyi ránk nézve örvendetes volna. Eminenciád nem volt túlságosan óvatos a vele való érintkezésben. Folyton együtt látták eminenciádat vele, kocsin, autón, kiránduláson. Ajándékokat küldött eminenciád. Istenem, a szolgák mégis csak beszélnek. Most látják a kiállított szobrát. Igen, igen, a legfőbb ideje már, hogy ennek a dolognak vége legyen!

— Az, hogy Róma beszél, — mondta a biboros — engem nem érdekel. Csak nem hiszi, pater Lorenzo, hogy ezért képes volnék őt magamtól elküldeni! Óh, micsoda gondolat! Eszembe sincs, pater: még álomban sem gondolnék erre!

— Pedig eminenciád helyzetében erre gondolnia kell! Sohasem történt meg, hogy Santerra biborost így emlegették volna, egy nővel kapcsolatban!

— Én jó Istenem, emlegessenek! Nem bánom. Hogy elbocsássam magamtól Laviniát azért, mert Róma beszél — nem, nem, pater Lorenzo, bocsásson meg, ez nagy túlzás!

— És nemcsak azért, mert Róma beszél — mondta a pater nyugodtan, hidegen — hanem eminenciáért, magáért!

— Értem, magamért?

— Úgy van, eminenciád! Mert ami eddig volt, szép volt, harc volt, szenvedés volt és Istenért való küzdelem volt, amiben Istennek öröme telt. Ami most jöhet, ami bizonyosan jönni fog, az nem lehet más a legjobb esetben, mint veszedelmes játék — de lehet egyéb is.

— Mi egyéb lehetne? — kérdezte a biboros egyre izgatottabban.

— Bocsásson meg eminenciád a szóért és ne felejtse el, hogy mint gyóntatója beszélek. Ami ezután jöhet, az lehet — bűn is!

— Bűn? — kérdezte a kardinális — ki ellen? Ki ellen lehet ez bűn?

— Elsősorban e szegény gyermek ellen, aki, tudjuk, szereti eminenciádat jobban, mélyebben és másképpen, igen: másképpen, mint ahogy ez hozzá és eminenciádhoz is illik. Bűn volna őt gyötrődni hagyni

ebben a nagy érzésben, amelynek sorsa úgyszólván csak az, hogy egyszer önmagába roskadva elégjen, mint a máglya. Hadd roskadjon össze ez az érzés mielőbb és égjen ki mielőbb, mielőtt még az élete is vele égne!

— Ön azt hiszi, azt hiszi? És miért, hogy nekem ezt eddig sohasem mondta? Hogy soha erre a vesztélyre nem figyelmeztetett?

— Mindaddig, amíg ebben a lélekben lázadás élt és az Isten iránt való közöny, nem figyelmeztettem eminenciádat. Tudjuk, hogy az ilyen impetuozus, szenvedélyes lelkek azok, amelyek legfogékonyabbak Isten befogadására és a legkitartóbbak Isten mellett, ha egyszer befogadták őt. Én mindent, ami ezt a nagyszerű fantáziát és alapjában tiszta és gyermeki szívet ebben az irányban befolyásolta, csak helyeselhettem. De csak addig, míg ez a lélek meg nem találta a maga útját. Ám egy perccel sem tovább! Egy perccel sem tovább!

— Úgy — mondta a biboros és most ő is fölállt és elkezdett izgatottan föl és alá járni a szobában — egy perccel sem tovább. És mit szólna pater Lorenzo, ha azt mondanám önnek, hogy én Laviniát az ön aggodalmai ellenére sem küldöm el magamtól? Mert nem fogom elküldeni!

— Eminenciád túlzottnak találja ezeket az aggodalmakat? — kérdezte a pater.

— Azt, hogy a bűnről beszél — mondta a biboros és most föltetszett ajkán egy kis gögös és hideg mosoly, amit sohasem láttak azok, akik őt szerették — ezt, igen, túlzottnak találom. Nem gondolja, pater, hogy egy kissé talán én is tudom: mi a bűn?

— Föltétlenül, eminenciád — mondta a pater és most ott, ahol állt: a földre térdelt és meghajtott fejjel beszélt tovább — ha eminenciád így beszél velem:

akkor én tudom, hogy nem vagyok más és több, mint eminenciád szolgája, az utolsó — de én mint gyóntatója voltam bátor azt mondani, amit mondtam. Ha mint gyóntatója nem beszélhetek tovább, meghajtom a fejem és hallgatok!

A biboros hozzálépett és vállára tette a kezét.

— Keljen föl, pater Lorenzo — mondta neki megszelidült hangon — természetesen azt kívánom, hogy mint gyóntatóm beszéljen tovább. Tehát azt hiszi, hogy bűn volna Lavinia iránt?

— Azt hiszem, eminenciád.

— Ez nem lehet, — mondta a biboros lassan — ha bűn lehetne, úgy az volt eddig is. De nem, képtelenség ilyet mondani. Hogy elküldjem őt magamtól! Nem, nem! Hát azt hiszi, képes volnék reá? pater Lorenzo, hát nem mondtam meg önnek százszor: mi nekem ez a gyermek? Hogy elküldjem őt magamtól éppen most, amikor a lelke megnyílt, amikor szelid lett, kedves és minden nagyszerűsége fogékony? Óh nem! És ha megtenném is: hiszi, hogy ő képes volna elhagyni engem? Menjen hozzá és mondja meg neki: Santerra azt kívánja, hogy ne lássák egymást többé! Meghallja, mit felel reá. Óh nem, pater Lorenzo, ezt már nem!

— Eminenciád — mondta a pater nyugtalanul — én alig merem megmondani azt, amit gondolok — de ez — lehetetlen, hogy eminenciád ezt komolyan mondja!

— Egészen komolyan mondom, pater Lorenzo. Én Lavinia Tarsint nem küldhetem el magamtól, mert abban a pillanatban, amikor ő ebből a házból utoljára kilép — az életemnek vége.

— Eminenciád! — kiáltott a Pater egész testében reszketve — eminenciád! Lehetetlen, hogy ezt mondja, hogy ezt higgye! Megszokta őt, szereti őt maga körül látni. Hiszen ez érthető! Hogyne szeretnők azt, akinek

a lelkét mi hódítottuk meg! De nem lehet, hogy eminenciád ezt a lelket most magához kösse! Ez a lélek most már Jézusé. Jézust rabolja meg, ha belőle valamit elvesz magának! Eminenciád, hát nekem kell ezeket mondanom, nekem, aki senki és semmi vagyok eminenciádnak, aki az Egyház büszkesége és egyetlen reménysége! Eminenciád!

A biboros hallgatott.

— Emlékezzék eminenciád, — kezdte most a pater — emlékezzék a multa! Ki volt, akit még a kísértés, amely a szépség, a hatalom, sőt a szentség alakjában jelentkezett, úgy környékezett meg, mint eminenciádat? Ki volt az, akit mint egy nagyszerű gyémánt, mindig hideg és fényes maradt a legizzóbb vágyak közepett is, amik körülötte égtek? Emlékezzék eminenciád Lavinia Tarsin anyjára, akit el tudott küldeni magától, akit fel tudott áldozni? Miért lenne most gyöngébb? Miért szeretné most Krisztust kevésbé?

— Ah — mondta a biboros s egy hirtelen mozdulattal hátravetette fejét — a pater engem Ceciliára emlékeztet? Arra a Ceciliára, aki ifjúságom gyötrelmes, diadala volt? Erre a nagyszerű teremtésre, akinek a szerelme még távrolól is úgy ragyogott az életem fölött, mint egy titkos csillag és akinek áldozata megóvott engem mindig minden kísértéstől? Mert valóban az ő áldozata óvott meg engem, nem a magam tisztasága és ereje. Nem a magam szentsége! Nem, nem pater Lorenzo! Nos, Cecilia — beszéljünk róla pater, ha úgy akarja. Beszéljünk erről az aszonyról, akinek életét én akkor, fiatal koromban úgy tettem a tömjéntartó égő paraszára és úgy hintettem az Isten oltára fölé, mint valami drága, titokzatos fűszert, ami bódító volt, édes és soha el nem fogyó! Valóban pater, én megáldoztam Istennek ezzel az élettel és sokáig, egészen addig, amíg

Lavinia ide nem jött, az volt az érzésem, hogy soha ember nagyobbat, többet nem adhatott, mint amennyit én adtam. Ő elment, el tudott menni. És meghalt, mert az életet nem bírta el. És itt hagyta ezt a gyermeket, az ő gyermekét — az idegen férfi gyermekét, akit ~~erője~~ sem volt szeretni többé, akit tán nem is tudott szeretni, annyira itt volt lelke gondolatában nálam és az ő hazájában, ahova nem jöhetett vissza, nem volt szabad visszajönnie! Az a bécsi találkozás, pater! Sohasem beszéltem önnek erről! Ha látta volna őt! Ezt a hajdan oly ragyogó szép Cecilia Spontinit, amint jött hozzám sápadtan, elfásult lélekkel, megtörve s a kezdődő betegeskedés árnyaival az arcán! Nem panaszkodott. Nem! Csak nézett rám és a szeme és a pillantása azt kérdezte tőlem némán: Nos, meg vagy velem elégedve? Szerettem volna a földre térdelni előtte és megcsókolni a ruhája szegélyét, de nem lehetett. Beszélt a moszkvai télről, a hóról, hogy milyen szép a hó! És láttam dideregni szegény kis délszaki testét a vágytól Róma meleg napja, kék ege után! Beszélt a gyermekéről, aki ott volt vele, szőke volt, rózsás arcú, hatalmas, erős gyermek és az idegen férfire hasonlított, az apjára. Beszélt az uráról, akit dicsért jóságáért, türelméért, nemességéért és mesélt mindenféle más dolgokról, de arról egy szót sem, ami nekem a legfontosabb volt, ami a szeméből kisírt, a hangja remegéséből felsikoltott hozzám: a saját szenvedéseiről, az álmatlan éjszakáiról, az elpazarolt álmairól, a szünetlen sóvárgásáról — arról nem mondott semmit. És mikor mennie kellett, letérdelt elé, a gyermekét maga mellé vonva és azt mondta: Áldjon meg bennünket, ki tudja, mikor láthatom megint. Talán csak évek múlva. Talán soha többé... És megcsókolta kezem az áldás után és elment meghalni...

A biboros elhallgatott. Fölemelte sápadt kezét és végigsimította vele szemét, mintha a kedves halott alakját akarta volna elűzni onnan, hogy láthassa, most már világosan és egymagában láthassa azt a másikat, az élő, külön mindentől és mindenkitől.

A Pater meghajtott fejjel ült és hallgatott.

— Amikor pár évvel később meghallottam halála hírért, el tudtam viselni nagyobb megrázkódás nélkül. Hiszen készültem reá, tudtam, hogy ez fog következni. Megbékültem ezzel a halállal már jóelőre és lelkifurdalást sem éreztem miatta. Így kellett lennie — gondoltam magamban. És az élet folyt tovább — ön tudja, hogyan. Cecilia Spontini ott pihent az idegen földben és én, a pap, minden évben elmondtam érte egy misét halálának évfordulóján. Ez volt minden, amit érte tehettem, amivel emlékének áldozhattam. Mi, papok, olyan szegények vagyunk! Mindenünk Istené és csak azt adhatjuk, amit ő nekünk megenged. S ekkor ime, ide jön Rómába ez a leány, az ő leánya. Nem, nem az ő leánya! Egy idegen leány, aki Cecilia véréből született. Hatalmas, erős, szép és tehetséges. Jön hozzám és hozza a maga életét és benne a vádat, a szemrehányást mindenért, ami elmult s ami már nem is fájt többé. Jön és elmondja életének ifjúi tévelygéseit, amit még csak nem is bán. Felkínálta magát egy ifjúnak, aki hitvesévé akarta tenni, s mert az nem fogadta el: megszökött a vele való házasság elől. Megszökök, kimegy a világba, viszi az élet-szomja, a tehetsége, a fantáziája. Találkozik az első hódító férfiúval, aki művészi álmait táplálni tudja. A karjaiba veti magát, a kedvesévé válik. Aztán reáun, nem érdekli többé. Megy tovább. Még nem lépett végleg a veszendőség útjára, ettől megmentette az alkotás után való vágya — és talán valami más egyéb is — de közel

van hozzá, hogy rálépjen és nem egészen rajta áll, hogy reá nem lépett eddig is. És minderre a magyarázat? mit gondol, pater, hol van minderre a magyarázat? Egyetlen szó foglalja magában, amit nekem az első találkozásunkkor mondott: „Az anyám nem szeretett engem.“ Az anyja nem szerette őt. Neki nem volt anyja. Cecilia Spontini mindig a távollevő Santerráé volt, sohasem az uráé, sohasem a gyermekéé. Cecilia Spontinit annyira bekerítették álmai, vágyai, hogy rá sem ért gondolni azokra, akik körülötte voltak. Ahogy nekem mondta azt anyjáról: Csak ült az ablak mellett és szeme elnézett valahová a messze távolba, mígnem ez a távolság egyszer magához húzta őt. Így mondta vagy ilyenformán. Hogy mit éreztem akkor: pater, tudja! Hiszen elmondtam önnek és azt is, hogy mi volt a szándékom ezzel a gyermekkel. Megmenteni őt, megmenteni a lelkét, jóvátenni minden vétket, amit ellene a multban elkövettem, megfosztván őt, ha akaratlanul is, az anyja szívéből, attól a szeretettől és gondolkodástól, melyre annyira szüksége van egy leánynak. És itt tartottam magamhoz közel. Ön tudja, hogyan történt mindez. Ön látta, milyen utat vesznek Lavinia érzelmei. Én is láttam. Mertünk-e ellene gátakat vetni erőszakkal? Úgy-e, nem? Sem nekem, sem önnek nem volt akkor ehhez bátorsága. Mind a ketten arra gondoltunk: csak kiragadni lelkét a hitetlenségből, a pogányságból és aztán majd Isten segítségével rendbehozunk mindent. De mi is csak emberek vagyunk, pater, ha papok vagyunk is és nem tudunk számolni az érzések mélyével, sokféleségével és azok titokzatos erejével! A megáradt folyó, amely zúdul neki a virágos rétnak. Mi neki az élet? ennek a hatalmas szomjúságnak, ennek a szépségre sóvár léleknek: egy virágban álló mező. Én mel-

lette voltam és néha reszkettem attól az erőtől, amelyet káprázatos asszonyi lénye kisugárzott és azt gondoltam: micsoda szörnyű, hatalmas fegyver ez, ha a bűn szolgálatába lép! De micsoda csudás, hatalmas fegyver, ha Istennek kezébe adjuk! Mennyi rossz és mennyi jó, mennyi szép és mennyi kárhozatos van ezeknek a szikrázó, kék szemeknek a mélyén! Ha ezt az erőt le nem kötjük a krisztusi alázattal és szelídséggel, jaj annak, akire rátalál és lecsap! A Rossz és a Jó Géniusza egyetlen kagylóhéjba zárva. Már most feltörni a kagylóhéjt és kivenni belőle az egyiket, azt, amire a világnak és Istennek szüksége van és megölni a másikat, de úgy, hogy rajta sebet ne ejtsünk. Nagy és nehéz feladat volt ez, pater! Sokszor csaknem összeroskadtam alatta. Ön tudja. De nem tud egyet. Nem tudja annak a reggelnek az előzményeit ott a Basilikában. És most elmondom...

Megint elhallgatott és fölállt. Végigsétált néhány-szor a szobán, aztán visszajöve, nem ült le, hanem oda-támaszkodva az íróasztal előtt álló karosszék magas támlájához, beszélt tovább, maga elé nézve, inkább saját magának, mint a Paternek, aki most szintén fölállt és meghajtott fejjel hallgatta.

— Ez akkor történt — emlékszik azután a kézcsók után — azután, hogy Némiben voltam egy napot egyedül, azután, hogy három napig nem láttam — Epifaniát megelőző estén felmentem hozzá. Szomorúan, össze-törve találtam, könnyek nyomaival az arcán. A magyar barátnője, Galambóczy Eszter volt nála. Akkor történt a szegény pater Auringerrel az a szerencsétlenség. Er-ről beszélt neki Eszter úgy, ahogy ő szokott. Minden-féle titkos alluziókat tehetett, amiket Lavinia magára vett. Sírt miatta, meg volt szégyenítve, meg volt alázva. Nem tudott hova menekülni ezekkel az érzéseivel. Én

megnyugtattam őt. Beszéltem neki pater Auringerről, beszéltem neki saját magamról. Fölemeltem lelkét abból a sötétségből, amibe vetették őt a saját zavaros érzései, vágyai, kimondhatatlan tépelődései, amik mind úgy fel voltak írva arcára, hogy mint egy könyvből olvasni lehetett belőle. Akkor megnyugodott, elcsitult. Elém térdelt a földre és alázatosan, szeliden, mint egy gyermek, olyan odaadással elkezdte gyónni önmagát. A bűnről beszélt. Arról, hogy az ő hozzám való érzésében ott van a bűn! Én faggatni kezdtem. Mi az, amit tőlem kíván? Mi az, amire titkon vágyódik? Az enyém akar lenni. Nem, nem — mondja. De ha nem: hol akkor a bűn? És megmondja, elmondja — remegve és belesápadva, szinte elrémülve a saját szavaitól. Egy csókot szeretne — egyetlenegy csókot, — hogy egyszer csókoljam meg — semmit többet — semmit mást. — Ha látta volna pater ezt az arcot! Ha látta volna ezt a tekintetet! Egy pillanatig néztem rá s akkor egyszerre Lavinia Tarsin eltűnt előlem, Lavinia Tarsin a szőke hajával, a kék szemével, a nedves, lihegő szájával! És eltűnt előlem az a kis szoba is, ahol voltunk és eltűnt előlem az idő, az évek, az évtizedek. És egyszerre csak, pater, itt láttam magamat, itt ebben a házban. Egy estély alatt, mikor minden fényben úszott. — Anyám a vendégek között. A zene szólt messziről — és én — fiatalon — talán huszonnyolc éves voltam és Cecilia Spontini egy távoli kis szalonban ketten, egy homályosan égő lámpa fényében — hogy hogyan kerültünk oda, nem tudom! De egyszerre csak ott voltunk és egymással szemben sápadtan, sápadtan és felindulva — és Cecilián fehér ruha volt és a hajában gyémántok — és letérdel elém a földre és súgva elmondja ezeket a szokat: Egy csókot — semmit többet — csak egy csókot — és aztán ha kell, meg-

hal — és ha kell, meghal tízszer — és tudja, hogy ez bűn — és még sem lehet, hogy ne kívánja. — És én, pater — szikrázó szemmel — hiszen tudtam, mit jelentett volna az az egy csók. — Mi, férfiak, azt tudjuk, az asszony sohasem tudja. — És valamit hebegtem lesütött szemmel és talán sírtam — már nem tudom. Léptek hallatszottak a szomszéd szobában. Talán egy szolgálta volt. Talán Lucia. Felugrott és kisurrant az ajtón. — Nem csókoltam meg...

Lehúnyta a szemét. Mélyen, mélyen lélekzett, aztán folytatta:

És őt sem, őt sem csókoltam meg. Valami szédületes, nagy gondolat kapott el s ez tartott fogva, mi alatt előttem térdelt és remegve várakozott. S ettől a gondolattól vezetettve, mondtam neki, hogy jöjjön másnap a San Pietropa a misére. És ettől a gondolattól vezetettve, mondtam neki néhány szót megnyugtatóul, már nem is tudom, mit. Utána hazamentem. Bezárkóztam a szobámba és elkezdtem beszélni Istenhez. Megmondtam Istennek, hogy ez egyszer nem én leszek az, aki ad, hanem aki kér. És azt akarom kérni tőle, hogy mentsen fel engem a további áldozatok alól. Én hű voltam hozzá egész életemben, mutassa meg, hogy ezt a hűséget ő szerette és értékelte. Itt van Lavinia Tarsin. Én őt nem akarom feláldozni. Én őt nem tudom feláldozni! Tegyen valamit velünk! Mutassa meg kegyelmét nekünk! Oltsa el ezt a tüzet, ami bennünk ég! Vagy vegye el tőlünk! Mert én nem tudok már több áldozatot hozni. És ha ő nem segít rajtunk, elvesztünk! Mert én Lavinia Tarsint szeretem, kétségbeesett nagy szerelemmel és ha Isten nem könyörül meg rajtunk egy jellel, egy intéssel, ha nem áll közénk, ha nem mutat nekünk kivezető utat ebből a rettenetes szomjúságból, akkor

én, a pap, az Egyház szolgája, levetem magamról a borbort, lehúszom újjamról a gyűrűt, odadobok Istennek mindent és a karjaimba veszem ezt az asszonyt és elfutok vele a világ végére, ha kell. De nem hagyom, nem adom oda. Nem áldozom fel! Elég volt ebből. Vagy kellek Istennek és akkor meghallgat engem, vagy nem kellek és akkor elhagyom és megyek ahhoz, akinek kellem. Ezeket mondtam, esztelenül, lázban és egész éjjel, pater, egész éjjel ott térdeltem a földön a feszület előtt és ostromoltam Istent és viaskodtam vele, mint a Patriarcha az angyallal és harcoltunk egymással késő hajnalig, míg végül az volt az érzésem, hogy elég, hogy meghallgatott s akkor ott a földön a kimerüléstől, a könnyektől, a fájdalomtól elaludtam, pater...

A jezsuita arcán egy izom sem rándult meg. Szempillái mereven takarták két fekete szemét. Figyelt.

— És akkor — másnap — az történt, amit tud. Isten nem hagyott cserben. S az Eucharistia felmutatásakor megtörtént a csoda és Lavinia Tarsin azóta tudja, hogy van Isten s azóta lénye megváltozott és velem szemben többé nem az, aki volt. De itt még nincs vége, pater. Én nemcsak azt kértem Istentől, hogy Lavinia lelkét emelje föl magához. Én azt is megmondtam akkor, hogy nem áldozom fel, — ellenben őerte, életéért, a boldogságáért, amelyhez joga van, mert fiatal és szép és az élet örömeire termett: én felajánlom életemet Istennek. És neki el kell ezt fogadnia! És én abból tudom meg, hogy elfogadta: ha Laviniát megtérni látom. A jel, amit majd nekünk küld: mind a kettőnknek egyszerre szól és jelenti Lavinia Tarsin szabadulását és jelenti az én szolgálataimnak végét... És Isten a jelet megadta, pater,

— Eminenciád, — mondta a jezsuita atya megrendülve — Eminenciád! Hogy tehette ezt?

— Ezt kellett tennem, pater — mondta a biboros kis halvány mosollyal. Mert már nem tehettem egyebet. Mert ha volt bátorságom hajdan feláldozni egy életet, amely nem volt az enyém, kell, hogy legyen bátorságom föláldozni a magam életét is. És érzem, hogy Isten elfogadta. Azóta mindig érzem, pater. És olyan vagyok, mint aki egy nagy út előtt áll és valami szép megnyugvást érzek és valami nagy, nagy tökéletességet az isteni szándéknak. És látom életem értelmét és bízom abban, hogy Cecilia Spontini lelke is látja ezt és örül rajta. Ő ideküldte hozzám a leányát, — mert ő küldte — és ime, a leány elküld engem hozzá, aki mindig várt türelmesen életében és halálában mindig várt. És én készen vagyok az útra, pater.

— Eminenciád — mondta a pater, és most nem tudta magát türtőztetni tovább, térdreborult előtte és csókjaival, könnyeivel borította a kezét. — Eminenciád ezt a fogadalmat tette, odaajánlotta az életét. A szent és isteni életét — és én eminenciádat korholni mertem, én, a senki, a föld leggyarlóbb embere.

— Keljen föl, pater — mondta a biboros. — Ön azt tette, amit tennie kellett papi lelke sugallatára, mint gyóntatómnak és mint barátomnak. Ön a kötelességét teljesítette, amikor engem a veszélyekre figyelmeztetett. De vannak érzelmek, pater, vannak érzelmek, amelyek túlnőttek minden veszély lehetőségén s amelyek fölött Isten maga örködik... Hagyjuk, hogy ezek az érzelmek ott éljenek abban a világosságban, amely reájuk az égből hullott! Ne féljünk, pater! Valami megért bennünk és ez talán nem a papi tökéletességünk, ha-

nem az emberi tökéletességünk! Lavinia Tarsinnak boldognak kell lennie és nagyvá kell lennie! Fialat, szép és tehetséges. Vissza kell mennie az életbe. Most már nem érhetik őt nagy bajok, mert a saját lelke vigyáz majd rá. Ön arról a tüzről beszélt, pater, amelynek össze kell roskadnia és magában égni el. Mennyire igaza van ebben! Így alusznak ki azok a szép nagy tüzek mind, amelyek miértünk, papokért égnék — a legszebb tüzek, a maguk meddő lobogásában, a föld és ég közt csapkodó tüzek, melyeket nem éleszt semmi valóság, semmi öröm, semmi reménység. — Vajjon olyan gyöngének tart-e ön engem, hogy nem engedi meg, hogy ennek az összeomlásnak tanuja lehessen? Ameddig lehetek. — Hogy lássam ezt az összeroppanó máglyát és annak hamvadó tűzéhen magamat — az élet utolsó szépségétől beragyogva? Ezt a szomorú örömet nem akarja nekem megengedni, pater? Azt hiszi, bűn lehet abból, ha én ennél a tűznél, amely már egy idegen hajnal felé világít, néha fölmelegszem, mielőtt Isten magához szólít?

— Eminenciád, — mondta a jezsuita atya meghattottan — eminenciád élni fog, én imádkozom ezért, hogy éljen és Isten legyen nagylelkű és ne fogadja el ezt az áldozatot!

— Már elfogadta, pater — mondta a bíboros csendes, merengő hangon — valami azt súgja bennem, hogy már elfogadta. Az álmaim olyan különösen szépek az utolsó időben és már néha úgy érzem az életet, mint amely nem az enyém többé, hanem csak ajándékul van nálam — ajándékul az átélt szenvedésekért, a lemondásokért, amelyek hogy milyen szépek voltak, most látom csak... S hogy nemsokára jön a nagy Ajándékozó és így szól hozzám: add vissza, amit neked adtam s aminek a földön nincs célja többé.

— Az eminenciád életének hogyan volna célja többé, — mondta a pater — hogyan mondhatja ezt?

A biboros meghajtotta a fejét.

— Meg fogom önnek magyarázni, pater Lorenzo, bár tudom, nem helyes, hogy erről beszélek. De Isten ezt meg fogja nekem bocsátani. Én, pater Lorenzo — elfáradtam. Nagyon elfáradtam. Egy egész életen át az Egyházat szolgáltam mindazzal, amit tudok. Mindig Istent és az Egyházat szolgáltam. Ma ötvenöt éves vagyok. Már ötvenöt éves! Ez a két ötös szám így egymás mellett, pater, nagyon kezd hasonlítani az öregséghez! Ne beszéljünk most egymással mint Santerra biboros és pater Lorenzo. Beszéljünk egymással mint két egykorú férfiú, mint két jóbarát, akik együtt élték le ifjúságukat! Beszéljünk egymással, mint két férfiú, mert ugyebár pater, azért, ha papok vagyunk is: férfiak vagyunk! És én tudom, hogy az én harcaim, melyeket mint papnak meg kellett küzdenem, ezek az én harcaim az ön szívének sem idegen harcok. Hiszen mind a ketten férfiak vagyunk, pater!

— Eminenciád — mondta csendesen a jezsuita — nem mernék olyan nagy aszkéta gyóntatója lenni, amilyen eminenciád, ha ezekben a harcokban a pap le nem győzte volna bennem a férfiút!

— Tudom, pater Lorenzo, oh nagyon jól tudom! És éppen azért hiszem, hogy meg fog érteni engem! Nem akarok beszélni arról a csalódásról, melyet mint az Egyház fia, át kellett szenvednem. Ezt a csalódást úgy tekintem, mint Isten különös rendelkezését, melynek célját nem szabad kutatnom. Lehet, hogy ezt a célt később látni fogják az emberek, ha én talán nem is érem meg ezt az időt. Én arról a csalódásról akarok beszélni, amit magamban most, mikor ifjúságom elmaradt mö-

göttem, mint férfiú érzek. Nézze, amíg fiatalok vagyunk, az élet elibénk vet nagyszerű és drága szíveket, mint megannyi csudaszép drágaköveket, szinte kárpótlásul önmegtagadásunkért, bűnjeinkért, folytonos imáinkért és egyéb áldozatainkért. Míg fiatalok vagyunk, erősek, gögösek, tiszták, örülünk a drágaköveknek, de kezünkbe nem vesszük őket; ott hagyjuk heverni a földön, míg nem jön valaki, aki felveszi őket, vagy amíg el nem fakulnak, vagy amíg rájuk nem lép a halál — mint ahogy ez történt Ceciliával. Tiszták maradunk, igen — de mentől több drágakőnek elpazarolt, elpusztult fényét láttuk, ez a mi tisztaságunk annál szomorúbbá és gyötrelmesebbé válik. Nekem ifjúkoromban gyönyörű álmaim voltak, pater. Ezek a kedves, szomorú szerelmek meglátogattak engem és ráborultak, mint illatos, puha, biboros rózsák! Az aszkétaálmok csodáit hozták el — egy pillantásban, egy mosolyban, egy gyöngéd és finom kézszorításban. Oh, néha úgy ébredtem föl, mintha az élet semmit sem tagadott volna meg tőlem, amit mint férfiú tőle kívánhattam! Álmodok — szivárványhinta, kifeszítve ég és föld között, melyben értő és irgalmas angyalok rengetik szívünket, amely szomjazza a gyönyörűséget!

Elhallgatott egy pillanatra és sugaras szemét az aranybarna fénnel kissé lehúnyta.

— Ez volt az ifjúságom, pater Lorenzo, de ebből lassan-lassan kiestem. Az évek elmúltak és mindegyre kevesebben voltak, akik engem álmodban szerettek és akkor egy napon ráébredtem arra, hogy már nem is jár áldozattal ez az én tisztaságom és hogy nincsenek többé szép harcaim, amelyekkel Isten előtt dicsekedhetem. Ez úgy jött, mint az elférfiatlanodás kora, pater Lorenzo. Nem tudom: ismeri-e ezt az érzést? De ez nagyon meg-

alázó ránk nézve, nagyon megszegyenítő. Hogy az álombeli szerelem éppen úgy elhagy bennünket, mint a valóságos szerelem, akik abban éltek. De hát igazság ez, hogy az, a mi saját akaratumkon kívül, mint isteni ajándék jő hozzánk, megvonassék tőlünk az évekkel? Hát már ebbe a dologba is, ami egészen lelki, így beleszólhat a természet? Hát már ez is a derekunk acéloságától, az izmaink frissességétől, az idegeink ellenálló képességétől függ? Minden, minden az ifjúságtól függ? A legspiritualisabb élményünk, a legfinomabb és leggyöngédebb elragadtatásunk? Oh, pater Lorenzo, mekkora megszegyenülés ez reánk! Még vannak asszonyi szemek, amelyek rajongással néznek reánk, még írnak nekünk, még fölkeresnek bennünket és megragyogtatják szépségüket előttünk, de mi már egészen biztonságban érezzük magunkat velük szemben! Milyen megszegyenítő biztonságban! Mint azok a nagyon tapasztalt kötél-táncosok, akik idővel úgy tudják átalakítani mutatványaikát, hogy szinte veszélytelenné válik a mesterségük. Akármilyen színleg nyaktörő mutatványba fognak, tudják, hogy nem eshetnek le a kötélről. Erény ez? Önmegtartóztatás ez? Istennek tetsző áldozat ez, kitenni magunkat a veszélynek, amit már megszoktunk, amit már kitanultunk, aminek minden esélyét ismerjük, tehát nem veszély többé, mert nem vagyunk többé fiatalok, mert már az álmunk is fakó és történettelen! Oh, pater Lorenzo, mennyire megértem én a pater Auringereket, akik egész fiatalságukat le tudták élni a legnagyobb szentségben és amikor az öregség reájuk tör: egyszerre meginognak, nem bírják tovább! Nem a hősiességet nem bírják tovább, hanem a tudatot, hogy i m m á r n i n c s s z ü k s é g e I s t e n n e k e r r e a h ő s i e s s é g r e. Amit eddig az imádság, a bűjtök, a dis-

ciplina, az erős akarat, az Istenben való felolvadás nagynehezen győzött csak le: azt most könnyű szerrel, egyszerűen legyőzi a Természet, az öregkor, ami lecsap reánk és megsemmisíti egész életünk áldozatát. S akkor itt állunk ijedten, kiábrándulva, csalódottan és kérdezzük magunktól: Hát ez volt csak? Ennyi volt mindössze, amit Istennek adhattunk? Ez volt minden, amit Isten tőlünk kívánt? Hát érdemes volt ezért annyit gyötrődnünk, sírnunk, imádkoznunk, magunktól annyi szépséget eldobnunk, annyi örömet, annyi nagyszerűséget, csak azért, hogy a végén itt álljunk, mint hasznavehetetlen díjbirkózók, mint szájalmas routinière-k, mint kitanult fakirok, azzal az egyetlen elégtétellel, hogy immár nem eshetünk le, mint a kötél táncos a kötélről, melyet úgy mozgathat, ahogy neki jól esik? Oh, pater Lorenzo, az a beszéd, amelyet pater Auringer akkor utoljára mondott a híveinek, mennyire igaz beszéd volt! Hogy éreztük mindnyájan ennek a beszédnek a lesújtó igazságait! Ön is, pater Lorenzo, ne tagadja! Vagy meri mondani, hogy mindez, amiket mondtam, nem így van? Meri mondani, hogy nincs igazam?

A jezsuita fölemelte fejét, melyet meghajtva tartott a bíboros egész beszéde alatt és szomorúan szólt:

— Eminenciád, lehet, hogy igaza van. De én szerzetes vagyok, jezsuita vagyok. Nekem ilyen megállapításokhoz nem lehetett eljutnom, mert — igen — mert én az én gondolataimat nem engedhettem soha olyan irányban elszáguldozni, hogy ezekhez a megállapításokhoz eljuthassak általuk. Én hivatva érzem magamat arra, hogy minden csalódást elfogadjak, azt is, amely egyenesen Isten kezéből ér és hogy a Természet rajtam való diadalmaskodásának útját ne álljam és miatta fel ne lá-

zadjak, hanem mindig mindent elfogadjak, úgy, ahogy jön. Ez az én életem és az én kötelességem. Eminenciád más, tágabb, egyénibb, szabadabb gondolkörben él! Én csak egy egyszerű szerzetes vagyok. Nekem nem szabad kiábrándulásra gondolnom és ha ilyesmit éreznék is, azt oda kell soroznom azok közé a bűnök közé, amelyeket néha elkövetek! Amit eminenciád mondott, lehet igaz, de már az, hogy eljutott ezekhez az igazságokhoz, nagy szerencsétlenség, amire kötelességem eminenciádat figyelmeztetni! És most újból csak arra kérem eminenciádat, hogy szakítson Lavinia Tarsinnal! Szakítson vele minél előbb!

— Soha — mondta a biboros hevesen — soha, soha, soha! Hát nem tudja, nem ért meg engem, pater? Ez a leány jött, amikor az öregség lassan kezdett elborítani azzal a szürkeséggel, amit én nem bírok ki, nem bírok ki! Jött és kiragadott engem az öregségből! Jött és visszahozta nekem ifjú éveim áldozatosságát. Újra volt miért küzdenem! Újra lehetett mivel dicsekednem Isten előtt! Újra az az erős, harcos gladiator voltam, aki régen! És igen — visszahozta nekem ifjúságom fényes álmait, mindent, mindent, mindent! És én elbocsássam őt magamtól? Oh, pater Lorenzo, ön emberfölöttit kíván tőlem!

— Kitől kívánhatnék emberfölöttit, ha nem Santerra biborostól — mondta szeliden a szerzetes.

— De nem, de nem — vetette az ellen hevesen — biztosítom, hogy téved. Nem vagyok hajlandó erre az emberfölöttire! És nem is vagyok rá képes, mert — igen, mert nem hiszem, hogy Isten ezt kívánná tőlem, nem hiszem, hogy szüksége volna erre az áldozatra. Nem hiszem.

— Eminenciád! — kiáltott a szerzetes és szeme rémülettel tapadt a biboros felindult arcára — de hiszen ha ezt mondja eminenciád, akkor — akkor eminenciád már kiesett az isteni kegyelemből!

A biborost úgy érte ez a szó, mint a kalapácsütés.

— Ah, pater — mondta elsápadva és fénytelen hangon — ezt mondja nekem! Ön, aki látta lelkemet mind e hónapok alatt, aki előtt nem titkoltam el semmit? Ha ide jutottam, az ön tudtával jutottam ide! Sohasem figyelmeztetett engem arra, hogy ez az út a kegyelem elvesztéséhez vezethet!

— Lehet, lehet, hogy én is rövidlátó voltam, amikor eminenciádat oly sérthetetlennek, oly minden veszély fölött állónak hittem! Lehet, hogy tévedtem és akkor az egész az én bűnöm. De engedje eminenciád, hogy én vezekeljek érte, én szenvedjek, csak én magam! Ne más, ne eminenciád és legfőképpen ne az Egyház! Eminenciád, térdre borulok ön előtt és a Krisztus sebére kérem, térjen vissza, térjen vissza erről az útról, amely az Auringerek útja! Eminenciád, a fejemet a földre hajtom és így maradok, amíg eminenciád nem igéri meg, hogy szakít Lavinia Tarsinnal!

E szavak után a szerzetes leborult a földre és arcát a szőnyeghez szorította.

— Keljen föl — mondta a biboros felindulva — keljen föl pater! Mit csinál!

— Én vagyok a bűnös — mondta a szerzetes egész testében reszketve — nekem látnom kellett volna a veszélyt és nem láttam! Eminenciád, én bűnhődni akarok, nagyon, mélyen akarok bűnhődni, de csak én magam és úgy, ahogy rendem szelleme előírja. De nem akarom, hogy az én hibám miatt mások szenvedjenek! Nem akarom, hogy az egyházat ez a szörnyű csapás érje, hogy

elvessze Santerra bitorost, a legnagyobbat, a legbecesebbet amivel bír!

— Mit beszél ön pater, — mondta a bitoros csaknem haraggal és ott állt a földön fekvő ember előtt, aki nem mozdult — az egyház engem nélkülözhet, éppen úgy, mint pater Auringert! Láttuk a múltban, hogy az egyház nélkülözhet engem. Nem én vagyok az egyház számára a legnagyobb és a legbecesebb! Hanem Krisztus, aki sohasem fogja elhagyni az egyházat! Miért reszket így, miért nem kel föl? Miért aláz meg engem ezzel a viselkedésével? Miért kínoz? Mit akar tőlem? A kétségbeesésbe akar vinni engem pater Lorenzo? Hát vétettem én ön ellen valamit? Nézze pater Lorenzo, én nem bírok beszélni, amíg ön így fekszik előttem a földön! Keljen föl! Hát elveszett embernek tart engem, akin nincs segítség többé? No nézze! Nem így kell bánni a bűnösökkel, nem így! Hát nekem kell önt tanítanom pater? Istenem!

— Hallgasson meg eminenciád — könyörgött a szerzetes — tegye meg, amire kérem! Küldje el magától Lavinia Tarsint!

A bitoros kétségbeesetten vetette magát egy székbe és eltakarta arcát.

— Szörnyű, szörnyű ember! Nincs irgalom önben pater Lorenzo! Keljen föl, hogy beszélhessünk!

— Megigéri eminenciád? — könyörgött a szerzetes.

— Megigérem, — susogta az majdnem önkívületben — de hagyjon egy kis időt, hogy lélekzethez jussak! Nem állhatok már ma elébe, hogy azt mondjam neki: mától fogva pedig nem ismerjük egymást! Nem mondhatom neki: nézd, az egész csak arra kellett, hogy te ne rohanj tovább azon az eszeveszett úton, melyen megindultál! Nem mondhatom neki, mert ez hazugság volna!

És az igazságot sem mondhatom meg neki, azt, hogy ime Lavinia, amikor te jöttél, én elrémültem azon, hogy hova nőtt ki az a régi áldozat és megakartalak menteni és magamhoz láncoltalak abban a hitben, hogy ezzel a lelkednek jót teszek és Istennek jót teszek és mialatt ezt tettem: megszerettelek halálos nagy szerelemmel és most úgy kellene, hogy elhagyjalak téged, ezzel a szerelemmel a szívemben és nem tudlak, és szenvedek és kétségbe kell esnem! Úgy-e ezt sem mondhatom neki! Mert mi lenne belőle? A karjaimba vetné magát és a halál sem téphetné ki onnan! De valamit ki fogunk gondolni pater, csak keljen föl a földről — valamit ki fogunk gondolni, amíg majd időt nyerünk pater Lorenzo.

A szerzetes most feltérdelt és megcsókolta a biboros ruhájának a szegélyét.

— Köszönöm eminenciád ezt az ígéretet — mondta kimerült hangon, amiben még az előbbi izgalom reszketett — ez megnyugtat engem és visszaadja a hitemet eminenciádban és önmagamban! Én sem gondoltam arra, hogy egy napról a másra történjék ez! Hiszen kí-mélni kell azt a szegény, kedves teremtest! De, hogy meg kell történnie mielőbb, az bizonyos, azt érzem!

— Nézze pater Lorenzo — mondta a biboros leírhatatlan felindultságban — most jön a Nagyhét, a Krisztus Passiója és az enyém, sokat fogok imádkozni — ön tudja, hogy ez mindig segít. Aztán — igen — aztán kimegyünk Nemibe. Nem sok időre, nem — de ott majd lassan előkészítem őt az elválás gondolatára — megértetem vele — hogy ennek meg kell lenni — majd azt fogom neki mondani, amit ön mondott, hogy bűn volna az, ami ezután következik. Ő meg fogja érteni, mert a lelke csupa alázat és jóság, mert a szomorúság már őt is megtörte és mert ő is készen van arra, a hő-

siességre, amit még maga sem ismer. Beszélni fogok vele és megmondom neki — ő mindent elfogad tőlem, amit neki adok! Annyira asszony és annyira szeret! Mindent elfogad: virágot, ékszert, selymet, könnyet, kínt és halált. Azt mondom majd neki — nekünk nem szabad tovább együtt maradnunk! Eredj és halj meg! És ő el fog menni és meghal!

Elhallgatott és két tenyerébe rejtve arcát, összeroskadva ült és torkán kitört a zokogás.

A jezsuita megsemmisülve állt előtte.

— Eminenciád — mondta könnyekkel a szemeiben — arra kértem Istent, hogy vegye el látásomat és halásomat, hogy soha el ne felejthessem azt a napot, amikor Santerra bitorost sírni láttam egy asszony iránt való szerelem miatt.

A bitoros lassan erőt vett magán.

— Semmi — már elmúlt — mondta, azután hogy fölkelt és a lesújtott emberre nézett — annál maradunk, amit megigérttem. De most még hagyjuk, hadd örüljön egy kicsit. Ne rohanjuk meg ezzel a szörnyű fájdalommal. Az orvos azt mondta, hogy a szíve egy kissé gyöngé. Oh, hiszen minden asszony szíve gyöngé, mert csak arra vannak teremtvé, hogy szeressenek és örüljenek! Majd Nemiben, amikor kissé erősebb lesz: elfogom őt készíteni mindenre. S akkor még a nyáron el fogja hagyni Rómát! Igaza van abban, hogy fiatal, szép és tehetséges. Ez a három tulajdonsága talán meg fogja őt menteni. És ha nem, — ha nem — akkor pater Lorenzo, ön elviseli lelkén az ő halálát?

— Elviselem — mondta a jezsuita halkan.

— Lám, lám — mondta a bitoros — milyen szép ez, milyen derék dolog, ahogy itt két férfi, két pap,

Istennek szolgálói véstörvényszéket ülünk egy gazdag és fiatal élet fölött és egyszerűen kimondjuk rá a halált! Milyen nagy öröme telhet ebben Krisztusnak! Nem gondolja pater Lorenzo?

— Én csak a kötelességemre gondolok eminenciád, — amellyel az egyháznak tartozom, azzal, hogy megóvóm őt a legnagyobb csapástól, ami érheti az eminenciád személyében.

— Helyes, helyes — mondta a biboros egészen új és ismeretlen hangon, mely a szerzetest megremegtette — ön csak az egyházra gondol, én pedig Krisztusra gondolok — eszerint nincs mód, hogy megértsük egymást?

— Eminenciád — mondta elsápadva a jezsuita és hátralépett.

A biboros felemelt kezével egy tiltó, kicsiny mozdatatot tett.

— Ah ne ijedjen meg! Csak tréfáltam! Önnek van igaza, rettenetesen igaza! És ne féljen, Santerra biboros mindig teljesíti a kötelességét.

— Van még valami parancsa számomra eminenciádnak? — kérdezte a szerzetes.

— Semmi, pater — felelte ércessé vált, hideg hangon, mely szinte hasított, mint a kardpenge, — ezt a dolgot befejeztük.

— Imádkozni fogok, hogy az isteni kegyelem maradjon eminenciáddal.

— Köszönöm pater.

Mikor a kézcsók után pater Lorenzo fölemelkedett térdéről, fölnézett a biboros arcába.

Ez az arc hideg volt, fenséges, nyugodt és kikutathatatlan. A szem, a félig leeresztett szempillák árnyékán keresztül csillogott sötéten, mélyen és titokzatosan, mint

azok a hegyi tavak, melyek szédületet okoznak. Ajkán ott ült a fejedelmi gög, a bálvány kis mosolya, mely mint egy bűvös páncél állt közte és a világ között. A jezsuita habozva nézett rá egy pillanattig.

— Tehát annál maradunk, pater. Lavinia Tarsin vendége lesz házamnak addig, amíg majd beleéli magát az elválás gondolatába. Rajta leszek, hogy ez minél előbb megtörténjen.

— Eminenciád úgy tesz, amint nagy és tiszta lelke parancsolja. — Én Istenre bízom eminenciádat...

— Köszönöm ezt a nagy bizalmat, pater — mondta a biboros és szeme felragyogott egy kis rejtett gúnnnyal, melyet a jezsuita megérezett. — És remélem ha odakünn leszünk, látni fogjuk minden héten, úgy mint más esztendőkből.

— Mindig eminenciád szolgája maradok — mondta a pater.

— Krisztus békéje velünk pater!

A jezsuita eltávozott.

Santerra biboros sokáig állt még ott, azon a helyen, a szék támlájára ülve, maga elé nézve most már elnyugodott, lágy tekintettel.

A lelke mint egy nagy, átlátszó vízü tó, szelíd borongással ringatta tükrén az emlékek apró hullámait. A régi és az új emlékekét.

És e hullámok fölött ott tündökölt két asszony sugaras alakja — a halott és az élő asszonyé, akik most kezet nyújtottak egymásnak az élet és halál nagy távolságán keresztül és ebben a két összefont kezükben tartották, mint egy csodálatos nagy fáklyát, az ő szívét, a pap szívét és fölemelték magasra, magasra, a napfény

felé, hogy szikrázott, lángolt és égett — és beleégett a napba...

Santerra biboros lehajtotta a fejét és hallgatta a hullámok dalát...

A dalt az örök Szerelemről, az örök Vágyról, mely száll minden vizek fölött és minden magasságában a Létnek — öröktől fogva és az örökkévalóságig...

NYOLCADIK FEJEZET.

TÖMJÉNBEN ÉS ARANYBAN.

Újra este lett. Újra megnőttek az árnyak a Basilikában. A Triangulus gyertyái elaludtak. Kezdődött a Tenebre. Az oltár minden díszétől lefosztva állott. Borral és olajjal megöntöztetett. A főpap térdre hullott s az elsötétült, minden fényét elvesztett templomban a beláthatatlan nagy tömeg fölöt fölzúgott az Antiphona:

„Diviserunt sibi vestimenta mea: et super vestem meam miserunt sortem.“

Lavinia megborzongott. A templom sötét hajóiban a tömegek forró lélekezése szállt. Mint egy eleven mozgó mozaikpadló, olyan volt ez a tömeg, amely ott szorongott már a kora délután óta, étlen, szomjan, elfáradtan, a kórus énekeit hallgatva, Jeremiás siralmait, a zsoltárokat, a szörnyű Lamentációkat, amelyek évezredek keserveiről beszéltek a Próféta száján keresztül, arról a harcról, melyet Istennek öröktől fogva harcolnia kellett népével, annak saját lelkéért.

Lavinia az oltár és a Tribuna között fölállított magas emelvényen, szemben a kórossal, azok között a feketeruhás, feketefátyolos, előkelő római asszonyok között ült, akiknek rokonai, testvérei vagy fiai ott ültek szemben, a kórusban, a biborosok, püspökök, kanonokok és papok között.

Ott ült, mint eddig minden nap délutánján a kis feketebőr-kötésű könyvvvel kezében, melyben a szertartások sorrendje volt, de amelyet nem tudott már követni

Túlságos fáradt volt és a tömeg forró atmoszférája úgy vette körül, mint egy napsütött, magas fal. És mégis, ahhoz sem volt ereje, hogy fölkeljen és itthagya a Basilikát, beüljön a templom előtt várakozó kocsiába és egy kicsit kocsizzon a városban a Tiberis hús partján az alkonyatban. Óh milyen szép tavasz illatozott odakünn! Hogy nyíltak a piros Judásfák, a vérvirággal borítottak! Hogy érzett az egész Prati di Castellon a kinyílt gliciniák özönének illata! Egész utcák voltak ebbe a lila és piros színbe borulva, amiket futólag látott, amikor a Basilikához hajtott. És az utcák a Tiberis túlsó felén tarkák, élénkek, a Nagyhétre minden világrészből ideözönlött idegenektől.

Lavinia néha úgy érezte, hogy feje lehanyatlik és szemeit nem bírja nyitva tartani tovább. Ilyenkor elővette kis flacon-ját, hosszan, hosszan beszívta az erős illatszert, ami idegeit, szemét, homlokát felüdítette és maradt.

Nem tudott mozdulni, amíg ott látta őt a kórus elején, az első székben, mozdulatlan szoborszerűségében, vagy térden az elhangzott zsoltárok után! Amíg ott látta a Basilika főpapiját a templomi gyászban, meghajtott fejjel, elefántcsont-kezeit összetéve a kövön térdelni, gyönyörű ezüst hajával a távoli fényben!

És nem tudott megválni a Basilikától sem, amelyet e napok alatt kezdett csak igazán ismerni s amelynek levegője immár csaknem otthonossá vált előtte.

A haragos Istennek, Jehovának kifakadásai a választott nép ellen, melyeket most a kereszténység

ünnepi templomának bolthajtásai visszavertek, a zsidó Próféta siralmai, melyek itt jajongtak a pápasírok fölött és a nép ezereinek feje fölött; a zsidó király zsoltárai, melyekben vágyón, sírva, türelmetlenül, szerelmesen és fájdalmasan igérkezik az imádott Messiás, a Népek Megváltója; mindez a hallatlanul fenséges mysteriuma a Passiónak lekötötte, odabűvölte őt helyéhez és minden fáradsága ellenére, ébren tartotta figyelő idegeit.

És az, aki az ő Ura volt itt a földön, inkább mint bármely szerelmes hitvesnek az ő ura, aki lélekben tudta és érezte őt ott, magához közel anélkül, hogy fejét egyszer is felé fordította volna, tekintetét egyszer is ráemelte volna! A Férfiú, aki szívének egyetlen és titkos bálványa, akit szeret azzal a fájdalmas és lemondó, semmit sem kérő, semmire sem váró, semmit sem remélő szerelemmel, amely olyan szent és tiszta, hogy már csaknem anyai: a Krisztus halálát sirató, a Krisztusért gyászt viselő pap ott a Tribuna túlsó felén — ő sem engedi, hogy elmenjen és megfüröszse arcát, szemét az üde tavaszban, amely odakünn hullámozik Róma utcáin! Itt kell maradnia az Ünnepek füledt és forró, izgalmas és sötét levegőjében, a síró és panaszos énekek között, abban a szinte már érzésnélküli kábulatban, amiről azt hiszi, hogy amaz is éli, a főpap is éppen úgy, mint ő és hogy ebben együtt vannak egymással, oly nagyon, oly erős közelségben, mint két ikertestvér, akik egyszerre szívják anyjuk emlőjéből az édes, meleg, altató tejet s azután lehajtják fejüket a közös, boldog, álmos bódulatban és nedves szájjal, forrón lélekzenek egymás arcába...

Igen, Lavinia úgy érezte, hogy a fájdalmas, gyászos halotti Mysteriumok — az egyenként kialvó gyerityák, az egymást követő zsoltárok s a tömeg lélekze-

tének ködén át, ők együtt pihennek valami bágyadt, érzékfölötti kimerülésben. A fejük egymáshoz hajlik, a kezük összeér, a lehelletük egymásba olvad. — Ugyanannak a bűvöletnek a zsibbadtsága húzza le szempilláikat és ugyanez a szelíd, meleg kéz simítja végig fejüket.

— Krisztus, mi szeretünk téged — gondolta magában — és ime jobban szeretünk, mint egymást és önönmagunkat.

És az oltáron a kereszt le van takarva és nem látszik sehol semmi fény. Az egyetlen égve maradt gyertyát elrejtették...

És ekkor hatalmas dördülés rázza meg a templom boltíveit és az eleven mozaikpadló egy réteggel alább-súlyed a tömeg térdre veti magát a Basilika kövein.

És ime megvilágosodik az erkély a kórus fölött. Az erkély ajtaja fölnyílik és kilép rajta a két kanonok, akik az Egyház legfőbb reliquiáit ezen a napon mutatják meg a népnek.

Súlyos arany, drágakövekkel kivert keretben a Veronica kendőjét, amely az Üdvözítő szenvedő, szent arcának nyomait viseli s melynek első csodatétele az volt, hogy a világ legátkosabb szörnyetegének, Tiberius császárnak gyógyulást hozott! Micsoda hallatlan fölemelő ez az első csodatétel! Milyen mély és örökreszóló symbolummal teljes! Így találkozik a legtisztább a legszennyesebbel, a mennyei jóság és tisztaság a földi fürtelemmel és a rothadó test meggyógyul és megtisztul sebeitől, mihelyt a kendő érinti, amellyel halálos verítékét törölték le annak, aki a Megváltás keresztjét hordozta.

S ime a templom egyszerre fényárban úszik, hogy a tömeg jól láthassa a reliquiákat. Alighogy a kendőt

elviszik: hozzák ismét aranyban és drágakövek fényében a lándzsahegyet, mely Annak oldalát átfúrta, akiért ma a Miserere hangzott! A lándzsa után a keresztnek megmaradt töredékét, a Helena császárné által feltalált keresztét, mely annyi viszontagság után, évezredek hányattatása után sem pusztult el egészen.

S a tömeg térdel és oly nagy a csönd a Basilikában, hogy egy légy dongását is meg lehetne hallani.

Mikor az utolsó reliquia is eltűnik: a kórus megmozdul, föláll és kivonul a sekrestyébe. És megnyitják a Basilika mindig zárt kapuját, a Porta argenteát, hogy a tízezrekre menő tömeg ezen az ünnepi kapun át hagyja el a Basilikát.

S a tömeg lassan, mint valami nehézkes vízár, hömpölyög kifelé. Feje fölött a levegő rőt színű köd, sűrű és csaknem kézzel érinthető.

Odakünn pedig a Piazza a hold fényében ragyog. Az Obeliszk sápadtan mered az égnek. A két szökőkút folyó ezüstöt vetít a magasba. Jobbról és balról a két fehér oszlopsor, mint két óriási kinyújtott kar körülöleli mindezt és felül a Basilika homlokzatának párkányán Krisztus és az ő tizenkét apostola lenéz a térre, mely most fekete a tömegtől.

Lavinia jobbra indul s a colonnade előtt megtalálja kocsiját. Beleül és azt mondja a kocsisnak:

— Giovanni, várjunk még egy kicsit!

Lavinia vár.

A Santa-Martha teréről is megindulnak a kardinálisok és püspökök kocsijai.

Lavinia megismeri a hatalmas lovakkal a nagy fekete kocsit, amelyben Santerra biboros ül, aki elsőnek hajtat el a Basilikából. Megismeri a kocsit, a kocsist és a bakon ülő szolgát.

Íme itt vannak. Kocsija szorosán az övé mellett hajtat el. Egy pillantást vet a kocsi belsejébe. Ott ül Monsignore Bonella mellett és mintha csak sejtené, hogy valaki vár rá, hogy valaki e percben benéz a kocsijába, fáradt kezével arcára szorítja zsebkendőjét.

Nem akarja látni azt, akit szeret, akinek látása örömet szerezhetne neki! Nem akar örülni, amíg a nagyhét gyásza tart. Még egy nap, még egy nap van hátra! Holnap este lesz a Feltámadás...

Aztán ez az egy nap is elmúlik. Lavinia az ünnepesség után siet haza. Fáradt, éhes, izgatott, boldog! Vége a gyásznak, vége! És most kezdődik az öröm és ma még hallani fogja a hangját a telefonban!

Nemsokáig vár és a telefon megszólal.

— Halló, halló, te vagy Lavinia? Itt del Rione. Jó estét, gyermekem!

A szíve úgy reszket, hogy alig tud visszafelelni valamit.

— Miért nem hallom jól a hangod? Csak nincs valami baj?

— Nem, semmi! Nagyon örülök, nagyon.

— Tehát ott voltál! Mind a három nap ott voltál. Tudtam, éreztem. Úgy-e nagyon fáradt vagy?

— Óh nem, óh nem! Most már minden jól van, csakhogy a hangját újra hallom. És szép volt, fölséges volt minden! És Del Rione nem fáradt?

— Ma még egy kissé igen. Holnapig nem leszek. Holnap látni foglak. De ne jöjj előbb, míg érted nem megyek! Érted? Ne jöjj előbb! Várj meg otthon. Reggel valakit küldök hozzád az én izenetemmel. Egy dobozt viszek majd, bontsd ki és nézd meg és várj, amíg érted jövök!

— Igen, igen, igen!

— Nem vagy szomorú? Úgy-e nem? A hangod fáradt, de ne légy szomorú, nem akarom! Feküdj le és aludj és gondold holnapra, amikor látni fogjuk egymást. Hogy örülök előre, ha tudnád! Akarom, hogy te is örülj! Jó éjszakát, édes gyermekem!

— Jó éjszakát!

A telefonkagylót leteszi és leül az asztal mellé és dobogó szívére szorítja a kezét!

Holnap!

Kábultan költi el a vacsoráját és ágyba fekszik, ajkán azzal a mosollyal, amely előre néz a holnap felé.

Apróságok jutnak eszébe. Hogy hogyan fog öltözködni az ebédhez.

Azt a fehér, sápadt, arannyal átszőtt crêpe de Chine ruhát veszi magára, amit a héten küldött számára az a párisi szalón, amely minden évben egy párszor küld neki ruhákat, kéretlenül is, bárhol legyen is. Igen, azt veszi föl. A hercegnének bizonyára tetszeni fog és a boszorkány Lucia bizonyosan rá fog meredni, a szokott sötét tekintetével, ami azonban nem fogja rontani az ő örömet. A ruhához való cipőkre és harisnyákra gondolt még és hálásan mondott egy kis rövid imát, ami közben elaludt...

Másnap jókor kelt és misére a közeli templomba ment, hogy hamar otthon lehessen.

Tíz óra felé jött Luigi és hozta a dobozt, amiről a biboros beszélt. Gyönyörű római bőrmunka volt ez, ezüst sarkakkal kiverve és fönn a tetején a Santerra del Rione ezüst címere fénylett, a saracént letipró lovag, baljában a kereszttel.

Luigi mosolyogva állt az asztal tulsó felén, mikor Lavinia a dobozt felnyitotta.

— Én tudom, mi van benne — mondta hamiskás örömmel — és őminenciája megparancsolta, hogy ne menjek el addig, míg nem láttam: örült-e neki donna Lavinia?

A felnyitott dobozon belül a fehér és piros kaméliák özöne virított harmatosan, porcellánszerű fényben, s ahogy Lavinia a virágtakarót fölemelte, alatta ott voltak az etruszk papnő aranykincsei, a nyaklánc, a kősöntyű, a gyűrűk, a tűk és egy keskeny diadém, mely ezeknek a motívumait utánozta.

Lavinia arca piros lett az örömtől! Az ékszerek pogány pompája fölkorbácsolta ereiben a vért és szívért megdobbantotta.

Egy percre elfelejtett mindent. Az egész új életét, azokat az érzéseit, amelyek a Passio egész hete alatt eltöltötték. A komor és fenséges gyászszertartásokat, melyekbe lelke belemerült, mint egy nagy bánatú tóba! Elfelejtette az imbolygó árnyakat ott, a baldachin előtt mely alatt a főpenitenciarius ült, a hosszú bottal kezében, megérintvén azok fejét, akik előtte térdet hajtottak és bűnbocsánatot kértek. Elfelejtette a Miserere jajongását, a Lamentáció keserű hangjait, mindent, mindent — és e pillanatban az ajándékok csillogó fénye előtt nem volt egyéb, mint egy szépségre és öröme született művész és asszony, mint a szerelmes asszony, aki az Ura ajándékait fogadja.

Luigi hangosan nevetett most és szemei egészen elbújtak a fehér szemöldökök alatt.

— Így, most már mehetek is donna Lavinia és elmondhatom őminenciájának, hogy láttam, hogyan örült donna Lavinia az ajándékoknak.

És elment, miután még Lavinia neki adta azokat az aranyakat, amiket mindig szemérmesen utasított vissza,

de végül mégis elfogadott a lutrihoz való szenvedélye miatt.

Lavinia boldogan, ragyogó szemekkel ült még a virágokkal borított ékszerek előtt sokáig. De aztán lassan megnyugodott és ott hagyta őket, öltözködni kezdett. Noha fáradt volt kissé és arca szenvedőnek látszott, az öröm most mégis úgy megváltoztatta, hogy hasonlított a régi Laviniára.

Fölvette a párisi ruhát, amely oly könnyű volt és oly simuló, hogy úgyszólván rátapadt testére. Válla és keble félig szabadon maradt és karjait láthatóvá tették a felhasított ujjak, melyeket csak itt-ott fogtak össze vékony aranyszálak. Ékszer nélkül, csak szőke hajának pompájában állt és várakozott, amikor később meghalotta a kocsirobogást, mely megszűnt a ház előtt és végül lépteinek nesztét a lépcsőkön.

Felugrott és kitérte az ajtót s a következő pillanatban ott álltak egymással szemben és fogták egymás kezét, az öröm leírhatatlan izgalmában!

— Te — mondta végre a biboros és a hangja súlyos volt a belső hévtől, ami átítatta — milyen szép vagy te! — És nézte ámuló örömmel, hosszú pillanatokig.

Aztán észrevette az asztalon álló nyitott dobozt és odavezette hozzá Laviniát.

— Lássuk csak! — mondta. Belenyúlt gyönyörű kezével a cameliák közé és gyöngéd, óvatos ujjakkal kivette belőle a legfelül fekvő diadémot.

— Ez a mester ötlete volt, nem az enyém — mondta mosolyogva — ő mondta, hogy a nyaklánc felső sorából meg lehetne mintázni a diadémot is. Látod, szép!

Kivette, fölemelte és a finom levelekből, apró madarakból összefont aranyfűzért rátette Lavinia fejére, a

szőke hajába és megigazgatta kezével, hogy a haját leszorítsa és a kicsi levelek két oldalán a halántékokat éri. Lavinia zsibbadt engedelmességgel hagyta. Aztán elővette az egyik arany szőlőfürtöt és beleakasztotta Lavinia fülébe gondosan, az izgalomtól meg-megremegő ujjakkal. Mikor a második fülbevalót kapcsolta be, az volt az érzése, hogy Lavinia feje kissé megrándult.

Ijedten kapta el a kezét.

— Oh, én fájdalmat okoztam neked? — kérdezte tőle.

— Nem, nem — mondta Lavinia elpirulva az érzékenysége miatt. — Valóban a fülbevaló tüje kissé belészúrt a fülcimpájába.

— Vér — mondta a biboros elsápadva — vér! Megkarcoltalak vele? Fáj?

Lavinia ezek a szavak úgy érték, mint erős, fájdalmas, kízó csókok, egészen a szívé, a vére legtitkosabb rejtekéig.

— Nem, nem — mondta fojtott hangon és felkapta a kis tükröt, melyben magát az öltözködés alatt nézte — hiszen csak egy egészen kicsiny csöpp.

— Egy kicsiny csöpp — de mégis vér — mondta a biboros kis fájdalmas mosollyal, mely ismeretlen volt Lavinia előtt.

Ijedten néztek egymásra és keresték egymás szemében a szabadulást, valami utat kifelé ebből a hirtelen rájuk csapó emberfölötti tikkadtságból.

— A többit is — mondta Lavinia hirtelen és most ő nyúlt a dobozba és kivette belőle az ékszerek legfőbbjét: a nyakláncot és odaadta a biboros kezébe.

Az szédülve nyitotta szét és tette nyakára és e pillanatban meglátta válla tündöklő fehérségét, keblének finom gyöngyfényű rózsaszínét és ekkor fölcsilámlott

előtte az egész szőke, fiatal asszonyi test a formák szépségében. E néhány részleten keresztül egyszerűen megmutatta magát, elárulván legrejtettebb és legforróbb szépségeit és a fej mozdulatlan meghajlásában, a karok bágyadt lecsüggedésében mintegy halálos megadással.

A biboros keze reszketve kapcsolta be nyakszirtjén az ékszert s aztán sietve nyúlt ismét a dobozba és elővette a kösöntyűt.

Szikrázó szemmel, mint aki nem tudja, mit cselekszik, csak valami ösztönös erőnek engedelmességgel fogta meg a fehér csuklóját és szorította rá az ékszert. Aztán még egyszer a dobozba nyúlt és elővette az egyik tűt, a gyermeket fogó szörnyeteggel és — már szédülve — fölemelte, hogy beletűzze a nyitott ruhaderekbe, oda, ahol a kivágás kezdődött.

Lavinia lehunyt szemekkel állt, zsibbadtan, sápadtan az arany csillogásában, ami fejét, vállát szinte lehúzta és amikor megérezte keblén a forró ujjak érintését, amint a tűt a ruha selymébe szúrták: érezte, hogy nem bírja tovább. Az ájulás környékezte és egy pillanatra megingott.

A biboros megfogta a két karjánál fogva és maga elé fordította.

— Nézd meg magadat a tükörben — mondta neki diadalmas hangon — nézd meg magadat, milyen szép vagy!

És kezébe adta a tükröt.

Lavinia belepillantott. Egy sápadt, arannyal borított asszonyt látott benne, akinek ajkai nyitva vannak és szemei haldokolnak a vágtyól. Egy sápadt, szegény szőke vértanút, amilyen lehetett az a trasteveri patri-

ciusnő, amikor palotájából elhurcolták Róma prefektusa elé, hogy bevádolják...

Leeresztette kezéből a tükröt és fölnézett arra, aki így kínozza őt, elborítván hideg arannyal és forró vágyakkal. Fölnézett rá, mint ahogy a martYROK néznek a feszületre, melyért életüket adják. És a Férfiú visszanezett rá, szemében a nagy Vágy el nem rejtett valloásával, az élettelen aranyak fölé hintve szemének szikrázó, élő és tüzes aranyát és minden panaszt, minden panaszt, amit férfiszíve el nem mondott eddig, belefajtván a nagy csöndbe, mely körülfolyta mindkettőjüket.

Hosszú, kábító pillanatok után szólalt csak meg, ahogy kissé erőt vett magán.

— Rossz volt téged nem látni egy hétig. Most érzem csak. Rettenetes, mennyire nem tudok betelni veled! És te, te nem mondasz semmit?

Rátette sápadt kezét az aranytól tündöklő fejre a szőke haj közé.

A Basilikából jött, a nagy ünnepi miséről és a tömjén érzett ruháján és kezén, mellyel elébb az ékszert aggatta Laviniára.

— Nagyon hosszú hét volt — mondta Lavinia — de azért nekem mégis jó volt, mert láttam eminenciádat messziről. De eminenciád nem nézett rám.

— Ehelyett éreztelek messziről. Valahogy a tömegen keresztül egy világos folt fénylett előttem és a nélkül, hogy odanéztem volna, tudtam, hogy az a te fejed!

— Szépek voltak a zsoldárok — mondta Lavinia halkán.

— Szépek voltak. És mialatt szövegüket figyeltem, azt gondoltam magamban sokszor: itt van, a közelben itt van az én asszonyom, aki szeret engem, az én test-

vérem, aki nekem kedves, az én hűséges társam a nagy szenvedésben.

Levette fejről a kezét, leült és maga mellé ültette az arannyal borított asszonyt és nem tudta róla elfordítani szemét.

Szinte itta szépségét, szomorúságát, hallgatag alázatát, amelyben ott érezte vonaglani asszonyi lénye minden elfojtott vágyát, minden heroikus lemondását, azt a sok titkos akaratot, mellyel önmagát az ő kedvéért lenyügözte. Hogy szerette most benne ezt az erőt! Hogy csodálta benne ezt a kétségbeesett, hősiek szándékot, amelytől ime az ajka összeszorul és szemének tüze elbujik a sötét szempillák alatt.

— Lavinia — mondta neki — tudod-e, hogy amint így nézlek, azt gondolom, mégis csak azért kellett jönnöd, hogy azt, ami az életemben mulasztás, veszteség, Istennek le nem rótt szolgálat, te mind jóvátedd és helyrehozd? Ha tudnád, milyen másképpen gondoltam el én az én papi pályámat! A szerzetes álmaival jöttem, a lelkipásztor vágyával, aki megosztja lelkét a cella csendes munkálkodása és a gyóntatószék között. S a körülmények a diplomáciába sodortak. Az egyház parancsolt és én engedelmeskedtem, de tudd meg Lavinia, hogy bennem az én igazi hivatásom vágya mindig élt és mindig fájt! Én magamban mindig szerzetes voltam és irigyeltem azokat, akik úgy élhettek, ahogy nekem nem lehetett...

Lavinia bámulva nézett arcába. A gyónás alázatos, megtört hangján beszélt most és mosolya mögött lapangó könnycseppek voltak.

— Sokszor gondoltam magamban — folytatta szomorúan — ha egyszer meghalok, nem úgy megyek majd Isten elébe, mint azok, akik idelenn az Evangélium igazi

hirdetői voltak — s akiket fénylő kísérete követ azoknak a lelkeknek, akiket megnyertek vagy megtartottak Krisztusnak és az Evangéliumnak. Ha én Isten elé járulok és megkérdezi tőlem: hol vannak a lelkek, akikért én kiküldtelek téged: mit felelek majd? Bizony megszegyenülve állok, árván, magányosan és dideregve burkolózom az én papi palástomba, az egyetlen igazolássombá és mondom: Uram, nem adatott meg — nem lehetett — bocsáss meg. — Szegény Santerra, úgy állt volna Isten elé, mint az utolsó koldus, ha te nem jössz Lavinia. — De így, te jöttél és én diadallal foglak felmutatni Istennek és mondom: ime, nem küldtél hiába! És a te lelked úgy fog ragyogni fölöttem, mint egy gyémántkorona és elmondhatom, nem volt hiába papi küldetésem!

Elhallgatott és merengő mosolya elveszett az aszszony feje fölött és messzire szállt, az élet határain túl, a rejtelmes utakon, amelyek Isten felé visznek...

— Ezért kell szenvednünk — gondolta Lavinia és szíve összeszorult a tehetetlen kintól és egyszerre megérezte testén az aranyak hűvösségét...

Igy ültek most hallgatagon és a bíboros szeme ismét felkereste fejét, alakját, ölében nyugvó két kezét, azzal a pillantással, melyben még ott fénylett az előbbi utak víziója...

— Sápadt, sápadt az én Laviniám — mondta hosszú szünet után — és a szomorúság úgy leselkedik a szeme szögletében, mint a tolvaj, aki be akar lopózni a házba, hogy raboljon. Pedig én azt szerettem volna, hogy örülj! De te már nem tudsz igazán örülni. Igaza volna páter Lorenzonak?

— Pater Lorenzonak? Mit mondott? — kérdezte nyugtalanul Lavinia.

— Azt mondta, hogy bünt követek el ellened, ha magamnál tartalak. Hogy én fölégetem a te szép és gazdag életedet. Kezdem hinni, hogy igaza van!

— Nem, nem — mondta Lavinia ijedten. — Mi volna az életem enélkül a szenvedés nélkül! Hiszen én szeretem ezt a szenvedést — és már — néha úgy vagyok, hogy nem is tudom hogyan — nem tudom, kit szeretek jobban: eminenciádat-e, vagy ezt a szenvedést?

— Ah, te ezt mondod? — és a biboros meglepetten nézett rá. — Te szereted ezt a szenvedést. Tudnál ebben élni? Így élni mindvégig? Nem lázadnál fel? Nem gyűlölnél meg végül?

— Meggyűlölni eminenciádat — Istenem.

— És nem pusztulnál bele? Mondd nekem? Nem halna bele a szépséged, az ifjúságod, a tehetséged? Ha a te életed most már így folya örökké? Nem, nem örökké — hanem ameddig én élek?

Lavinia csodálkozva nézett rá.

— De hiszen — ez természetes, hogy így fog folyni örökké — mondta egyszerűen.

— De nem, de nem! Nem folyhat így! Micsoda örültség! Pater Lorenzo azt mondta: ez nem tarthat így tovább. Ő bölcs és szent ember és én egy életen át megtanultam benne hinni — és igen, ő azt mondta: te ebbe belepusztulsz. És kért engem, hogy bocsássalak el magamtól. Ne álljak utadba. Hogy én téged bocsássalak el — mit szólsz ehhez?

— Mit szólhatok, eminenciád? — kérdezte Lavinia csendesen. — Én nem megyek el, — engem nem lehet elküldeni — én nem megyek el.

És lehajtotta fejét az imádott két kézre és megcsókolta egyiket a másik után. Fején, vállán, nyakán összezizzentek az aranyékszerek levelei erre a mozdulatra.

— De még mást is mondott pater Lorenzo — folytatta a biboros. — Megmondjam neked? Azt mondta: el kell válnunk egymástól azért is, mert bűn válhatik abból — abból, ha mi egymás mellett maradunk.

— Bűn? — mondta Lavinia — de hiszen eminenciád tudja, hogy ez lehetetlen.

— Hogy ez lehetetlen? Hogy érted ezt Lavinia?

— Egyszer, amikor még a régi Lavinia voltam, vad és fékezetlen és azok a vágyaim voltak és elmondtam — itt, ebben a szobában, azon az estén — eminenciád azt mondta, hogy nem lehet bűn — pedig akkor még minden más volt! És másnapra elhívott a Basilikába. Azóta én nem félek.

A biboros szíve nagyot dobbant.

— Ah, azt mondd, nem félsz azóta? Azt hiszed, sérthetetlen vagy azóta?

— Azt hiszem, eminenciád — mondta Lavinia és csodálkozva nézett rá.

— Te ezt mondd? Te így bízol magadban — és bennem? Hát nem vagy az többé, aki az én akaratomnak engedelmeskedik? Hát nem vagy többé az enyém Lavinia?

— De igen — mondta Lavinia nyugodtan — és éppen ezért nem félek.

— Nem félsz? — kérdezte a biboros türelmetlenné vált, zaklatott hangon — mi az, hogy nem félsz? Szeretsz engem — és nem félsz? Az enyém vagy — és nem félsz? Az imént az volt a tekintetemben, hogy nincs benned semmi, ami ne én értem volna, semmi, amit megtagadhatnál tőlem! Sápadt voltál és reszkettél és ha nem foglak meg: összeesel a földön. És azt mondd, nem félsz?

Lavinia lassan ingatta a fejét.

— Semmi sincs, amit megtagadhatnék, igaz — mondta lassan és szenvedve — és nincs külön akaratom és minden vágyam szomorú és mély, mint az élet. Olyannak érzem magamat, mint kehely, mely csordultig áll és várja, hogy kiigyák, vagy kiöntsék, vagy összetörjék — de én tudom, hogy mindez hiába.

— Hogy tudhatod ezt, Lavinia? Hogy tudhatod ezt? Mikor látod, hogy mennyire szeretlek!

Lavinia fölemelte a fejét és ránézett.

— Mert eminenciád szent — mondta nyugodtan, szomorú megadással — és én már tudom, hogy semmi másért nem vagyok, ezzel az én szerelmemmel együtt, semmi másért — csakhogy ezt még jobban bebizonyíthassa eminenciád Isten előtt.

A biboros most elbocsátotta kezét és sápadtan állt fel.

— Te — ezt mondod nekem, te, Lavinia? — kérdezte csaknem rémülten.

— Igen — mondta az aranytól csillogó asszony — mit mondhatnék mást? Mi az én vágyam és mi az én szomorú asszonyiságom, amely eminenciád felé kívánczik? Egy egész héten át ott voltam a Basilikában és néztem. Olyan hosszú volt ez a hét! És én, mint ahogy a gyermekek szokták ijesztgetni magukat mindenféle elképzelt dolgokkal, azt gondoltam magamban sokszor: Ha ezután mindig így láthatnám csak? Soha közelebb-ről? És nem hallanám a hangját, amint a nevemet mondja és nem látnám a szemét közletről? És nem csókolhatnám meg többé a kezét? És azt gondoltam magamban: még így is szép volna az élet! Még így is lehetne élni! Hogy most már mindegy!

— Mindegy? — kérdezte a biboros elfehéredett ajakkal — ezt gondoltad? Eszerint el tudnál engemet hagyni, Lavinia?

— Ha azt parancsolná nekem, hogy elhagyjam: el tudnám hagyni, igen. De mi szükség volna erre most már? Mi szükség volna arra, hogy elhagyjam? Mikor olyan szép ez így? Mikor már megtanultam szeretni ezt a szenvedést! És egyebet is. Ez a Passio-hét a Basilikában, ez sok mindenre megtanított engem. Az, hogy messziről volt csak szabad nézнем eminenciádat s hogy egyszer, egyetlenegyszer sem fordította felém a fejét, holott tudia, hogy ott vagyok — és amint mondta — érzett engem. Én e hét alatt megtanultam kívánni azt, ami eminenciádat ilyen erőssé teszi — nemcsak velem szemben — de általában. Ahogy elnéztem a többieket és láttam a mozdulataikról, hogy fáradtak, vagy fásultak, hogy álmosak, vagy érzéstelenek! Ahogy láttam a térdelésnél unott arcukat, nehézkes felkelésüket — míg eminenciád szüntelen az az áhítat volt, ami nem ismer fáradtságot, nem ismer közönyt, ami mindig friss és igaz! Minden mozdulata ezt fejezte ki. A meghajlása, a térdreborulása, ahogy a kezeit tartotta, ahogy a keresztet befődte, ahogy az oltárt végigmosta. Istenem, ugyanazok a mozdulatok voltak ezek, mint a többieké és mégis mennyire mások! És bennem fölébredt a vágy, hogy ez a másvalami, ami eminenciádat úgy megkülönbözteti a többiektől, az — enyém is legyen. Azt gondoltam: milyen jó volna ugyanazokkal az érzésekkel élni, járni, kelni, imádkozni, az emberekre nézni! Mennyire kicsiny és szegényes ehhez képest minden! Mi az alkotni! Szobrokat faragni vagy képeket festeni? Vagy könyveket írni! De élni abban a magasságban, azokkal az érzésekkel! Oly távol minden földi dologtól és oly közel Isten-

hez! Azt gondoltam: mégis csak ez a legtöbb, amit ember elérhet? Mi ehhez képest a földi szerelem? Az, ha két ember egymás karjába borul? És hozzá az a gyász Krisztusért, azért, aki mindezt a földre hozta, aki oka ennek, aki egyedül képes arra, hogy ilyen érzéseket fakasszon egy lélekben — az a gyász és a sírások — és a magam kicsiny és bűnös volta és ha elgondolom, hogy egy napon talán én is eljuthatnék oda, ahol...

— Elég — mondta a biboros és fölállt — ne beszélj róla! Most már mindent értek.

A jobbkezét egy pillanatra a szemeire szorította, aztán csendesesen szólt: — Eszerint Lavinia, te nem szeretsz engem többé?

— De igen, eminenciád — mondta Lavinia, félénken nézve arcán, szemében azt a változást, mely csaknem ijesztő volt — én szeretem eminenciádat úgy, ahogy — a szenteket, akik itt a földön élnek, szokás szeretni!

A biboros most fölkacagott valami rövid, száraz nevetéssel, aminőt Lavinia eddig még sohasem hallott tőle és összerezzenve nézett rá.

— Hányszor gyóntál te pater Lorenzonál? — kérdezte tőle azután.

— Kétszer, eminenciád — mondta Lavinia.

— Csak kétszer? Jó tanítvány vagy, bámulok rajtad! Bravo Lavinia, méltó tanítvány vagy! Amiket nekem most mondtál, azok egészen olyanok, mintha pater Lorenzotól érkeztek volna hozzád.

— Én mindig a magam érzéseit és gondolatait mondom — eminenciád.

— Nos, annál jobb — vagy annál rosszabb — nem tudom. Bizonyos, hogy igen gyorsan jutottál ide. És én — én nem akarom, hogy ide juss, hogy ezen az uton tovább menj — én nem akarom — érted? Nem kell,

hogy azt kívánd, ami nem a te igazi életelemed. Az én érzéseimet. És mit tudsz te az én érzéseimről? Azt hiszed, én már nem is vagyok ember? Nem kell, hogy az akarj lenni, ami én vagyok. Hát elfelejtetted, hogy én pap vagyok? De te — te művész vagy! Nem akarom, hogy elapácásodj! Mi lesz belőled akkor? Teneked megvan az Istentől nyert hivatásod. Mit akarsz többet? Nem szabad, hogy visszaélj velem, hogy lebecsüld, hogy el-tékozzol! Amit az imént mondtál az alkotásról: az, látod, bűn volt Isten ellen, aki ezt a te nagy tehetségedet adta. Nem szabad, hogy begubózd magadat képzelgésekbe! Nem neked való álmokba. Te, Lavinia, másra születtél, mint a mi életünk. Ezt tudnod kell. Micsoda szörnyű autosuggestio ez, amibe magadat veted? Tudnod kell, miért van ez, tudnod kell, hogy azért van, mert benned az asszony, az öröme és szerelemre született asszony le van igazva. Én igaztam le, tudom. És, látod, olyan önző vagyok, hogy le sem veszem rólad ezt az igát, mert ebben az igában vagyok én együtt teveled. És mert tudom, hogy ez az iga le fog magától hullni rólad. Én eltűnök és akkor jön Isten. És reám nem lesz szükség többé. És jön az, amire születtél: a munka. A nagy alkotások, az igaziak. Nehogy eltévelyegj az igazi útról. Nehogy félreismerd magadat, Lavinia! Nehogy elveszítsd a céljaidat ebben a nagy ködben! Ma vagy holnap egyszerre csak eléd áll az élet és hív! Mit fogsz akkor tenni, ha ilyen zsibbadtan, fásultan, mindentől elszakadottan állsz? Nem szabad, nem szabad! Neked nem szabad elveszíteni semmit, ami a tied, csak azért, mert engemet szeretsz, s mert én szeretlek. Nem akarok több áldozatot, mint amennyit egy ember elfír! Nem akarok több áldozatot! Érted ezt? És Isten sem akarja, hogy te, Lavinia Tarsin, elveszítsd magadat

csak azért, mert a szíved az enyém. Hát azt hiszed, Isten Molochnak szánt engemet? Hát nem tudsz már különbséget tenni a kettőnk hivatása közt? Lavinia, te szerencsétlen asszony, ébredj föl, ne aludj! Hiszen már egészen el vagy kábulva a te szörnyű, szent és balgátagul nagy akaratodtól, amellyel védekezel a legtermészetesebb ösztöneid ellen! Nem kell, hogy többet is akarj, mint amennyi Istennek elég! Itt vagyok én, az eleven gát, aki előtted állok. Bízd csak reám magad és gondoldj arra, hogy én vigyázok mind a kettőnkre! Megértettél engem?

S hogy Lavinia nem felelt, csak állt előtte némán, megrettent arccal és elfehéredett szájjal — hirtelen elkezdett nevetni valami görcsös, idegen, kínos nevetéssel, ami törként hasogatta Lavinia szívét.

— Még csak ez kellene, — mondta aztán — hogy tégedet is, hogy te is — hogy te is idejuss! Még csak az kellene! Nem, nem, elég volt...

Lavinia szédülten nézett föl hozzá. Mint aki valami mély sötétségből hirtelen a napfényre kerül — a szeme káprázva kereste azt, aki neki ezeket mondta.

Ime, hát erre gondol! Ezt akarja! Ez az, amit az ő számára őrizni akar — az életet! A távollevő életet, amelyet ő elhagyott! És a munkát, az alkotást! És a művészi nagyságot és dicsőséget, amelyre ő már gondolni sem tud, annyira körülbástyázta magát fájdalmas szerelmével! Ime, mindenre gondol, amit ő sajátmagára nézve már rég elveszettnek tartott. Az élet glorifikálása volt minden szava, amit mondott, azé az életé, amelyet ő maga nem ismert soha! Amelynek egyetlen csöppjét sem ízlelte meg soha. Amelyet neki ő, Lavinia térden állva, könyörögve, halálos vággyal kínált fel egyszer egyetlen csókban — és nem fogadta el. — S

íme, most ezért az életért harcol vele, érette! És nem akarja őt áldozatul elfogadni, holott tudja, hogy neki ez édes! Mi hát ez az ember és miből van? Hogy lehet olyan erős és önmagával szemben olyan szigorú és olyan kérlelhetetlen! Hogy lehet, hogy nem fogad el semmit attól, aki egészen az övé, de mindent odaszán neki — ebben az életben és az örökéletben — mindent! Hogy lelkét úgy viszi magával, mint egy óriás madár az apró fiókát és száll vele minden mélységbe és minden magasságba és megízlelteti vele az elragadtatások legtisztább és legforróbb borát! — s ő maga mindig ott van azon a helyen, ahová őt az isteni szolgálat állította. Nem mozdul, nem inog, nem fél — mindent megért, mindent tud, nincs érzéseinek egyetlen legkisebb árnyalata, amely titok volna előtte — és nem retten meg, nem védelmezi magát — minden forgatagába a vágynak belenéz és szívét megfürösztli benne és tiszta marad, fehér marad — tündöklően fényes és jó — és jó a határtalanságig. És védelmezi őt saját maga ellen. — Mindig éber, — mindig figyel, mindig őrt áll fölötte és saját maga fölött...

Lavinia elkábultan húnnya le a szemét. A biboros hozzálépett, mint egy alvóhoz és megfogta kezét, mintha fel akarná őt ébresztetni.

A kandallón most megszólalt az empire-óra csengő hangja. A kis szatir táncolva verte ki a tizenkettőt.

— jöjj, Lavinia, — mondta a biboros — anyám vár bennünket.

Lavinia a hajához nyúlt, hogy levegye onnan a diadémot.

— Ne, ne! — mondta a biboros, ahogy ezt a mozdulatot észrevette — maradj így, ahogy vagy! Anyám nagyon szeretné látni rajtad az etruszk papnő ékszereit

és én megígértem neki, hogy ma ezekben ülsz asztalhoz! Jöjj, gyermekem!

Lavinia fölnézett hozzá, azzal a mély, elragadtatott imádattal, melyet áthevített a lappangó asszonyi vágy — és szótlanul állt és nem mozdult.

— Nos, Lavinia? — mondta a bíboros — akarsz valamit mondani nekem?

Lavinia ekkor felemelte a két összetett kezét és felé nyújtotta némán, egyetlen szó és hang nélkül.

A szótlan asszonyi epedés aranyos szobra volt így, amint nézett a férfiúra, aki előtte állt.

Az kezei közé vette a két összekulcsolt kezét és szólt:

— Ezt a te nagy szépségedet hogyan hálálhatnám meg? Ezt a te szépségedet, amelyet nekem adtál és ezt a pillantást, amellyel most rám nézel, ha nem az egész életemmel, ami még hátra van? Jöjj, menjünk, anyám már türelmetlen lesz! Hol a köpenyed? Siessünk!

És levezette és beültette a kapu előtt álló kocsijába a szent az ő arannyal ékes asszonyát és vitte magával szomorún, szomorún, szomorún...

KILENCEDIK FEJEZET.

AZ UTOLSÓ PRÓBA.

Három nappal később bezárták a Santerra-palota lakószobáit és elfogadótermeit.

A hercegné és kíséretében a kisebbik szolgálószemélyzet kiment Nemibe. Monsignore elutazott.

Lavinia Krisztus és a Zarándok szobrát rábízta Agnesere, hogy mindennap frissítse fel rajta a vizes vásznakot, nehogy az agyag kiszáradjon és Alfonsát az öregasszonnyal a lakásban hagyva, szintén kiment Nemibe, mikor a többiek már mind kinn voltak és csak a biboros és Luigi volt benn a városban. Délután a biboros eljött érte az autón és kivitte magával, az egész úton arról beszélve neki, hogy mennyire örül ennek a nyárnak, amelyhez hasonló szép még nem volt életében! Mily sokat fognak együtt kószálni az erdőkben, a hegyek között és mily szép lesz a tó a sok virág között, amely a tó partján nő! És egész epermezők vannak ott és nagy gesztenyefaerdők s hogy az eperillat oly kábító, hogy elfojtja még a rózsák illatát is! És beszélt neki arról, hogy a tó fenekén állítólag egy aranyos gálya fekszik, amelyet Nero pokoli ötlete sülyesztett a kráter mélyébe, egy arany kéjhajó, tele gyönyörű ifjak és leányok seregével, akik ott lelték halálukat a tó fenekén, a Diana tükrében, azon a bortól

és csóktól mámoros éjszakán és valószínűleg úgy hal-
tak meg, hogy nem érezték a halált!

— Pogány ötlet, de szép — mondta befejezésül. —
És nem tudni, mennyi igaz belőle. Lehet, hogy a fele
legenda. Ám amikor nagy viharok voltak vagy föld-
rengések és a tó mélye megmozdult, többször vetett
ki magából hajóroncsokat, amelyek el voltak borítva
aranyfaragásokkal. Valami igaz mégis lehet benne!

— És nem lehet kihúzni onnan az aranygályát? —
kérdte Lavinia.

— Úgy látszik, hogy nem, — mondta a bíboros —
a tó nagyon mély, több mint kétszázötven méter. És
miért is húznák ki? Miben aludjanak akkor azok a
régiszerelmesek, Nero kiránduló vendégei? Nekik is
csak kell koporsó! És az aranyhajó nem a legszebb
sarcophage, amit elképzelni lehet?

— Igaz, — mondta Lavinia s aztán hozzátette
csöndesen — én is szívesen aludnék odalenn köztük.
Szép sír az: egy kráter mélyében, egy aranyhajóban!

— Pogányoknak való sír — mondta a bíboros. —
Ha én Caesar volnék és pogány: építtetnék neked egy
másik aranyhajót! De mi keresztények vagyunk!

Vidáman mondta ezt és nézte Lavinia arcát a
fátyol alatt, ezt a töprengő, sápadt, kedves arcot, mely
kifelé nézett az autó ablakán.

— Ah, de miért beszélünk a halálról megint! Mi-
csoda badarság! Hiszen azért viszlek ki, hogy örülj!
És hogy én veled örüljek! Majd meglátod, milyen szép
az a kékselyem sátor, amit a szobádban fölállítottak!
Ma először fogsz aludni benne. Ma először alszol az
én házamban! Milyen szép ez így még gondolatnak is!
És mit fog gondolni a tó, ha meglát téged? És hogy
fognak ujjongani az erdők? Ime az aranyhajú Diana,

aki visszajött! Ünnepelni fognak a hegyek és illatos eperrétek! Föl a fejjel Lavinia, ne légy szomorú!

Most Lavinia felé fordult és arcát előntötte a mosoly. Volt valami idegenszerű ebben a vidámságban, a hangban, ahogy beszélt és arca ezen a délutánon valami új kifejezéstől ragyogott és csodálatos ajkai körül valami fiatalos láz és nyugtalanság vibrált, ami hasonlóná tette őt azokhoz a növendékkori arcképeikhez, amelyeket egyszer a hercegné megmutatott Lavinianak. Levette fejről kalapját, hogy a nyitott ablakon át beáradó illatos levegő mindenütt érje fejét, amelyet most megtámasztott a kocsipárnáján. Lehúnyta szemét és lassan mondta, mintegy önmaga elé ezt a pár sort:

Szép vagy én mátkám, mint Tírsváros,
kedves, mint Jeruzsálem,
rettenetes, mint a zászlós tábor . . .

Lavinia kíváncsian kérdezte:

— Mi az, amit eminenciád mond? Miféle vers ez?

— Régi vers, nagyon régi, — mondta a bíboros — egy öreg király költötte, amikor ifjú leányt vett feleségül. Még ma is a legszebb nászének a földön! Halljad csak, mit mond neki:

Felkelvén menjünk a szőlőkbe,
lássuk meg, ha fakad-e a szőlő?
ha kinyílt-e virágja?
Ha virágzanak-e a gránátalmafák?
Ott közlöm én szerelmimet veled!
A mandragórák illatoznak,
és a mi ajtónk előtt vannak
minden drágalátos gyümölcsök,
ők és újak, melyeket oh szerelmemem
néked megtartottam . . .

Elhallgatott és mosolygó szemét Laviniára függesztette.

— Ugye szép? — kérdezte tőle.

— Nagyon szép — mondta Lavinia és lesütötte szemét, hogy amaz ne lássa benne a hirtelen fölcsapó tüzet.

— Minden drágalátos gyümölcsök, ók és újak, melyeket néked megtartottam — mondta a biboros — és ajka élvezte a szavak mézét, mint valami eleven gyümölcsöt. — Nem úgy viszlek-e én is téged az én házamba, a hegyek és erdők közé, mint Salamon király az ifjú Sulamithot?

— De mi keresztények vagyunk — mondta most Lavinia fájdalmasan ismételve az ő szavait.

— Igen — bólintott a biboros és fölfelé húzódo ajkszélein ott maradt a mosoly, az új és idegen, melyet Lavinia az utóbbi napokban rajta látott.

Azt gondolta magában, mialatt a gépkocsi robogott velük a Campagnán, a kihült kráterek felé:

— Szenved, de ennek így kell lenni. Mi lenne velünk, ha nem szenvedne? Isten akarja, hogy ez ne szűnjön meg. Ki az, aki örülni akar? Aki örülni merné!

Aztán megérkeztek. A hercegnét már ott találták a terrasseon ülve a fák alatt. Festett arca a zöld lombok keretében oly furcsán hatott! Fehér csipkés ruhájában, magasra tűzött álhajával, nagy legyezőjével amint ott ült, egészen valószínűtlen látvány volt a mesterkéletlen, buján pompázó, friss és illatos természetben, mely körülvette.

— Óh fiam — mondta a biborosnak, mikor az fölé hajolt és homlokon csókolta őt, — milyen jól érzem itt magamat! Milyen szabadon lélekzem megint! Róma

már rettenetes volt! Hálát adok Istennek, hogy megint itt lehetek.

Azán megfogva Lavinia kezét, melegen mondta neki:

— Ez a kis Lavinia is kezdett már sápadt lenni! Most majd a tó fölfrissíti és az erdők, ugye Raffaello? Milyen jó, hogy egy kis fiatalság lesz itt a házban! Tudja-e Lavinia, — csevegett tovább csodálatosan fölélénkülve, — hogy mi itt néha zenét is csinálunk? A biboros meg én! De milyen muzsika az! Én már nem tudom mozgatni az ujjaimat, a biboros pedig — no de azért mi magunk jól mulatunk, más pedig nem hallja. Tud énekelni, Lavinia?

— Egy kicsit — mondta Lavinia mosolyogva.

— Nos jó, bevesszük magunk közé harmadiknak: de most menjen, nézze meg a szobáját! Én már voltam benne és láttam azt a szép sátort! Ez megint egészen a biboros ízlésére vall! Olyan, mint a mennyország! Az a boszorkány Lucia azt mondta, csak a muzsikáló angyalok hiányzanak belőle! — És Lucia felé intett, aki a terrasse szélén, a citromfák között ült és valami két-ségbeesett buzgalommal horgolt.

— Látsz-e még? — kérdezte a hercegné őfelé fordulva — ne rontsd a szemedet Lucia. Menj inkább és segíts donna Laviniának berendezkedni!

— Nem, óh nem; köszönöm, — mondta Lavinia — én magam fogok elvégezni mindent. Nem tart soká.

—Tehát a viszontlátásig a vacsoránál, — mondta a hercegné.

Lavinia bement a japán szobába és megállt a kék sátor előtt.

Igaza volt a hercegnének: ez megint egészen a biboros ízlése volt. A szoba háttérében ez a minden

oldalról nyitott, világoskék puha libertyből készült alkotmány, mely a fejnél magas baldachinban végződött, amelyet rézrudak tartottak. Az egész oly szellős volt, oly könnyű és fehér selyembojtjaival valóságos álom — belül egy keskeny, magas ágy, fölvetve a csipkés párnákkal és kék selyemtakaróval.

Lavinia remegve húnnya le a szemét, amint előtte állt.

— Sulamithnak — gondolta magában — nem lehetett ennél szebb ágya! — És hozátette egy kis gondolkodás után — talán csak valamivel szélesebb!

Késő este, mikor bele akart feküdni, a párnáján valami fényes holmit vett észre. Meglepetve vette kezébe. A kis kereszt volt, amit ő egyszer visszaküldött a biborosnak, az anyja keresztje, azzal a pár belevésett szóval: Sanctum sacrificium. Megcsókolta és fölakasztotta a feje fölé és lefeküdt alá, összekulcsolt kezekkel arra gondolva, hogy ime most már hogy hozzáillik az! Imádkozott és elaludt.

Másnap reggel mise a kis kerti kápolnában, mely csaknem eltűnt a futórózsák tömege alatt. Az oltár fölékesítve csipkékkal és virágokkal. A piros és fehér kaméliák tömegét vitte oda a hercegné Lucia segítségével, aki maga tette az oltárra a virágokat aszerint, ahogy a hercegné utasította.

— Mit szól hozzá, Lavinia? — kérdezte, mikor az belépett a kápolnába és a karosszéke mellé lépett. --- Nem nagyon szép így? A biboros örülni fog neki! És ma mindnyájan áldozni fogunk, ugyebár?

— Én nem — mondta a fekete Lucia kurtán és félrefordította a szemét.

— Te nem? — bámult a hercegné — miért nem? Mi lett egyszerre?

— Előbb meg kell gyónnom — mondta Lucia — délután, ha időm lesz: elmegyek a plébánoshoz.

Ezeket mondva, kiment a kápolnából.

Lavinia letérdelt a hercegné széke mellett és lehajtottá fejét.

Nemsokára ott látta őt állni egyszerű miseornátusban az oltár előtt és hallgatta suttogó szavait. Nem emelte föl a fejét és még az evangelium alatt sem nézett rá. Valami szörnyű elfogultság szorította össze a torokát arra a gondolatra, hogy ma áldozni fog nála — először.

Nem tudta, mitől fél, de ösztönszerűleg keresett védelmet valami titkos, fenyegető veszedelem ellen, mely ott lappangott valahol a suttogva ejtett szavak közt, a csöndben, a virágok lélekezésében és buzgón imádkozott magában: Istenem, ne hagyj el minket! Jézus, ne hagyj el minket! Luigi, aki méltósággal és áhitattal ministrált, megrázta a kis ezüst csengőt, aztán odalépett a hercegnéhez és a kerekesszéket egészen az oltárhoz gurította, mert a hercegné nem tudott letérdelni.

Lavinia szívét a hideg félelem dobogtatta meg. Most reá került a sor. Letérdelt az oltár lépcsőjére és hátrahajtottá a fejét. A biboros az Eucharistiával kezében halkán suttogta az áldozás igéit:

— Corpus Domini Jesu Christi custodiat animam tuam, in vitam aeternam. Amen.

És valami ellenállhatatlan erőnek engedelmeskedve nézett föl rá, bele a mély, nyitott szemébe, melynek fénye e pillanatban semmi földi fényhez nem hasonlított. Távoli, szent, üdvözüit világosság volt ez: a békéé, melyet az Istenséggel való egyesülés pillanata gyújtott meg benne s amelynek szépségét leírni lehetetlen.

És pillantása mérhetetlen örömet sugárzott ki s valami nagy alázatot, ahogy Laviniára nézett és fölé hajolt. A nagy ajándékozó alázatos öröme volt ez, aki elkészítette útját a legnagyobb ajándéknak.

És Laviniának eszébe jutott e percben, mialatt ajkát lezárta az isteni ajándékkal, az, amit egyszer mondott neki, mikor arra kérte, hogy menjen el gyónni.

— Krisztust adom neked és magamat adom és mi benne egyesülünk örökre, örökre...

Lavinia lehúnyta a szemét és ottmaradt térden, szinte összeroskadva attól a boldogságtól, mely e percben úrrá lett fölötte. Most ismét azt érezte, amit ama Epifani reggelen, hogy teste nincs, hogy súlya leesett s hogy titkos erő ragadja őt föl a földről, valami szikrázó és zengő magasságba és összes érzékei elbódultan, testétől elszakadottan röpdösnek körülötte mint nagy, idegen pillangók és ő köztük röpdül, Lavinia, a lélek, Lavinia két súlytalan és tündöklő fehér szárny, melyet az isteni kegyelem ragad! Lavinia, a mennyei szerelem kelyhe, Lavinia, a nagy fehér virág, mely gyökereit a földön hagyva röpdül fölfelé; szárnyas virág és zengő kehely — a minden földi terhet levetett szerelem, szerelem, szerelem!

Egy izgatott, suttogó hang élesztette most és két kart érzett a dereka körül.

— Lavinia ébredj föl!

Kábultan nézett körül. A bíboros sápadt arcát látta, amint fölé hajolt és Luigi tartotta őt térdén a karjai között.

— Itt a flaconom, Luigi -- suttogta a hercegné hangja.

Megrázkódott és körülnézett.

— Elájultam — gondolta magában és riadtan nézett a biborosra.

— Így — mondta az — most már nincs semmi baj. Magához tért Lavinia!

És megnyugtató hangon szólt anyjának:

— Hagyjuk őt egy kissé pihenni! — És Luigi felé fordulva intett, hogy a hercegnét vigye ki a kápolnából.

Aztán fölemelte Laviniaát a kezénél fogva és leültette az imaszékbe.

— Itthon vagy már? — kérdezte tőle, mikor annak révedező gyöngé mosolyát meglátta.

Lavinia némán intett a fejével.

— Ezentúl — mondta a biboros komoly, csaknem szigorú hangon — uralkodnod kell majd magadon. Vagy nem szabad többé a misére jönnöd.

S hogy Lavinia nem felelt semmit, azt mondta neki:

— Ezt már nem én akartam, Lavinia. És ennek nem szabad megisméltódnia. Nem akarom. Várd meg, míg befejezem az imádságot s akkor fölme gyünk a házba.

Így folyt az élet a tóparton...

Voltak napok, amelyeknek délelőttjén a biboros szobájában maradt és dolgozott.

Ilyenkor Lavinia az erdőkben bolyongott egyedül, a Monte Cavora vezető ösvényeken, vagy a kertben ült egy fa alatt, könyvvel a kezében, vagy a park kis ajtaját kinyitva, lement a tópartra és nézte a lilaszínű vizet, amint partjain a virágok színes szalagját himbálta a szél.

Néha a hercegné magához hívatta őt és megkérte, hogy olvasson neki azokból a versekből, melyeket egy már halott barátnője írt s amelyeket a hercegné a világ legszebb verseinek tartott. Voltak délutánok, mikor a

Japan szoba pamlagán hevert, a nyitott erkélyajtó előtt és nézett a hegyek felé álmodozva, fáradtan és néha gondolatok nélkül. Máskor elébe állt az élet, amelytől elszakadt. Lelkifurdalásokat érzett, hogy apjának milyen ritkán ír levelet s Henriette Latournak már harmadik levelére nem is felelt! Eszébe jutott Gianpietro utolsó látogatása, amikor az elmondta neki, hogy feleségül fogja venni Maria Altent. Egyszer látta őket hármásban egy kocsiban. Aki velük volt: egy fiatalos, szép, igen elegáns, őszhajú, de feketeszemű asszony, Maria anyja, aki eljött a Nagyhétre. Eszébe jutott Galambóczy Eszter, akitől csak néhány sorban búcsúzott el, kérve őt, hogy mielőtt elutaznék Rómából haza Magyarországra, látogassa meg őt Némiben. Pater Lorenzora gondolt, akit fölkeresett a Gesuban, mielőtt Rómát elhagyta és aki komolyan és soká beszélt vele és búcsúzásul azt mondta neki:

— Donna Lavinia, remélem nemsokára visszajön!
— Amire ő a feje néma lehajtásával felelt.

És gondolt La Raudellere is, aki most egy kolostor falai között él. Az, hogy valamikor egy érzéki, forró szerelem kapcsolta őket egymáshoz, szinte valószínűtlennek tetszett előtte és oly távolinak, hogy nem is tudott hinni többé benne!

És gondolt az otthon hagyott szobrára, Krisztusra és a Zarándokra, amelyhez az utóbbi időben sem lelki, sem testi erőt nem érzett.

— Az élet elmaradt, — gondolta magában — hogy elmaradt az élet!

És voltak délutánok, amikor várta, hogy léptek közeledjenek a felső erkély felé és egy hang lekiáltson hozzá:

— Lavinia itt vagy?

Ilyenkor kilépett az erkélyre és fölnézett. A biboros mosolygó arcát látta, födetlen fehér fejét, bronz arcát, melyet a nap és a hegyek levegője egy árnyalattal még jobban megsötétített.

— Följössz hozzám? — kérdezte tőle — vagy pedig azt: Lemenjek hozzád?

Néha lementek együtt a tó partjára és elsétáltak órákig a hűvös és illatos víz mellett. Ilyenkor a biboros sokat mesélt neki a környékről, a szomszéd Albanoról, melynek asszonyai oly híres szépek és majdnem minden másodiknak olyan furcsán összenéző szeme van, mint aminőket az etruszk géniuszokon lehet látni. Máskor kocsiba ültek és lementek Ariccia völgyébe, átmentek Castelgandolfoba. Néha semmihez sem volt kedvük. A kertben ültek hallgatagon, egymás mellett a kábító virágillatban, hallgatták a szökőkutak csöndes zenéjét, a virágokon zümmögő méheket, a madárdalt, a tücskök egyhangú muzsikáját és nézték egymást szomorúan, fáradt gondolatok között, míg a hercegné karoszékeinek csikorgását nem hallották a kavicsos úton. Akkor összerezzenetek, erőt vettek magukon, igyekeztek vidámnak látszani és valami erőszakos beszélgetésbe fogtak. A hercegné egyszer panaszkodott Luciára, hogy nem tudja, mi történt vele. Egyre többször hagyja őt magára, mindig a szobájába zárkózik, vagy elkószál, nem tudni hol és mióta kinn vannak, már másodszor kéredzkedett Rómába, mindenféle vásárlások ürügye alatt. A hercegnét mégis az nyugtalanította leginkább, hogy Lucia a világerért sem akar az áldozáshoz járulni. Állítólag meggyónt a plébánosnál és nála áldozott meg, de a biboros miséjén nem akar ott lenni. Ilyenkor azt mondja, hogy fáj a feje, vagy, hogy sok a dolga. Tényleg mindig keres valami munkát a mise idejére.

— Jó volna, ha beszélne veled, Raffaello — mondta a hercegné — és kikérdeznéd, mi baja?

A biboros vállat vont.

— Szeszélyek, — mondta — az ő szokott szeszélyei, majd beleún és abbahagyja!

— Engem, mióta idekünn vagyunk, egészen elhanyagol — siránkozott a hercegné. — Néha negyedóraig kell csengetnem, míg előkerül valahonnan. Az egész ház meghallja, csak ő nem! Mintha az ördög bújt volna ebbe a Luciába.

Lavinianak most eszébe jutott, hogy egy délután találkozott vele az erdőben. Lucia azon a völgyes, nyirkos részen barangolt, melyben a hosszú fürtös eucaliptusfák voltak és a földre hajolva keresgélt valamit. Lavinia azt hitte, gombát szed és odament hozzá, megkérdezte:

— Mit keressz itt, Lucia?

Mire az összerezzenve, szólt:

— Ah, donna Lavinia, hogy megijeszti az embert! Oly halkán jár, hogy a lépését sem lehet hallani.

— Gombát keressz, Lucia? — kérdezte tőle, amint látta, hogy egy keszkenő van nála, amiben valamit rejteget.

— Óh, dehogyan is gombát! — mondta az illetlenül. — Jó is volna, ha itt ezen a nyirkos földön gombát szednék! Ez is maláriás talaj! Nem látta ezeket az eucaliptusfákat? Itt csak mérgeggombák vannak.

— És mi az, amit a keszkenődben tartogatsz? — kérdezte tőle.

— Óh, egy pár haszontalan fű, amit a téltre szedtem, hogy megszáráítsam. Én minden nyáron itt szedem össze az orvosságokat! De donna Lavinia mit kíváncsiskodik annyira? Hiszen úgy sem ért hozzá!

Ezt mondva, barátságtalanul elfordult tőle és tovább gyűjtögetett ott valami bürökfélét, rá sem nézve többé Laviniára.

Lavinia ezt a találkozást elmesélte a hercegnének és a biborosnak.

— Igen, — mondta a hercegné — itt szokta szárítgatni a mindenféle teáit, amikkel aztán télen agyonkínozza az embert. Ez már az ő szenvedélye! Nem tud lemondani arról a tehetségéről, hogy gyógyítani tud. Ez az ő legfőbb büszkesége.

— De Rómába ne engedd be többé, — mondta a bíboros anyjának — semmi keresnivalója ott. Túlságos engedékeny vagy hozzá és már egészen azt teszi, ami neki tetszik!

— Jó Isten, hiszen már ő is öregszik, — sóhajtott a hercegné — a korrallal az ember szokásai is megváltoznak! Többször példálózott előttem, hogy már reá is férne egy kis pihenés! Ha vesszük, igaza van.

... Voltak napok, amikor Lavinia egyáltalán nem is látta a biborost. Még ebédhez sem jött le. Fenn volt a dolgozószobájában és fontos leveleket írt. Ilyenkor Lavinia elhagyottnak érezte magát az erdők között és valami szomorú vágy támadt lelkében, valami nagy, benső és néma sírás. Miért? Nem tudta. Egyszer közel volt hozzá, hogy belépjen a szobájába és meglepje őt bejelentés nélkül, de a küszöb előtt megállt és visszafordult. Nem volt hozzá bátorsága, hogy megzavarja magányát? Vagy szégyelte gyöngeségét? Vétket látott abban, hogy vágyódik utána?

Egy alkonyaton, mikor az egész vidék szinte ringatózni látszott a nap lenyugvó sugaraiban és a tavon mindenféle valószínűtlen fények villantak föl és a vízimadarak szárnyukkal érintették az apró hullámokat,

még sem bírt többé magával. Aznap nem látta még és most valami ellenállhatatlan vágy vonta őt a szoba felé, ahol dolgozni szokott. Halkan belépett és meglátta őt a térdeplőjén, amint imába merülve, arcát a tenyerébe rejtve térdelt és észre sem vette az ajtó nyílását.

Ott állt egy pillanatig és nézte mozdulatlan alakját, mely szinte beleolvadt a fal sötét kárpitjába s a lélekzetét visszafojtva húzódott vissza ismét és osont le a lépcsőkön.

...Egyszer, egy holdvilágos estén, amikor már elbúcsúzott tőle és azt hitte, hogy a szobájába vonult vissza, találkozott vele a kertben, ott, ahol a rózsák nyíltak és egy kis szökőkút csobogtatta vizét az egyetlen márványkagylóból. Lavinia a padon ült a rózsák között, amikor hirtelen megjelent előtte, beragyogva a hold világától, vállán villódzó biborszínű köpenyben és hajadonfővel. Lavinia megrettenve ugrott föl. Megjelenésének szépsége ott a holdsütötte úton, a szökőkút előtt, isteni fejének ragyogása, az öröm, amely megvilágította arcát, ahogy őt meglátta, úgy érte szíven Laviniát, mint valami nagy veszedelem! Az volt az érzése, hogy futnia kell, menekülnie előle, vagy odaborul lábaihoz, fölnyújtja felé a két karját, átöleli térdeit és kiadja lelkét egyetlen egy sikoltásában a tehetetlen váagnak!

S ekkor megszólalt szép, hűvös hangján az estében:

— Ah, te itt vagy, Lavinia? Én azt hittem, már rég alszol! Mit mívelsz itt egyedül?

Reszketett hangja, ahogy felelt neki:

— Az estét nézem, oly szép.

— Úgy van! nagyon szép — mondta a biboros — és a rózsák illata érzik mindenütt. Ez csalt le engem is a szobámból,

Leült mellé a fehér padra és bizonyos távolságból nézte.

— Óh te — mondta — így ülsz itt, ebben a könnyű ruhában? Ez nagy könnyelműség! A tavak partján az esték mindig hidegek és alattomosak! Nem fázol?

— Nem fázon — mondta Lavinia dideregve.

A biboros megfogta a kezét.

— De hiszen a kezed reszket és hideg! Olyan, mint ez a rózsza, amit az imént letéptem és az arcomhoz tettem. Nézd! Csupa harmat!

És a kezébe adott egy óriás, félig kinyílt, égővörös rózsát.

— Te fázol, — mondta neki, kezében tartva kezét a virággal — de az én köpenyem elég nagy arra, hogy neked is adjak belőle.

Ezzel fölemelte a nagy, puha köpeny egyik szárnyát és ráterítette Lavinia vállára, egészen beburkolta vele. Lavinia lehúnyt szemmel, zsibbadtan, lüktető erekkel ült ott, kezében a rózsával, oly közel hozzá, oly közel, hogy hallotta szívének heves verését és szinte beleájult ennek a közelségnek a végtelen üdvösségébe.

Így ültek most az egyetlen köpeny oltalma alatt, a rózsák bódító illatában, a holdfényben, a szökőkút halk dalolásában, abban a rettentő nagy szépségben, melyet rájuk lehelt a nyári este, a távoli csillagok sziporkázó fénye, az alvó tó hullámainak susogása és azok az apró, meghatározhatatlan neszek, melyeket az esti kert rejteget: a fészkek, a levelek egymáshoz simulása, a láthatatlan bogarak futása a fűszálak alatt.

Mi tartotta őket vissza attól, hogy egymás karjaiba ne boruljanak és meg ne keressék egymás száját, amelyben kínlódván égtek belül a legnagyobb csókok, melye-

ket valaha szerelmesek egymásnak tartogattak? Mi óvta meg őket attól, hogy vadul és eszeveszetten, minden féket ledobva, össze ne ölelkezzenek ott a nagy, titokzatos csillagok alatt, mint két, egymásnak teremtett csillag, akik a boldogság örök vágyát hordják magukban? Mi volt, ami lehetetlenné tette, hogy a hallatlan szomjúságot, amely szívüket gyötörte, ki nem sikoltották az elbűvölt estébe, a fojtó és halálos csókok között, melyek ott száguldoztak ereikben?

Lavinia feje lehanyatlott és dideregve mondta:

— Jobb volna meghalni!

— Miért? — kérdezte tőle a férfiú — hiszen azt mondtad: te elbírod ezt, hogy megszoktad és már szereted; azt mondtad: lehet így élni! Hogy már mind-egy... Te mondtad...

Lavinia fölemelte hozzá arcát és meglátta azt a kicsiny, idegen, fájdalmas mosolyt az ajkak fölfelé futó szögleteiben, mely annyi férfiúi kínról beszélt s arról a törhetetlen akaratról, mellyel ezen uralkodott.

— Igen, de nem bírom — mondta reszkető szájjal és szemében megjelent egy szomorú asszonyi könnycsepp.

— Óh, te — mondta a biboros — elfelejtetted, miket mondtál nekem! De én jól emlékszem! Én nem felejtettem el semmit! Azt mondtad, nem félsz és rám bízod magad. Légy nyugodt, Lavinia! Most mindjárt fölme gyünk a házba és te lefekszel és el fogsz aludni. Ne ülj máskor ide a rózsák közé — és én is megígérem neked, hogy nem foglak máskor meglepni. Jó? Az est túlságosan szép és ígésző! De a mennyország még szebb. Gyere, Lavinia.

És fölemelte őt a padról, karját karjába fűzve, fölvezette őt a házba, elkísérte a szobája küszöbéig és ott búcsút vett tőle.

Ha Lavinia átláthatott volna a falakon, látta volna, amikor szobájába ér és leveti magáról a selyem palástot, hogy térdel le az ágya fölött függő feszület előtt és érinti meg homlokával a hideg mozaikpadlót és hogy suttogja el százszor egymásután mindig azt az egy imát, könyörgést:

— Irgalmazz nekem, Jézus! Elég már, elég már! Én Megváltóm, bocsásd el békén a te szolgád! Hívj engem magadhoz! Elégeld meg kínjaimat és bűneimet, óh irgalmas Jézus — —

...Egyszer, egy déielőtt, mikor a kert szikrázva égett a napsugarakban és lenn a tó olyan volt valóban, mint egy csillámló, óriási tükör, melyben magát egy istennő nézegeti s a jericho-i lonccal szegélyezett utak, melyek lefelé vezettek a tóhoz, mintha a napsugarakat is illattal töltötték volna meg: Lavinia kereste őt a házban és nem találta.

A hercegné ott ült az egyik lugasban s a lorgnonján keresztül messziről figyelte őt, amint jobbra-balra nézegetve, lefelé jött a terrasseokon.

— Lavinia! — szólította őt magához.

Lavinia odament hozzá és megcsókolta a kezét.

— Milyen szép ez a piros ruha, amit visel! Ebben még sohasem láttam! — mondta a hercegné és figyelmesen vizsgálta a könnyű, átlátszó és fényes crêpeet, amelyen átcsillogott a fehér japán alsóruha sok csipkés fodrával. Ahogy jött az úton lefelé és a nap rásütött, olyan volt, mintha egy eleven máglya jött volna. — Milyen szép is, ha az ember még öltözködni tud! Nekem ez a gonosz Lucia mindig olyan ruhákat csináltat, amelyek kétségbeejtenek. Régebben én is szerettem a szép ruhákat — ah, Istenem, lassanként mindenről le kell már mondani az embernek.

Lucia a horgolásról fölnézett Laviniára és szólt:

— Minek az a sok lom, hogy a szekrényeket tömjük meg vele? A ruha csak haszontalan rongy. Vannak emberek, akiknek annyi pénzük sincs, hogy tisztességesen megélhessenek.

— Eredj, eredj! — mondta a hercegné feddőleg — te mindig tudsz valami kemény dolgot mondani. Hova indult Lavinia? — kérdezte tőle, újból a ruháját nézgetve, amely láthatólag megnyerte tetszését.

— A biborost keresem — mondta Lavinia. — Luigi azt mondta, lejött a kertbe.

— Valóban itt volt — mondta a hercegné — de aztán elment, egy kis könyvvel a kezében. Bizonyosan olvas valahol.

— Megkeresem — mondta Lavinia és kilépett a lugasból. Ahogy a bokrok közé ment, a hercegné utána nézett tündöklő alakjának. A kivágott fekete cipőkben piros selyemharisnyás karcsú lábai szinte sziporkát szórtak a kavicsos úton, amint ment gyönyörű járásával, mely, mint a repülő Nike szobrokét, meglebegtette ruhája redőit a napon, a fák között.

— Milyen szép! — mondta a hercegné egy kis sóhajjal.

— Kissé túlságosan is szép nekünk — mondta a fekete Lucia.

— Miért mondod ezt? — kérdezte a hercegné bámulva.

— Csak úgy — mondta Lucia kis gonosz nevetéssel — ha kevésbé szép volna, akkor őminenciája talán többet aludna éjjel, mint amennyit egy idő óta alszik.

— Mit beszélsz? — mondta a hercegné haragosan.

— Már nem beszélek semmit. Csak a vak nem látja,

hogy őeminenciája öreg korára beleszeretett ebbe a fiatal hölgybe.

— Ah, de gonosz vagy, Lucia — mondta a hercegné felháborodva — hogy ilyeneket beszélsz! És, hogy a biborost öregnek mondd! Hogy volna ő öreg? Nem látad ma reggel is, milyen szép és friss volt, mikor a mi-sére lejött? És hogy Laviniát szereti — Istenem — hát lehet őt nem szeretni? Te talán nem szereted őt?

— Én? — kérdezte Lucia — nekem semmi kifogásom donna Lavinia ellen. Csak azt tartom, reá nézve is okosabb dolog volna, ha nem ölné itt az idejét, a fiatal-ságát hiába! Ugyan mire vár, mit remél itt minálunk? Miért nem keres magának egy hozzávaló fiatal és csinos férfit és megy hozzá feleségül? Nem látja excellenciád, hogy olyan már, mint egy alvajáró? Csak egy do-log érdeklí, hogy mentől szebb legyen, hogy a biboros mentől kevesebbet aludjon. Szép nyaralás lesz ebből az idén!

— Mindig huhogsz, te öreg bagoly — mondta a hercegné — mindig huhogsz! Ha nem tudnám, hogy csak a levegőbe beszélsz: örülnék annak, amit mondasz! Hogy a biboros egyszer már elfordítja szemét az égről és a földet is látja.

— No, de mennyire látja! — mondta Lucia gúnyosan. — Legalább is azt a darabkát a földből, amelyet donna Lavinia elfoglal a kis lábaival.

— Az Isten áldja meg — fohászzkodott a hercegné — ha a szépségével egy kis örömet szerez az ő életének, amely olyan nehéz volt! Ezért még külön is szerettem Laviniát.

Lucia vállat vont és horgolt tovább.

Lavinia bejárta az egész kertet és a biborost nem találta sehol. Mikor a legalsó terrasset is elérte, ahol a

magas kőkerítés kezdődött, észrevette, hogy a kis ajtó, mely a tóra nyílt: nyitva áll. Kilépett rajta és lefutott a tópartra.

Ott találta őt a parton, a fűben, a fűzfák alatt, a leterített köpenyén ülve, amint kezében egy könyvvel, olvasott.

Visszafordult, ahogy léptei könnyű nesztét meghallotta és örvendezve kiáltott fel:

— Ah, Lavinia, gyere csak, gyere, nézd, mit olvasok én terólad!

Lavinia odafutott hozzá.

— Rólam, eminenciád? — kérdezte kíváncsian és repülő ruhafodraival, mint egy nagy piros pillangó leült a leterített köpenyre, ahol a biboros helyet mutatott neki.

— Nézd, — mutatta neki a könyvet, amely egy kis tenyérsnyi, amateur-példánya volt a Canzonierenek.

— Dante — mondta Lavinia.

— Igen, ő! Már harmadszor olvasom el és nem tudok megválni tőle. Mióta ismerem már ezt a költeményt és még sohasem tudtam ilyen igazán, mennyire szép, milyen halhatatlanul szép! Figyelj rám. El fogom neked olvasni.

És kinyitva a kis könyvet, elkezdte belőle olvasni a Kilencedik éneket:

Amor che muovi tua virtù dal cielo
Come'l Sol lo splendore,
Ché lá s'apprende piu lo suo valore
Dove piu nobiltà suo raggio trova,
E come el fuga oscuritate e gelo
Cosi alto Signore
Tu cacci la viltate altrui del cuore,
Né ira contra te fa lunga prova:
Da te convien, che ciascun ben si muova

Par lo qual si travaglia il mondo tutto:
 Senza te é distrutto
 Quanto avemo in potenza di ben fare
 Come pintura in tenebrosa parte
 Che non si puo mostrare,
 Né dar diletto di color, né di arte
 Feremi il core sempre la tua luce,
 Come'l raggio la stella,
 Poiché l'anima mia fu fatta ancella
 Della tua podestà primieramente:
 Onde ha vita un pensier che mi conduce
 Con sua dolce favella
 A rimirar ciascum cosa bella
 Con piu diletto, quanto é piu piacente.
 Per questo mio guardar m'é nella mente
 Una giovine entrata, ch m' ha preso.
 Ed hammi in foco acceso
 Com'aqua per chiarezza foco accende:
 Perché nel suo venir li raggi tuoi
 Con li qual mi risplende,
 Saliron tutti su negli occhi suoi.
 Quanto é nell esser suo bella e gentile
 Negli atti ed amorosa,
 Tanto lo immaginar, che non si posa
 L'adorna nella mente, ov io la porto:
 Non ché da se medesimo sia sottile
 A cosi alta cosa,
 Ma dalla tua virtù ha quel ch'egli osa
 Oltre al poter che natura ci ha porto.
 Sua beltà del tuo valor conforto,
 In quando giudicar si puote effetto
 Sovra degno soggetto,
 In guisa ch'é il sol segno di foco.
 Lo qual non da a lui, né to virtute;
 Ma fallo in altro loco
 Nell effetto parer di piu salute.
 Dunque Signor, di si gentil natura
 Ché questa nobiltate
 Che vien quaggiuso, e tutt'altra bontate
 Lieva principio della tua altezza;

Guarda la vita mia, quanto ella é dura,
 E prendine pietate!
 Ché lo tuo ardor per la costei beltate
 Mi fa sentire al cor troppa gravezza.
 Falle sentire Amor, per tua dolcezza
 Il gran disio ch'io ho di veder lei:
 Non soffrir che costei
 Per giovinezza mi conduca a morte!
 Ché non s'accorge ancor, com'ella piace,
 Né com'io l'amo forte,
 Né che negli occhi porta la mia pace!
 Onor ti sara grande se m'aiuti
 Ed a me ricco dono
 Tanto, quanto conosco ben, ch'io sono
 Là, ov'io non posso difender mia vita!
 Ché gli spiriti miei son combattuti
 Da tal, ch'io non ragiono
 Se per tua volontà non han perdono
 Che possan guarì star senza finita.
 Ed ancor tua potenza fia sentita.
 In questa bella donna ché n'é degna.
 Ché par ché si convegno
 Di darle d'ogni ben gran compagnia,
 Com'a colei, che fu nel mondo nata
 Per aver signoria
 Sovra la mente d'ogni uom che la guata.
 Canzone a'tre men rei di nostra terra
 Te n'andrai, a ti che tu vadi altrove:
 Li due saluta; e l'altro fa che prove
 Di trarlo fuor di mala setta in pria
 Digli che il buon col buon non prenda guerra
 Prima che col malvagi vincer prove
 Digli ch'é folle chi non si remove
 Per tema di vergogna, di follia,
 Che quegli teme c'ha del mal paura,
 Perché fuggendo l'un, l'altro si cura.

Letette a könyvet. Hangja tisztá ezüstös csengése
 elszállt a tó fölött és behalt a kis vidám hullámokba,
 melyek a parthoz loccsantak.

Oly szép volt így, fehér fejével a fűzfák alatt, a kék víz partján, amint aranybarna szeme visszatükrözte a költemény csodálatos ünnepi fenségét. És keze, ahogy gyöngéden simogatta a könyv finom kötését! Mialatt olvasott, néha egy-egy aranyszárnyú méh odaröppent a ruhájára, aztán fölemelkedve, körülrepdeste a fejét. Egy láthatatlan madár a fűzfa lombjai között élesen beletrillázott néha a költemény lágy, szerelmes ütemébe.

Ilyenkor egy pillanatra elhallgatott, fölfelé nézett és várt s az arca csupa mosoly volt. És túlról az erdők balzsamos, hűs lehelletüket átküldték a tó fölött és túlságosan érzett, kábítón és fájdalmasan érzett a napégett ginestrák illata valahonnan.

— Ugy-e szép? — kérdezte tőle azután, hogy Lavinia a csendet nem törte meg.

Lavinia meghatottan hajtotta le fejét.

— Így találkozik a földön minden nagy szépség — mondta kis idő múlva a biboros álmodozó hangon. A költészet, a szerelem, Isten, a vágy — mindez tulajdonképpen egy és ugyanaz s az idő határai elmosódnak fölöttük. És a formák megszűnnek külön-külön élni és a lényeg összeolvast mindent. Ma te vagy Beatrice és én vagyok Dante és a szerelem az Isten — és vágy az egész mindenség. Látod, az élet szép!...

... És nem szűnt meg ismételni Lavinia előtt, hogy az élet szép, mert nem akarta, hogy elfelejtse. És az nem vehetett magára egy ruhát, amelyet észre nem vett volna és meg ne dicsért volna. És nem tűzhetett keblére virágot vagy ékszert, amelyben ne gyönyörködött volna.

De a kísértés ott lappangott az asszony szívében anélkül, hogy az tudott volna róla, mert már elvesztette régi alakját s annyira tele volt fájdalommal, hogy hason-

lított a lemondáshoz és a reménytelenséghez... A kísértés ott lappangott az asszony szívében, mint egy régi dal ismert és édes melódiája, mely bennünk némán énekel anélkül, hogy figyelnénk reá és tudnók, hol hagytuk el hajdan és hol találtuk meg újra s amely talán mindig velünk volt, álomban és ébren — mélyen a tudatunk alatt. — Az életünk melódiája...

Egy éjszaka, feküdvén a kék sátor mennyezete alatt, a könyökére támaszkodva figyelte a sötétben a lépteket, melyek a feje fölött hangzottak.

Már az egész ház aludt s az éjszaka kitérta minden titkát a hold alatt.

És lázak lopóztak végig a szobán, melynek ajtaja nyitva volt az erkélyre.

S a lépések nem szűntek meg odafönn.

Lavinia hallgatózott egy ideig. Aztán fölkel és lámpát sem gyújtva, megkereste cipőit és fehér éjjeli köpenyét és halkán kinyitva az ajtót, az árnyak nesztelenségével megindult a lépcsőn fölfelé. Tudta, melyik a hálószobája ajtaja. Egyszer, mikor az ajtó nyitva volt, bepillantott és vakító fehér tafota függönyöket látott a nagy, oszlopos mahagoni ágyon és ablakokon s az ágy fölött egy nagy feszületet.

Most megállt a folyosón az ajtó előtt és reszketve figyelt.

Odabenn a lépések megszűntek. Lavinia szíve a szétszakadásig vert és érezte, hogy a kezei kihűlnek s a toroka kiszárad.

Odabenn a lépések elhallgattak és csend volt.

— Talán az erkélyen van — gondolta Lavinia. Most — most — megfogom a kilincset és kinyitom az ajtót!

Ezt gondolta és nem mert mozdulni. Az ajtó köztük volt, a zárt ajtó, amelyen túl nem tudni, mi van. Hátha

ott áll ő is az ajtó túlsó felén, a küszöb előtt és fejét meghajtva, lélekzetét visszafojtva hallgatózik és vár...

Igen. Most ezt, mint valami bizonyosságot érezte. Ott áll és várja, hogy kinyitja-e az ajtót? Hogy ki meri-e nyitni? Súlyos, halálos pillanatok voltak ezek. A némaság odaát, az ajtón túl, mintha még mélyült volna. Már olyannak tűnt a hallgatag szoba az éj csendjében, mint egy óriási fehér sír. Lavinia dideregve fogta össze mellén a köpenyt és lassan támolyogva indult vissza a lépcsőkön. Nem mert belépni.

Másnap reggel, mikor találkoztak és szemük megtalálta egymást: Lavinia összerezzen és elpirult, mély pirulással, mint egy titkos bűn emlékének hatása alatt. De a nagy barna szemek, tiszta aranyos fénnel, derülten, titoktalanul néztek reá vissza, mint ahogy a nyári mennyboltozat néz vissza a rossz álmot aludt emberre, aki kedvetlen, komor és lesüti szemét. Lavinia ezen a napon elkerülte a vele való találkozást...

Aztán jött az az éjszaka, melyet, mintha az ég küldött volna figyelmeztetésül.

Ez a pánik éjszakája volt.

Már reggel kezdődött, amikor Lavinia felébredve, valami különös szédülést érzett a fejében és kinyitva az ablakokat, meglepetten látta a tó elváltozott, haragoszöld színét és a máskor aranyban úszó erdőkön valami különös ködöt, amely fehéren, fátyolszerűen lebegett fölöttük, el-elszakadozva és összetorlódva. A levegő nehéz volt, ólmos és Lavinia alig tudott lélekzeni.

— Milyen különös nap ez — mondta később a hercegnének, aki ott feküdt a fák alatt és bágyadtan legyezte magát.

— Scirocco — mondta a hercegné — aki maga is olyan volt, mint a halott és még a szemeit is alig bírta

nyitva tartani — már rég nem volt eső. Jó volna, ha esne! A levegő mintha égne!

Később a biboros is lejtött közéjük. Komoly volt és szokatlanul sápadt. Ő is panaszkodott, hogy nem aludt az éjjel. Valami volt a levegőben, ami nyomasztólag hatott reá és most is fáj a feje!

— Hiába — mondta aztán — mi itt vulkánikus talajon lakunk, kráterek között, a tengerhez közel és idegeinket befolyásolja az elemek titkos élete. Ez a díj, amit ezért a lehetetlen nagy szépségért fizetünk, ami itt körülvesz bennünket.

És az egész nap ebben a fojtó, tikkadt, mindent lenyügöző atmoszférában mozgott előre, mint egy súlyosan terhelt bárka valamely lusta, nagy, mozdulatlan vizen...

Este vacsoránál a biboros így szólt:

— Érzem, hogy valami történni fog! Talán egy nagy vihar van készülőben, mi nem ritka ezen a vidéken.

Odaállt közel a nyitott erkélyajtóhoz és lenézett.

— A tó egészen fekete — mondta — és nézzétek a holdat!

A hold ott pompázott vérvörösen a tó és az erdők fölött és oly lehetetlenül nagynak látszott ezen az estén, hogy mindenkit megfélemlített.

Lucia reszketve kelt föl a hercegnő mellől és elhagyta a szobát. Egész este egy szót sem szólt, csak összeszorított szájjal ült és teljesítette az apró szolgálatokat az asztalnál.

Senki sem ügyelt rá most. Mindenki valami névtelen aggodalom árnya alatt ült.

A biboros hamar elbúcsúzott ezen az estén és mi-

után anyja homlokát megcsókolta, Lavinia fejére tette egy percre a kezét és szólt:

— Aludjatok nyugodtan, amíg lehet! Éjfélkor alighanem kitör a vihar. És te, Lavinia, ne félj nagyon, ha a mennydörgést hallod. Itt a hegyek között ez sokkal erősebb, mint másutt. Imádkozzatok!

Ezt mondva, keresztet vetett mindkettőjükre és fölment a szobáiba.

Lavinia pár percig még egyedül maradt a hercegnével. Aztán jött Lucia és átvitte a hercegnét a szobájába.

Akkor ő is visszavonult. De benn a szobájában sokáig állt még a nyitott erkélyajtó előtt és nézett kifelé a rejtelmes vidékre, amely most, mintha valami súlyos titkot rejtegetett volna az est nehéz takarója alatt, a hold véres világa elől.

Lavinia lefeküdt. De sokáig nem tudott még elaludni. Valami kábult félszender lehetett rajta, nehéz álmokkal terhes, amikor hirtelen az a furcsa érzése támadt, hogy a kék selyemsátor megmozdul vele és oldalra libben. Még azt hitte, hogy ez az álom folytatása, amikor hirtelen üvegcsörrenést hallott. Az alacsony éjjeli asztalkára tett pohár víz a földre esett és a pohár összetört. Ijedten ugrott ki az ágyából. A vihar? Nem, a vihar nem volt sehol. Ellenben valami tompa és messzi morajlást hallott most, mely olyan volt, mintha a tó mélyéről jönne és ekkor hirtelen megingott és vele az egész sátor. Borzadva ébredt tudatára annak, hogy a föld mozog alatta.

— Földrengés! — hasított át agyán a rémület! S a következő pillanatban, mintha összes ösztönei csak egy irányban engedelmeskednének neki — a bűborosra gondolt,

Egy újabb erős lökés odataszította a falhoz, amibe szédülve kapaszkodott meg s a következő pillanatban, úgy ahogy volt, mezítláb és felbontott hajjal, testén az egyetlen átlátszó, lenge selyemhálóinggel, fölrántotta az ajtót és rohant föl a lépcsőkön. Útjában, ahogy a rémület ragadta, mindenfelől ijedt árnyakat látott elővánszorogni s egy rettenetes sikoltás hangzott el a füléig. De ő nem gondolt többé semmire. Itt a veszély! Itt a halál! — ott lenni annál, akit szívének minden kétségbeesésével szeret! — ott lenni nála, aki bizonyosan szintén rágondol e percben és várja! — a veszély rémületében — a halál hideg izgalmában. — Ott lenni vele! Ha összedőlnek a falak, együtt temessék el őket! Ha megnyílik alattuk a föld, együtt nyelje be kettőjüket! És összeölelkezni a halálban, ha az életben nem volt szabad. És kinyitott egy ajtót, bebukott rajta és rohant ahhoz a mozdulatlan alakhoz, aki a hold sápadt fényében állt ott a magas oszlopos ágy mellett és nézett előre.

Fel volt öltözve, mintha az éjszakát virrasztva töltötte volna, várván a megsejtett veszélyt, mintha figyelt és őrködött volna azok fölött, akik házában alszanak. És várta őt — a tekintetéből érezte, hogy várta. És ekkor egy eszeveszett sikoltással a keblére veti magát — a két meztelen karját átkulcsolta a nyakán — és rásimul és hozzátapad a nőstény párduc erejével és vad kívánczóságával — kibontott hajával az álla alá búvik — és szorítja magához — nem asszonyi erővel — minden visszafojtott szenvedélye ott remeg, ott izzik az ajkán, a lihegésében — a teste vonaglásában, amint minden ízével átfogja, öleli és beszél hozzá mámoros önkívületben, a rémület paroxizmusában, a halál és szerelem részegségében. S az némán küzköd vele — némán és kétségbeesetten, Le akarja rázni magáról — a karjait,

le akarja feszíteni nyakáról — szédülten, ijedten, szerelmesen, reszketve — érezve, hogy a ruhájára csókok hullnak — érezve, hogy a forró asszonyi test mindjárt hatalmába veszi.

Az pedig ott liheg és könyörög.

— Hiszen meghalunk, — hiszen végünk van — itt a halál — hiszen inog a föld velünk! Végünk van, el kell vesznünk. Hát miért? Hát miért?

Odakünn pedig a zűrzavaros lárma egyre növekedik — a rémület és a pánik.

S egy hang sivít bele ebbe a rémületbe: a hercegné hangja! Egy halálravált hang, amint kiáltja:

— A biboroshoz vigyetek! A biboroshoz akarok menni!

Ekkor egy újabb lökés megrendíti a házat — minden recseg-ropog. Képek esnek le a falakról. Óriási drága vázák zuhannak a földre és ahogy egymással viaskodik ott ez a kettő, hangos csattanással esik le a földre a lábuk elé az embernagyságú feszület, rajta a megfeszített Megváltóval...

Ekkor Lavinia vacogó fogakkal ugrik el tőle és néz rá hamuszínű arccal, kitágult szemekkel és néz a földön fekvő feszületre, halálos reszketésben.

S a felpattant ajtón ekkor belép a fekete Lucia s az ölében hoz valamit, — valami összeomlott fehérséget — valamit, ami emberi lényhez hasonlít, de inkább csak váza annak.

Egy kicsiny, fehérhajú, összetöporodott valamit, ami egész testében vonaglik és ziháló mellel, eszelősen sikoltozik.

— Nem a szabadba, Lucia — a biboroshoz — a biboroshoz!

És csapkod szegény, kiaszott karjaival és fejét jobbra-balra veti.

— Anyám! — mondja a biboros — és ez volt az első szava.

— Fiam! — Sikolt fel a hercegné, amint meglátja és felé nyújtja karjait a karosszékéből, ahova Lucia letette. — Te itt vagy, fiam! Te élsz! Óh, Raffaello! Óh, milyen borzasztó! Milyen rettenetes!

És sírni kezd, mikor a fia kezét érzi a vállán, a fején, amint simogatja és nyugtatgatja.

— Óh, Raffaello! Csakhogy itt vagyok! Most már nem félek! Melletted nem félek! Az Isten nem hagy el! Óh, drága fiam, óh, áldott szent fiam.

És csókolja a fia kezét, a ruháját és hozzá búvik kétségbeesett, görcsös sírással.

— Ne sírj, anyám! — mondja neki. — Nyugodj meg! Az Isten irgalmas! Ne félj! El fog múlni!

És mialatt ősz fejét simogatja az öregasszonynak, tekintete Laviniára esik, aki lélektelenül áll és közel az ájuláshoz.

— Nézd, Lucia — mondja — donna Lavinia is itt van. Fázik. Takard be!

És Lucia odalép az ágyához, levesz róla egy puha, meleg takarót és ráteríti a félig meztelen asszonyra. Lucia arca sötét. Nem szól semmit. A szája fehér és reszket.

S ez a kísérteties csoport most ott áll a hold világában és mozdulatlanul várja, mi jön még. Odakünn pedig ezalatt föltámad az egész városka. Emberek szaladnak fenn az úton! Asszonyok hisztérikus sikoltása tölti meg a levegőt. A gyermekek sírnak. A házakból mindenki kiszalad és némelyek rémülten tekintve visz-

sza, látják, hogy zuhannak be a tetők, hogy roppannak össze a gerendák és a megrepedt falak.

— Szent biboros, — hangzik az éjszakában — szent biboros, védelmezz meg minket! Isten embere! Santerra biboros, imádkozz érettünk! Santerra biboros, szabadíts meg bennünket a haláltól! Santerra biboros, nézz a gyermekeinkre! Imádkozz, imádkozz!

Döngetik a kaput, átvetik magukat a kert rácsán, ellepek a terrasseokat! Az egész város odaszalad! Az anyák gyermekeiket leteszik a föbe, a ház küszöbére. Felnyújtják karjaikat a ház felé és rimáncodnak.

— Isten embere, imádkozz érettünk! Imádkozd le rólunk a halált! Feltámadt a tó! Elnyel a föld, békítsd meg Istent, szent ember! A te házádba jöttünk, mert téged Isten szeret, mert szent vagy! Óh, ne hagyj el minket!

— Szent! Szent! Szent! — hallik az éjszakában.

— Hallod, — mondja a biboros anyjának — ki kell hozzájuk mennem! Bocsásd el a kezem!

Az éjjeli köpenyét megtalálja egy fölborult széken, magára ölti és kilép hozzájuk a szörnyű éjszakába.

— Emberek — mondja messze csengő, nyugodt hangon — itt vagyok és imádkozom értetek! Ne féljete, nyugodjatok meg és imádkozzatok velem!

— Áldott biboros! — sikolt fel az asszonyok hangja, amint meglátják őt az erkélyen — gyere le onnan, gyere le közénk! Hadd lássunk közélről, hadd fogjuk meg a ruhád! Hadd csókoljuk meg előtted a földet! A gyermekeink életéért, gyere le hozzánk! Óh áldott! Óh szent! Óh Istennek gyönyörűsége!

Letámolygott közéjük az udvarra. Ott vannak százan és százan és egyre többen jönnek!

Letérdel közéjük, arcát a rejtelmes ég felé fordítja és imádkozik fennhangon:

— Isten, ne hagyd el népedet! Hallgasd meg könyörgésünket! Nézz az ártatlanokra és bűneinket bocsásd meg érettük! Jézus Krisztus, hallgass meg minket! Boldogságos szent Szűz, nézz le mireánk! Hatalmas Isten, csendesítsd le a föld haragját. Amen!

És a tömeg utána mondja térden az ima szavait és arcát a földhöz szorítja. A gyermekek ijedt sírása, vagy fáradt szepegése hallik közbe. És kezdik előlről újra s a mellüket verve tartanak bűnbánatot.

S amikor vége a rettenetes litániának, föláll és szól hozzájuk szelíd, elnyugodott hangon:

— Ha félték, maradjatok itt. Várjátok be a hajnalt! A gyermekeket fektessétek le! Nem lesz nagyobb baj! Hát nem tudjátok, mit mond a régi jóslás Róma földjéről és a földrengésekről? „Róma remeg, de össze nem omlik!“ Ne aggódjatok! Isten szereti Rómát és a föld rengésével csak megintli, de el nem pusztítja! Nyugodjatok meg asszonyok és imádkozzatok ez éjszaka értem is, Jézus szegény szolgájáért! Isten áldása rajtatok!

És fölemeli kezét a síró és meghatott tömeg fölött és áldást ad reá!

Ekkor hozzányomulnak valamennyien és csókolják ruháját és kezét és a földet a lábai előtt. Megáldják az anyák áldásával! A gyermekek kis kezét kezéhez érintik, a férfiak reszketve néznek fel ezüstös fejére, a fiatal leányok és asszonyok szeme áhítatos csodálattal tapad reá.

— Istennek szentje — mondják, mikor eltávolodik tőlük és belép a házba és megnyugodva maradnak ott a földön, térden és imáik hangos, egyhangú üteme megtölti az éjszaka csendjét.

Még egyszer-kétszer megborzong a föld, mintha utolsót remegne. Még egyszer-kétszer hallik az a távoli, tompán zúgó moraj, mely olyan, mintha a tó fenekéről jönne. Aztán kitisztul az erdők fölött a levegő, a fehér köd oszlik, a hold elsápad, a tó vize lassan világosodik. A levegő elveszti fojtó tüzességét. Hűvös szellő támad a hegyek között és megborzongatja a virrasztókat... A föld háborgása megszűnt. A vulkanikus harag kitombolta magát az emberi ijedségben és rémületben. A hajnali szürkületben megmozdul a kert és az egész udvar. Az ágyából kivert nép lassan hazafelé készülődik, visszanyervén bátorságát és reménységét.

A Santerra-házban minden csöndes. Az ablakok felcsillannak a kelő nap első sugarában és a virágok frissen lélekeznek.

A nyugvó házon mintha a béke ragyogna és a Megváltás boldogsága.

Ekkor a ház ajtaja megnyílik. A biboros jön lefelé, előtte Luigi.

Lassan mennek át a terraszokon le a kerti kápolnába, ahol a biboros a kora órákban misét mond, hálaadó misét Istennek, aki nem engedte meg, hogy a föld elnyelje az ártatlanokat a bűnösökkel együtt, — ki megfékezte a föld szenvedélyét, mellyel az ember biztonságot fenyegette, — aki vigyáz azokra, akiket szeret és nem hagyja el azokat, akik magukat kezébe adták...

És az ő kedves szolgája elé odaveti megfeszített testét, hogy megtarthassa magának az örökkévalóságig...

TIZEDIK FEJEZET.

AZ UTOLSÓ ÉJSZAKA.

Egy reggel — Lavinia éppen a szobájából lépett ki — Luigit látta, amint siető léptekkel jött lefelé a lépcsőkön, a bíboros szobáiból. Mikor őt megpillantotta, anélkül, hogy köszönt volna, sebtén szólt oda hozzá:

— A bíboros beteg. Megyek és küldöm az autót Galli professzorért és Don Donatoért.

— Mi történt? — kérdezte Lavinia ijedten.

— Magam sem tudom. Az éjszaka görcsei voltak. Talán csak egy súlyosabb gyomorrontás, de mindegy, — az ember sohasem tudhatja.

— Mit beszélsz, Luigi? — és Lavinia rémülten nézett az öregember után, aki nála szokatlan fürgeséggel ment át az udvaron a személyzet lakása felé.

A hercegné ajtaja kinyílt és Lucia lépett ki rajta.

— Hallod, mit mond Luigi? — mondta neki Lavinia — a bíboros beteg!

— Úgy? — mondta Lucia, akinél egy ezüstitálca volt, rajta a hercegné reggelijének a maradványai — ez bizonyosan a tegnapi haltól van.

— A haltól? — kérdezte Lavinia, de Lucia tovább ment a tálcával a konyha felé és csak útközben szólt vissza:

— Igen, a haltól vagy az epertől is lehet.

— Várj Lucia, — mondta Lavinia — add ide a tálcát és menj föl a biboroshoz és kérdezd meg, be szabad-e mennem hozzá?

— Óh, donna Lavinia, mit keresne ott ilyen kora reggel? A biboros még bizonyosan az ágyban fekszik és nem szereti, ha zavarják, mikor beteg. Csak legyen egészen nyugodt. Később föl fog kelni őminenciája s akkor látni fogja.

Ezt olyan biztossággal jelentette ki Lucia, hogy Laviniaát kissé megnyugtatta.

E pillanatban Luigi visszatért.

— Lucia azt mondja, hogy a haltól van, — szólt hozzá Lavinia — lehetséges ez? Hiszen mindnyájan ettünk belőle!

— Nem tudom, — mondta Luigi nyugtalanul — nagyon rossz éjszakánk volt. Irtózatosan szomjazott és hányingerről panaszkodott. S az volt a legrosszabb, hogy néha alig tudott lélekzeni szegény. De nem akarta, hogy éjszaka küldjek el Galliért. Én majdnem kétségbeestem. Hajnal felé a görcei szüntek. Azt hiszem, jót tett az a cognacos és citromos víz, amit neki adtam.

— Miért nem kelttél fel engem, Luigi — kérdezte Lavinia.

— Akartam, nem engedte. Luciát is föl akartam költetni, de a biboros hallani sem akart róla. Most egy kissé elpihent. Talán el is aludt. Megnézem.

Luigi fölment a lépcsőn és pár perc múlva visszatért.

— Csakugyan alszik. Hála Istennek! Talán még sem lesz nagyobb baj. Azt kívánta, hogy don Lorenzo is jöjjön ki. Mondtam Beppinonak, aki a soffórral megy, hogy Gallitól menjenek egyenesen a Gesuba. Don Donatonak pedig már előbb telefonáljanak Gallitól.

— A hercegné tudja? — kérdezte Lavinia.

— Óh nem! ne is mondjuk meg neki, miért izgasuk vele! Hiszen ő szegényke már alig hogy él.

Valóban, a földrengés óta a hercegné nem kel föl többé az ágyból. Az a szörnyű ijedség annyira megviselte, hogy elég volt reá emlékeznie, már fuldoklási rohamokat kapott az izgalomtól. Lucia többé nem hagyhatta őt magára, kivéve azokat a negyedórákat, amikor Lavinia bement hozzá, vagy, ha napközben elaludt, ami most egyre gyakrabban előfordult, annyira gyenge volt.

A földrengés után való napon kijött don Lorenzo és az egész napot ott töltötte s elment azzal az ígérettel, hogy egy hét múlva újra eljön és akkor pár napig kinn marad.

A Pater fáradt volt és feltűnően zárkózott. Az egész napot a biborosnál töltötte és mintha kerülte volna a Laviniával való találkozást. Azt lehetett volna hinni, hogy valami oka van arra, hogy ne találkozzék vele. Bizonyos, hogy Lavinia az utolsó percig várta, hogy fölkeresi őt, de ez nem történt meg. Amikor elbúcsúzott, a biboros is jelen volt és Pater Lorenzo arca olyan semmitmondó volt, mint egy csukott könyv.

Aztán a hét elmúlt és Pater Lorenzo nem jött ki.

A biboros és Lavinia az első időben majdnem minden nap lementek Nemibe és fölkeresték azokat a szegény embereket, akiknek házát a földrengés megrontotta vagy egészen összedöntötte. A biboros százezer lirát adott a városnak, hogy a földrengés által okozott rombolásokon segítsen vele. Ugyanennyit küldött a pápa és a király is és most a romok eltakarítása, az építkezés javában folyt és az emberek, akik hajléktalannokká lettek, vidáman éltek azokban a barakkokban, melyeket számukra a város építtetett. Köröskörül a Cas-

tellik városai mind szenvedtek a földrengéstől, sőt Castalgandolfoban a pápai kastélynak egy szárnya is meg rongálódott. De Albano, Ariccia, sőt még a távol Frascati és Tivoli is kapott a föld haragjából. Róma palotái is remegtek néhány percig, de oda már csak az utolsó vonaglások jutottak el és voltak, akik föl sem ébredtek rá.

Egyszer a városból visszajövet, a tó partján a fák alatt mentek vissza a kastélyba és a biboros megállt és lemutatott a vízre.

— Látod — mondta Laviniának — milyen szép, szelíd és nyájas ez a tó! Milyen ártatlan és szűzies! Az ember azt hihetné, hogy fenéig nem más, mint virág, úszó növény és csillogó kavics! De láttad a multkor, milyen tudott lenni? Zöld és fekete, titokzatos és ijesztő. Most mosolyog és nyugodt, mint aki meg van elégedve.

Valóban a tó úgy feküdt ott az erő koszorújában, mint zöld bársony ágyán egy pihenő asszony, aki egy tikkadt szerelmi éjszaka után most lustán és boldogan pihen.

— Titok, titok, — mondta a biboros — ami a föld szívében van és mi milyen nyugodtan járunk-kelünk ezen az izzó szíven. Alighogy a veszély elmúlt, nem félünk többé. Nem különös ez? Az embernek e vak bizalma és ragaszkodása a földhöz — a földhöz, amely nem állhatatos, szeszélyes és az emberhez nem hű! Kérdezd meg akármelyikét azoknak az embereknek, akiknek a háza összedőlt: elmenne-e innen, ha a pénzt a kezébe adnák, hogy másutt építse fel a házát, olyan helyen, ahol a veszély kisebb! Meglátnád, egyik sem volna erre hajlandó. Mint ahogy Messina is, a gyönyörű Messina ott hever romjaiban és lakói mind megmaradtak. Csodálatos ez a mi népünknek ragaszkodása a lakóhe-

lyéhez! Van is róla egy közmondása, amit nagyon szeret idézni és bizonyos, hogy ezekben a napokban nagy keletje volt. Ez így szól: „A magam földje, ha pokol is, kedvesebb nekem, mint az a mennyország, amely idegen földön van.“

Lavinia hallgatta ezt az élénken csevegő hangot és nem szólt semmit. Szótlanul mentek tovább a víz mellett hazafelé.

— Te mire gondolsz Lavinia? — kérdezte tőle hirtelen a biboros, — hogy ilyen szóatlan vagy? Azóta a szörnyű éjszaka óta te mindig ilyen szóatlan vagy. Miért? Megbántál valamit?

Lavinia elpirult.

— Vagy nem tudsz felejteni? — kérdezte a biboros gyöngéden és megállt a fák alatt, kényszerítve őt, hogy ránézzen.

— Én magam sem tudom — mondta Lavinia halkán.

— Nem kell, hogy lelkifurdalásaid legyenek — mondta a biboros — azon az éjszakán a föld parancsolt az embernek, mindenkinek... Te úgy jöttél hozzám, mint a többiek, akik azt akarták, hogy imádkozzam értük. Te úgy jöttél hozzám, mint az anyám... Ne kínozd magadat...

S hogy Lavinia nem szólt, folytatta:

— Ha nem jöttél hozzám a nagy, néma, rózsaillesztos éjszakákon, mikor lenn a tó halkán zenélt és akkora volt a csend és a béke s a szépség csaknem elbírhatatlan, — az én ajtóm mindig nyitva volt, — ha nem jöttél akkor, — nincs miért gyötrődnöd! Ha csak a pánik kergetett oda... Te nagyon erős vagy Lavinia — és én büszke vagyok rád és nem féltelek többé.

— De akkor — mondta Lavinia — engem nem a félelem küldött! Én azt hittem: mindennek vége és csak

úgy rohantam oda, hogy ott legyek. Azt hittem, a föld elnyel mindent — ott akartam lenni — közel és —

— Értelek — mondta a biboros mosolyogva — az élet és a halál összecsapott feletted és mind a kettő hozzám dobott. Mint ahogy én is tudtam, bizton tudtam, hogy jönnöd kell — hiszen vártalak — és ha visszaemlékszem reá, boldog vagyok, — az légy te is! Nem látod, hogy játszik velünk Isten? Hogy próbál meg? Hogy fon be bennünket szépséggel és vággyal, étellel és halállal, mindenféle mámorral, hogy lássa: csakugyan érette vagyunk-e? Az övé vagyunk-e? Isten szeret így néha játszani az emberrel. Te ne félj és ne bándd, ha emlékszel! Lassan-lassan elmúlik ez is! Lassan minden elmúlik és mi megérkezünk oda, ahol bennünket várnak.

Igy beszélt és megnyugtatta lelkét. Fölemelte és elringatta és megtöltötte reménységgel.

De a földrengés éjszakája óta még többet volt egyedül Lavinia. Egy nap kijött hozzá Galambóczy Eszter és nála maradt estig. Sokat beszéltek egymással és Eszter megkérdezte: nem volna-e kedve vele menni Magyarországra, az ő falusi birtokán tölteni a nyarat, ősszel azután együtt jöhetnének vissza Rómába.

Lavinia a fejét rázta. Nem, ő nem megy sehova! Ő itt marad! És ha elmúlnak a nyári meleg hónapok: visszatér Rómába és dolgozni fog.

Galambóczy Eszter aggodalmasan nézett rá. Anyyira megváltozottnak találta, oly másnak, oly másnak, mint amilyen régen volt és azt gondolta magában:

— Szegény Lavinia Tarsin! Neked is jobb lett volna nem Rómába jönnöd! Ott maradnod Párisban a te La Raudelle-ed mellett vagy keresned egy másik La Raudellet, aki mellett megmaradsz a szép, gögös, ragyogó

asszonynak, az erős alkotónak, aki voltál! Mi lett belőled! Mi lesz az asszonyból, aki megtalálja a szívét! S ha véletlenül úgy találja meg, hogy semmit sem tehet vele?

Meghatottan nézte Lavinia fehér arcát, megnyúlt alakját, megszelidült száját, elváltozott szemét és eszébe jutott az a beszélgetésük a Via Marguttán, amely után szinte haraggal váltak el.

— Lavinia — mondta neki elfogultságtól remegő hangon — én téged egyszer nagyon megbántottalak — akkor, mikor pater Auringerről beszéltem, — légy nagylelkű, bocsásd meg és feledd el. — De nagyon féltettelek.

Lavinia szomorúan mosolygott.

— Már régen megbocsátottam — mondta — és különben is — nem rajtam mult, hogy igazad nem lett.

— Ezt mondod, Lavinia? — és Eszter egészen kivesve a szokott nyers, groteszk és csipkelődő modorából, meghatottan nézett rá ez után az őszinte vallomása után. — Ugy-e, hogy ő az, akinek én mondtam s akinek mindnyájan ismerjük?

— Ő az — mondta Lavinia — és mégis, talán rajta sem mult!

— Rajta sem!

— Istenen mult — mondta csendesen Lavinia — ő nem engedte.

Eszter meglepődve nézett rá.

— Azt mondod, Istenen mult — eszerint te — te hiszel már Istenben?

Lavinia ránézett s a két karjával egy kis gyöngge megadó mozdulatot tett, amely azt mondta:

— Tehetek-e mást, mint hogy higgyek benne?

Eszter ránézett és nem szólt semmit.

Estefelé, amikor elbúcsúzott tőle és ment vissza Róma felé, mélyen elgondolkozott rajta és az életek és embersorsok titkán, mely előtte Lavinia Tarsin esetében kitárult.

— Mi az akarat? Az ember szabad akarata? — gondolta magában. — Űgy kelt-e útra Lavinia Tarsin, hogy ide érjen? Meddig tartanak azok az utak, amelyeket mi magunk választhatunk? Nincs-e egy láthatatlan jel előttünk a földön, amelyet átlépnünk nem szabad s amelyen, akárhogy keringjünk is: mindig belül maradunk? Óh, elhatárolt emberi utak! És mi még büszkék vagyunk magunkra és gőgösen mondjuk, hogy a sorsunkat magunk alakítottuk! Mintha tehetnénk mást, mint aminek a lehetősége belénk adatott, már régen, a születésünk előtt! La Raudelle szerzetes és Lavinia Tarsin hisz. De a többiek, a többiek! Azok, akik nem jutnak ide? Akik össze-vissza szaladnak az életben és sohasem találják meg az igazi utat? Mi teszi ezt a nagy különbséget? Szándékos volna ez? Nem mindenkinek vonta meg az Isten az ő útját? Hol itt a magyarázat? A kegyelemnek ez a titka mitől függ vajjon? Hogy az egyik botorkál ott, ahol a másik repül? Az egyik alul marad, a másik fölemelkedik? Vagy Isten is válogat azok között, akiket magának kiszemelt? De mi értelme volna ennek a kiválogatásnak? Mikor Isten a leghitványabból megteremtheti a legnagyobb szerűbbet! A leggyávábból a leghősebbet, a leggyöngébből a legerősebbet? És mégis kell, hogy ezen a ponton valami szándékosság legyen! Vannak, akik születtek a szentségre és vannak, akik nagy kerülővel jutnak el hozzá, mint szent Ágoston is? Ám ki meri mondani, hogy ő nem született rá, azért, mert csak férfikorában találta meg? Jó volna tudni, mitől függ ez és mi az értelme? De ezek az okok

a titkok, amelyeket még senki sem fejtett meg és nem is fog tudni megfejteni senki. Ezt Isten magának tartotta fenn és a legnagyobb theológus hiába próbálkoznék vele . . .

. . . És a csendes, hallgatag élet folyt tovább a tóparti kastélyban, a nagy gesztenyefák alatt. Lavinia egyszer, mikor Luigi a városba ment, mintázáshoz való viaszt hozatott vele és most a hűvös reggeli órákban, az egyik lugas védelme alatt, elkezdte mintázni kicsinyben az otthonmaradt szobrát és voltak új gondolatai is, amikről vázlatokat készített. Itt a magányban megint visszatért régi szerelméhez, a rajzhoz, amit München óta kezdett elhanyagolni.

A biboros néha meglepte őt munkaközben és leült hozzá és hallgatagon nézte.

Nyugodt, elcsitult, csaknem testvéri érzésekkel beszélgettek egymással néha és maguk is olyanok voltak most, mint a lenn pihegő tó, amely kitombolta lázát és most ringatta tükrén a belesugárzó fényt, a napot, a holdat és csillagokat, az ég kékjét és a fehér felhőket . . .

Minden, ami most lelküket érintette: békés, nyugodt és egyszerű volt, mintha Isten megelégette volna gyöt-rődésüket és kezének egyetlen simogatásával kioltotta volna szívükből a vágyat és nekik adta volna a maga békéjét, egyszerűségét és nyugalomát . . .

Dél felé megérkezett Galli professor, Pater Lorenzo és don Donato kíséretében.

Az orvos rögtön a biboros szobájába ment és sokáig benn maradt.

Lavinia a két pap társaságában várta, mikor jön vissza és mit fog mondani és mind a hárman megkönynyebbültek, mikor nyugodt arcát megpillantották.

— Öminenciája már fölkel és felöltözködött — mondta — én részemről semmi olyant nem találtam, ami különösebb aggodalomra adna okot. Egy kis gyomorrontás, ami a májat izgathatta. Innen voltak a görcsök. Öminenciája jól érzi magát, csak kissé fáradt és ma jó lesz, ha a szobájában marad, az erkélyen, ahol a levegő hűvösebb. Egy kevés orvosságot írtam és diétát rendeltem. Egyébre nincs is szükség. Ami még kell, azt majd megmondom Luciának, aki úgysis mester ezekben a dolgokban.

S a professor elment, hogy megkeresse Luciát, aki vel aztán mindent megbeszélt. Ebéd után pedig visszatért Rómába azzal az ígérettel, hogy másnap megint eljön. Pater Lorenzo és Donato ott maradtak és elfoglalták a két vendégszobát az emeleten.

Miután a professor elment: a biboros fölkérette magához mind a hármukat és nyugodtan elbeszélgetett velük egy félórán át. Nem panaszkodott fájdalmakról, csak szomjúságról, ami ellen Luigi hideg teát hozott neki, amibe Lucia pár csöpp citromot facsart.

Később Lavinia és don Donato felkeltek és csak Pater Lorenzo maradt mellette.

Már alkonyat volt, mikor kijött tőle és egyenesen Laviniát kereste.

— Én aggódom — mondta neki — magam sem tudom, miért. A biboros kedélye nagyon levert, amilyenek sohasem láttam máskor, amikor beteg volt. Lehet, hogy bántja valami. Talán már tudja, hogy Francesco herceg Rómában van.

— Francesco Rómában van? — kérdezte Lavinia megdöbbenve és a szívéen hideg futott át.

Arra a kis drágakövekkel kivert keresztre kellett gondolnia, amelyet akkor este, mikor idejött, az ágya

föle akasztott s amely a földrengés után való napon eltűnt. Mindenütt keresték, az egész házat tűvé tették érte és nem került elő. Lucia azt mondta, hogy bizonyosan azok közül az emberek közül, akik az udvaron olyan ájtatosan imádkoztak, bemászott valaki a nyitott ablakon át és ellopta a keresztet. Lavinia már akkor sem nagyon hitt ebben a magyarázatban, de most mint a vilám hasított át agyán a bizonyosság, hogy a keresztet Lucia vette el. Francesco Rómában van! Ezért voltak hát azok a sürgős beutazások!

Nyugtalanul kelt föl és azt sem tudta, mit tegyen hirtelenében!

— De hogyan — mondta a Paternek — hogyan lehetséges ez? Bizonyos ebben, Pater Lorenzo?

— A legbizonyosabb! Hiszen fölkeresett és beszéltem vele! Mikor a lapok a biboros százezer lírás adományáról írtak, akkor egy délelőtt nálam termett és keserű kifakadásokat tett a biboros ellen. Hogy miért adott százezer lírát azoknak a rongyos parasztházaknak a felépítésére, míg ő kénytelen a legnyomorultabb segélyforrásokból fenntartani magát, nevéhez méltatlan kölcsönöket elfogadni, satöbbi. Ez az ember már egészen elzüllött!

— Nem gondolja, Pater Lorenzo, — mondta Lavinia végtelen nyugtalanságban, — hogy pénzt kellene neki küldeni?

— Francesconak? — kérdezte a jezsuita atya — ugyan hova gondol! Nem segít azon semmi. Hányszor segítettünk már rajta a biboros tudtán kívül, nem ér semmit. Legjobb, ha sorsára hagyjuk őt!

De Laviniát ez a válasz nem nyugtatta meg. Anélkül, hogy a Paternek szólt volna róla, elfogta Luciát, mikor kilépett a hercegné szobájából és magához intette.

Lucia gyanakodva követte őt és valami sötét mosoly ült a szája szögletében.

— Lucia — mondta Lavinia — Pater Lorenzótól hallottam, hogy Francesco herceg Rómában van. A biborosnak nem szabad tudnia, mert ez rettenetesen felizgatná őt. De ha esetleg pénzre volna szükség, ha a herceg meg van szorulva, én szívesen adok, természetesen titokban, hogy nem fogja megtudni senki...

Lucia félbeszakította őt és olyan hangon, amelyhez hasonlót Lavinia még sohasem hallott tőle, mondta:

— Nagyon köszönöm, donna Lavinia. De Francesco hercegnek nincs szüksége többé pénzre.

Lavinia bámulva nézett rá.

— Hogy mondhatod ezt? Mikor Pater Lorenzonál járt és neki szemrehányásokat tett a pénz miatt, amit a biboros azoknak a szegény embereknek adott, akiket a földrengés tönkre tett!

— Az akkor volt, — mondta keményen Lucia — azóta már van pénze. És nemsokára lesz neki még több is!

Úgy mondta ezt, hogy Lavinia egész testét a hideg borzongatta tőle.

— Hogy mondhatod ezt ilyen bizonyossággal? Valami új pénzforrást fedeztél fel a számára?

— Úgy van, donna Lavinia — mondta a vénleány valami rettenetes lobogással a szemében — egy egészen új pénzforrást.

Lavinia tehetetlenül nézett rá.

— Ahogy gondolod — mondta neki tanácstalanul — én mindenesetre segíteni akartam rajta, láthatod.

— Látom — mondta Lucia — donna Lavinia nagyon jószívű volt mindig, nem panaszkodhatom. Az asszonyok mindenféle áldozatra készek, ha szeretnek valakit, ahogy

ön szereti a biborost. Én tudom, hogyan szereti. De tudja meg donna Lavinia, hogy van ennél egy sokkal nagyobb szeretet és egészen más és ez az, ahogyan én szeretem — Francesco herceget. Ha nem hiszi, majd bebizonyítom.

— Mit akarsz ezzel mondani? — kérdezte Lavinia megdöbbenve. — Hogyan jut eszedbe, hogy ezt a két dolgot összehasonlítsd? Megőrültél?

— Nem örültem meg! És miért ne hasonlítanám össze? Nem áldozná fel donna Lavinia az életét a biborosért? Ugy-e, igen? Már fel is áldozta! Azt hiszi, hogy azért, mert én egy calabriai feketebőrű öregleány vagyok: nem látok és nem értek meg semmit? Donna Lavinia már fel is áldozta az életét. Nos, én meg azt mondom, hogy ennél sokkal többet is fel tudnék áldozni érte! Sokkal többet, sokkal többet! Mert engem szeretett Francesco herceg fiatal koromban, mikor szép voltam és az arcomnak a feketeségén átpirosodott a vérem és amikor még senki sem hitt boszorkánynak. Szeretett engem és én rajta kívül senki férfit nem szerettem, pedig hányan kértek, hányszor férjhezmehettem volna! De nekem a herceg után nem kellett semmiféle paraszt, vagy szolga, vagy portás, vagy mit tudom én már, kik voltak, akik feleségül kértek. Bennem is van ambíció, donna Lavinia és én is, ha csak cseléd vagyok is, tudom mit tesz az: valakit egyszer és örökre szeretni. Most tudja!

S ezzel otthagya Laviniát, aki tehetetlenül állt egy helyben és nézett utána.

— Rettenetes teremtés — gondolta magában — és mégis, igaza van! Csak asszony ő is, mint akárki más, mint akár én is. Asszony, aki szeret! De valami bor-

zasztó volt abban, ahogy ezt mondta. Nem kell neki pénz! És mégis a keresztet ő vette el, bizonyos!

Izgatottan ment vissza a Paterhez, aki nem tudta őt többé megnyugtatni.

S egész este ebben a zaklatott lelkiállapotban járt-kelt és szinte megkönnyebbült, amikor vacsora után don Lorenzo és don Donato fölkeltek az asztaltól és magára maradva, fölszaladhatott az emeletre, ahol Luigit találta a folyosón.

— Hogy van a biboros? — kérdezte tőle.

— A régi állapotban. Nem panaszkodik másról, mint szomjúságról. De a tea nem ízlik neki többé. Az imént egy kis jégbehűtött mandulatejet hozott számára Lucia. Az ízlett neki.

— Mandulatejet? És megengedte az orvos?

— Valószínűleg. Mindazáltal a szomszédja nem csillapult és még mindig érzi torkában azt a szorongást. Bemegyek hozzá és megmondom, hogy donna Lavinia itt van.

Luigi bement és pár perc múlva visszatért.

— Nem akar az ágyba feküdni. Ott ül az erkély előtt a karosszékében. Most mintha bágyadtabb volna. Menjen be hozzá, donna Lavinia.

Lavinia belépett. A biboros felé fordította a fejét és ajkának gyenge és fáradt mosolyával üdvözölte őt.

— Jó, hogy jöttél — mondta neki, mikor Lavinia le-térdelt előtte és megcsókolta a kezét. — Úgyis hivatni akartalak.

— Hogy érzi magát eminenciád? Vannak még fájdalmak? — kérdezte Lavinia.

— Ne beszéljünk a fájdalmakról — mondta halkan a biboros — a fájdalom az semmi. Örülök, hogy itt vagyok közelemben, te és Lorenzo. Ma délután meggyóntam

nála s ez nagyon felüdfített. De te — alig mersz rám nézni! Annyira megváltoztam ez egy nap alatt?

— Oh nem, eminenciád, én olyannak látom, amilyen volt mindig.

A biboros nyugtalanul mozdult meg.

— Ez a szomjúság! — mondta és az asztal felé nézett, amelyen a pohár állt a mandulatejjel. — Add csak ide, Lavinia!

Lavinia odavitte hozzá a poharat és a biboros lassan, kinnal kiürítette az egészet.

— Belül a számban mintha égési sebek volnának, — mondta — bizonyosan az éjszakai láztól. Különös láz volt ez! És nézd csak...

Most hirtelen remegni kezdett és kezét kinyújtotta Lavinia felé.

— Oh, Istenem — suttogta gyöngye hangon — azt hiszem, elájulok.

— Behívom Luigit — mondta Lavinia és fölkelt.

— Ne, ne! Maradj csak itt — mondta a biboros és ránézett. Lavinia megdöbbenve látta, hogy a pupillál e percben ijesztően kitágulnak és hogy homlokán kiüt a verejték.

— Ah — mondta a biboros hirtelen és a hangja rekedten, zihálva hallatszott — hiszen most már mindent értek!

— Mit, eminenciád? — kérdezte Lavinia reszketve, mert a biboros hangja e percben olyan volt, mint azé, aki delirizál.

— Mindent értek már — ezt az egész rosszulletet! Gyere csak ide, Lavinia és hallgass rám. És esküdj meg, hogy nem szólsz róla senkinek. Lucia, ez a szerencsétlen teremtés megmérgezett engem.

Lavinia torkán megkövült a sikoly s egy önkénytelen mozdulatot tett az ajtó felé.

— Ne menj! Nem hallottad, hogy azt akarom, hogy ne tudja senki? Maradj itt! Szenvedek — oh, mennyire szenvedek és te el akarsz menni! Maradj itt! Rajtam már nincs segítség. Ez a Lucia érti a dolgát. Tegnap kezdte és ma befejezte. Hallod — maradj itt! És ne utáld, ha — jön a halál — hiszen mindegy! A fő, hogy meg ne tudja senki! Mit érne nekem, ha börtönbe vetnék! Az anyám egy tehetetlen gyermek, elpusztulna nélküle. Hadd, hogy éljen! Ne bánts. Te csak maradj itt, gyermekem és szerelmem. Maradj itt velem. Hiszen készen vagyok és meggyóntam!

Visszahanyatlott a székre és arcát eltorzította a fájdalom.

— Óh, de borzasztó — mondta — óh, de borzasztó ez!

Lavinia a csengőhöz rohant.

— Mit csinálsz! Ne csöngess! Menj Lorenzohoz és hívd.

Lavinia kirohant és megtalálta Luigit az ajtó előtt.

— Lorenzot, gyorsan — a biboros rosszul van!

És visszafutott a szobába.

— Lavinia — mondta a biboros — te nem hagysz el engem, úgy-e? Te nem mégy el tőlem, amíg én itt vagyok? Maradj itt!

— Itt vagyok — mondta Lavinia és elébe borult és csókokkal borította el két hideg kezét.

Pater Lorenzo kinyitotta az ajtót.

— Pater — mondta a biboros — jöjjön és búcsúzzunk el egymástól a mi urunkban — Jézus Krisztusban — én meghalok!

A jezsuita atya megdöbbenve lépett oda hozzá.

— Az utolsó szentséget, pater — mondta a biboros — aztán Isten velünk.

A Pater gyorsan távozott, hogy a kápolnából elhozza a szentséget. Luigival együtt tértek vissza.

— Nem tudok letérdelni — mondta a biboros — az én Uram meg fogja nekem bocsátani.

És hátrahajtotta fejét a karosszéken és lecsukta szemét és halkán, mintegy önkívületben utána mondta a pap suttogó szavait. Aztán egy percre mintha megnyugodott volna.

— Megszűntek a fájdalmai? — kérdezte most Lavinia.

— Nem tudom — mi az — fájdalom. — Pater, menjen Rómába vissza, tegye a kötelességét. — Luigi, vigyázz a hercegnére, te derék, jó szolgám, te hűséges lélek! Hagyjanak magamra egy kicsit — Laviniának kell még valamit mondanom!

A Pater és Luigi kiléptek a szobából és ott maradtak állva az ajtó előtt.

— Lavinia — mondta a biboros nehezen, lihegve — már nem tart soká! Érzem, jön az utálat, ami már az éjjel is — akkor ne légy itt. — Csak azt akarom mondani, hogy köszönöm, köszönöm, köszönöm a te áldott szerelmedet — és most már azt mondom — menj, az út szabad, elég volt a szenvedésből. — Menj, Lavinia, az élet szép! Isten veled!

Lavinia kitörő zokogással borult előtte térdre.

— Ne sírj! Hiszen te erős vagy és engem szeretsz! El kell bírnod, ha engem szeretsz! És te tudod, hogy mi viszontlátjuk egymást, Lavinia! Most menj, most már nem bírom. Küldd be Luigit és amit mondtam: Hallgass! Ne szólj! A büntetést bízd Istenre! És anyámat ne hagyd el!

Ebben a percben egész fejét megrázta valami görcsös vonaglás és kezei lehulltak.

— Eredj ki — Luigi jöjjön — te ne láss így!

Lavinia kiment és Luigi a Paterrel nyomban belépett.

Alig öt percig lehettek nála, mikor Lavinia a zárt ajtón keresztül meghallotta az öreg szolga hangos jajveszékelését.

— Teremtő Isten, meghall!

Lavinia reszketve támaszkodott a falnak. Odakünn már minden csendes volt. A kert a mély homályban feküdt, amit egy csillagtalan, borús éjszaka borított reá. Már este elkezdett esni apró lomha cseppekben az eső és verte a leveleket, a szél is föltámadt és hajtotta, suhogtatta a nagy fák lombjait. A beteg szobájából valami különös nesz hallatszott ki, sziszegő, hörgő hangok, aztán egy kétségbeesett kiáltás az öreg Luigi ajkáról.

— Meghalt!

Majd a Pater hangját hallotta:

— Meghalt.

Ekkor Lavinia észrevette, hogy a lépcsőn halkan felkúszik valaki, óvatos, nesztelen léptekkel, mint egy óriási macska és fejét előrenyújtva, hallgatózik az ajtók felé.

— Ah, te vagy, Lucia — kiáltott rá Lavinia. — Jössz hallgatózni, ahogy szokásod?

De Lucia megfordult és rohant vissza a lépcsőkön. Lavinia utána.

— Várj, Lucia! Hallod, várj! Hát nem akarod megtudni, mi történt odabenn?

De Lucia rohant és a folyosóra érve, fölrántotta az ajtót és nekirohant a kertnek.

— Lucia, ne szaladj! — kiáltott utána Lavinia. A biboros meghalt! Hallod! Meghalt a biboros!

De Lucia rohant! Bele a kert tekervényes útjaiba, vissza nem nézve, meg nem állva. Rohant az egyre erősbödő esőbe, végig az utakon, a rózsák előtt, a lugasok mellett, mint egy fekete árnyfolt, amely nem is érinti a földet, csak lebeg, vonaglik, amerre egy titkos kéz vetíti.

Lavinia pedig utána, fehér ruhájában, a könnyek patakjával az arcán, a halál kétségbeesésével a szívében. Rontott utána, mint egy tündöklő fehérruhás Erynnis, hogy elérje, elfogja, hogy fülébe kiáltsa a rettenetes bűnt, amit elkövetett, de nem lehetett elérni Luciát.

Most a kert lejtős részéhez ért, amelyik a tó felé vezető ajtóhoz vitt.

Lavinia megint rákiáltott:

— A biboros meghalt! Állj meg! Mit rohansz előlem! Nem akarok tőled semmit! Nem akarlak bántani! Hallod, a biboros meghalt és azt mondta, nem szabad téged bántani! Lucia, Lucia!

De Lucia folytatta a futást. Most odaért az ajtóhoz, aminek závárját egy lökással félretaszította. Lavinia utána.

— Ah, te el akarsz futni előlem! Te nem akarsz halni! De várj csak! Lucia, várj!

Ebben a pillanatban Lavinia dermedten állt meg. Lucia ahelyett, hogy a tavat szegélyező ösvényen tovább futott volna, leszaladt a tó meredek partján és ott maradt állva, szorosán a víz előtt.

— Donna Lavinia — kiáltotta onnan vissza — én jobban tudok futni — és ide, úgy-e, nem jön utánam?

— Lucia — kiáltott rá Lavinia — mit akarsz tenni?

— Semmit, amihez embernek köze van, donna Lavinia. Úgy-e, azt hitte, hogy én egy közönséges gyilkos vagyok? Méregkeverő, aki kéksavat adtam be a biborosnak? Pedig mikor megtettem, tudtam, hogy nemcsak őt ölöm meg, hanem magamat is! De mást nem tehettem, donna Lavinia! Bocsásson meg és ha túléli ezt a szörnyűséget, ne csak a szentért imádkozzon, hanem a bűnösért is! Akkor lesz jó keresztény, donna Lavinia.

Ezt mondva, megfordult, két kezét az arcára tapasztotta és belevetette magát a tóba és pár percnyi küzködés és fuldoklás után elmerült Lavinia iszonyodó szemei előtt.

Lavinia, mintha lábai a földbe gyökeret vertek volna, úgy állt ott a rettenetes látvány előtt. Egy szó, egy hang nem tört ki torkából! Eszébe sem jutott, hogy segítségért kiáltson, vagy hogy visszatartsa őt. A halál kábulata vett erőt rajta, a halálé, amit odafönn már átélt a csukott ajtón keresztül s ami itt a szeme előtt ment végbe. Valami hideg igézet tartotta fogva és csak nézte meredten a sötét, bugyborékoló vizet, mely a gyilkos teste fölött összezapott s csak akkor érzett föl, amikor az eső erősebb csapását érezte mezítlén nyakán és karjain s a könnyű ruháján keresztül.

Akkor megindult és az utat, amit rohanva tett meg a tó felé, most lassan, elgyöngült térdekkkel, imbolyogva tette meg visszafelé. A könnyei újból megeredtek, ahogy ment, néma, tehetetlen, szinte fájdalom nélkül való könnyei, amik most összefolytak az arcába csapkodó esővel és végtelen hosszúnak és fáradságosnak tetszett előtte az út, ahogy ment, ösvényt nem nézve és nem keresve a kerten át a ház felé.

Az alsó terrasse előtt valaki hirtelen megragadta a kezét és a nevét kiáltotta.

Kábultan nézett föl.

Pater Lorenzo ijedt arcát látta a homályban.

— Istenem — mondta a jezsuita atya rémült hangja — hol járt eddig donna Lavinia? Már mindenütt kerestük.

— Lucia — hebegte szinte hang nélkül, — Lucia — beleölte magát a tóba. Ott voltam — ott voltam.

— Lucia? — kiáltott a Pater.

— Lucia, igen! Ő volt, aki a biborost megmérgezte.

A jezsuita atya szó nélkül fogta karon és vezette föl a házba, a szobájába.

— Donna Lavinia — mondta neki, miután leültette a pamlagra és látta, hogy csuron víz — így nem maradhat, donna Lavinia. — A holtak sorsa immár Isten kezében van. Nekünk, élőknek marad a kötelesség. Én don Donatoval most rögtön visszamegyek Rómába jelentést tenni a Vaticánnak. Az autó már készen van. A mi szent halottunk már csak ezt az egy éjszakát tölti itt a házban. Holnap reggel a Vaticán el fogja vitetni innen. Az Egyház visszaveszi holtában az ő nagy fiát! Donna Lavinia, öltözzön át! Hiszen egész testében reszket. Aztán menjen be hozzá és imádkozzon mellette ezen az éjszakán. Ez az utolsó éjszaka, donna Lavinia, amikor őt még láthatja. Legyen erős. Tegye kötelességét. Ez az utolsó éjszaka. Most Isten velünk. Holnap reggel viszontlátjuk egymást!

Ezzel kiment a szobából és nemsokára hallani lehetett az autó berregését, amint a kapun kiment. Lavinia ekkor nagy kinnal összeszedte minden erejét. Ruhát váltott és feltűzte a haját. Aztán fölment az emeletre.

A biboros ott feküdt az ágyon, ahova Luigi és Pater Lorenzo fektették. Abban a ruhában, ami rajta volt egész nap.

Ott feküdt sápadt, hideg arccal, amelyről a rettenetes kínok, az utolsó küzdelem nyomait a halál elsimította.

Szemei félig nyitva voltak és ajka szögletei felhúzódtak abban a kicsiny, titokzatos mosolyban, mely most megkövülve nézett bele a halhatatlanságba. Gyönyörű homlokán akkora volt a béke és a jóság, mintha az egész világot el tudná borítani vele. Ez az arc nem látszott tudni a halálról és a megsemmisülésről. Mosolygott és pihent.

Viaszsárga kezei a mellén összefonva egy kis feszületet tartottak.

Az ágy lábánál Luigi térdelt és csendesen sírdogált.

Lavinia hozzálépett és a vállára tette a kezét.

— Luigi — mondta neki — késő éjszaka van, neked le kell feküdnöd, mert fáradt vagy és holnap nehéz dolgok várnak reád. Menj a szobádba. Én itt maradok.

— Donna Lavinia egyedül? Ne küldjek be senkit? Ne hívassam el a plébánost?

— Senkit, Luigi. Én magam akarok itt maradni.

Luigi odahajtotta a fejét az ágyhoz, egy csókot nyomott a halott lábára és kiment.

Lavinia leült a halott mellé, akinek fejénél két gyer-tya égett lassú, szomorú lánggal. Nézte. Nem úgy nézte, mint egy halott embert. A halál jelenléte most, hogy itt volt vele egyedül, lassanként elmosódott tudatából. Arra gondolt csak, hogy ez az utolsó éjszaka, az utolsó, amikor láthatja őt. Holnap elviszik tőle és felravatalozzák a Basilikában, amelynek főpapja volt. Holnap már ott fog pihenni magasan a nagy ravatalon, gyertyák és virágok tömegében és az emberek százezrei fognak odajárulni hozzá, hogy utoljára lássák és hogy búcsút vegyenek tőle, tüneményes lényétől, amberi nagyszerűsége-

gétől, attól a fenségtől, amellyel életében oly nagy varázst gyakorolt reájuk.

De ez az éjszaka még az övé, az asszonyé, aki szerette őt és akit viszontszeretett szent és tiszta szíve minden kíznó vágyával és szomorú gyötrelmével. Ez az utolsó éjszaka még az övé! Letérdelt az ágy elé és oda-simította fejét a halott kebléhez és elkezdett hozzá magában beszélni:

— Raffaello — mondta neki — én mindig így szerettelek volna szólítani: Raffaello! Úgy szerettem ezt a te nevedet, amit nem volt szabad, nem lehetett kiejtenem soha! Most először mondom neked: Raffaello! Amikor te már nem hallod. És először mondom neked: te! Holott magamban mindig így hívtalak téged! A szívemben így beszéltem hozzád és gondolatomban és ál-momban! Te — te mondtam neked mindig, mindig és te nem hallottad. Te nem is tudod, hogyan beszél az asszony a férfiúval, akit szeret! Én sohasem mertem úgy beszélni hozzád, pedig tudtad, hogy nagyon szeretlek téged, hogy csak téged szeretlek az egész világon! De hogy lehetett volna azt mondani neked: te? És Raffaello? Mikor olyan nagy és fenséges voltál, olyan szent és elérhetetlen, még akkor is, amikor lehajoltál hozzám, amikor lekényszerítettél hozzám az én szegény, alázatos szerelmem! Óh, Raffaello, ha csak egyszer is elmondhattam volna, mennyire szerettelek téged! De nem volt szabad tetéznem a szenvedéseidet és nem volt szabad tetéznem a bűneimet! Oly szent voltál, oly tiszta voltál és engem úgy furdalt a lelkiismeret, ha úgy gondoltam reád, mint urára a szerelmes asszony! Mert úgy gondoltam reád, Raffaello, bocsáss meg nekem! És odaadtam magamat neked vágyban és gondolatban oly sokszor, oly sokszor, hogy azt kell hinnem, te érezted és tudtad

ezt és te is úgy tekintettél engem, mint a te asszonyodat. Hát nem mondtad-e nekem: te az én asszonyom vagy. És most elhagysz engem, Raffaello! Elmégysz a te Uradhoz, aki téged szeret és engem itt hagysz a földön? És elviszed magaddal gyönyörű szemedet, amelyben annyiszor láttam magamat és a te ajkad, a te csodálatos ajkad azzal a mosollyal, amelyhez hasonló több nem született a földre! A te ajkad, melyet nem volt szabad megcsókolnom soha! És a te imádott testedet elviszik tőlem és soha többé nem szólít engem a te drága hangod! Soha, soha Raffaello nem fogja meg többé a kezemet a te szent és gyönyörű kezed, a te elefántcsont kezed, amely most ilyen mozdulatlanul fekszik! Hiába mondanám neked: Raffaello, itt vagyok, nézd, itt fekszik a fejem hozzád közel és te szeretted a hajam — nem halod és meg nem simogathatsz engem többé. Oh, Raffaello, mekkora szépség múlik el teveled! Milyen nagyszerű lélek távozik el veled! És ez az utolsó éjszaka — holnap már nem leszel itt, holnap már nem leszel az enyém! És elvisznek tőlem és nem foglak látni soha többé, soha többé!

Arcára borította a kezét és összeszorította száját, hogy ki ne törjön rajta a hangos zokogás. A szíve úgy fájt, hogy azt hitte, nem bírja tovább, de nem akart sírni.

Látod, Raffaello, nem akarok sírni. Nem akarom, hogy a te lelked érezze az én könnyeimet! Nem akarok úgy elbúcsúzni tőled, mint egy halottól. Hiszen mi nem erre az életre lettünk egymáséi. Itt csak megkezdődött valami, ami nem fog elmúlni soha! Mi a halál, Raffaello, mi a halál a szerelemhez képest, ami örök? Ki vehetné el tőlem a hozzád való szerelmemet? Azért, hogy nem tudsz hozzám szólni, én beszélhetek tehozzád s ha te nem is felelsz nekem, én tudom, hogy a szavam nem

veszett el. Mi látni fogjuk egymást Raffaello, abban a másik életben, amelyet Krisztus megígért nekünk s amelyben én hiszek, hiszek, hiszek!

Most hirtelen fölrezzent ebből a néma, szerelmes búcsúztatóból és fölemelte fejét. Eszébe jutott, hogy az éjszaka rövid és talán már kora reggel érette jönnek és elviszik. S ő itt fekszik előtte a földön, csukott szemekkel és mondja lázas, gyötrelmes vallomásait, szerelmes vallomásait a halottnak! Holott néznie kellene őt, nézni, amíg lehet, amíg itt van, amíg a halál reá nem tör, amíg ő: ő maga, ahogy életében látta százszor! Amíg ajkán ez a mosoly van és félig lehúnyt pillái alatt a szeme úgy fénylik, mintha élne!

Nézni kell őt, hogy szeme, szíve, egész lénye begyja ezt a fenségesen nyugvó alakot, amely itt mozdulatlanul fekszik és oly szép, oly szép, hogy nem meri megérinteni a halál!

És azután... Egy hirtelen ötlet száguldott keresztül az agyán. Fölkelt és lement a földszintre, abba a kis szobába, ahol a munkához való állványait, viaszát tartotta és visszatért rögtön és a szoba mennyezetéről lecsüggő nagy csillárt meggyújtotta.

Aztán Lavinia Tarsin, a szobrász, kezébe vette a viaszt és felizgulva, szerelmes gonddal lázasan, elkezdte mintázni Santerra biboros halotti arcát, azt az arcot, mely a fehér vánkoston a bálványok örök nyugalmával feküdt és mosolygott.

Így találta őket a hajnal...

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

AMIT A TÓ DALOL.

Gyönyörű, fényes szeptembervégi délután egy autó repült a római Campagnán, a Via Appia elszórt sírjai közt, a hegyek felé.

Az autóban Giorgio ült és Galambóczy Eszter, aki hat esztendei távollét után tegnap érkezett meg Rómába és beköltözött az olmatai magas szobába, ahol azelőtt lakott.

E hat esztendő alatt a vér hulláma özönlötte el a világot. Egy rettenetes átok föltámasztotta a nyugvó fegyvereket, s azok összecsattantak és egész Európa fetrengett a vérben, amelynek dühe nem hült ki akkor sem, amikor már a vérontó kezek kifáradtak. Ez óriási átok népeket hamvasztott el és királyságokat döntött le és elborította bűnnel és fekélyel az egész földet. És azok, akik hajdan testvéri meleg érzéssel simultak össze, az idegen népek gyermekei Rómának, az örök szépségek anyjának keblén — egymástól elszakadtak és egymásnak idegenek lettek. De Galambóczy Eszter visszajött és most kereste Róma földjén azokat, akiket hajdan szeretett s akiket nem felejtett el, akikre mindig gondolt és akik reá is gondoltak.

Első lveleire megleghangú, hívó, sürgető levelet kapott. S amikor a határok megnyitak: első volt azok között, akik a szeretett Itália földjére tették a lábukat.

Galambóczy Eszter, a világjáró, tudós öreg kisasszony nem ismert nemzeti gyűlöletet. A mérég, mellyel a háború a népek érzületét megmérgezte és látásukat elvakította, őhöz nem ért fel, az ő finom, meleg lelkén sebet nem ejtett. Úgy jött vissza Itáliába, mint második hazájába. Mielőtt Rómába jött volna, néhány szép hetet töltött Maria Altennél, aki hat év óta Gianpietro felesége volt és három szép gyermek anyja. Mialatt a harc folyt a Doberdón és a Piave mellett, azalatt a hűséges német asszony, urának, az olasz katonának, minden két évben pontosan egy kis fiút szült. Galambóczy Eszter, mialatt ott vendégeskedett náluk az umbriai birtokukon, azzal foglalkozott, hogy a három Spontini csemetének a titkos jellemvonását állapította meg egészen faji alapon. Mert Riccio, az öt-éves feketeszemű fiúcska szenvedélyes gyorsan hevülő, merész elhatározású egészen latin hajlandóságokat mutatott. Ezzel szemben a hároméves Enrico, a szőke fejével és gondolkodó kék szemével, fontoskodó kérdéseivel, megfontolt feleleteivel, egészen germán eredetű sajátságokat árult el. A harmadik, a kis Pietrino még csak egyéves volt, nem sokat lehetett vele kezdeni, de Galambóczy Eszter, miután a megállapításokhoz el nem juthatott, legalább jóslatokba bocsátkozott felőle és azt mondta, hogy valószínűnek tartja, hogy e harmadik gyermek valamely régi ismeretlen Spontini-ősre fog ütni és mert ők Siciliából származtak, talán az odavaló normann vérkereszteződés sajátságait hozza magával. Galambóczy Eszter ezeket a föltevéseket a leggroteszkebb példákkal támogatta, amelyek Gianpietrot megkacagtatták, de Maria szeliden megbotránkozott rajtuk, minthogy Eszter az elméletét folyton lovakkal és vadászutyákkal igazolta.

Most Rómába érve, első útja Giorgiohoz vezetett, hogy tőle újságokat halljon a többiek felől. Sajnos, majdnem valamennyien távol voltak még Rómától a régi ismerősök.

De Lavinia Tarsin, a szobrász, nem ment el Rómából. Ő a biboros halála után, mely őt annyira megviselte, hogy hónapokig betegen feküdt egy szanatóriumban, kiment Nemibe és ott lakott a Colle dei Santerrán a kastélyban, mely a biborosé volt s amely annak halála után, mint az egész Santera-vagyon, végrendeletileg a Vaticánra szállt. Később Pater Lorenzo segítségével megvásárolta a Vaticántól ezt a házat a parkkal együtt és azóta ott él.

Mikor Oroszország összeomlott s a vörösök rettentő uralma kezdetét vette, az apja, Andrejev Tarsin, a cár hű embere, egyike volt az elsőeknek, akiket a rettenetes terror elsöpört. Henriette Latour, a hűséges régi barátnő Párisba menekült, majd Lavinia hívására eljött hozzá és azóta nála él.

A vér hulláma vitte az emberi életet és sorokat, mint a pelyhet és vetette ide-oda a nyomor és szenvedések örvényeibe.

— Rettenetes — mondta Galambóczy Eszter Giorgio-nak — mivé változott a világ azóta, hogy Rómát elhagytam! És ha most arra gondolok, hogy Lavinia Tarsint látni fogom: valami félelmet érzek, amit meg sem tudok magyarázni magamnak. Utoljára is itt láttam Nemiben. A biboros akkor még élt! Istenem, ki sejtette volna, hogy úgy fog végzõdni az a nyár! Gianpietrotól hallottam mindazt a rettenetességet, ami Nemiben történt. Elsõnek a földrengés jött. Azután a szegény biboros halála. És igaz, amit Gianpietro mondott, hogy

Lucia volt, aki a biborost méreggel megölte csak azért, hogy Francesco minél előbb az örökséghez jusson?

— Úgy kell lenni — mondta Giorgio — mert Lucia még azon az éjszakán, amikor a biboros meghalt, beleugrott a tóba. Ha talán sejti, hogy Francesconak semmi haszna sem lesz ebből a mérgezésből, nem vetemedik erre a szörnyűségre. Különös, hogy a biboros még a Nemibe való kimenetele előtt mintha csak előre megérezte volna halálát: végrendelkezett és mindenét egyházi célokra hagyta, Francesconak csak egy szerény évjáradékot kötött ki és a casabiancai birtokon való tartózkodás lehetőségét. Azt mondják: az a szerencsétlen ember semmit sem tudott Lucia tervéről s mikor a kettős halálról hallott, majdnem esztét vesztette. Könnyelmű ember volt, de nem elvetemedett.

— Engem, a szegény Lucrezia hercegné halála hatott meg legjobban mind között — mondta Galambóczy Eszter — ő igazán az anyák halálával halt meg.

— A földrengés után amúgy is gyöngye volt már és csak éppen, hogy tengette életét — mondta Giorgio — és szegény azt sem tudta, hogy a biboros beteg. Várta őt minden reggel, hogy bemenjen hozzá, hogy létéről tudakozódják és homlokon csókolja. Azon a reggelen hiába várta és nyugtalankodott. Azt mondták neki, hogy a biboros beteg, elrontotta a gyomrát és ágyban marad. Mikor a professor Galli kinnjárt, bement hozzá és megnyugtatta. Másnap reggelig nyugodt is maradt, de akkor megint türelmetlenkedni kezdett és a biboros után tudakozódott.

Akkor a Vatikán emberei már ott voltak a kastélyban, a temetkezési egyelet szolgálóival együtt, hogy a holttestet beszállítsák Rómába. A hercegné sír és türelmetlen. Lucját követeli, Luciát, akit akkor már kihalásztak

a tóból. Lavinia mellette van és azt mondja neki, hogy Lucia kora reggel bement Rómába. Ekkor a hercegné hallja, hogy az emeletről emberek jönnek lefelé, akik valami súlyos terhet hoznak. Megijed és kérdezi, kik azok az idegen emberek, akik a lépcsőn járnak. És mit hoznak? Ekkor Pater Lorenzo belép hozzá és nagy kinnal, óvatos gyöngédséggel akarja tudtára adni a szerencsétlenséget. Arra számított, hogy a hercegné aggkora és betegsége miatt talán nem is fogja többé ezt a csapást oly súlyosan érezni! Hiszen alig élt már szegény asszony! De amint kimondja, hogy a biboros meghalt és hogy most vitték be holttestét Rómába, a szegény hercegné csak néz, csak néz a Paterre, aztán a kezét fölemeli, a szívéhez nyúl s egy szó és hang nélkül kiadja lelkét.

— A halál előkészítette útját ezen a tavaszon — mondta Eszter szomorún. — Szegény Lavinia Tarsin miket élhetett át, mennyit szenvedhetett ezekben a napokban!

— Sokat szenvedett — mondta Giorgio, — én a biboros temetésén láttam és nem ismertem rá. Még ma sem tudom, mi őrizte meg a megőrléstől.

— Lavinia Tarsin nagyon erős, — mondta Eszter.

— Az igaz, hogy csudálatosan erős! Az egész élete is, ahogy azóta él, bizonyossága ennek a hallatlan életenergiának. Mennyit dolgozik és hogyan dolgozik: meg fogja látni! Mikor a szanatóriumot elhagyta, még mielőtt Nemibe költözött volna, elkészítette azt a gyönyörű szobrot: Krisztust és a zarándokot, amelyet aztán odaadott a trasteverei Basilikának s amelyet fölállítottak a biboros sírján. Azóta pedig folyton azon az óriási emléken dolgozik, amelyet a biboros apotheozisul szánt. Hallatlan nagy és merész kompozíció. Vagy

harminc figura van rajta, a reliefeken kívül, amik a talapzatot körül fogják. „A nemii földrengés“, ahogy ő nevezi ezt a momentumot, abban a jelenetében, amikor a nép odarohan a biboroshoz és ő köztük állva imádkozik. Travertinből akarja kifaragtatni és fölállítani a park legmagasabb pontján, szembe a hegyekkel, a tóval, az erdővel, a Castellikkal, hogy mindenünnen látható legyen. Elképzelhetetlen, mennyit dolgozik ezzel az emlékművel! Nemi egész lakossága azt szeretné, ha rajta lehetne és boldog az az asszony, aki gyermekével együtt modellt állhat neki. Úgy hívják őt: La nostra santa és nagyon szeretik és büszkék reá. Sok jót is tesz velük — különösen a gyermekeikkel, akiket nagyon szeret. De majd ha ott áll a szobor előtt és látja: meg fog lepődni, hogy mennyire nem tud kibontakozni a biborosra való emlékezésből. Majdnem minden arc: gyermeké, asszonyé, öregé, fiatalé, leányé, férfié, mind, mind a szegény biboros arcára hasonlít. Különösen a szemek kísértik őt és ahova néz: mindenütt ezeket a szemeket látja majd a szobrain. Én figyelmeztettem őt erre, azt mondta rá: nem baj! Nyilván ő akarja, hogy így legyen. Nem csak nem tud, nem is akar szabadulni ezeknek a hatásától. Különben meg fogja látni nemsokára, már közel vagyunk.

Valóban az autó most odaért velük a nagy tölgyfasor elejére, mely a tavak fölött vezetett.

Mikor Albanot elhagyták, Galambóczy Eszter kihajolt az autóból és nyugtalanul nézett előre. Már tegnapelőtt elküldte a táviratot, melyben Laviniát jöveteléről értesítette és most mégis valami félelem szorongatta a szívét, hogy ez a találkozás talán tulságos sok fájdalmas és súlyos emléket ébreszt fel Laviniában és az is lehet, hogy kitér előle. Hiszen Giorgiotól tudta, mekkora

visszavonultságban él, hogy látogatókat egyáltalán nem fogad! Havonta egyszer-kétszer bemegy Rómába, ha halaszthatatlan dolgai vannak. Ilyenkor elmegy a Gesuba, fölkeresi Lorenzot, a gyóntatóját. Elmegy a trasteveri basilikába, meglátogatja a biboros sírját, bemegy az apácákhoz, beszélget velük pár percig s aztán megy vissza Nemibe.

A biboros környezetéből az öreg Luigit magánál tartotta. Ő és a szegény Henriette Latour az egész házanépe a kertészen és egynéhány odaváló cseléden kívül. Úgy él ott, mintha zárdában élne... Hátha nem is szívesen veszi a látogatást? Hiszen egyszer súlyosan megbántotta őt s ezt Eszter még máig sem tudta magának megbocsátani.

Most az autó fölért a Colle dei Santerrára és megállt a kastély nagy rácsoskapuja előtt. A kertész jött és kinyitotta a kaput.

A felső terrasseon, a fák alatt, a fehér kerti asztal mellett két nő ült, akik közül most az egyik fölállt és elébük ment. Lavinia Tarsin volt.

Odalépett Eszterhez és kitárt karokkal ölelte őt magához és szótlán, láthatatlan könnyekkel a szemükben pihentek egymás karjában percekig.

Aztán elbocsátották egymást és Lavinia most Giorgiot üdvözölte, majd Henriette felé fordulva szólt:

— Nézd, Henriette, ez az én legkedvesebb barátnőm, akiről neked annyit meséltem.

A feketeruhás, még mindig szép, noha már kissé elvirult arcú asszony, szívélyesen köszöntötte Esztert és Giorgiot, akit ismert.

— Ez pedig az én kedves Henriettem, aki engem fölnevelt és második anyám volt — mutatta be őt Lavi-

nia. S most a három asszony, akik közül az egyik orosz, a másik francia, a harmadik magyar volt, Giorgioval, a magyarból lett olasszal meghitt, meleg beszélgetésbe fogtak magukról, egymásról, a közös ismerősökről, a multról és a jelenről.

— Teneked ki kell jönnöd hozzám Eszter — mondta Lavinia — és itt kell maradnod egy ideig. Október hava gyönyörű itt a tavon. Az erdők, az ő őszi pompájukban! Róma még meleg és fojtó. Nemi pedig készül a szőlő- és gesztenyeszüretre. Ezt egyszer látnod kell.

Eszter bámulva nézett rá.

Nem ilyennek várta, azok után, amiket felőle Giorgio mondott. Azt hitte, ez a hat esztendő, a sok nagy szenvedés, az elzárkózott életmód megváltoztatta őt. De, akit maga előtt látott, ez egy sugárzóan szép, érett, harminckét éves asszony volt, akinek szőke haja egy kis vörös árnyalatot kapott az utolsó évek alatt és arca valami finom fehérséget, amely elfoglalta helyét annak a rózsaszínnek, amely azelőtt rajta tündökölt. Mintha a márvány fénye, amelyet a szobrász Lavinia annyira szeretett, erre az arcra lopta volna varázsát. És nyugodt volt s a szemei, a világos, erősnézésű szobrászszemek, a nagy madaraknak azzal a pillantásával nézett, mely ismeri a nagy távolságokat, az erős fényt és a mély éjszakákat.

Később, a tea után Giorgio Henriette-el lesétált a parkba és a két barátnő egyedül maradt.

— Lavinia, — mondta Eszter meghatott hangon — érdemesnek tartasz-e még arra, hogy úgy mint régen, magadról beszélj nekem?

— Mit beszélhetek én már magamról, Eszter? — kérdezte Lavinia nyugodt mosolyával. — Mi volna, amit

magamról mondhatnék? A munka és a magányosság, — erről beszéljenek majd a szobraim. Tovább nincs. Más nincs — semmi sincs más —

— De az élet, Lavinia, az élet? — mondta Eszter.

— Ez az élet — mondta Lavinia.

— És a jövő, Lavinia? Elfelejtetted, hogy fiatal vagy és szép? Azt hiszed, mindig így fogsz élni a világtól ennyire távol? Hát elégedett vagy így?

— Én — mondta Lavinia habozva — nem gondolkoztam még ezen. Nem volt időm erre gondolni. Azt hiszem, az életem nagyon tökéletes így.

— És a boldogság, Lavinia? — kérdezte Eszter.

— A boldogság!

Lavinia Tarsin lehajtotta fejét és tekintetét visszaküldte a multba.

— A boldogság, Eszter, nem a mi számunkra termett, a boldogság nem az alkotó asszony számára termett. Az Isten jó gazda és nem pazarol. Az adományaival takarékosan bánik. Mi már nem úgy indulunk az életbe, hogy boldogok is lehessünk a többi asszony boldogságával. S ez igazságos is. Valamivel csak kell, hogy fizessünk azokért a nagyszerűségekért, amiket nekünk a munka boldogsága ad! A fantáziánk, a látásunk, az ösztönünk már kezdettől arra visz bennünket, ahol a géniuszunk számára összeszedhetjük azokat a legnemesebb és legfinomabb erőket, amelyekkel ez táplálkozik. Mert az alkotás géniusza a legfinnyásabb bálvány és nem lehet tőle megtagadnunk semmit, mert csak úgy ad meg nekünk mindent, ha mi is nagylelkűek vagyunk vele. Az álmunk, a szerelmünk, a vágyunk, a szívünk vére, ez kell neki. Ki az, aki sajnálja az életét tőle? Én az enyémet már odaadtam egészen.

— Nem adhattad oda egészen — mondta Eszter erősen a szemébe nézve. — Lavinia Tarsin, van még valami, ami reád vár s amit nem kerülhetsz el. Soha sem gondolsz arra, hogy még anya sem voltál?...

Lavinia fehér márványarca most elpirult mélyen.

— A régi ördögös teremtés vagy — mondta lehunyt szemmel. — Igazad van! Ez a nagy misztikum, ez kezd nyugtalanítani az utóbbi időben. Hogy idejőnek az anyák hozzám és látom őket a gyermekeikkel. És ha a karomra emelek ilyen kis meleg, furcsa embervirágot és belenézek a szemébe és bámulom a bájos kis testét! És néha sajnálom, hogy vissza kell adnom az anyjának; hogy nem tarthatom meg örökre! És ilyenkor arra gondolok, ha nekem még valaha gyermekem lehetne! De ez csak olyan álmom, mint a többi, jön és elmúlik.

— Szép vagy Lavinia, szép vagy és fiatal, miért ne álmodhatnád át ezt az álmot a valóságba? — mondta Eszter.

— Sátán, ne kfsérts! — mondta Lavinia mosolyogva — hol vagyok én attól! Hiszen mondom, hogy csak álmom. Az én gyermekeim ott vannak lenn a kertben, a műtermemben. Gyere és nézd meg őket!

Levezette Esztert a kertbe, ahol szemben a kápolnával a kis műterem állt, amelyet Lavinia mindjárt az ideköltözése után építtetett. Beléptek.

A nagy, világos teremben ott állt egy talapzaton a kicsiny gipszminta: „A nemii földrengés“ emlékműve. És körülötte, a falak mentén ott csoportosultak a nagy figurák, részben már kifaragva, részben meg agyagban. Ott voltak az imádkozó anyák és gyermekek, ott vol-

tak a nemil férfiak, a riadt, rémült, hívő és imádkozó nép, amely a biboros szobra körül csoportosul majd. És ott volt maga Lavinia Tarsin is. Ő volt az a kibontott hajú nőalak, mely az imádkozó karok alatt megsimul. Sőt ott volt Lucia is, karjában az öreg Lucrezia hercegnével, amint sötét arccal néz a tó felé. Ott voltak a nagyszemű, szép nemii gyerekek és fiatal leányok, — egész tömeg esengő és imádkozó alak.

És ott állt köztük a Szent. Santerra biboros, áhítatos fenségében, fejedelmi pompájával gyönyörű fejének. Ott állt összekulcsolt kezekkel messzire magasodva ki a többiek közül, amint imádkozik, hogy a föld haragja muljon el róluk.

Galambóczy Eszter szeme könnybe borult, mialatt nézte.

— Látod? — kérdezte Lavinia halkán.

— Látom, hogy téged a halál emléke fogva tart, — mondta Eszter — de látom azt is, hogy az élet itt van és leselkedik reád ezekből a szemekből, amelyek mind rád néznek! Lavinia, te, aki ezeket a szemeket csinálod, aki ezeket minden egyes alakodon életre kelted, nem gondolsz arra, hogy ha egyszer teneked gyermeked lenne, ezek a szemek a valóságban is újra születnének? Az asszony azt szüli a világra, ami benne a legerősebben él...

Lavinia meglepetve nézett rá.

— Különös, — mondta — most megint értem, miért szeretlek én téged annyira? Tudod, hogy ez volt az, amire én is gondoltam már sokszor, igen sokszor?

— Ha pedig te erre sokszor gondoltál, — mondta Eszter mosolyogva — akkor meg is lesz. Ismerem én a te akaratodat! A Lavinia Tarsin akaratát! A te éhes

génuszod meglásd, nem nyugszik addig, míg egy eleven gyermeket, aki a te véred és a te lelked, fel nem ajánlottál neki...

— Álom, álom — mondta Lavinia Tarsin.

— És vajjon ez, aki itt áll s akit te annyira szeretsz még mindig, ez a nagyszerű halott, azt akarta, hogy te Lavinia örökké így élj a hideg kövek közt? Ő nem mondta neked soha, hogy az élet szép? — kérdezte Eszter.

— Ő azt mondta, hogy az élet szép —

És Lavinia emlékében most fölmerült az a régi, fényes délelőtt a tóparton, amikor a biboros a Canzonie-eknek azt az énekét olvasta, amelyet Lavinia azóta kívülről megtanult.

Amor che muovi tua virtù dal cielo
Comel'!Solo lo splendore —

Hallgatagon füzte karját Lavinia Tarsin a barátnője karjába és kivezette őt a műteremből...

Késő este, mikor Eszter és Giorgio visszatértek Rómába, Lavinia kiment a házból és lefelé a terasseokon lesietett a tóhoz. Világos, enyhe éjszaka volt. Diana kék tükre ott feküdt a csillagok fényében. Az erdők mélyen aludtak körülötte.

Lavinia lement a vízhez. Az egyik fűzfa törzséhez egy csónak volt kikötve. Lavinia eloldozta és beleült. Aztán kezébe véve a lapátokat, elkezdett befelé evezni a tavon. A hold akkor bujt elő a Monte Cavo mögül. A víz csendes volt és messziről a Castellikről elkésett harangszót hozott a szellő.

Lavinia evezett, örülve a csónak lágy siklásának, a víz puha fényének, a csillagoknak, az erdőillatnak. Örülve karjai erejének, mellyel a lapátot feszítette, annak a rithmusnak, melyet előre- és hátrahajló teste s a lapát csapása a vízen kihozott, örülve a tiszta éjszakának, a hűs levegőnek, mely homlokát simogatta és ég és víz között, mikor a tó közepére ért, csendesen letette a lapátot és hallgatózott.

Ez volt az a hely, ahol a nép hite szerint a rejtelmes aranyhajó fekszik lenn, a rettenetes mélységben, a tó fenekén.

Hallga, hallga! Nem énekelnek azok odalenn? Mint-ha zengés támadna a tó fenekén...

— Evoè! Evoè! — éneklük a régi szerelmesek az aranyhajóban.

Lavinia figyel és mosolyog.

— Evoè, evoè élet! — zengi odalenn a pogány leányok és ifjak kara.

— Óh áldott, áldott emléke a halálnak és elmúlt szerelemnek, amely mégis él és örökké fog élni — gondolja Lavinia és a vízbe néz.

— Evoè, evoè szerelem — zengik odalenn a mélyben az örök szerelmesek.

— Óh áldott emléke a csókoknak, melyek sohasem voltak! Az üdvösségnek, amely soha meg nem fakulhat, mert soha sem teljesezett meg!

— Evoè megteljesedett Csók! Evoè örökké visszatérő Élet! — mondja lenn a szerelmesek kórusa.

Lavinia a vízbe néz és fényes, nagy szemeket lát ott, ragyogó gyermekszemeket, amik ránéznek mosolyogva, kísértőn, hívón, tele ígérettel.

— Evoè szerelem, amelyből születik az arany-
szemű gyermek, a titokzatos szájjal, az áldott mosoly-
lyal! — éneklí lenn a tó.

Lavinia lehunyja a szemét és arcát előnti a mosoly.
Leereszti kezéből a lapátot, előre csúszik a csónak pad-
ján és derekát meghajlítva, fejét hátravetve, átadja
arcát, egész testét a hold sugarainak...

Itt végződik Santerra biboros regénye.